

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HASÂİS ve DELÂİL EDEBİYATINDA HZ. PEYGAMBER'E ATFEDİLEN
HİSSÎ MUCİZELERİN KUR'AN ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Fatma ÜNSAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2012

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HASÂİS ve DELÂİL EDEBİYATINDA HZ. PEYGAMBER'E ATFEDİLEN
HİSSÎ MUCİZELERİN KUR'AN ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Fatıma ÜNSAL

Danışman: Doç. Dr. Muhammet YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2012

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Muhammet YILMAZ
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Üye: Doç. Dr. Münir YILDIRIM

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.
...../...../2012

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

HASÂİS ve DELÂİL EDEBİYATINDA HZ. PEYGAMBER'E ATFEDİLEN HİSSÎ MUCİZELERİN KUR'AN ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatma ÜNSAL

Yüksek Lisans Tezi: Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Muhammet Yılmaz

Aralık 2012, 125 Sayfa

Bu çalışmanın konusu Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *Delâilü'n-Nübüvve* ve Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Hasâisü'l-Kübrâ* adlı eserleri bağlamında Hz. Peygamber'in peygamberliğine delil olarak gösterilen rivayetleri Kur'an ve sahih hadis çerçevesinde incelemektir. Araştırmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş veya birinci bölümde hasâis, delâil ve mûcize kavramları ele alınmış ve mûcizenin çeşitlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde Hz. Peygamber'in doğumundan peygamberlik öncesi ve sonrası döneme kadar geçen süreçte meydana gelen olağanüstü hadiseler ile Hz. Peygamber'in fizikî özelliklerini konu edinen rivayetler ele alınmıştır. Bu rivayetlerin çoğunun Hz. Peygamber'e asılsız olarak isnat edildiği, Kur'an, sahih hadis ve tarihî gerçeklerle örtüşmediği ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in adeta diğer peygamberlerle yarışırılmasının ona nispet edilen mûcizelerin sayısının artmasında oldukça etkili olduğu belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber'e atfedilen hissî mûcizeler Kur'an bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında söz konusu mûcizelerin çıkış sebepleri üzerinde durulmuş ve mûcizelerin ortaya çıkışında Ehl-i hadis ekolünün, Yahudi geleneğinin ve diğer peygamberler için mûcize diye nitelenebilecek vasıfların Hz. Peygamber için de bulunması gerektiği düşüncesinin olduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peygamber, Mûcize, Delil, Rivayet.

ABSTRACT**ASSESSMENT OF CONCRETE MIRACLES ASCRIBED TO THE PROPHET
IN THE HASÂÏS AND DELÂÏL LITERATURES WITHIN THE CONTEXT OF
QUR'AN****Fatma ÜNSAL****Master's Thesis: Department of Basic Islamic Sciences****Supervisor: Assoc. Prof. Muhammet Yılmaz****December 2012, 125 Pages**

The aim of this study is to investigate the reports cited as evidences to the prophecy of the Prophet in *Delâilü'n-Nübüvve* of Beyhakî (d. 458/1066) and *el-Hasâisü'l-Kübrâ* of Suyûtî (d. 911/1505) with regard to the Qur'an and authentic hadiths. The study consists of one introduction part and two other parts. In the introduction and the initial part, the concepts of hasâis, delâil and miracle are handled and the types of miracle are dealt with.

The second part deals with the extraordinary events which occurred from the birth of the Prophet to before and after the prophecy as well as reports about physical appearance of the Prophet. Most of these reports are baselessly ascribed to the Prophet and do not correspond to the Qur'an, authentic hadiths and historical facts. In addition, it is stated that the Prophet was raced against other prophets, which was effective on the increase in the number of miracles ascribed to him.

In the third section, the concrete miracles ascribed to the Prophets are assessed within the context of Qur'an. Besides, the reasons for the emergence of these miracles are inspected, and consequently, it is stated that Ehl-i hadiths, Jewish tradition and the thought that the features that can be qualified as miracles must also be present for the Prophet are effective on the emergence of these miracles.

Keywords: Prophet, Miracle, Evidence, Report.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu ve kapsamı hasâis ve delâil edebiyatında yerleşik olan Hz. Peygamber modelinin Kur'an, sünnet ve akıl temelinde tahlil ve değerlendirilmesi şeklinde ifade edilebilir. Hasâis ve delâil edebiyatı Hz. Peygamber'e ait hususiyetlerin ele alındığı ve nübüvveti ispat etmek için yazılan eserler olup Hz. Peygamber'i fevkalbeşer gösteren rivayetleri içinde barındırır. Kur'an Hz. Peygamberin gerek peygamberlik öncesi gerek risaleti boyunca yaptığı faaliyetlerinde hiçbir olağanüstü olaya yer vermemiştir. Fakat hadisler için aynı şeyi zikretmek söz konusu değildir. Hz. Peygamber'in beşeri vasfına değinen Kur'an, Hz. Peygamber'i hissî mûcize ile desteklemeyen daha sonraki asırlarda Hz. Peygamber adeta bir metatron haline getirilmiştir. Hz. Peygamber'in her bir hareketi mûcize şekline dönüştürülüp onu beşer çizgisinden çıkararak bu rivayetlerin ilk dönem hadis kaynaklarında sınırlı sayıda olduğu, son döneme ait hadis kaynaklarında ve özellikle delâil ve hasâis türü eserlerde ise artarak çoğaldığı müşahede edilmiştir. Böylece Hz. Peygamber'i hasâis ve delâil edebiyatında normal bir beşer olarak tanımak mümkün değildir. Günümüze kadar gelen bu zihin algısıyla Hz. Peygamber yaşanan hayattan koparılmış ve örnek alınamaz hale getirilmiştir.

Bu çalışmada temel amaç Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *Delâilü'n-Nübüvve* ve Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Hasâisü'l-Kübrâ* adlı eserlerinden hareketle Hz. Peygamber'e atfedilen mûcizelerin bir kısmını ortaya koymak ve bu rivayetleri Kur'an ayetlerine uygunluğu esas alınarak değerlendirmektir. Bu iki eser çalışmamızın ana kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş veya birinci bölümde hasâis, delâil ve mûcize kavramları hakkında genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Hz. Peygamber'in doğumundan peygamberlik öncesi ve sonrasına kadar geçen süre içerisinde meydana gelen olaylar ve fizyolojik yapısının farklılığına vurgu yapan rivayetler incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetler Kur'an bağlamında değerlendirilmiştir.

Hz. Peygamber'in nübüvvetine delil gösterilen rivayetlerin hayli kabarık olmasından ötürü çalışmamızın çerçevesi daraltılmış ve daha çok meşhur rivayetler üzerinde durulmuştur. Rivayetlerin değerlendirilmesinde yeri geldikçe farklı kaynaklara da başvurulmuş özellikle hadis, hadis şerhleri, tefsir ve sîret türü eserlerden faydalanılmıştır. Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/874) *el-Câmiu's-Sâhîh*'leri, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*'i, Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) *es-Sünen*'i,

İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *es-Sünen*'i ve İbn Hacer'in (ö. 852/1448) *Fethü'l-Bârî*'si gibi hadis kaynaklarının yanında, Fahreddîn er-Râzî'nin (ö. 606/1210) *Mefâfihu'l-Ğayb*, İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın (ö. 1942) *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsir eserlerinden istifade edilmiş, ayrıca İbn İshâk (ö. 151/768), İbn Hişâm (ö. 218/833), Kâdî İyâz (ö. 544/1149) gibi müelliflere ait siret kaynaklarına atıfta bulunulmuştur. Çalışmada zikredilen ayetlerin meallerinde Mustafa Öztürk'ün *Kur'an-ı Kerim Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri)* ve Diyanet İşleri Başkanlığının *Kur'ân-ı Kerim Meâli*'nden yararlanılmıştır. Kur'an referanslarında sure isimleri tertip numaralarıyla kaydedilmiştir.

Başta bu çalışmada emeği olan, kütüphanesi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Muhammet Yılmaz'a en içten duygularla teşekkürlerimi sunuyorum; ayrıca konuyu araştırmamı tavsiye eden, bilgi birikimini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Öztürk'e teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Son olarak tezin olgunlaşmasında emeği geçen ve her satırını okuma zahmetinde bulunan kardeşim Arş. Gör. Hadiye Ünsal'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Fatıma Ünsal
ADANA-2012

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Tezin Konusu ve Kapsamı.....	1
1.2. Tezin Amacı.....	1
1.3. Araştırmada Takip Edilecek Yöntem ve Kaynaklar	2
1.4. Kavramsal Çerçeve.....	3
1.4.1. Hasâis Kavramı... ..	3
1.4.2. Delâil Kavramı	10
1.4.3. Mûcize Kavramı	14
1.4.3.1. Hissî Mûcizeler.....	17
1.4.3.2. Haberî Mûcizeler	19
1.4.3.3. Aklî Mûcizeler.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'E ATFEDİLEN HÂRİKULÂDELİKLER

(İRHÂSAT ve MÛCİZE)

2.1. Peygamberlik Öncesi Hârikulâdelikler.....	22
2.1.1. Yahudi ve Hıristiyan Kutsal Metinlerinde Hz. Peygamber'in Geleceğinin Müjdelenişi	22
2.1.2. Hz. Peygamber'in Doğumuyla Meydana Gelen Harikulade Olaylar	27
2.1.3. Hz. Peygamber'in Sünnetli Olarak Doğması	33
2.1.4. Hz. Peygamber'in Beşikteyken Konuşması.....	35
2.1.5. Hz. Peygamber'in Nübüvvet Mührü ve Şakk-1 Sadr Hadisesi.....	37
2.2. Hz. Peygamber'i Mûcizevî Bir Şahsiyet Olarak Gösteren Rivayetler	45

2.2.1. Hz. Peygamber'in Görmesi ve İşitmesindeki Mûcizeler	45
2.2.2. Hz. Peygamber'in Uykusunda Gerçekleşen Mûcizeler	50
2.2.3. Hz. Peygamber'in Dışkısı ve İdrarında Görülen Mûcizevî Özellikler	53
2.2.4. Hz. Peygamber'in Cinsel Açından Çok Güçlü Olduğu	57
2.2.5. Hz. Peygamber'in Mübarek Bedeninin Çürümemesi ve Kendisine Getirilen Salât-ü Selâmı Alması	61
2.3. Peygamberlik Sonrası Mûcizeler	63
2.3.1. Ağacın Yürümesi İle İlgili Mûcizeler	63
2.3.2. Hurma Kütüğünün İnlemesi	65
2.3.3. Ayın Yarılması	68
2.3.4. Gaybî Haberler	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÛCİZELERİN KUR'AN BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Hz. Peygamber'in Beşer Oluşu	91
3.2. Hadislerin Kur'an'a Arz Yöntemi	99
3.3. Hz. Peygamber'e Hissî Mûcizelerin Atfedilme Sebepleri	110

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

117

KAYNAKÇA	119
ÖZGEÇMİŞ	125

KISALTMALAR LİSTESİ

a.mlf.	: Aynı müellif
b.	: İbn
Bkz.	: Bakınız
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ER	: The Encyclopedia of Religion
Haz.	: Yayına hazırlayan
HÜİFD	: Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Hız.	: Hazreti
Krş.	: Karşılaştırınız
Nak.	: Nakleden
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik
trs.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
y.y.	: Baskı yeri yok

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Tezin Konusu ve Kapsamı

Tezimizin konusu hasâis ve delâil edebiyatında Hz. Peygamber'e atfedilen hissî mûcizelerin Kur'an çerçevesinde değerlendirilmesidir. Hz. Peygamber'in sıradan bir insanda bulunmayan birtakım özelliklerinin olduğunu ve bu özelliklerin ona peygamberlik sıfatıyla birlikte Allah tarafından bahşedildiğini konu edinen eserler "Hasâisü'n-Nebî" diye adlandırılmaktadır. "Delâilü'n-Nübüvve" ise bir peygamberin bizzat gösterdiği veya peygamberliğine alamet olarak kendisinin dışında meydana gelen tabiatüstü olayları konu edinen ve o peygamberin hak peygamber olduğunu ispatlamayı amaçlayan eserleri ifade etmektedir.

Bu çalışmada ilk olarak hasâis ve delâil kavramları ile bu konudaki literatürün genel özellikleri üzerinde durulması planlanmaktadır. Bunun yanında mûcize kavramına da yer verilecektir. Bir tez kapsamında Hz. Peygamber'e nispet edilen bütün mûcizeler ele alınamayacağı için belli başlı mûcizelere değinilecektir. Bu çerçevede ağacın yerinden ayrılarak Hz. Peygamber'in yanına gelmesi, Hz. Peygamber'in sünnetli olarak doğması, beşikteyken konuşması, cinsel açıdan güçlü olması, idrarında ve dışkıсында mûcizevi özelliklerin bulunması, göğsünün yarılması, yerden su fışkırtması, suyu ve çeşitli yemekleri çoğaltması, ayı yarması ve gaybî bildirimlerde bulunması gibi hissî mûcizeler ile ilgili rivayetler ele alınacak ve bunlar Kur'an ve sahih hadis kriterleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

1.2. Tezin Amacı

Geçmiş dönemlerde olduğu gibi modern dönemlerde de peygamberler daha çok kendilerine atfedilen hissî mûcizelerle anlaşılmaktadır. Bu durum Hz. Peygamber için de geçerliliğini korumaktadır. Bu anlayışa göre Hz. Peygamber'e birçok hissî mucize verilmiştir. Hz. Peygamber'in az yemekle birçok insanı doyurması, az suyu çoğaltması, elindeki taşın Allah'ı zikretmesi, bazı hayvanların onunla konuşması, çağırdığı ağacın

yanına gelmesi olayları hadis ve siyer kaynaklarında nakledilen hissi mûcizeler arasında zikredilmiştir.

Bütün bu rivayetlere rağmen Kur'an'da, müşriklerin mûcize taleplerine karşı olumsuz bir tavır ortaya konulmaktadır. Bu çalışmamızda Kur'an'daki bu tutumdan hareketle Hz. Peygamber'e hissi mûcizelerin verildiği şeklindeki anlayışın ne kadar doğru olduğu ortaya konulacaktır. Bu bağlamda Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *Delâilü'n-Nübüvve*'si ve Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Hasâisü'l-Kübrâ*'sı temel kaynak olarak kullanılacak ve bu eserlerde geçen bazı hissi mûcizelerin gerçeklik payı Kur'an bağlamında ele alınacaktır. Kuran'ın ve hissî mûcizelerin beyanları ortaya konulup hasâis ve delâil kitaplarındaki peygamber algısının Kuran'la örtüşüp örtüşmediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu yüzden hadislerin Kur'an'a arzı meselesine de temas edilecektir. Bununla birlikte mûcizenin tarihsel gerçekliğinin bulunup bulunmadığı konusuna değinilmeyecektir.

1.3. Araştırmada Takip Edilecek Yöntem ve Kaynaklar

Bu çalışmada ağırlıklı olarak kaynak eser merkezli inceleme yöntemi izlenecektir. Tezimizde bilgi malzemesi Suyûtî'nin *el-Hasâisü'l-Kübrâ*'sı ve Beyhakî'nin *Delâilü'n-Nübüvve*'si çerçevesinde oluşacaktır. Ayrıca yeri geldikçe ve münasebet düştükçe farklı kaynaklara da yer verilecek ve bu bağlamda *Kütüb-i Tis'a* diye bilinen dokuz hadis kitabından da yararlanılacaktır. Öte yandan başta Buhârî'nin (ö. 256/870) *el-Câmiu's-Sâhîh*'i ve Müslim'in (ö. 261/874) *el-Câmiu's-Sâhîh*'i olmak üzere Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*'i, Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) *es-Sünen*'i, İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *es-Sünen*'i, ve İbn Hacer'in (ö. 852/1448) *Fethü'l-Bârî*'sinden de istifade edilecektir. Ayrıca İbn İshâk (ö. 151/768), İbn Hişâm (ö. 218/833) gibi müelliflere ait temel siret kaynaklarına atıfta bulunulacaktır.

Kaynak tarama yöntemiyle elde edilen bilgi malzemesi ilk planda konularına göre tasnif edilecek, ardından rivayetlerdeki içerik değerlendirilecek ve bu çerçevede Hz. Peygamber'e atfedilen mûcizelerin Kur'an çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır.

1.4. Kavramsal Çerçeve

1.4.1. Hasâis Kavramı

Hasâis kelimesi “bir şeye veya bir kimseye sadece onda bulunan bir özellik ile üstünlük nisbet etmek” anlamındaki *hass* (husûs) masdarından isim olan *hâssıyyetin* çoğulu olup “meziyetler ve üstün özellikler” demektir.¹ “Fevka’l-beşer (beşer üstü), “fevka’l-âde” (olağan üstü) ve “harikülâde” (alışılmıőı aşan) özellikleri bahis konusu edilen ilim dalına ilk dönemlerde *delâil*, sonraki dönemlerde ise *hasâis* adı verilmiştir.² Başlangıçtan bu yana Hz. Peygamber’in nebîlik-rasullük yönünü anlatan ilim dalını ifade eden terim konusunda ittifak sağlanamamış, bu konuda dönem dönem farklı terimler kullanılmıştır. “Delâilü’n-Nübüvve” (peygamberliğin delilleri), “Alâmetü’n-Nübüvve” (peygamberlik işaretleri), “el-Hasâisü’n-Nebeviyye” (peygambere ait özellikler) ve “Mu’cizâtü’n-Nebeviyye” (peygamberlik mucizeleri) gibi terimler aynı maksatla kullanılmıştır.³ Terimlerin zaman içerisinde farklılık arz etme sebebiyle ilgili olarak Ali Yardım, “bazı mânâlara yeni ad bulma ve konuya yeniden bir aktüalite kazandırma ihtiyacının rol oynadığını belirterek bunun müellifleri bu yola sevk ettiği düşünülebilir”, şeklinde bir açıklama getirmiştir.⁴

“Hasâisü’n-nebî”nin Kur’an ve sünnette birçok delili vardır. Özellikle Ahzâb suresindeki birçok ayet (33.Ahzâb 28-59) Hz. Peygamber’e ait hükümlerden bahseder. Yine Hz. Peygamber’e gece namazı kılmasını emreden ayette “sana mahsus bir nafîle olmak üzere” (17.İsrâ 79) ifadesi de bunu belirtir. Hadislerde bizzat Hz. Peygamber’in bazı uygulamaları kendisine münhasır kıldığı görülür. Mesela Hz. Peygamber, Mekke’nin Harem bölgesinde yasaklanan fiilleri sayarken kendisinin bu yerde savaştığını söyleyerek aynı şeyi isteyebileceklere karşı Allah’ın bu izni fetih günü kısa bir süre için yalnız kendisine verdiğini belirtmiş ardından Harem’in eski statüsüne döndüğünü bildirmiştir.⁵ İbn Hacer (ö. 852/1449) söz konusu hadisten çıkarılan hükümleri açıklarken bu fiilin Hz. Peygamber’in hasâisinden olduğunu, ayrıca ona has bazı imtiyâzların bulunduğunu ispat ettiğini kaydetmektedir.⁶

Hasâis müellifleri Hz. Peygamber’e münhasır kılınan ilâhî hüküm ve lütufları genellikle farzlar, haramlar, mubahlar ve sadece ona lütfedilen üstünlükler olmak üzere

¹ Cemâlüddîn Muhammed b. Mükkerrem İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, Beyrut 2003, III. 111-112.

² Yusuf Şevki Yavuz, “Hasâisü’l-Kübrâ”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI. 276-277.

³ Ali Yardım, *Hadîs I-II*, İstanbul 2000 s. 13; a. mlf., *Peygamberimiz’in Şemâli*, İstanbul 2009, s. 22.

⁴ Yardım, *Hadîs I-II*, s. 14.

⁵ Buhârî, “İlim” 37.

⁶ Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü’l-Bâî bi Şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, Riyad 2001, I. 240.

dört grup halinde incelemişlerdir. Yalnız Hz. Peygamber'e münhasır kılınan farzlar şunlardır: Kuşluk, vitir ve teheccüd namazlarını kılmak, kurban kesmek, misvak kullanmak, hilim sahibi insanlarla istişare etmek, sayıca çok olsa bile düşmana karşı koymak, borçlu olarak vefat eden müslümanların borçlarını ödemek, başladığı bir nafiye ibadeti yarım bırakmamak, kötülüğü en uygun şekilde bertaraf etmek. Bunlar müslümanlara da tavsiye edilmekle beraber Hz. Peygamber'e farz kılınmıştır. Sadece Hz. Peygamber'e haram kılınan hususlar şöylece özetlenebilir: Zekât almak, gerektiği halde savaşa girmekten çekinmek, dünya malına göz dikmek, sanığın suçluluğunu ispat ve ilân etmeden gizlice cezalandırılmasını emretmek, yaptığı iyiliği çok görerek başa kakmak. Dünya malına göz dikmek ve yapılan iyiliği başa kakmak müslümanlar için de hoş görülmemekle birlikte bunlar Kur'an'da Hz. Peygamber için haram derecesinde yasaklanmıştır.

Hz. Peygamber'e has bazı mubahlar şunlardır: İftar etmeden peşpeşe birkaç gün oruç tutmak (savm-ı visal), ganimet malları taksim edilmeden önce onların içinden dilediğini almak, ganimet mallarının ve gayri müslimlerden alınan vergilerin beşte birini istediği gibi kullanmak, Mekke'ye ihramsız girebilmek, vefatından sonra malının vârislerine miras olarak kalmaması, yaygın olan kanaate göre kendini ve çocuklarını ilgilendiren konularda hüküm verebilmesi (zira peygamberler masum olduğundan onların taraf tutması düşünülemez), uyumakla abdestinin bozulmaması. Bunların yanında Hz. Peygamber'in gerektiğinde mescide cünüpken girmesi, sebepsiz yere birine lanet etmesi ve bir kişiye eman verdikten sonra bundan dönme yetkisinin bulunması onun için mubah olan hususlar arasında sayılmışsa da bu konulardaki rivayetlerin zayıf olduğu ve bu görüşlerin bazı hadislerin yanlış yorumlanmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.⁷

Hz. Peygamber'e lütfedilen üstünlüklere dair kaleme alınan ve bir "fezâilü'n-nebî" edebiyatı oluşturacak kadar çok olan eserlerin bir kısmı Resûlullah'ın diğer peygamberlerden üstünlüğünü konu edinmiş, bir kısmı da onun insanlardan, cinlerden, meleklerden ve bütün yaratıklardan üstün olduğu hususunu ele almıştır. Fezâil müellifleri, Hz. Peygamber'in bu üstünlüklerini kanıtlayabilmek için öncelikle ayetlerden deliller getirmişlerdir. Kur'an'da, peygamberlerden bir kısmının bir kısmına üstün kılındığı ve bazılarının derecelerinin yükseltildiğinin bildirilmesinden,⁸ Allah nezdindeki konumlarının farklı olduğu sonucu çıkarılmış, Hz. Peygamber'in âlemlere

⁷ Erdinç Ahatlı, "Hasâisü'n-Nebî", *DİA*, İstanbul 1997, XVI. 278.

⁸ 2.Bakara 253; 17.İsrâ 55.

rahmet olarak gönderildiğini,⁹ kavminin içinde bulunduğu sürece Allah'ın onlara azap indirmeyeceğini¹⁰ beyan eden ayetlerden de onun bütün peygamberlerden üstün olduğu neticesine varılmıştır.

Hz. Peygamber'in üstünlüğüne temas eden hadislere gelince, bu konudaki hadisleri dünyaya ve ahirete ait üstünlükleri ele alanlar olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür. Dünyevî üstünlükleriyle ilgili rivayetler fazla değildir. Bunların en meşhuru, önceki peygamberlere verilmeyen beş özelliğin Hz. Peygamber'e verildiğine dair rivayettir.¹¹ Buna göre Hz. Peygamber'e bir aylık mesafeden düşmanlarının kalbine korku salma özelliği verilmiş, yeryüzü namazgâh, temiz ve temizlik sebebi kılınmış, ganimetler ona helâl sayılmış, diğer nebiler sadece kendi kavimlerine gönderildiği halde o bütün insanlığa peygamber olarak gönderilmiş ve kendisine şefaet etme hakkı tanınmıştır. Başka bir rivayette, bu özelliklerin yanında kendisine az sözle çok mâna ifade etme kabiliyeti verildiği ve rüyasında yeryüzü hazinelerine ait anahtarların getirilip önüne konulduğu bildirilmiştir. Hz. Peygamber'in dünyaya ait üstünlüklerinden biri de en temiz ve en şerefli bir soydan gelmesidir. Onun bu üstünlüğü, kendisinden sonra neslini sürdüren Ehl-i beyt ile devam etmiştir.

Hz. Peygamber'e ahiret hayatında verilen üstünlükler ise pek çoktur. Allah'ın Hz. İbrahim'i dost edinmesini (4.Nisâ 125), Musa'ya hitap ederek konuşmasını (4.Nisâ 164), İsâ'nın Allah'ın kelimesi ve ruhu olmasını (4.Nisâ 171), Hz. Âdem'in Allah nezdinde seçilmiş bir kul vasfı taşımasını hayret verici bulan bazı sahâbîlere Resûlullah bunların hepsinin doğru olduğunu söylemiştir. Ancak kendisinin de Allah'ın habibi olduğunu, kıyamet gününde Âdem'in ve diğer peygamberlerin kendisinin dûnunda bir mevkide bulunacağını, hamd sancağını kendisinin taşıyacağını, ilk defa kendisinin şefaet edeceğini, cennetin kapı halkalarını ilk önce kendisinin hareket ettireceğini, Allah'ın ilk defa kendisini içeri alacağını, beraberinde de müminlerin fakirlerinin bulunacağını, Allah katında öncekilerin ve sonrakilerin en değerlisinin kendisi olduğunu belirtmiş, bu özelliklerin her birinin sonunda, "Bunu övünmek için söylemiyorum" cümlesini tekrarlamıştır.¹²

Ayrıca Hz. Peygamber, kabirden ilk defa kendisinin çıkacağını, kimsenin konuşmaya cesaret edemeyeceği o dehşetli günde bütün insanlar adına konuşup huzûr-ı ilâhîde onların dertlerini anlatacağını, arasat meydanındaki vakfenin uzayıp insanların

⁹ 21.Enbiyâ 107.

¹⁰ 8.Enfâl 33.

¹¹ Buhârî, "Teyemmüm" 3; "Salât" 56, "Humus" 8; Müslim, "Mesâcid" 3; Nesâî, "Gusl" 26.

¹² Dârimî, "Mukaddime" 8; Tirmizî, "Menâkıb" 1.

alabildiğine bunalacağı kıyamet gününde hesabın başlaması için kendisinin şefaateceğini, ümitsizliğe düştükleri zaman şefaatinin kabul edildiğini onlara müjdeleyeceğini bildirmiştir. Hz. Peygamber ve ümmeti dünyada son peygamber ve son ümmet olmakla beraber ahirette en önde bulunacaklardır.¹³ Hz. Peygamber'in ahiretle ilgili faziletleri arasında şefaate hakkı önemli bir yer tutar. Her Peygamber'in kabul edilmiş bir duası olduğunu söyleyen Hz. Peygamber kendi duasını kıyamet günü ümmetine şefaate etmek için sakladığını haber vermiştir.¹⁴

Hasâis konusuna ilk temas eden âlime gelince, araştırmalar bu konuya ilk temas eden âlimin İmam Şâfiî (ö. 204/820) olduğunu göstermektedir. Ona göre Allah vahyini sadece Resûlullah'a göndermek, insanlara ona itaat etmeyi farz kılmak suretiyle kendisiyle diğer insanların konumunu ayırmış, Hz. Peygamber'in kendisine olan yakınlığını arttırmak ve şanını yüceltmek için ümmetine yüklediği bazı hükümleri ona farz kılmış, ümmeti için yasakladığı bazı hususları da kendisine mubah kılmıştır. Şâfiî fıkına dair eser yazan müellifler, İmam Şâfiî'yi örnek alarak kitaplarının nikâh bahsinde Hz. Peygamber'in hasâisine uzunca yer vermişlerdir.

İlk dönem hadis eserlerinde hasâis isminden ziyade fezâil kelimesine rastlanır. Mesela Dârimî (ö. 255/869) *es-Sünen*'inde "Hz. Peygamber'e verilen bazı üstünlükler" adı altında bir bab düzenlemiş ve burada on hadis nakletmiştir. İbn Hibban (ö. 354/965) Resûlullah'ın fiillerini gruplandırırken yirmi üçüncü bölüm olarak "sadece Peygamber'e tahsis edilen fiiller" başlığını açmıştır. "Delâilü'n-nübüvve" türü eserlerde de bu konuyla ilgili rivayetler yer almaktadır. Nitekim Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin (ö. 430/1038) *Delâilü'n-Nübüvve*'sinde Resûl-i Ekrem'e verilen üstünlüklerle diğer peygamberlere verilen üstünlüklerin mukayese edildiği bir bölüm bulunmaktadır. Beyhaki ise hasâise dair rivayetleri kısaca kaydettikten sonra konunun nikâh bahsine ait hükümlerini *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında zikrettiğini ifade eder. Kâdî İyâz (ö. 544/1149) da hasâisle ilgili pek çok konuyu fasıllar halinde işlemiş, eserinin başında Hz. Peygamber'in üstünlüğüne temas eden ayetlerin tamamını zikretmiş, onun ahirete ait üstünlüklerini anlatan hadisleri ayrı bir fasılda ele almış, Resûl-i Ekrem'in hasâisinin ele alındığı bölümde ise onun melekler ve cinlerle haber göndermesi, Allah'ın melekler vasıtasıyla ona yardım etmesi ve cinlerin ona itaati konularını incelemiştir.¹⁵

¹³ Buhârî, "Cum'a" 1, 12; Müslim "Cum'a" 19, 21.

¹⁴ Müslim, "İmân" 335.

¹⁵ Ahatlı, "Hasâisü'n-Nebî", XVI. 279.

Tespit edilebildiği kadarıyla hasâis kelimesini eserlerinin adında ilk defa kullanan müelliflerin başında *Hasâisü'n-Nebî ve Âli Beytihi* adlı eserin müellifi Şîî âlimi Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Kummî (ö. 350/961) gelmektedir. Bu tespit ilgili terimin ilk defa IV. yüzyılda kullanıldığını göstermektedir. İkinci eser olarak Ebü'r-Rebî es-Sebtî'nin (ö. 520/1126) *Şifâü's-Sudûr fî A'lâmi Nübüvveti'r-Resûl ve Hasâisihî* adlı eseri zikredilebilir.¹⁶

Bu konuda İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) *ed-Dürrü's-Semîn fî Hasâisi'n-Nebiyi'l-Emîn* adlı bir kitabının olduğu bilinmektedir. İbn Dihye el-Kelbî'nin (ö. 633/1235) *Nihâyetü's-Sûl fî Hasâisi'r-Resûl*'ü de önemli sayılabilecek ilk eserlerdendir. İbnü'l-Mülakkın'ın (ö. 804/1401) *Gâyetü's-Sûl fî Hasâisi'r-Resûl* adlı eseri, sistematığı açısından kendisinden sonra yazılan kitaplara örnek teşkil etmiştir. Bu hususta Moğultay b. Kılıç'ın (ö. 762/1361) da *Hasâisü'n-Nebî* isimli bir kitabı vardır.

Hasâisü'n-nebî'ye dair eser yazan bazı müellifler isim olarak “fezâil” kelimesini tercih etmişlerdir. İsmâilî müellif Kâdî Nu'mân b. Muhammed'in (ö. 363/974) *Fezâilü'n-Nebiyi'l-Muhtâr ve Âlihi'l-Mustafeyne'l-Ahyâr*'ı ile bu eserin şerhi olan *Şerhü'l-Ahbâr fî Fezâili'n-Nebiyi'l-Muhtâr ve Âli'l-Mustafeyne'l-Ahyâr mine'l-e'immeti'l-Athâr*'ı türün ilk örnekleri olmalıdır.¹⁷

Tezimizdeki bilgi malzemesi ağırlıklı olarak Suyûtî'nin (ö. 911/1505) Hz. Peygamber'in mucizelerine dair rivayetleri bir araya getirdiği *el-Hasâisü'l-Kübrâ* adlı eserinden oluşacağı için, burada söz konusu eserden etraflıca söz etmek gerekir. Suyûtî, bu türün en hacimli eseri olan kitabının adını mukaddimede zikretmediği gibi kendisinin yaptığı muhtasarını da belirtmemiş, sadece Hz. Peygamber'in mucizelerini ve özelliklerini (mucizât ve hasâis) içerdiğini ifade etmiştir. Bu sebeple kitap *el-Hasâis ve'l-Mu'cizâtü'n-Nebeviyye, el-Hasâisü'l-Kübrâ, el-Hasâisü'n-Nebeviyyetü'l-Kübrâ, Kitâbü'l-Mu'cizât, Kifâyetü't-Tâlibi'l-Lebîb fî Hasâisi'l-Habîb* gibi isimlerle anılmıştır.¹⁸ Eserin girişinde müellif şöyle söylemektedir:

Bu eserde ilgili konulara dair bütün rivayetleri toplamaya çalıştım. Eserin mevzû ve merdûd rivayetlerden uzak/arınmış olmasına da büyük önem gösterdim. Sened itibariyle zayıf olan rivayetleri destekleyen çeşitli rivayet tariklerini de esaslı bir şekilde araştırıp tespit ettim. Bütün rivayetleri tasnif ettim. Böylece -Allah'a hamdolsun- sahasında en doyurucu bir eser haline geldi. Artık o, elde edilmesi

¹⁶ Ahatlı, “Hasâisü'n-Nebî”, XVI. 279.

¹⁷ Bu konuda yazılmış olan eserler için bkz. Ahatlı, “Hasâisü'n-Nebî”, XVI. 279-280.

¹⁸ Yavuz, “el-Hasâisü'l-Kübrâ”, XVI. 276.

istenen bilgiler ve ulaşılması arzulanan neticeler bakımından bir feyiz çeşmesi halindedir. Okuyucuya takdim ettiği ölçü ve bilgiler bakımından tam manasıyla rahatlatıcıdır. Kaynakları saf ve tertemizdir. Okuyucuları için kâfi ve vâfidir. Nadiren duyulan ve dikkatlerden kaçan bazı bilgileri de muhtevidir. Çünkü eserde, uzak olanları yaklaştırmış, ayrı duranları birleştirmiş, dikkatlerden kaçanı yakalayıp bir araya getirmiş, dağınık bilgileri aynı sahada toplamış bulunuyorum. Böylece inanmış bir topluluğun gönüllerine genişlik kazandırmış, bozguncu ve inkârcıları da kızdırmış oluyorum. Mülhidler, bidatçılar ve inatçı filozoflar eserimizi hoş karşılamayacaklardır.¹⁹

Eseri on dört bölüm halinde incelemek mümkündür. Birinci bölümde, Hz. Peygamber'in yaratılıştan itibaren peygamber olmasına kadar geçen belli başlı hadiseler, geçmiş ilâhî kitaplarda adından bahsedilmesine ve doğumundan önce Mekke'de vuku bulan olaylara ilişkin rivayetlere yer verilir. İkinci bölümde Hz. Peygamber'in vücudunda nübüvvetine delâlet eden üstün özelliklere dair rivayetlerle nübüvvetinden önce zuhur eden fevkalâde olaylara dair haberler nakledilir. Bu arada annesi, dedesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde nübüvvet özelliklerinin görüldüğüne dair inançlar da anlatılır. Üçüncü bölüm, nübüvvetten itibaren Medine'ye hicrete kadar vuku bulduğu rivayet edilen mûcizeler hakkındadır. Burada ağacın yerinden kopup Hz. Peygamber'in yanına gelmesi, Resûl-i Ekrem'in yerden su fışkırtması, isrâ ve mi'racın gerçekleşmesi, ayın ikiye ayrılması mûcizeleriyle, hicret esnasında görülen mûcizeler anlatılır. Eserin dördüncü bölümünde, Hz. Peygamber'in hicretiyle Medine'nin içtimaî hayatında meydana gelen fevkalâde iyileşmeler ve savaşlarda vuku bulan mûcizelere, beşinci bölümde Hz. Peygamber'in devlet başkanlarına yazdığı mektupların ilgililere ulaştırılması sırasında gerçekleşen mûcizelerle, çeşitli kabilelerin müslüman olmak için gönderdikleri heyetlerin ve müslüman olan fertlerin şahit olduğu mûcizelere dair rivayetlere, ayrıca Veda haccı sırasında müşahede edilen fevkalâde olaylara yer verilir. Altıncı bölüm, Hz. Peygamber'in suyu ve çeşitli yemekleri çoğaltmasına, yedinci bölüm de koyun, ceylan gibi hayvanlarla konuşmasına, ölüleri diriltip onlara hitap etmesine, hastaları iyileştirip körlerin gözlerini açmasına ve dilsizleri konuşturmasına dair rivayetleri ihtiva eder. Sekizinci bölüm, onun cansız varlıklarla ilgili mûcizelerini nakleden rivayetlere ayrılmıştır. Burada yemeğin ve kum tanelerinin teşbih etmesi, hurma kütüğünün

¹⁹ Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûfî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, Beyrut 1985, I. 4.

inlemesi, dağın hareket etmesi, asasının ve parmaklarının parlaması, batan güneşi geri getirmesi vb. olaylar, dokuzuncu bölümde Hz. Peygamber'in rahmet, hastalık, fitneler, dünya, cuma, kıyamet gibi kavramları cisimlere bürünmüş olarak görmesiyle Hızır ve İsa peygamberle buluşması anlatılır. Onuncu bölümde Resûl-i Ekrem'in ashabının melekleri ve cinleri görüp onlarla konuştuğunu nakleden rivayetlere yer verilir. Eserin on birinci bölümünde Hz. Peygamber'in gelecekte vuku bulacağını bildirdiği olayların aynen gerçekleştiğini anlatan rivayetler kaydedilir. Burada, fethedilen ülkelerin isimleriyle asaptan kimlerin nerede öleceği, hangi mezheplerin ortaya çıkacağı, kıyamet alâmetleri, ümmetin başına ne gibi olayların geleceği vb. hususlar konu edilmiştir. On ikinci bölüm, Resûl-i Ekrem'in kabule mazhar olmuş duaları ve onun zamanında ashap tarafından görülen rüyalarla ilgilidir. On üçüncü bölümde geçmiş peygamberlerin faziletleriyle Resûlullah'ın faziletlerinin mukayesesi yapılır; her peygambere verilen mûcizenin bir benzerinin son peygambere de verildiği anlatılır. Burada onun nübüvvetinin hilkatin başlangıcında ortaya çıkması, getirdiği ilâhî kitabın tahrife uğramadan kıyamete kadar devam etmesi, nübüvvetinin evrensel bir nitelik taşıması, kendisine ve ümmetine hem dünyada hem de ahirette çeşitli ayrıcalıklar tanınması gibi konulara temas edilir. Eserin son bölümü Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili mûcizelere dairdir.

Büyük çoğunluğu rivayetlerden oluşan eserde bazen kısa açıklamalara da yer verilmiş, nakillerde Ebû Nuaym el-İsfahânî (ö. 430/1038) ile İbn Asâkir'in (ö. 571/1176) eserleri önemli birer kaynak teşkil etmiştir. Bunların yanı sıra *Kütüb-i Sitte*'den de faydalanılmıştır. Ayrıca İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef*, Zübeyr b. Bekkâr'ın (ö. 256/870) *Ahbâru Medine*, Ebü'l-Kâsım İbn Abdülhakem'in (ö. 257/871) *Fütûhu Mısr*, İbn Ebü'd-Dünyâ'nın (ö. 281/894) *Kitâbü'l-Kubûr*, İbn Ebî Dâvûd'un (ö. 316/929) *Kitâbü'l-Mesâhif*, Hakîm et-Tirmizî'nin (ö. 320/932) *Târifu Nîsâbûr* ve *Nevâdirü'l-Usûl*, İbn Hibbân'ın *Kitâbü's-Sahâbe*, Ebü'l-Ferec el-İsfahânî'nin (ö. 356/967) *el-Eğânî*, İbn Hacer el-Askalânî'nin *Fethü'l-Bârî* adlı eserleri başlıca kaynaklarını oluşturmuştur. Yer yer yapılan açıklamalar için de Bâkılânî (ö. 255/869), Zemahşerî (ö. 538/1144), Tâceddin es-Sübki (ö. 771/1370) gibi âlimlerin eserlerine atıflarda bulunulmuştur.

Suyûtî'nin bu eserinde sahih hadislerin yanında pek çok zayıf ve mevzu rivayet de bulunmaktadır. Müellifin eserin girişinde zayıf ve mevzu rivayetlerin ayıklandığını belirtmesine rağmen *el-Leâli'l-Masnû'a* adlı eserinde bizzat kendisinin mevzu olduğunu söylediği rivayetlerle ilk dönem muhaddislerinin zayıf veya mevzu kabul ettiği

rivayetlere yer vermesi calib-i dikkattir. Eserde, Hz. Peygamber'in ana rahmine düştüğü gece Mekke'deki bütün hayvanların dile gelip nübüvvetini haber verdiği, sünnetli olarak doğduğu, ilk önce nûr-ı Muhammedi'nin yaratıldığı ve bunun alınında parladığı, gölgesinin bulunmadığı, terinin gül koktuğu, idrarının hastalara şifa verdiği, dışkısını toprağın daima örttüğü, ağaçların nübüvvetini ifade ettiği, ölüleri dirilttiği, elinin ve asasının nur saçtığı, ölülerle konuştuğu, geçmiş peygamberlere verilen bütün mûcizelerin kendisine de verildiği, savaşlarda zafer kazanmak için kendi adının anılmasını telkin ettiği, kâinatın onun hürmetine yaratıldığı, gökten inen bir levha üzerinde bütün peygamberlerle birlikte onun da resminin bulunduğu ve bu levhanın Bizanslılar'ca saklandığı, Hızır ve İsa peygamberlerle buluştuğu, dünyanın bir tencere şeklinde olup güneşin onu alt taraftan ısıttığı, batan güneşi battığı anda geri getirdiği, melekût âleminde ve Hindistan'ın bazı yörelerindeki güller üzerinde Hulefâ-i Râşidîn'in adlarının yazıldığı gibi pek çok mevzu rivayet nakledilmiştir. Bunlardan Resûl-i Ekrem'in şahsıyla ilgili olanlar Kur'an'ın tasvir ettiği "beşer resul"²⁰ kavramına aykırıdır. Ayrıca eserde yer verilen rivayetlerin bir kısmı Kur'an'ın nüzul sırasına, tarihî gerçeklere ve kevnî hakikatlere aykırı bilgiler ihtiva etmektedir. Hıristiyanların Hz. İsa'yı tanrılaştırmasına benzer bir yaklaşımla Hz. Peygamber'in nübüvvetini kanıtlamaya çalışmanın isabetli olmadığı açıktır. Bunun yanında, "Sizden biriniz beni eşinden ve çocuklarından daha fazla sevmedikçe iman etmiş olmaz" hadisini, Resûl-i Ekrem'in istemesi halinde ahabın eşlerini boşayıp ona nikâhlamaları gerektiği şeklinde yorumlaması örneğinde olduğu gibi eserde nübüvvet makamına yakışmayan telakkilere de yer verilmiştir.²¹

1.4.2. Delâil Kavramı

"Bilinmeyen şeyin öğrenilmesini sağlayan bilgi, kılavuz" anlamındaki *delilin* çoğulu olan *delâil* ile "peygamberlik" anlamındaki nübüvvet kelimesinden oluşan "delâilü'n-nübüvve", terim olarak bir peygamberin bizzat gösterdiği veya peygamberliğine alâmet olmak üzere kendisi dışında meydana gelen tabiatüstü olayları konu edinen, peygamberin getirdiği ilkeleri ilmî tahlillere tâbi tutarak bunların ilâhî kaynaklı olduğunu, dolayısıyla o peygamberin de hak peygamber olduğunu ispatlamayı amaçlayan eserleri ifade eder. Peygamberlerin gerçekleştirdiği tabiatüstü olaylar,

²⁰ Bkz. 17.İsrâ 93-94; 18.Kehf 110.

²¹ Yavuz, "el-Hasâisü'l-Kübrâ", XVI. 276.

benzerlerini meydana getirme açısından muhataplarını âciz bıraktıkları için mûcize, nübüvveti kanıtladıkları için de delîl-delâil diye adlandırılır. Peygamber olacak kişinin doğumu sırasında veya nübüvvetle görevlendirilmesi esnasında meydana gelen harikulade olaylar nübüvvetin delillerinden sayılmakla birlikte mûcize olarak isimlendirilmez. Ebû Hâtim er-Râzî'ye (ö. 322/933-34) göre bu iki türe giren olayların tamamına “işaretler ve alâmetler” anlamında *a'lâm* denilir. Bunlara ayrıca “deliller” manasında olmak üzere *âyât* ve *şevâhid* adı da verilir.²² Ebü'l-Hasan el-Eş'arî (ö. 324/935) ise *a'lâm* terimini mûcize ile birlikte ve daha geniş bir anlamda kullanır.²³ İslam âlimleri, mutlak olarak nübüvvet müessesesini ve özellikle Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamak amacıyla yazdıkları bu tür eserlere “A'lâmü'n-nübüvve” yanında “Delâilü'n-nübüvve” adını vermek suretiyle hem bizzat peygamberlerce gösterilen mûcizeleri, hem de kendileri dışında meydana gelen harikulade olayları delâil kapsamına almışlardır. Nübüvvetin ispat edilmesi amacıyla yazılan eserler bu iki isim dışında *isbâtü'n-nübüvve*, *isbâtü'r-risale*, *tesbîtü delâili'n-nübüvve*, *hucecü'n-nübüvve*, *âyâtü'n-nübüvve*, *şevâhîdü'n-nübüvve*, *alâmâtü'n-nübüvve*, *meâricü'n-nübüvve*, *emârâtü'n-nübüvve* ve *el-hasâisü'n-nebeviyye* gibi adlarla anılmıştır.²⁴

Hz. Peygamber'in nübüvvetle görevlendirilmesinden sonra vahye inanmayan çeşitli zümrelerin ortaya çıktığı, bunların arasında yer alan bazı şairlerin şiirlerinde peygamberlik müessesesini tenkit ettikleri bilinmektedir. İslâmiyet'in Arap yarımadasını aşarak hızla yayılmasının ardından Mecusîlik ve Maniheizm gibi eski dinlere, materyalizme veya sadece Tanrı'nın varlığını kabul edip vahyi inkâr eden felsefî akımlara, ayrıca İslam dinine mensup olduğu iddiasında bulunan aşırı fırkalara bağlı değişik zümreler bu tenkitlere fikri boyutlar ekleyerek bunları devam ettirmiş, nihayet nübüvvet müessesesi aleyhinde yazılan eserlerle konu İslam dini için önemsenecek bir problem haline gelmiştir. İlk olarak hicri II. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp III. ve IV. yüzyıllarda etkisini sürdürdüğü kabul edilen zındıklık ve ilhâd hareketleri çerçevesinde İbnü'l-Mukaffa, Abdülkerîm b. Ebü'l-Avcâ, Beşşâr b. Bürd, Ebû İsa el-Verrâk, İbnü'r-Râvendî, Ebû Bekir Muhammed b. Zekeriyâ er-Râzî gibi kişilerin nübüvveti felsefî açıdan eleştirenlerin başında geldiği zikredilir. İslam âlimleri, söz konusu kişilerce ileri sürülen iddialara ve yazılan eserlere erken devirlerden itibaren hem umumi kelâm kitapları içinde, hem de değişik adlarla müstakil eserlerde cevaplar

²² Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân er-Râzî, *A'lâmü'n-Nübüvve*, Tahran 1977, s. 193.

²³ Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve İhtilâfü'l-Musallîn*, nşr. H. Ritter, Wiesbaden 1382/1963, s. 438.

²⁴ Yusuf Şevki Yavuz, “Delâilü'n-Nübüvve”, *DİA*, İstanbul 1994, IX. 115.

vermişlerdir. Bunun sonucu olarak genellikle *delâilü'n-nübüvve* veya *a'lâmü'n-nübüvve* diye bilinen telif türü teşekkül etmiştir.²⁵

Tespit edilebildiği kadarıyla delâilü'n-nübüvve konusuna ilk olarak yer veren İbn İshâk (ö. 151/768) olmuştur. İlk müstakil eserleri ise *İsbâtü'l-İlm Cale'n-Nübüvve* ve *İsbâtü'r-Rusül* adlarıyla Mutezile'den Dırâr b. Amr (ö. 200/815[?]) yazmış, onu *el-Hücce ve'r-Rusül* adlı eseriyle Ebû Bekir el-Esamm (ö. 200/816) takip etmiştir. Câhiz'in (ö. 255/869) *Hucecü'n-Nübüvve* adlı eseri ile Kâdî Abdülcebbâr'ın (ö. 415/1025) *Tesbîtü Delâilü'n-Nübüvve*'si Mutezile âlimlerine ait olan ve günümüze intikal eden başlıca delâilü'n-nübüvve eserleridir. İslam filozoflarından Kindî'nin (ö. 252/866) *Risâle fî Tesbîti'r-Rusül*, İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) *Risâle fî İsbâti'n-Nübüvvât* adlarıyla birer risale yazdıkları da bilinmektedir.

Dâvûd ez-Zâhirî'nin (ö. 270/884) *A'lâmü'n-Nebî*'si, Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin (ö. 275/889) *Delâilü'n-Nübüvve*'si, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) *ed-Dürri's-Semîn fî Hasâisi'n-Nebiyi'l-Emîn*'i, Abdülkâhir el-Bağdâdî'nin (ö. 429/1037-38) *Delâilü'n-Nübüvve*'si bu konuda yazılan eserler arasındadır. Şîî âlimleri, imamet fikrini temellendirme gayesiyle de olsa nübüvveti ispatlamak için çeşitli eserler yazmışlardır. Şeyh Sadûk diye de bilinen İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin (ö. 381/991) *Câmiu Huceci'l-Enbiyâ*'sı, Nevbahtî'nin (ö. 310/922) *el-İhticâc li-Nübüvveti'n-Nebî*'si bu türdeki eserlerden bazılarıdır.

Delâilü'n-nübüvve türündeki eserleri, muhtevalarına ve peygamberliği ispat edilmiş metotlarına göre iki ana gruba ayırmak mümkündür: Birinci grupta sadece nakle dayanarak nübüvveti mücizeler ve diğer harikulade olaylarla ispatlamaya çalışan eserler yer alır. Daha çok Selefiyye'ye bağlı hadisçiler tarafından kaleme alınan bu grubun en meşhur eserleri Ebû Nuaym el-İsfahânî ile Beyhakî'nin *Delâilü'n-Nübüvve* adını taşıyan kitaplarıdır. Bu tür eserlerde nübüvvet ve özellikle Hz. Muhammed'in nübüvveti, Kur'an'ın yanı sıra daha ziyade çeşitli rivayetlerle nakledilen harikulade olaylara dayanılarak ispat edilmeye çalışılmış, buna karşılık mücize vb. olayların nübüvveteye delil oluş keyfiyeti üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır. Hz. Muhammed'in fesahat ve belagat mücizesi niteliğindeki Kur'an'ı getirmesi, onun cansız varlıklarla konuşması, az miktardaki yiyecek ve içeceği çoğaltması, hastaları iyileştirmesi, geçmiş milletlerle ilgili olarak Ehl-i kitap arasında tartışma konusu olan meselelere ayrıntılı açıklamalar getirmesi, geleceğe dair verdiği haberlerin gerçekleşmesi, geçmiş ilâhî kitaplarda

²⁵ Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", IX. 115.

peygamberliğinin müjdelenmesi gibi hususlar bu eserlerin başlıca konularını teşkil eder.

İkinci grupta Peygamberlik müessesesini aklî temellere dayandırarak ispatlamaya çalışan eserler yer alır. Bu tür eserler bir taraftan mûcizeye aklî bir temel bulmaya çalışırken diğer taraftan vahiy dışındaki akıl ve duyular gibi bilgi kaynaklarının bütün varlık ve olayları kuşatacak bir mükemmellikten yoksun olduğunu, bu sebeple de zihinlerde doğan ve hayatta karşılaşılan problemlerin çözülebilmesi için evrensel bir kaynağa ihtiyaç duyulduğunu ispata çalışmışlardır. Söz konusu eserlerde peygamberlerin getirdiği öğretilerin evrenin yaratılış ve işleyişini mantıkî ve tutarlı yorumlara kavuşturduğu vurgulanmış, bu öğretilerin içerdiği ilkelerin gerek fert gerekse toplumun her türlü ihtiyacına cevap verecek nitelikte olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Câhiz'in (ö. 255/869) *Hucecü'n-Nübüvve*'si, Bâkılânî'nin (ö. 403/1013) *el-Beyân*'ı bu gruba dâhil olan eserlerin bazı örneklerini oluşturur. Doğrudan doğruya delâilü'n-nübüvve konusuna ayrılan eserlerin dışında beşâirü'n-nübüvveye dair eserlerle Hıristiyanlık ve Yahudiliğe karşı yazılan reddiyeler de bu tür içinde değerlendirilebilir. Kurtubî'nin (ö. 671/1273) *el-İ'lâm* adlı eseri bu konuya örnek teşkil etmektedir.²⁶

Tez çalışmamızdaki bilgi malzemesi Ebû Bekir el-Beyhakî'nin (ö. 458/1066) Hz. Peygamber'in nübüvvetini mûcizeleriyle ispat etmeyi amaçlayan *Delâilü'n-Nübüvve* ve Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Hasâisü'l-Kübrâ* adlı eserlerinden oluşacağı için, burada söz konusu eserden etraflıca söz etmek gerekir. Bablar şeklinde düzenlenen eseri bir giriş ve on bir bölüm halinde ele almak mümkündür. Giriş kısmında geçmiş peygamberlerin nübüvvetiyle Hz. Muhammed'in nübüvvetinin ancak mûcizelerle ispat edilebileceği belirtildikten sonra Hz. Peygambere ait en büyük mûcizenin Kur'an olduğuna ve Kur'an'ın taşıdığı çeşitli i'câz yönleriyle diğer mûcizelerden daha kuvvetli bir delil teşkil ettiğine işaret edilir. Haberin kısımları, haber-i vahidin delil oluşu, hadislerin neveleri ve hadis usulüne dair çeşitli konular hakkında verilen kısa bilgilerle giriş kısmı tamamlanır.

Birinci bölümde Hz. Peygamber'in soyu, isimleri, doğumu, çocukluk dönemi ve bu sırada meydana gelen harikulade olaylarla ilgili rivayetler nakledilir. İkinci bölüm Hz. Peygamber'in bedenî ve ahlâkî özellikleriyle geçmiş ilâhî kitaplardaki vasıflarına ilişkin bilgileri ihtiva eder. Üçüncü bölüm Hz. Peygamber'in doğumundan nübüvvetle görevlendirilmesine kadar geçen hayatı boyunca zuhur eden nübüvvet alâmetlerine ayrılmıştır. Dördüncü bölümde Hz. Muhammed'in nübüvvetle görevlendirilmesi,

²⁶ Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", IX. 115.

vahyin başlaması, Müslümanlığı ilk kabul edenler, müşriklerin müslümanlara yaptığı eziyetler, Habeşistan'a hicret, mi'rac olayı, Akabe biatları, Mescid-i Nebevî'nin inşası, kıblenin Kâbe yönüne çevrilmesi ve bu hadiselerde ortaya çıkan mûcizeler nakledilir. Beşinci bölüm Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyelerde müşahede edilen mûcizelerini, altıncı bölüm ilk beş bölümde belirtilenlerin dışında kalan birçok mûcizesini kapsar. Yedinci bölümde Hz. Peygamber'in yaptığı duaların kabul edilmesi, sekizinci bölümde bazı Yahudi âlimlerinin, Hz. Peygamber'e sordukları sorulara aldıkları tatmin edici cevaplardan sonra müslüman olmaları, dokuzuncu bölümde Hz. Peygamber'in gayba dair verdiği haberlerin gerçekleşmesi ve bunların nübüvvetine delil oluşu üzerinde durulur. Onuncu bölümde Hz. Muhammed'in peygamber olacağına dair rüyalar, vahyin gelişinin Hz. Peygamber üzerinde müşahede edilen etkileri ve bunların nübüvvetine delil oluşu anlatılır. On birinci bölümde Hz. Peygamber'in hastalanması ve vefatı sırasında meydana gelen harikulade olaylar nakledilir.

Beyhakî'nin *Delâilü'n-Nübüvve*'si, muhteva ve plan bakımından büyük çapta Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin (ö. 430/1038) aynı adı taşıyan eserine benzer. Kitapta hadisler tahrîc edilerek daha çok sahih hadislerle yer verilmiş, nübüvvetin delili mahiyetindeki harikulade olayları ihtiva eden rivayetlerin zayıf veya mevzu olanlarına işaret edilmiş, ayrıca günümüze kadar ulaşmayan bazı kaynaklarda mevcut bilgiler nakledilmiştir. Kaynakları arasında *Kütüb-i Sitte*'den başka Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin (ö. 405/1014) *el-Müstedrek*'i, Vâkıdî'nin (ö. 207/823) *Meğâzî*'si, İbn İshâk'ın (ö. 151/768) *es-Sîre*'si yer alır. *Delâilü'n-Nübüvve*, âlimlerin takdir ederek başvurduğu önemli bir kaynak olmuştur. Özellikle İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) *el-Bidâye*'si ile Süyûtî'nin *el-Hasâis*'inde ondan bolca nakiller yapılması bu hususu teyit edici mahiyettedir.²⁷

1.4.3. Mûcize Kavramı

Mûcize, sözlükte “bir şeye güç yetirememek; öne geçmek, başkalarını aciz bırakmak; engel olmak, hızını kesmek” gibi anlamlara gelen “acz” kökünden türemiş bir kelimedir.²⁸ Kur'an'da mûcize ve i'caz terimleri geçmemekle birlikte peygamberlerin nübüvvetlerini kanıtlamak için mûcizeye yakın anlamda kullanılan *âyet*, *beyyine*, *burhan*, *sultân*, *hak*, *furkan* gibi kelimeler Kur'an'da yer almaktadır. Mûcize

²⁷ Yavuz, “Delâilü'n-Nübüvve”, IX. 117-118.

²⁸ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, thk. Riyâz Zeki Kâsım Beyrut 2001, III. 2337; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, VI. 93-94.

teriminin İslâm literatürüne girmesi hicri 3. asrın sonları ile 4. asrın başlarında gerçekleşmiştir.²⁹

Allah ile insanlar arasında aracı konumunda bulunan peygamberler, Allah'ın elçisi olduklarını, insanların idraklerinin ulaşamadığı bir takım şeyleri bildiklerini veya gördüklerini iddia etmişler, Allah adına hükümler vazetmişlerdir.³⁰ Bu hükümleri vaz eden bu şahısların peygamberlik iddialarının ve vahiylerinin doğru olup olmadığının tespiti hususunda Allah mûcizeler yardımıyla elçilerini desteklemiştir. İşte bu yüzden mûcizenin ne olduğu ve hangi özelliklere sahip olduğunun bilinmesi gerekir. Yoksa hakiki peygamberi yalancıdan ayırmak mümkün olmayacaktır.

Mûcize, kelim literatürüne göre peygamberlik iddia eden kişinin elinde meydana okuduğu esnada iddiaya uygun olarak başkalarının yapamadıkları olağanüstü bir şeyin ortaya çıkmasıdır. Buna göre mûcize peygamberlere mahsustur. Nebi-rasul olmayan bir insanın mûcize göstermesi söz konusu değildir. Çünkü olağanüstü bir şeyin ortaya çıkması hali Allah'ın dilemesi ile zuhur eder. Yani mûcizenin yaratıcısı Allah'tır. Bu sebepten dolayı tarifte özellikle "ortaya çıkarması" değil, "ortaya çıkması" tabiri kullanılmıştır.³¹ Nitekim Kur'an Allah'ın izni olmadan ve O'nun yardımı gelmeden peygamberlerin mûcize gösteremeyeceği hususunda gayet kesindir: "Hiçbir elçi Allah'ın izni olmadan mûcize gösteremez."³²

Kâinat ve tabiat kanunlarını yaratan, kâinat üzerinde her türlü tasarruf yetkisine sahip olan Allah, kâinatın bütün bu muazzam işlevini bir anda ters yüz edebilecek kudrete ve bilgiye sahiptir. Allah'ın dilemesiyle mûcizeler tabiatın normal akışını alt üst edebilmektedir. Mesela Hz. İbrahim ateşe atıldığında ateşin yakmaması³³ veya Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesi³⁴ gibi. Çünkü 3.Âl-i İmran süresinde buyrulduğu üzere "Kâinattaki her şey kendini Allah'ın iradesine teslim etmiştir."³⁵

Yukarıda geçen ayetlerin yanı sıra Kur'an'da geçen muhtelif ayetlerde tabiatın muazzam ölçüde yaratıldığına, değişmez bir düzenin varlığına (sünnetullah) dikkat çekilmiş ve bu değişmez düzenin Allah'ın en büyük mûcizesi olduğu defalarca

²⁹ Bkz. Halil İbrahim Bulut, *Kur'ân Işığında Mûcize ve Peygamber*, İstanbul 2002, s. 21-24.

³⁰ Bulut, *Mûcize ve Peygamber*, s. 81.

³¹ Adil Bebek, "Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 18 (2000), s. 123.

³² 40.Mümin 78.

³³ 21.Enbiya 69; 29.Ankebût 24.

³⁴ Âsâ mûcizesi için bkz. 7.Araf 107, 117-118; 20.Tâhâ 19-21, 65-69; 26.Şuarâ 32, 45; 27.Neml 10; 28.Kasas 31.

³⁵ 3.Al-i İmran 83.

vurgulanmıştır.³⁶ Nitekim 35.Fâtır 43-44. ayetlerde “Allah’ın kanununda zaman ve zemine göre herhangi bir değişiklik vuku bulduğuna şahit olamazsın; Allah’ın kanununda adamına göre muamele gibi bir keyfilik de göremezsın.” buyurulmaktadır. Şurası bir gerçektir ki; tabiatın bu muazzam yapısının başlı başına bir mûcize olduğunu göremeyen insanlar daha ziyade Allah’ın mûcizelerini görmek için tabiî sürecin kesintiye uğradığı durumlara olağanüstülük atfedip mûcize demişlerdir. Böylece Allah tabiatın bu muazzam işleyişinden ikna olmayan toplumları sel, fırtına, deprem, yağış almayan yerlere aşırı yağmur gibi felaketlerle alametlerini göstermiştir.³⁷ Adına helak mûcizeleri dediğimiz bu mûcize çeşidiyle Kur’an “Onlar şu diyarlarda dolaşıp da kendilerinden önceki kavimlerin akıbetinin nasıl olduğuna bakıp da ibret almazlar mı?!”³⁸ şeklinde uyarılarda bulunmuştur. Yine Mekkeliler Hz. Peygamber’den sık sık felaket getirecek işaretler istedikleri zaman Allah böyle bir şeyi beklememelerini tembihlemiştir. Çünkü bu felaketler geldiği zaman insana hiç mühlet verilmeyecektir.³⁹

Mûcizede aranılan diğer bir özelliğe göre iddia sahibinin meydan okuduğu esnada harikulâde olayın gerçekleşmesi gerekmektedir. Yoksa peygamber olan şahsın toplumun huzurunda iddiasına uygun olarak olağanüstü fiili gösteremezse gözden düşecek ve artık onun sözüne itibar edilmeyecektir. Hz. Musa örneğinde, Firavun ve halkın huzurunda gerçekleşen olay meydan okunduğu esnada gerçekleşmiş muhataplarını acziyete düşürmüştür.⁴⁰

Tarih boyunca peygamberlik iddiasında bulunan kişilerden hissi mûcize istekleri peygamberlere muhalif kişilerden gelmiştir.⁴¹ Öncelikle peygamberler iddialarının doğruluklarını kanıtlamak için manevî mûcizelerde (aklî) bulunmuşlardır. Her ne kadar aklî mûcizelerle kendilerini kanıtlamaya çalışmış olsalar da inkâr eden gruplar elle tutulur gözle görülür somut birtakım mûcize taleplerinde bulunmuşlardır. Kelâm âlimleri mûcizeleri idrak edilmesi açısından hissî, haberi ve aklî olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

³⁶ 36.Yâsin 38-40; 67.Mülk 3-4.

³⁷ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur’an*, Ankara 2003, s. 118-119. Ayrıca bkz. Bulut, *Mûcize ve Peygamber*, s. 67-68.

³⁸ 35.Fâtır 44.

³⁹ 6.En’am 8; 21.Enbiya 40; 32.Secde 29.

⁴⁰ 20.Tâhâ 67-69.

⁴¹ Mevlânâ Şibli, *Asr-ı Saadet*, çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1978, II. 332-333.

1.4.3.1. Hissî Mûcizeler

Hissî mucizeler; insanların duyularına hitap eden harikulade olaylardır. Bunlara tabiatla ilgileri sebebiyle “kevnî mûcizeler” de denir. Kur’an’da belirtildiğine göre hissi mûcizeler geçmiş peygamberlerin elinde ortaya çıkmıştır. Tehaddî (meydan okuma) özelliğini bünyesinde barındıran bu mûcizeler tabiat kanunlarını altüst ederek olağanüstülükleriyle dikkatleri üzerine çekmiştir.⁴² Hz. Salih’in deveyi, Hz. Musa’nın asasının yılanı dönüşmesi ve elinin parıltılı bir ışık vermesi, Hz. İsa’nın kuş şekline soktuğu çamuru canlandırması, ölüleri diriltmesi, anadan doğma körleri ve alaca hastalığına tutulanları iyileştirmesi gibi.⁴³ Bunlar tabiat kanunlarını aşan ve Allah’ın müdahalesini gösteren ilahi fiiller olup iradelerini kullananların iman etmesini sağlar. Hissî mûcizeler peygamberlerin yaşadığı zaman ve mekanla sınırlıdır. Sonraki nesillerin onları tasdik etmesi haberin bilgi kaynağı olmasıyla gerçekleşir.⁴⁴

Hz. Peygamber’e gelince, Mekkeliler ve Yahudilerin Hz. Peygamber’den özellikle istedikleri, önceki peygamberlerden istendiği gibi hissî mûcizelerdir. Mesela, 17.İsrâ 90-93. ayetlerde şöyle buyurulmaktadır: “Andolsun ki biz bu Kur’an’da insanlara gerçekleri her türlü örnekle tekrar tekrar anlattık. Hâl böyleyken Mekke halkının müşrik çoğunluğu yine de kâfirlikte/nankörlükte direnip şöyle dedi: “Ey Muhammed! Sana asla inanmayacağız. Söylediklerine inanmamız için bize topraktan gözeler/pınarlar fışkırtmalısın. Yahut [sana inanmamız için] hurma ağaçları ve asmalarla dolu bahçelere sahip olmalısın ve o bahçelerin içinden dereler akıtmalısın. Yahut [“Rabbim dilerse yapar.” diye] iddia ettiğin gibi gökyüzünü paramparça edip başımıza yıkmalısın. Yahut Allah’ı ve melekleri karşımıza çıkarmalısın. Yahut altınla bezenmiş bir köşkün olmalı veyahut gökyüzüne çıkmalısın. [Ha, bu arada şunu da belirtelim ki] oradan dönüşünde bize açıp okuyabileceğimiz bir kitap/yazılı metin getirmediğin gökyüzüne çıktığına da asla inanmayız.” [Ey Peygamber!] De ki onlara: “Fesubhânellah! Siz benden neler istiyorsunuz?! Ben [olağanüstü güçlere sahip bir varlık değil, diğer bütün peygamberler gibi ölümlü ve gücü sınırlı] bir insan, Allah’ın ayetlerini tebliğle mükellef bir peygamberim.”⁴⁵

⁴² Bulut, *Mûcize ve Peygamber*, s. 43-53.

⁴³ 11.Hûd 64-68; 91.Şems 11-15; 7.A’râf 107-108, 117-122; 20.Tâhâ 19-22, 67-70; 3.Âl-i İmrân 49; 5.Mâide 110.

⁴⁴ Halil İbrahim Bulut, “Mûcize”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX. 350-351.

⁴⁵ Ayrıca mûcize isteklerini belirten benzer ayetler için bkz. 6.En ‘âm 8-9, 37, 109, 124, 158; 7.A ‘râf 106; 11.Hûd 12, 53, 13.Ra ‘d 7, 27, 31; 14.İbrahim 10; 15.Hicr 7; 20.Tâhâ 133; 21.Enbiyâ 5; 25.Furkân 7-8, 21; 26.Şu ‘ârâ 154; 28.Kasas 48; 29.Ankebût 24,50; 41.Fussilet 14; 43.Zuhuf 53; 74.Müddessir 52.

Önceki peygamberlerin hemen hepsi duyulara hitap eden mûcizelerle desteklenirken müşriklerin onca ısrarlarına rağmen Hz. Peygamber'e hissî bir mûcize verilmediği hususu Kur'an'da bildirilmiştir.⁴⁶ Kimi zaman hissî mûcize talepleri karşısında bunalmış olan Hz. Peygamber'e⁴⁷ şöyle denilmiştir: “[Ey Peygamber!] De ki onlara: ‘Mûcize göndermek Allah'ın elindedir.’ O kâfirler, istedikleri türden mûcize gelse bile yine inanmazlar; bunu fark etmiyor musunuz?! Biz onların kalplerini ve kalp gözlerini [kâfirlikte direnmeyi tercih ettiklerinden dolayı] hakikate karşı köreltiriz; azgınlık ve taşkınlıklarının girdabında, küfür ve isyan batağında debelenip durmaları için kendi hâllerine terk ederiz. Sonuçta onlar Kur'an'a en başından iman etmedikleri gibi, istedikleri mûcizeyi gördükten sonra da iman etmezler. [Ey Peygamber!] O müşriklere [keyfî istekleri doğrultusunda] melekler indirsek, ölüler de dirilip onlarla konuşsa, dahası [senin gerçek peygamber, Kur'an'ın da Allah'ın keliması olduğuna delil teşkil edecek] tüm mûcizeleri gözlerinin önüne sersek, Allah dilemedikçe onlar yine de imana gelmezler. Lakin onların hiçbiri bu gerçeğin idrakinde değildir.”⁴⁸

İslam âlimleri Hz. Muhammed'e verilen en büyük mûcizenin Kur'an-ı Kerim olduğu hususunda fikir birliği içindedir, ancak Kur'an kesin tavrını bildirdiği halde Hz. Peygamber'e birtakım hissi mûcizelerin verildiğini de kabul ederler. Ne var ki Kur'an'da yoruma açık birkaç tanesi dışında Rasulullah'a nispet edilen hissi mûcizelerin hiçbiri tevatür yoluyla sabit olmamıştır. Nitekim Hz. Peygamber'den bu konuda şöyle bir rivayet nakledilmiştir: “Her peygamber'e kitleleri etkileyip iman etmelerine vesile olan mûcizeler verilmiştir. Bana verilen ayet (mûcize) ise Allah'ın gönderdiği vahiyden ibarettir.”⁴⁹ Buna rağmen İslâm âlimleri özellikle Hz. Peygamber'in göğsünün yarılıp kalbinin yıkanması, isrâ ve miraç hadisesi, inşikâku'l-kamer meselesi, meleklerin Bedir savaşında tecessüm edip müşrikleri öldürmek suretiyle Müslümanlara yardım etmeleri gibi konularda ihtilaflar oluşturmuş ve bu ihtilaflar Hz. Peygamber'de hissî mûcize var mı, yok mu tartışmalarına sebebiyet vermiştir. Peki, Hz. Peygamber'e aklî mûcizenin yanında hissî mûcizeler de verilmiş midir?

Siyer ve hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'e atfedilen birçok hissî mûcize rivayeti mevcuttur. Daha önce de bahsedildiği gibi Hz. Peygamber'e atfedilen Ay'ın

⁴⁶ Konuyla ilgili başka ayetler için bkz: 6.En'âm 50; 7.A 'raf 188; 13.Ra'd 7,27; 17.İsrâ 93, 29.Ankebût 50.

⁴⁷ 6.En 'âm 35; 35.Fâtır 25.

⁴⁸ 6.En'âm 109-111.

⁴⁹ Buhârî, “Fedâilü'l- Kur'an”, 1, “İ'tisam”, 1; Müslim, “İman”, 239.

ikiye yarılmaması, ağacın yürüyüp gelmesi, göğsünün yarılmaması, ağaç kütüğünün inlemesi, kızartılmış koyun etinin zehirli olduğunu haber vermesi gibi rivayetler hissî mûcizeler olup Hasâis ve delâil kitaplarında etraflıca ele alınmıştır. Ancak bu rivayetlerin hidayet mûcizesinden ziyade İslam'ı benimsemiş kimseler için itminan verici nitelik taşıdığını söylemek daha isabetli görülmektedir. Hz. Peygamber'e nispet edilen hissî mûcizeler ikinci bölümde ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

1.4.3.2. Haberî Mûcizeler

Peygamberlerin Allah'tan gelen vahye dayanarak verdikleri gayb haberleridir. İsyankâr toplumların başlarına geleceğini önceden bildirdikleri felaketlerin aynen vuku bulması, Hz. İsa'nın muhataplarının evlerinde ne yiyip ne biriktirdiklerini haber vermesi,⁵⁰ Hz. Peygamber'in Bizanslılar'ın İranlılar'ı savaşta mağlup edeceğini,⁵¹ İslam dininin doğuda ve batıda yayılacağını bildirmesi⁵² bu tür mûcizelerdendir.

1.4.3.3. Akfî Mûcizeler

“Manevi mûcize” veya “bilgi mûcizesi” diye anılan akfî mûcizeler insanların akıl yürütme gücüne hitap eden ve onları rasyonel kanıtlarla baş başa bırakan gerçeklerden oluşur. Bunlar düşünmekle algılanabilen hususlar olup hissi mûcizelerde görüleceği gibi belirli bir zaman ve mekânla sınırlı değildir. Peygamberlerin güvenilir, güzel ahlâk sahibi, doğru sözlü, merhametli olmaları, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaları, ilahi mesajı bizzat uygulayıp insanlara örnek teşkil etmeleri, öğretilerinin erdemli bir toplum için vazgeçilmez ilkeler konumunda bulunması, tebliğ ettikleri vahiy ürünü metnin lafız ve muhteva bakımından erişilmez bir üstünlük taşıması gibi hususlar bu türün kapsamına girer.⁵³

Bazı yazarlara göre basiretleri açık insanlar peygamberleri seslerinden, yüzlerinden, yaşam şekillerinden anlarlar. Mesela Harun ile Yuşa Hz. Musa'dan peygamberliğini ispat için hiçbir zaman mûcize istememişlerdir. Yine Hz. Hatice'nin ve Ebu Bekir'in İslâm'ı kabul etmesi ve hissî mûcize talebi etmeksizin ilk inananların

⁵⁰ 3.Âl-i İmrân 49.

⁵¹ 30.Rûm 1-4.

⁵² Buhârî, “Menâkıb” 25.

⁵³ Bulut, “Mûcize”, XXX. 351.

inançlarının tam olması Hz. Peygamber'in yukarıda sayılan özelliklere haiz olmasından kaynaklanmaktadır.⁵⁴

Peygamberler Allah tarafından seçilmiş özel kullar⁵⁵ olmaları sebebiyle haddi zatında peygamberlik mûcizevidir. Onları mûcizevî yapan yön ise beşer olan kulun Allah ile vahiy yoluyla iletişim kurmasıdır. Böylece onların vahiyyle muhatap olmaları başlı başına bir mûcize olup hissî bir mûcizeye ihtiyaç yoktur. Kaldı ki mûcize gördükten sonra dini kabul edenlerin imanı taklidî iman olarak değerlendirilmiştir. Çünkü bu müminler mûcizelerin dehşet ve hayret verici özelliğinden dolayı peygamberlerin tebligatında bulunan güzellik ve yükseklik zevkine varamamışlardır.⁵⁶

Böylece aklî mûcizeler daha çok üzerinde düşünmek ve değerlendirme yapmak suretiyle olağanüstülüğü anlaşılan mûcizelerdir.⁵⁷ Mesela Hz. Peygamber'in mûcizesi olan Kur'an'a bakıldığında onun içeriğiyle, akıllara ve gönüllere hitap eden üslubuyla, i'caziyle aklî mûcize olduğu görülür. Nitekim müşriklerin, "Bu Kur'an'ı dinlemeyiniz ve okunurken gürültü çıkararak bastırmaya çalışınız! Böylece belki ona galip gelirsiniz."⁵⁸ tarzındaki sözleri Kur'an'ın müessir kuvvetine karşı mağlup oluşun bir göstergesidir. Onlar Kur'an'ın güçlü ifadelerinden etkilenme korkusuyla onun etkisini bastırmaya çalışmışlardır. Kur'an'ın bu etkisinden dolayıdır ki müşriklerin durumu "aslandan kaçan ürkmüş yaban eşeklerine"⁵⁹ benzetilmiştir. Ayrıca Allah, bütün insanlara meydan okuyarak -birbirlerine yardım etseler dahi- Kur'an'ın asla bir benzerinin yapılamayacağını ve onun karşısında herkesin aciz kalacağını açıklar.⁶⁰ Bunca geçen asra rağmen bir benzerinin yapılamaması onun mûcize olduğunu ortaya koyar.

Mûcizeler amaçları bakımından da hidayet, yardım ve helâk mûcizeleri olmak üzere üçe ayrılmıştır. Hidayet mûcizeleri tehdidi şartı çerçevesinde inkârcıların gözü önünde ve onları acze düşürecek şekilde zuhur eden mûcizelerdir. Bu tür mûcizeler insanların kanaatleri üzerinde etkili olup önyargıdan uzak kimselere fayda verir. Hz. Salih'in devesi, Hz. Musa'nın asasıyla parıltılı eli, Hz. İsa'nın şifa mûcizesi ve Hz. Muhammed'in Kur'an mûcizesi bunlar arasında sayılır.⁶¹ Hidayet mûcizeleriyle hitap

⁵⁴ Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 190-191.

⁵⁵ 20.Tâhâ 13.

⁵⁶ Şibli, *Asr-ı Saadet*, s. 344.

⁵⁷ Bebek, "Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi", s. 126.

⁵⁸ 41.Fussilet 26.

⁵⁹ 74.Müddessir 50-51.

⁶⁰ 2.Bakara 23-24; 11.Hûd 13-14; 17.İsrâ 88; 52.Tûr 33-34.

⁶¹ 2.Bakara 23-24.

edilen toplum arasında yakın bir ilişki bulunur. Bu mûcizeler insanları fikir, ilim ve sanat açısından maharet sahibi oldukları sahalarda aciz bırakır; asıl hedefleri de peygamberin doğruluğunu kanıtlamak suretiyle ilahi mesajın kabulüne zemin hazırlamaktır.

Yardım mûcizeleri inananların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak zuhur eden ilahi yardımlardır. Müminlerin yanında ve meydan okuma amacı dışında vuku bulan bu yardımlar harikulade bir özelliğe sahip olmakla birlikte klasik anlamda mûcizenin temel niteliklerini taşımaz. Bu tür fevkaladelikler hemen hemen her peygamberin hayatında görülür ve ona bağlanan müminler de manevi bir şevk ve itminan meydana getirir. Hz. Musa'nın İsrailoğulları için Allah'ın emriyle kayadan su çıkarması ve gökten kudret helvası ve bıldırcın, kavminin gölgelenmesi için bulut getirmesi,⁶² İsa'nın gökten yiyecek dolu bir sofrayı indirmesi,⁶³ Bedir ve Hendek gazvelerinde meleklerin Müslümanlara yardım etmesi⁶⁴ bu kapsamda yer alır.

Helâk mûcizeleri ise inkârda ısrar eden kavimlerin cezalandırılmasına yönelik mûcizelerdir. Kur'an'daki açıklamalara göre helak mûcizeleri şiddetli fırtına, korkunç bir gürültü, tufan, zelzele gibi tabii âfetler tarzında gerçekleştiği gibi düşmanlar tarafından katledilmek şeklinde de görülmüştür. Nûh kavminin tufanla, Semud, Âd ve Medyen halkının korkunç bir gürültüyle Lût kavminin zelzeleyle, Firavun ve ordusunun denizde boğulmak suretiyle yok edilmesi bunlardandır. Peygamberlerin birçok delil ve mûcizesine rağmen inanmamakta ısrar eden inkârcıların helak edilmesi Allah'ın süregelen bir kanunudur. Helak mûcizeleri aynı zamanda sonraki nesiller için bir uyarı ve ibret vesilesidir. Son peygamberin helak mûcizesi toplumsal bir cezalandırma değil Kureyş'in ileri gelen azılı kâfirlerinin Bedir savaşında katledilmesi şeklinde olmuştur.⁶⁵

⁶² 7.A'râf 160.

⁶³ 5.Mâide 112-115.

⁶⁴ 3.Âl-i İmrân 123-127; 33.Ahzâb 9.

⁶⁵ Bulut, "Mûcize", *DİA*, XXX. 351

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'E ATFEDİLEN HÂRIKULÂDELİKLER (İRHÂSAT ve MÛCİZE)

2.1. Peygamberlik Öncesi Hârikulâdelikler

Hârikulâde, alışılmıŖın dıŖında tabiattaki iŖleyiŖi belirli zamanlarda bozan tabiatüstü olaylar için kullanılan bir terimdir. İslam literatüründe tartiŖma konusu yapılan hârikulâdele, dinî yönü bulunan ve dinî olmayan hârikulâdeler olmak üzere iki baŖlık altında ele alınır. Dinî yönü bulunan hârikulâdeler arasında mucize, irhâs, kerâmet, maûnet, istidrâc, ihanet gibi konular yer alır. Biz, konumuzla ilgili olduğu için burada sadece irhâs kavramına yer vermek istiyoruz.

İrhâs kavramı, peygamberden nübüvvet öncesi dönemde sadır olan hârikulâdeler için kullanılır. Bu tür olayların nübüvvete bir nevi hazırlık oluŖturduđu kabul edilmiŖtir. Hz. İsa'nın doğduktan hemen sonra konuŖması, Hz. Muhammed'in üzerinde gölge yapmak üzere bulutun dolaŖması ve benzeri olaylar irhâs grubu içinde mütalaa edilmiŖtir. Bir görüŖe göre irhâs olayları keramet türüne dahildir; çünkü peygamberlerin nübüvvetlerinden önceki dereceleri velayet mertebesinden aŖađı değildir. Mu'tezile âlimleri mûcizenin nübüvvet iddiasıyla birlikte gerçekteŖtiđini dolayısıyla irhâs diye bir Ŗeye ihtiyaç bulunmadığını eğer böyle bir Ŗey vuku bulmuŖsa bunun bir önceki peygamberin mûcizesi sayılabileceğini ileri sürerler.⁶⁶ Bu baŖlık altında bazı irhâsat haberlerinden söz edilecektir.

2.1.1. Yahudi ve Hıristiyan Kutsal Metinlerinde Hz. Peygamber'in Geleceğinin MüjdeleniŖi

Hz. Muhammed'in mukaddes kitaplarda geleceğinin bildirilmesi onun gerçek bir peygamber olduğunun kanıtları arasında sayılmıŖtır. Kur'an ve hadisler Hz. Peygamber'in vasıflarının Tevrat ve İncil'de yazılı bulunduğunu dolayısıyla Ehl-i Kitab'ın ondan haberdar olduğunu bildirmiŖtir. Nitekim 7.Araf 157. ayette "İŖte onlar [vakti geldiğinde] ellerinin altındaki Tevrat'ta ve İncil'de kendisinden söz edilmiŖ

⁶⁶ M. Sait Özervarlı, "Hârikulâde", *DİA*, İstanbul 1997, XVI. 181.

olduğunu görecekları ümmî [yani geçmişte vahiy kültürüne sahip olmayan ve çoğu okuma yazma bilmeyen Arap milletine mensup] peygambere uyacak kimselerdir. Bu peygamber onlara iyiliği emredip kötülükten men edecek; yine onlara temiz ve hoş şeyleri helal, kötü ve çirkin şeyleri haram kılacak; onları zorlayan bir takım (dinî) hükümleri ve yükümlülükleri de hafifletecektir. Peygamber'e inanıp güvenen, ona saygı gösteren, ona yardım eden ve ona indirilen Kur'an'a uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erecek kimselerdir" buyurulmaktadır.⁶⁷ Yine Allah 26.Şuarâ 196-197. ayetlerde Hz. Peygamber'i ve Kur'an'ın Allah tarafından gönderilmiş bir kitap olduğunu inkâr eden müşriklere karşı İsrailoğulları bilginlerinin Kur'an'ın Allah kelamı olduğu konusuna dair bilgilerinin bulunduğunu bildirmektedir.⁶⁸ Nitekim Hz. Peygamber ilk vahyi aldığı anda Hz. Hatice Hıristiyan bir âlim olan Varaka b. Nevfel'e bu durumu haber vermiştir.⁶⁹ Ayrıca İslam davetinin ilk yıllarında Mekkeli müşrikler Yahudilere gidip Hz. Peygamber'in peygamberliğine dair bilgi almışlardır.⁷⁰ Benzer şekilde 10.Yûnus 94. ayette Hz. Peygamber'in kendisine indirilenden kuşku duyduğu takdirde kendisinden önce kitap verilenlere sorması emredilmiştir. İşte bütün bunlar Ehl-i Kitab'ın bu konu hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.⁷¹

Kur'an, vahyin ilk anından itibaren Mekke dönemi boyunca kendisi ile önceki kitapların aynı kaynaktan geldiğini, ilke ve hedef birliğini, önceki resulleri ve kitapları doğruladığını sürekli vurgulamış, kendisinin doğruluğuna Ehl-i Kitab'ı şahit göstermiş, bunu yaparken Ehl-i Kitab'a karşı yumuşak, sevecen, sert olmayan bir üslup kullanmıştır.⁷² İlk dönem Mekkî ayetlere bakıldığında da bazı Yahudi ve Hıristiyanların İslam'ı kabul ettikleri⁷³, Kur'an'ın inişine sevindikleri⁷⁴, Kur'an okunduğunda huşu ile secde ettikleri⁷⁵ görülür. Denilebilir ki Ehl-i Kitab'tan bir kısmı Mekke döneminin başından sonuna kadar Muhammedî davete olumlu yaklaşmış, ona sevgi göstermiş, hatta onu desteklemiştir. Öyle ki Müslüman olanlara baskı, zulüm, işkence gözleri

⁶⁷ Ayrıca bkz. 48.Fetih 29.

⁶⁸ Ayrıca bkz. 13.Ra'd 43.

⁶⁹ Ebû Abdillâh Muhammed İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Beyrut 2004, I. 169-170; Ebû Muhammed Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Beyrut 1990, I. 269-270.

⁷⁰ İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 238-239; İbn Hişâm *es-Sîre*, I. 328. Hz. Peygamber'in peygamberliğini kanıtlamak için müşrikler Nadr ve Ukbe b. Ebi Muayt'ı Yahudi bilginlerine göndermişlerdir. Yahudi âlimleri Peygamber'in sorulan üç soruya doğru cevabı vereceği takdirde peygamberliğinin kesinliğini dile getirmişlerdir. Bkz. 17.İsrâ 85;18.Kehf 9-26, 83-98.

⁷¹ Bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 130-131; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 238.

⁷² İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1998, II. 359-360.

⁷³ 29.Ankebut 47; 47.Muhammed 17.

⁷⁴ 13.Ra'd 36.

⁷⁵ 17.İsra 107-109

önünde cereyan ettiği halde onlardan bir kısmı imanı bu dönemde tercih etmiştir.⁷⁶ Fakat bir kısım Ehli kitab da var ki; onlar 2.Bakara 109, 4.Nisâ 53-54. ayetlerde anlatıldığı veçhile kendilerini başkasından üstün görmüşler, cimriliklerine, bencilliklerine her şeyin kendilerinin olmasına duydukları isteklerine, kıskançlıklarına, başkalarının ellerinde bulunanlara dayanamamalarına işaret edilerek Hz. Peygamber'i hazmedememişlerdir.⁷⁷ Nitekim 2.Bakara 146 ve 6.En'am 20. ayetlerde "O kendilerine kitab verdiğimiz ümmetlerin uleması onu -o peygamberi- oğullarını tanır gibi tanır, böyle iken içlerinden bir takımı hakkı bile bile ketmederler." buyurulmaktadır.⁷⁸

Elmalılı M. Hamdi Yazır (ö. 1942) 2.Bakara 146. ayetin tefsirinde şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Tevrat'ta Hz. Musa'ya benzer bir peygamber diye tavsif buyurulmuş olduğu için öteden beri 'O peygamber' denildiğinde Hatemü'n-Nebi anlaşılırmaktaydı. Fakat onun Hz. Muhammed olduğunu bir kat'i delile, beyyineye ihtiyaç vardı ki o da Hz. Peygamber'in getirdiği mûcizâtı vaziha ve açık ayetlerdi. Nitekim Hz. Ömer, Abdullah b. Selâm'a bunu sorduğu zaman 'Ben onu oğlumu bildiğimden daha ziyade bilirim, çünkü onda şekk-ü şüpheye mahal yoktur, fakat evladına gelince ne bileyim belki validesi hıyanet etmiş olabilir.' demiştir.⁷⁹ Nitekim bir Peygamber'in geleceğine dair bilgi kesindir. Zaten Yahudiler müşrik Araplarla çekiştikleri zaman yakında bir peygamberin geleceğini, onunla birlik olup Araplara karşı savaşacaklarını bildirmişlerdir.⁸⁰ Fakat kendi içlerinden çıkması beklenen peygamberin Araplardan çıkması "Beklediğimiz peygamber bu değildir" demelerine sebebiyet vermiştir.⁸¹ Halbuki İsrailoğulları Tevrat'ı tasdik ve teyit eden bir Peygamberin geleceğini, ona inanıp yardım edeceklerine dair Allah'tan misak aldıkları halde ağız değiştirmişlerdir.⁸² Bunun çok açık bir örneğini 61.Sâf 6. ayette görmek

⁷⁶ 28.Kasas 52-55.

⁷⁷ Kur'an Ehl-i kitap olan Yahudi ve Hıristiyanlara aynı muamelede bulunmamış Yahudilere Hıristiyanlardan daha eleştirel yaklaşmıştır. Bunun nedenlerinden biri Yahudilerin sayıca Hıristiyanlardan çok olmaları ve Müslümanlarla girdikleri ilişkilerde bazı anlaşmazlıkların yaşanmasıdır. Fakat her Yahudi'yi olumsuz eleştiriye tâbi tutmayan Kur'an, kimi ayetlerde Yahudilerden sitayişle bahsetmiştir.

⁷⁸ 2.Bakara 146. ayetteki "ya'rifühû" ifadesinde geçen "hû" zamiri hâkim kanaate göre Hz. Peygamber'e işaret etmektedir. Ancak sözün gelişi bu zamirin Kâbe'ye (el-Beytü'l-Harâm), dolayısıyla kible meselesine raci olduğunu göstermektedir. Nitekim İbn Abbas, Süddî ve İbn Zeyd gibi sahabe ve tabiün müfessirlerinden gelen tek yorum da bu yöndedir. (bkz. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Beyrut 2005, II. 29; Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı-Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, İstanbul 2011, s. 33, dipnot: 52).

⁷⁹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili: Yeni Mealli Türkçe Tefsir*, İstanbul 1935, I. 531-532.

⁸⁰ 2.Bakara 89; İbn. İshak, *es-Sîre*, I. 131-132; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I. 238; Ayrıca bkz. Ebu'l Âlâ el-Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, çev. Ahmet Asrar, İstanbul 2010, s. 422.

⁸¹ İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 132-133; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 47.

⁸² 3.Âl-i İmran 81; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 264.

mümkündür. Nitekim bu ayette, “Meryem oğlu İsa: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Sizin için Tevrat’takileri tasdik etmek, benden sonra gelecek olan Ahmed isimli Peygamber’i müjdelemek üzere gönderildim” diyerek daha önce verilen ahdi de yerine getirmektedir.⁸³

Hiz. Peygamber’in vasfı geçmiş semavî kitaplarda zikredilmişken Allah Rasûlü Ehl-i Kitap ile fikrî tartışmada bulunmuştur. Bunun Kur’an’daki örneklerinden birisi de Hiz. Peygamber’in Yahudilere karşı, “Allah katındaki ahiret yurdu [cennet] diğer insanlara değil sırf size aitse ve siz de bu iddianızda samimiyseniz, o hâlde derhal ölümü isteyin”,⁸⁴ Hıristiyanlara da, “Haydi o zaman biz kendi çocuklarımızı ve eşlerimizi çağıralım; siz de kendi çocuklarınızı ve eşlerinizi çağırın. Böylece siz de biz de hep birlikte, ‘Allah’ın laneti yalancılardan üzerine olsun.’ diye beddua edelim.”⁸⁵ diyerek onları mübâhaleye davet etmiş ve meydan okumuştur.

Hiz. Peygamber’in ve ümmetinin vasıflarının Tevrat ve İncil’de yer aldığına dair bilgileri Kur’an’ın birçok yerde haber vermesi Müslüman âlimleri Tevrat ve İncili araştırmaya sevk etmiştir. Hiz. Peygamber’in beşâreti ile ilgili olarak Tevrat’ta şöyle denilmektedir: “Rabb Sina Dağı’ndan geldi, halkına Seir’den doğdu, Faran dağından parladı. Ve on binlerce kutsalıyla geldi; sağ elinde halkı için alev alev yanan ateş vardı.”⁸⁶ Bu ifadede yer alan “Sina’dan geldi” ifadesi Hiz. Musa’ya, Seir’den doğdu” Hiz. İsa’ya, Faran ise Hicaz’a işaret eder. Nitekim Mekke’ye on binlerce mücahitlerle giren Hiz. Muhammed’dir.⁸⁷

İncil’de ise Hiz. Peygamber’in geleceğine ilişkin şöyle bir ifade yer almaktadır: “[İsa diyor ki:] Beni seviyorsanız buyruklarımı yerine getirirsiniz. Ben de Baba’dan dileyeceğim. O, sonsuza dek sizinle birlikte olsun diye size başka bir Yardımcı, gerçeğin ruhunu verecektir.”⁸⁸

Hiz. İsa’nın Arâmî dilinde “Ahmed” ismini nasıl telaffuz ettiği bilinmemekle birlikte bu cümlelerde geçen eski Yunanca kelime tesellici, idareci manalarına gelen “Paraklêtos”tur. Yunanca eserlerden Arapçaya tercüme edilen kelime Faraklıttır. Bu kelimenin Grekçe Periklytos olması gerektiği söz konusudur. Çünkü Periklytos mana

⁸³ 3.Âli İmran 81.

⁸⁴ 2.Bakara 94.

⁸⁵ 3.Al-i İmran 61.

⁸⁶ Tesniye: 33/2. Ayrıca bkz. Tesniye: 18/15, 22.

⁸⁷ Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 326, (24. Dipnot), III. 214-221.

⁸⁸ Yuhanna: 14/15-17. Ayrıca bkz. Yuhanna: 14/26; 15/26-27; 16/7-8.

olarak en meşhur, övülmeye layık olan kimse demektir. Böylece eski Yunancada ifade ettiği mana Kur'an'da geçen Ahmed kelimesinin tam karşılığı olmaktadır.⁸⁹

Bununla birlikte İslam tarihi kaynaklarında Hristiyanların İslam'a karşı yumuşak bir bakış açısının olduğuyla da yer yer karşılaşmaktayız. Nitekim Hz. Peygamber'in getirdiği kitabın hak olduğunu kabul eden Müslümanlar Mekkeli müşriklerin baskısına dayanamamış Hristiyan olan Necâşî'nin ülkesine sığınma talebinde bulunmuşlardır. Bu talep karşısında Necâşî Müslüman halka olumlu tavırlar göstermiş ve "Bu ışığın çıkıp geldiği kaynak ile İsa'ya gelen ilahi tebliğin kaynağı aynıdır" cevabını vermiştir.⁹⁰

Yukarıda Hz. Peygamberin geleceğine ilişkin bilgileri hadislerde de görmek mümkündür. Bu konu ile ilgili hadisler Kitab-ı Mukaddes hakkında malumatı olan sahabilerden gelmektedir. Genelde sened yönünden zayıf kabul edilen bu hadisler Hz. Peygamber'in fizikî özelliklerini (gözlerinde hafif kırmızılık olduğu, ne uzun ne de kısa olduğu, sırtında beninin bulunduğu), ahlakî vasıflarını ve ümmetinin hususiyetlerini içermektedir.⁹¹ Hz. Peygamber'in geleceğinin müjdesi ve onun beklenen bir peygamber olduğu gelen bir takım rivayetlerden anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu rivayetler tek tek ele alındığında zayıf olarak değerlendirilse de geneline bakıldığında Mekkeliler ve Medinelilerin bir peygamber beklentisi içinde oldukları görülmektedir.⁹² Fakat konuyla ilgili olarak Kur'an'da, ilâhî kitaplarda, sahih hadis kitaplarında böyle haberler mevcut değildir.⁹³ Söz konusu rivayetlerden biri Hz. Peygamber'in doğduğu gece vuku bulduğu belirtilen ve Hassan b. Sâbit'ten nakledilen rivayettir.

Hassan'ın beyanına göre, -o yedi-sekiz yaşlarında bir çocukken- bir Yahudi'nin Medine'de bulunan bir kalenin üzerine çıkıp şöyle seslendiğini işitmişti: "Ey Yahudi topluluğu! Bu gece Ahmed'in dünyaya geldiğini işaret eden yıldız doğmuştur."⁹⁴

Benzer bir rivayete göre de Mekke'de ticaretle uğraşan bir Yahudi Hz. Peygamber'in doğduğu gece, onun doğuşuna alamet olan yıldızın doğduğunu görmüş ve katıldığı bir Kureyş meclisinde, "Bugün Ahmed'in yıldızı doğdu" demiş ve ertesi gün

⁸⁹ Daha fazla bilgi için bkz. Şibli, *Asr-ı Saadet*, III. 197-201; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, Ankara 2003, I. 640-642. Ayrıca bkz. Nabil el-Fadl, *Hz. İsa Hz. Muhammed'i Müjdeledi mi?* çev. Kadir Albayrak, İstanbul 2006, s. 206-216.

⁹⁰ İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 249; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 362.

⁹¹ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 46.

⁹² Şibli, *Asr-ı Saadet*, III. 68.

⁹³ Bu konuyla ilgili bkz. Ahmet Önkal, "İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi", *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt: 6, sayı: 3 (1992), s. 193.

⁹⁴ Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, nşr. Abdulmut'î Kal'âcî, I. 110; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 45, 78. Ayrıca bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 132; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 184. Söz konusu rivayetin sened tenkidi için bkz. Recep Tuzcu, *Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Adana 2002, s. 63. Krş. Matta: 2/1-9.

doğan çocukları görmek üzere gezerken, Hz. Peygamber'i görünce bayılmış ve ayılınca, "Bugün İsrailoğulları'ndan peygamberlik alındı" demiştir.⁹⁵

Rivayetlerden de anlaşıldığı gibi bir Yahudinin Hz. Peygamber'in dünyaya geldiğini yıldızlara bakarak haber verdiği anlatılmaktadır. Rivayetlerden onların "Ahmed'in yıldızı doğdu" tabiriyle gelecek olan peygamberin adının Ahmed olacağı bilgisine vukufiyetleri ve böylece bir peygamber beklentisinin içinde oldukları görülmektedir. Fakat rivayetin senedinin tenkide uğraması ve o sıralarda yedi sekiz yaşlarında olan Hassan b. Sâbit'in bu olayı eksik ve yanlış hatırlaması rivayetin en azından ihticaca elverişli olmadığını düşündürmektedir. Ayrıca gerek Mekkeliler gerek sahabiler bu hadiseyi te'yit etmedikleri gibi Hz. Peygamber'in peygamberliği döneminde hiçbir Yahudi, "Senin yıldızının doğduğu bize haber verilmişti" dememiştir. Öte yandan Tevrat ve İncil'de vasıfları bulunan Hz. Peygamber'e bir çok problem çıkaran da yine Yahudiler olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki bir kişinin doğumuna münhasır bir yıldızın doğması Allah'ın koymuş olduğu kanunlara (sünnetullah) aykırıdır. Bir yıldızın doğması veya kararması bir kişinin doğumuyla veya vefatıyla ilişkilendirilemez. Nitekim Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutulması gerçekleşmiş toplum bu durumu Peygamber'in oğlunun ölümüne bağlamıştır. Allah Rasûlü ise bir kişinin vefatıyla güneş tutulmasının ilişkilendirilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁶

2.1.2. Hz. Peygamber'in Doğumuyla Meydana Gelen Harikulade Olaylar

Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi ile birçok fevkalâdeliğin zuhur ettiği rivayetlerde yer almaktadır. Biz Beyhakî'de yer alan ve İrbâd b. Sâriye'den gelen rivayeti inceleyeceğiz. Beyhakî'nin rivayet ettiği hadis şu şekildedir: "Rasulullah şöyle buyurdu: 'Âdem henüz toprağında iken ben Allah'ın kulu ve peygamberlerin sonuncusuydum. Bununla ilgili olarak babam İbrahim'in duası, İsâ'nın müjdesi ve annemin beni dünyaya getirdiğinde kendisinden çıkan nurun Şam saraylarını aydınlattığını gördüğü rüyasıym. Peygamberlerin anneleri de böyle rüyalar görürler.'⁹⁷

Rivayetin senedinde İrbâd b. Sâriye es-Sülemî, Abdulâlâ b. Hilâl Sülemî, Saîd b. Süveyd b. el-Kelbî, Muâviye b. Sâlih Ebû Amr el-Hadrâmî el-Hımsî, Ebû Salih, Ebû

⁹⁵ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 84.

⁹⁶ Buhârî, "Salât", 15.

⁹⁷ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I. 80, 83; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 78. Ayrıca bkz. Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, İstanbul 1982, IV. 127-128.

İsmâil et-Tirmizî, Ahmed b. Fadl b. el-Abbâs b. Huzeyme, Ebû Âli, Ebû'l-Huseyn, Ali b. Muhammed b. Abdullâh b. Bişr b.el-Adl, Beyhakî yer almaktadır.⁹⁸

İbn Âsım'ın rivayetine göre Ahmed b. Hanbel, Saîd b. Süveyd b. el-Kelbî'nin müdellis olduğunu söylemiş ve İrbâd b. Sâriye'den gelen rivayetin metninin sahih, senedinin zayıf olduğunu bildirmiştir. Fakat Hakîm, Saîd b. Süveyd hariç tutulursa bu hadisin isnad yönünden sahih olduğunu söylerken, İbn Hibbân Saîd b. Süveyd'in güvenilir olduğunu belirtmiştir. Bazı hadis alimleri Hz. Peygamber'in nebilerin ilki olmasına dair rivayetin isnadını ravi Muâviye b. Sâlih nedeniyle zayıf görmüşlerdir. Fakat İbn Hibbân, Hakîm ve Ebû Zur'a bu hadisi sahih kabul etmişlerdir.⁹⁹

Beyhakî, bu rivayetler için, “Allah daha iyisini bilir! Çünkü Allah'ın Hz. Muhammed'in ilk peygamber olduğunu bildirmesi takdiridir. Hz. İbrâhim'in duasına gelince; O, Kâbe'yi bina ettiğinde Allah'a dua etmiş, Allah da duasına Hz. Muhammed'i peygamber kılarak icabet etmiştir.” demektedir ve “Rabbimiz! İçlerinden onlara senin ayetlerini okuyan, Kitabı ve hikmeti öğreten, onları her kötülükten arındıran bir peygamber gönder. Doğrusu güçlü ve hakim olan ancak sensin” mealindeki 2.Bakara 129. ayeti delil olarak göstermektedir.¹⁰⁰

İbn İshâk (ö. 151/768) ve İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) naklettiği bir rivayette de Hz. Peygamber'in süt annesi Halime Hz. Peygamber'i teslim etmek için getirdiğinde annesi Âmine, Halime'ye, “Ona hamile kaldığım zaman bana bir rüya gösterildi. Bu rüyada benden bir nur çıktı, o nur benim için Şam topraklarından Busrâ'nın saraylarını aydınlattı. Sonra o, hiçbir çocukta görülmemiş bir şekilde dünyaya geldi. Onu doğurduğum zaman elleri yerde başı göğe doğru yükseltilmiş olarak düştü. Onu bırak ve git, yolun açık olsun” dedi.¹⁰¹

Görüldüğü gibi rivayette Âmine doğum esnasında değil de ona hamile kaldığında bu rüyayı görmüştür. Tabînden Halid b. Ma'dân'ın mürsel olarak naklettiği haberde de “Âmine bu rüyayı Resülullah'ı dünyaya getirirken değil de ona hamileyken görmüştür” ibaresi geçmektedir. Bu çok daha mantıklıdır. Çünkü o şartlarda doğum anında bir kadının uyuması ve rüya görmesi mümkün değildir. Muhtemelen o doğumdan bir müddet sonra kendinden geçtiği bir durumda dinlenirken bu rüyayı

⁹⁸ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I. 80-82.

⁹⁹ Rivayetin senedi tenkidi için bkz. Tuzcu, *Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*, s. 46-49.

¹⁰⁰ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I. 81; Şibli, *Asr-ı Saadet*, III. 192-196. İlgili rivayetin farklı senedlerle nakledildiği de bilinmektedir. Bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 103, İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 191; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I. 84; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 16-76

¹⁰¹ İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 102, İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 190.

görmüş olmalıdır. Hadisenin bir rüya olması hasebiyle bu nurun başkaları tarafından da görüldüğünü ifade eden rivayetler şüpheyle karşılanmalıdır.¹⁰²

Bu konuda Osman b. Ebu'l-Âs'dan gelen rivayet şu şekildedir: “Annem şunu anlattı: Âmine'nin doğum yaptığı gece ben oradaydım, doğum yaparken yıldızlar o kadar yaklaşmıştı ki, neredeyse kendisinin üzerine düşecekti. Doğum gerçekleştiğinde Âmine'den bir nur çıkararak onun evini aydınlattı, orada nurdan başka bir şey göremez oldum.”¹⁰³ Suyûtî bu rivayetleri sahih kabul ederek şunları söylemiştir: “Hamile iken gördüğü, rüyasında gördüğüdür. Ama doğum gecesi gördüğü nur, bizzat gözleriyle gördüğü nurdur”.¹⁰⁴

Rivayetler bir bütün halinde incelendiğinde Irbad b. Sâriye'den gelen nakilde iki ayrı rivayetin birleştirilerek kaynaklara girdiği görülmektedir. Yani “Adem henüz toprağında iken ben Allah'ın kulu, peygamberlerin sonuncusuydum” ifadesi, “Babam İbrahim'in duası ve İsâ'nın müjdesiyim. Annem beni dünyaya getirdiğinde rüyasında Şam saraylarını kendisinden çıkan bir nurun aydınlattığını gördü” ifadesiyle birleştirilmiş, böylece farklı rivayetler tek bir nakil haline getirilmiştir.¹⁰⁵

Bu rivayetler tek bir isnatla gelmekte ravîler nakilde teferrüt etmektedirler. Ayrıca sened açısından da tenkide uğrayan bu rivayetlerin uydurulduğu ve gerçekle ilgilerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁶ Bununla birlikte Âmine'nin anlattıklarını ve Osman'ın annesinin doğum esnasındaki müşahedelerini Mekke'deki tarihi bağlamda düşünürsek Mekkelilerin en azından bu ilginç hadiselerin bir kısmından haberdar olmaları gerekirdi. Çünkü evden çıkan nur Şam yakınlarındaki Busra'yı aydınlatıyorsa Mekke'yi de aydınlatması ve hatta bu olağanüstü olaydan Mekkelilerin haberdar olmaları beklenirdi. Fakat böyle bir durum söz konusu değildir. Bırakalım Mekke'yi Hz. Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib'in bile haberi olmamış, çocuğun dünyaya gediği haberini onun cariyesi bildirmiştir.¹⁰⁷ Zaten doğum esnasında böyle bir olay gerçekleşmiş olsaydı Mekke dönemi mücadelesi sırasında Hz. Peygamber fazla

¹⁰² Erdiñç Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, Ankara 2007, s. 132-134.

¹⁰³ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 78

¹⁰⁴ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 78-79. Şunu belirtelim ki Hz. Peygamber'in gece değil gündüz doğduğuna ilişkin nakillerin daha doğru olduğu görüşü dikkate alındığında Osman b. Ebu'l-Âs'ın annesinin hangi yıldızları gördüğü sorusu akla gelmektedir.

¹⁰⁵ Tuzcu, *Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*, s. 50.

¹⁰⁶ Rivayetlerin sened ve metin tenkidi için bkz. Tuzcu, *Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*, s. 45-51; 60-67.

¹⁰⁷ İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 97.

zorlanmaz ve o dönemi yaşayan insanlardan “Bu şahsın doğduğu gün şu harikulade olay meydana gelmişti” gibi sözler nakledilirdi.¹⁰⁸

Konu iyi tetkik edildiğinde mesele aslında hamile kadınlarda görülen rüyaların abartılıp gerçekmiş gibi anlatılmasından başka bir şey değildir. İbn İshâk, İbn Hişâm ve Belâzurî (ö. 279/892), Âmine’den anlatılanların aslında rüya olduğunu açıkça haber vermektedir.¹⁰⁹ Bu rüyalar ilaveler yapılarak anlatılmış ve kaynaklara gerçekmiş gibi yansımıştır.¹¹⁰ Fakat daha sonraki dönemlerde bu rivayetler Hz. Peygamber’in nur olduğu ve dünyanın onun nurundan yaratıldığı inancına sebep teşkil etmiştir. Yine bu rivayetlerle Hz. Peygamber’in olağanüstü bir şahsiyet olduğu inancı yerleştirilmeye çalışılmıştır.¹¹¹ Kur’an geçmiş bazı peygamberlerin, mesela Hz. Musa ve İsa’nın doğum öncesi, doğum, çocukluk dönemleri ve benzeri hallerini detaylı bir şekilde anlatmasına rağmen,¹¹² yetimliği dışında Hz. Peygamber’in doğumundan, çocukluğundan herhangi bir bilgi vermemiştir. Kendisine indirilen Kur’an’da Hz. Peygamber’in çocukluğundan söz edilmemiş olması mevcut bazı rivayetlerin aksine onun tamamen tabî bir şekilde doğup yetiştiği, herhangi bir olağanüstülük yaşamadığı şeklinde değerlendirilebilir.¹¹³

Yukarıda geçen rivayetlerin dışında Hz. Peygamber’in doğduğu gece meydana gelen ve halk arasında meşhur olan İran Kisra’sının görmüş olduğu rüya da bulunmaktadır. Beyhakî ve Suyûtî’nin eserlerinde yer alan rivâyet kısaca şu şekilde geçmektedir:

“Rasûlülâh’ın doğduğu gece Kisra’nın eyvânı sarsıldı, on dört şerefesi yıkıldı, İranlıların bin yıldan beri sönmeyen ateşleri söndü, Sâve gölü kurudu, aynı gece İran baş kadısı Mûbezan rüyasında güçlü develerin önlerine katıp sürdüğü cins Arap atlarının Dicle ırmağını geçip kendi bölgelerine yayıldığını gördü. Kisra uyandığında korkmuş bir haldeydi, yiğitliğinden ötürü belli etmemeye çalıştı fakat vezirlerinden bu durumu gizleyemedi. Tacını giyerek tahtına oturdu. Vezirlerini huzuruna toplayarak gördüklerini anlattı. Onlar bu olayı konuşurken İran’daki ateşin söndüğünü bildiren bir mektup kendisine geldi. Böylece üzüntüsü daha da arttı. Bilahare Mûbezan gördüğü

¹⁰⁸ Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, İstanbul 2001, s. 467.

¹⁰⁹ İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 102; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 190.

¹¹⁰ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak (MekkeYılları)*, Ankara 2008, s. 44-45.

¹¹¹ Bkz. M. Hayri Kırbasoğlu, “Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşümü: Paradigma’dan Paragon’a, Paragon’dan Kozmik İlke’ye”, *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu*, Isparta 2001, s. 130-132. Suyûtî’nin eserinde Hz. Âmine’nin doğum esnasında yalnız olmadığını, Firavun’un hanımı Âsiye ve İmrân’ın kızı Meryem ve cenneteki hurilerle Âmine’nin etrafını çevirdikleri hatta etrafında gümüş ibrikler taşıyan sayısız hizmetlinin olduğu dair ifadeler de bulunmaktadır. Suyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 84.

¹¹² Bkz. 28.Kasas 7-35; 19.Meryem 5-33.

¹¹³ Bünyamin Erul, “Hz. Peygamber’in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, *Diyanet İlmi Dergi*, Ankara 2003, s. 36.

rüyayı anlatınca Kisra bunun neye işaret olabileceğini sordu. Mûbezan Arablar'ın bölgesinde bir olayın meydana gelmiş olabileceğini söyledi. Bunun üzerine Kisra olayların yorumu için Nu'man b. el-Münzir'e mektup yollayarak bir bilgin göndermesini istedi. Nu'man ona Abdülmesih'i gönderdi. Abdülmesih bu rüyanın yorumunu Şam köylerinde oturan Satih adlı dayısının yapabileceğini söyledi. Abdülmesih hemen yola koyularak ölüm döşeğindeki Satih'in yanına gelerek rüyanın yorumunu sordu ve Satih cevaben, "Tilavetin (İlahi vahyin okunması) çoğaldığı, asâ sahibinin (Hz. Peygamber) gönderildiği, Sâve gölünün kurduğu ve Farslıların ateşi söndüğü zaman, artık Şam Satih'in Şam'ı olmayacaktır. Sarayın çöken balkonları sayısınca Farslılardan kral ve kraliçeler hükümran olacak ve başa gelecek her şey gerçekleşecek, akabinde saltanatları son bulacaktır." demiş ve vefat etmiştir.¹¹⁴

İsnad yönünden munkatı olan rivayetin senedinde Ali b. Harb el-Mevsilî-Ebû Ya'lâ Eyyûb b. İmrân el-Becelî-Mahzum b. el-Hânî el-Mahzûmî ve babası el-Hânî el-Mahzûmî bulunmaktadır. Ayrıntılara girilmeden anlatılan bu rivayet hakkında Zehebî (ö. 748/1348), münker ve garib demektedir.¹¹⁵ Senedinde geçen ravi sayısının dört kişi olması ve Ebu Mahzûm için yüz elli yıl yaşadığı kaydı düşülmesi bu rivayetin problemliliğini hissettirmektedir.¹¹⁶

Rivayette görüldüğü gibi Kisra'nın rahatsızlık duyduğu ve vezirlerinden gizlemeye çalıştığı fakat başaramadığı bir olay söz konusudur. Şayet gizlenmek istenen sarayın yıkılan on dört balkonu ise böyle bir olayın gizlenmesi veya bundan bu denli kuşku duyması anlamsızdır. Başta zahiri olarak anlatılan olay Satih'in yorumundan sonra açıklığa kavuşmuş ve Kisra'nın da Mûbezan gibi rüya gördüğü ve endişelendiği şeyin rüya olduğu anlaşılmıştır.¹¹⁷ Bu olayın benzer örneklerini Hz. Musa ve Hz. İsa'da da görmek mümkündür. Nitekim Hz. Musa doğduğunda Firavun rüyasında bir ateş görmüş ve bu ateş Beyt-i Makdis'ten çıkıp tüm evleri sarmıştır. Mısırlıları yakıp kül etmesine mukabil İsrâiloğulları'na hiç dokunmamıştır. Firavun kavminin bilgelerine bu rüyanın ne anlama geldiğini sorduğunda bilgeler "O ülkeden bir adam çıkacak ve Mısır'ın helaki onun elleriyle gerçekleşecek" diye yorumlamışlardır.

Mevlânâ Şibli (ö. 1914) Hz. Peygamber'in doğuşunun sabahını gönül okşayan bir sabah ve bu ulvî doğuşun saatini yeni bir devir olarak nitelendirerek şöyle demiştir:

¹¹⁴ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I.126-129; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 87.

¹¹⁵ Şemseddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrut 1984, I. 31.

¹¹⁶ Rivayetin sened tenkidi için Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, nşr. M. Ali el-Becâvî, Beyrut, 1992, Beyrut, 1995, III. 597.

¹¹⁷ Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, s. 125-126.

“Yıkılan Kisraların sarayı değil bütün İran’ın saltanat ve ihtişamı, Bizans’ın satveti ve Çin’in azameti idi. Sönen ateş, Mecûsîlerin ma’bedlerinde parlayan alevler değil, bütün dünyadaki küfür ve dinsizlik ateşi idi ve kuruyan şey, Sâve gölü değil, putperestliğin zulmü, Zerdüştiliğin kuvveti, Hristiyanlığın tahakkümü idi.”¹¹⁸ Aynı düşünce etrafında birleşen Muhammed Gazalî (ö. 1996) de Hz. Peygamber’in doğumunda herhangi bir harikuladeliğin veya dikkat çekecek bir unsurun olmadığını, aynı zamanda Hz. Musa örneğinde olduğu gibi onun doğumuyla zulmün sona erdiğinin bir işareti olduğunu savunmaktadır.¹¹⁹

Hz. Peygamber’in doğumunda sadece Kisra’nın sarayı sallanmamıştır. Kâbe Hz. Peygamber’in bir ana rahmine düştüğünde bir de doğum gerçekleştiğinde sevinçten iki defa sallanmıştır. Sallantı sonucu Kâbe’deki putların hepsi devrilmiştir. Varaka b. Nevfel, Zeyd b. Amr, Osman b. Huveyris ve Ubeydullah b. Cahş’ın aralarında bulunduğu bir grup Kureyşli, putun yanına gelerek onu üç defa düzeltmelerine rağmen tekrar düşmesi sonucu puta şiirle niçin düştüğü sorulmuş, putun içinden, bu gece bütün dünyayı aydınlatan birisinin doğumu sebebiyle yıkıldığına dair bir ses işitilmiştir. O gece Hz. Peygamber doğmuştur.¹²⁰

Tarih boyunca Hz. Âmine’nin ve Kisra’nın rüyasında görmüş olduğu olay gerçek gibi nakledilip kaynaklara girmiş ve Hz. Peygamber’in doğduğu gecede gerçekleşmiş hadiseler haline dönüşmüştür. Halbuki bu olaylardan kastedilenin tamamıyla Hz. Peygamber’in getirdiği İslam dininin geniş coğrafyaya olan hakimiyetinin ve diğer dinler üzerindeki tesirinin gösterilmek istenmesidir. Fakat bu tesir zahirî bir dil dizgesi içerisinde anlatılmıştır. Bu da olayların gerçek payının olduğu zannına sebebiyet vermiştir. Fakat şu da unutulmamalıdır ki bu tür menkıbevî anlatıların yalnız ilahî dinlerde değil ilahî olmayan dinlerde de varlığı söz konusudur. Tarih boyunca din kurucuların, din önderlerinin ve benzeri şahsiyetlerin anlatılarının birbirine paralel olması dikkat çekicidir. Mesela Zerdüş’tün annesi mûcizevî bir şekilde hamile kalmış, doğumuyla bütün âlem sevinmiş yeryüzünü neşe kaplamıştır. Yine Buda’nın doğumunda da bulunduğu yere bereket gelmiş bütün yer ve gök cisimleri doğumdan haberleri olmuş, bebekteki alametleri görenler ileride büyük işler başaracağını

¹¹⁸ Şibli, *Asr-ı Saadet*, I. 125.

¹¹⁹ Muhammed Gazalî, *Fıkhu’s Sîre: Rasulullah’ın Hayatı*, çev. Resul Tosun, İstanbul 2010, s. 61-62

¹²⁰ Süyûtî, *el-Hasâisü’l -Kübrâ*, I. 88-89; Şibli’nin bu konudaki eleştirileri için bkz. Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 161-165; Cahiliye inancına göre putların içinde ruhların/cinlerin bulunduğu inanılmaktaydı. Kâhinler putların dilinden anlayan kişiler olarak kabul ediliyordu. Mâzin et-Tâî adlı sahabi de müşrik iken putlardan bu tarz sesleri işittiğini ifade etmiştir. Bkz. İlyas Çelebi, *İslam İnancında Gayb Problemi*; İstanbul 1996, s.43.

belirtileri olduğu şeklinde yorumlar yapmışlardır. Bu da göstermektedir ki topluma yön veren şahsiyetlerde hep bir olağanüstülük arama çabaları görülmüş, bundan Hz. Peygamber de nasibini almıştır.¹²¹

2.1.3. Hz. Peygamber'in Sünnetli Olarak Doğması

Hz. Peygamber'in sünnetli olarak dünyaya gelmesi ve avret mahallinin hiçbir kimse tarafından görülmediğinden bahseden rivayetler, bu özelliklerin ayırıcı bir vasıf olarak telakki edilmesine sebep olmuştur. Bu konu ile ilgili rivayetlerin üç farklı bağlamda işlendiği görülmüştür. Bunlardan ilki Hz. Peygamber'in göbeğinin kesik ve sünnetli olarak doğduğunu gösteren rivayetler, ikincisi Hz. Peygamber'in sütanesi Halime'nin yanında bir çocuk iken meleklerin onun kalbini çıkarıp yıkadıklarında sünnet de edildiğini haber veren rivayetler, üçüncüsü ise dedesi Abdulmuttalib'in Hz. Peygamber'in doğumunun 7. gününde onu sünnet ettirdiğine dair rivayetlerdir.

İlk görüşün dayanağını teşkil eden rivayet Enes b. Mâlik ve Abbâs b. Abdulmuttalib'ten nakledilmektedir. Enes'ten nakledilen konumuzla ilgili rivayet şu şekildedir: “Sünnetli olarak doğmam ve avret yerimin hiç kimse tarafından görülmemesi rabbimin bana ikramındandır”.¹²²

Bu hadisin rivayet zincirinde Hasan el-Basrî-Yunus b. Ubeyd-Huşeym b. Beşîr ve Hasan b. Arafe bulunmaktadır. Huşeym b. Beşîr dışındaki raviler genelde sika, saduk, makbul ifadeleriyle ta'dil edilmişken Huşeym hakkında birçok eleştiri vardır.¹²³

Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas kanalıyla gelen diğer rivayet ise şu şekildedir: Abbas şöyle der: “Allah'ın Rasûlü sünnetli ve göbeği kesik olarak doğmuştur. Bu olay dedesi Abdulmuttalib'in hoşuna gitmiş ve bu özelliği nedeniyle ona büyük bir değer vermiş ve şöyle demiştir: ‘Bu şan ve şeref oğluma has bir özelliktir. Zaten o şan ve şeref sahibi birisidir.’”¹²⁴

Rivayet, Abbas b. Abdülmuttalip, İbn Abbas, İkrime, Hakem b. Ebân, Yunus b. Atâ el-Mekkî tarafından nakledilmektedir. İkrime raviler tarafından sika, sebt, salih olarak nitelenirken¹²⁵ Hakem b. Ebân, İbn Hıbban tarafından eleştirilmiş, Yunus b. Atâ

¹²¹ Ali İhsan Yitik, “Budizm”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara 2010. s. 309, Şinasi Gündüz, “Mecusilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara 2010, s. 510.

¹²² Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 90.

¹²³ Eleştiriler için bkz. Musa Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara 2010, s. 250-251.

¹²⁴ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 90.

¹²⁵ Ebü'l-Fazl Şihâbuddîn İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-Tehzîb*, nşr: Halil Me'mun Şih, Beyrut 1997, I. 572.

el-Mekkî ise yine İbn Hıbban tarafından cerh edilmiştir.¹²⁶ Böylece bu rivayeti sened açısından sahih kabul etmek doğru gözükmemektedir.

İsnadları sağlam olmayan rivayetler değişik açılardan değerlendirilmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014) *el-Müstedrek*'inde bu rivayetin mütevâtir olduğunu belirtmiştir.¹²⁷ Buna itiraz eden Zehebî (ö. 748/1348) bu konuda nakledilen rivayetlerin mütevâtir olamayacağını ifade etmiştir.¹²⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) bu konuda üç görüş bulunduğunu bunlardan birisinin, Hz. Peygamber'in göbeğinin kesik ve sünnetli olarak doğduğunu fakat bu konuyla ilgili olarak nakledilen hadisin sahih olmadığını belirtmiştir.¹²⁹

İkinci görüşe göre Hz. Peygamber'in sütanesi Halime'nin yanında kalırken kalbi melekler tarafından yarılmış ve bu esnada melekler tarafından sünnet edilmiştir. Bu rivayete göre Cebrâil Hz. Peygamber'in kalbini temizlediği zaman onu sünnet etmiştir.¹³⁰

Üçüncü görüşe gelince, İbn Abbas'tan gelen rivayete göre Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib Hz. Peygamber'i doğumunun yedinci gününde sünnet ettirmiş ve Mekkelilere ziyafet vermiştir. Câhiliye devri Arab toplumunda Hz. İbrahim'le başlamış olan sünnet geleneğinin Arap toplumu tarafından devam ettirildiği bilinmektedir.¹³¹ Ayrıca Buhârî'nin *es-Sahîh*'inde Arapların sünnet geleneğinden hatta sünnetlilerin içinden bir Peygamber'in geleceğinden bahsedilmektedir.¹³² Bu durum Hz. Peygamber'i dedesinin sünnet ettirdiği kanaatini destekleme açısından önemlidir.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in sünnetli doğması, melekler ve/veya dedesi tarafından sonradan sünnet ettirilmesi ile ilgili kesin bir bilgi veya sahih bir isnad mevcut değildir. Aslında Hz. Peygamber'in sünnetsiz doğması onun peygamberliğine herhangi bir hanel getirmez. Bu onun için bir kusur değildir. Sünnetli doğmak ise kişi için bir erdem teşkil etmeyeceği gibi o kişinin ileride iyi yerlere geleceği anlamına da gelmez. Bu peygamberler için de söz konusudur. Çünkü sünnetli doğmak kişinin iradesi dışında doğuştan getirdiği özellikleri olduğundan buna bir müdahale söz konusu

¹²⁶ Ebü'l-Fazl Şihâbuddîn İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Beyrut 1991, I. 572; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, Beyrut 1995, II. 334.

¹²⁷ Ebû Abdillâh Muhammed Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, Beyrut 1990, II. 657.

¹²⁸ Zehebî, *Mîzân*, III. 608.

¹²⁹ Bkz. Tuzcu, *Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*, s. 80.

¹³⁰ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 91.

¹³¹ Daha fazla bilgi için Ali Osman Ateş, *İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri*, İstanbul 1996, s. 268-274.

¹³² Buhârî, "Bedü'l-Vahiy", 6.

olamaz. Ayrıca rivayette geçen “Ayıbımın kimse tarafından görülmemesi” ifadesi ihtiyatla karşılanması gerekir. Böylece peygamberin delilini, değerini fiziki özelliklerden ziyade, onun getirdiği mesajda aramak daha uygundur.¹³³

2.1.4. Hz. Peygamber’in Beşikteyken Konuşması

Beyhakî ve Suyûtî Hz. Peygamber’in beşikte iken ay ile konuştuğuna dair rivayetler nakletmektedir. Rivayette Hz. Abbas şöyle demektedir: “Ey Allah’ın Resûlü, dinini kabul edişimin sebebi, senin beşikte iken ayla konuştuğunu ve parmağınla aya işaret ettiğini görmüş olmamdır. Sen nereye işaret edersen, ayın o tarafa meylettiğini gördüm.” Bunun üzerine Hz. Peygamber ona şöyle demiştir: “Ben o zaman, yani beşikte iken ayla konuşur, ay da benimle konuşurdu. Beni ağlamamam için avuturdu. Ve ben, onun arş altında secdeye vardığı zaman çıkardığı sesi duyardım.”¹³⁴

Beyhakî, bu haberi Abbâs b. Abdülmuttalib-Ahmed b. Amr b. Büsrî-Muhârib b. Dâr. Züheyr b. Harb-Hüseyim b. Cemîl- İbrâhim el-Cilî-Ahmed b. Şeybân-Muhammed b. Yakub b. Asam-Ebü’l-Hasen el-İsferayânî-Hakîm b. Ahmed el-İsferayânî’den nakletmiştir.

Beyhakî bu rivayetin senesinde yer alan Ahmed b. İbrahim el-Cilî’nin teferrüd ettiğini ve halinin meçhul olduğunu belirtmiştir. Sâbûni ise “Bu mûcizeler hakkındaki hadisler arasında hem isnad hem de metin bakımından garib ve hasendir.”¹³⁵ demiştir. Sâbûni nakledilen rivayeti hem sened hem de metin açısından garib olarak değerlendirmesine rağmen Hz. Peygamber’e atfedilen bir mûcize olması sebebiyle rivayetin hasen olabileceğini ifade etmiştir. Halbuki ilgili rivayetin metni de problemlili gözükmektedir. Nitekim İslam’ı kabul edişini Hz. Peygamber’in ayla konuşmasına bağlayan Abbas b. Abdülmuttalib, Hz. Peygamber doğduğunda iki veya üç yaşlarında. Onun daha çok küçük yaşta bu olayı hatırlaması kanaatimizce mümkün değildir. Öte yandan Abbas b. Abdülmuttalib en çok benimsenen görüşe göre Bedir savaşı veya Mekke’nin fethine kadar İslam’ı kabul etmemiştir.¹³⁶

Abbas b. Abdülmuttalib’in “Sen nereye işaret etsen ayın o tarafa meylettiğini gördüm” ifadesi akıllara inşikâk-ı kamer hadisesini getirmektedir. Hz. Peygamber’in ay ve gökyüzü gezegenleriyle küçüklüğünden beri irtibat kurduğu ve peygamberlik sonrası

¹³³ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 256-257.

¹³⁴ Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 91.

¹³⁵ Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 91.

¹³⁶ Faruk Sümer, “Abbas”, *DİA*, İstanbul 1998, I. 16-17.

da irtibatının devam ettiği, mesela ikinci namazını geçmemesi için güneşin batmasını engellediği gibi hadiseler rivayetlerde yer almaktadır.¹³⁷ Bu rivayetle ilgili olarak Erdinç Ahatlı şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

Haberde geçen “nâgâ” fiili normal konuşmayı ifade ettiği gibi çocuğun “agu, bıgı” benzeri anlamsız sesler çıkarması manasına da kullanılır. Gece sırt üstü yatmış ve ay ışığını görmekte olan bir bebeğin bu türlü sesler çıkarması tabî bir durumdur. Acaba Hz. Peygamber’in bebekliğinde geçen böyle bir olay, kendisine nübüvvet verildikten sonra ayla konuştuğu şeklinde yorumlanıp, haberin son kısmına Rasûlüllah’ın ağzından ifadeler eklenmek suretiyle, hakîkî bir şekle mi büründürülmüştür? Ayrıca bebekken yaptıklarını bilecek kadar şuurlu bir durumda resmedilen Hz. Peygamber, normal bir bebekten sadır olan ağlama tavrını niçin gösterebilir? Diğer taraftan Hz. İsa’nın beşikte konuşması hem kendisinin babasız doğması nedeniyle annesine atılan zina iftirasına cevap, hem de peygamber olduğunu ilan eden tebliğ amacına yöneliktir. Hz. Peygamber için anlatılan olayda ise bunların hiçbirisi yoktur. Tekrar baştaki genel tahlile dönülürse, bu tür rivayetlerin ortaya çıkmasındaki asıl neden, Hz. Peygamber’in diğer peygamberlerin tamamından üstün olduğunu kanıtlamak için, mûcizeleri karşılaştırma yönteminin kıstas olarak alınmasıdır. Rasûlüllah (s.a.s.)’in mûcizeleriyle öteki peygamberlerin mûcizelerini neredeyse bire bir eşleştirmek suretiyle yapılan bu mukayese, maalesef olumsuz neticeler meydana getirmiştir. Zira yukarıda verilen misalde görüldüğü gibi, biri Kur’an ayetleriyle sabit kesin bir haberin karşısına, sahîh bir rivayet bulunamayınca, itibara dahi alınmaması gereken haberler getirilerek Hz. Peygamber’le diğer peygamberler arasında, tabiri caizse, anlamsız bir fazilet yarışı yaptırılmıştır. Halbuki Allah Rasûlü’nün, peygamberler dahil, tüm yaratılmışların en üstünü olduğunu ispatlamak için böyle bir yola başvurulmasına hiç gerek yoktu. İlgili ayetler ile diğer sahîh delillerin bunun için yeterli olduğu görülmektedir.”¹³⁸

Beyhakî ve Suyûtî’nin bir diğer nakline göre Hz. Peygamber ilk süttten kesildiğinde konuştuğunu Halime haber vermiştir. Rivayete göre “Hz. Peygamber ilk süttten kesildiğinde konuştu ve şöyle dedi: “Allâhu ekber kebîran ve’l-hamdü lillâhi

¹³⁷ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 91.

¹³⁸ Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed’in Peygamberliği*, s. 147-149.

kesîran.”¹³⁹

Rivayet Beyhakî ve İbn Asâkir’in Muhammed b. Zekeriyâ el-Gulâbî-Ya’kûb b. Ca’fer b. Süleymân-Ali b. Abdullâh b. Abbâs-Abdullâh b. Abbâs-Hz. Abbâs isnadıyla nakledilmiştir.¹⁴⁰

Halime’nin “Hz. Peygamber ilk sütten kesildiğinde konuştu” ifadesi Hz. Peygamber’in bebekken değil, iki üç yaşındayken konuştuğunu gösterir. Fakat biz bu tesbiti Hz. Peygamber’in ilk sütten kesildiğinde değil de ilk defa bir bedevînin ağzından duyduğu şekliyle karşılaşıyoruz. Rasûlüllâh cemaate namaz kıldırırken ilk kez namaza katılan bir bedevî Hz. Peygamber’in ağzından namazda doğrulma komutu olan “semiallahu limen hamideh” (Allah kendisine hamdeden herkesi işitir) sözünü duymuş bu sözün gereği olarak “Allâhu ekber kebîran, ve’l-hamdu lillâhi kesîran ve sübhânallâhi bükraten ve esîlen” demiştir. Hz. Peygamber namazdan sonra bu sözü söyleyenin kim olduğunu sorup öğrenince “Allah’a yemin olsun ki otuz kadar melek gördüm, bu ifadeleri hangisi daha önce yazacak diye yarışıyorlardı”¹⁴¹ demiştir.

Görüldüğü gibi kimi rivayetlerde “Allâhu ekber kebîran, ve’l-hamdu lillâhi kesîran” lafzı Hz. Peygamber’in ilk kez duyduğu şekilde anlatılırken kimi rivayetlerde de bu lafzın Hz. Peygamber’in beşikte dillendirdiği ilk cümleler şeklinde geçmiştir. Hz. İsa’da görülen bu özelliğin Kur’an’da yer alması ve onun nübüvvetiyle ilişkilendirilmesi Hz. Peygamber’in de ille de beşikte konuşmasını gerektirmemelidir. Nitekim Hz. Peygamber’in böyle bir özelliğinin olduğu Kur’an’da yer almamaktadır.

2.1.5. Hz. Peygamber’in Nübüvvet Mührü ve Şakk-ı Sadr Hadisesi

Hasâis, delâil, şemâil türü eserlerin üzerinde dikkatle durduğu konulardan biri olan nübüvvet mührü daha çok “hâtemü’n-nübüvve” olarak geçmektedir. Hâtem kelimesi hatmden gelmektedir. Hatm ise “tamamlamak, sonuna varmak” demektir. Kur’an’da “hâtemü’n-nebi” (peygamberlerin sonuncusu) ifadesi geçmektedir.¹⁴² Hâtem aynı zamanda mühür manâsına da gelmektedir. Bu, Hz. Peygamber’den sonra peygamber gelmeyeceğine ve nübüvvet silsilesinin sona erdiğine delalet eden bir eser demektir.

¹³⁹ Allah, en büyüktür. O’na sonsuz şükürler.” Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, I. 139-140; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 93.

¹⁴⁰ Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, I. 139; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 93.

¹⁴¹ Buhârî, “Salât” 45.

¹⁴² 33.Ahzab 40.

Kaynaklarda nübüvvet mührünün Hz. Peygamber'in iki kürek kemiği arasında, sol kürek kemiğine yakın irice bir et parçasının (ben) bulunduğu ifade edilmektedir.¹⁴³ Bu ben, güvercin¹⁴⁴ veya keklik yumurtasına,¹⁴⁵ insan bedeninde çıkan siğile¹⁴⁶ veya daha başka şeylere benzetilmiştir.¹⁴⁷

Bu konuda Sâib b. Yezîd'den gelen rivayet şu şekildedir: "Teyzem beni Peygamber'e götürdü ve Ey Allah'ın Rasûlü kız kardeşimin çocuğu sancılandı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah başımı sıvazladı ve bana bereket duâsı okudu. Sonra Rasûlullah abdest aldı ben onun abdest suyunun artığından içtim ve Rasûlullah'ın arkasına dikildim; iki kürek kemiği arasındaki peygamberlik mührüne baktım, keklik yumurtası büyüklüğündeydi."¹⁴⁸

Müslim'in Abdullah b. Sercis'den, Ahmed b. Hanbel'in Ebû Zeyd'den naklettikleri bir diğer rivayet ise, "Peygamber'in iki omuzu arasında güvercin yumurtası büyüklüğündeki peygamberlik mührünü gördüm."¹⁴⁹ şeklindedir.

Bu konuda birçok rivayet vardır. Rivayetlerin ortak noktası Hz. Peygamber'de bir et beninin bulunduğudür. Fakat bu ben çoğunluk tarafından normal bir ben olarak değerlendirilmemiş, peygamberlik alameti olarak nitelendirilmiştir.¹⁵⁰ Fakat ben bir kişinin peygamber olduğunun veya olacağıın bir kanıtı mıdır? Veya her insanda bulunulabilecek bir özelliğe sahip olan bir benin peygamberde olması ona nasıl bir ayırıcı özellik kazandırabilir? İşte bu beni diğer benlerden farklı kılan özellik benin doğuştan olmayıp sonradan kazanılan bir işaret olması, hatta bu işaretin melekler tarafından Hz. Peygamber'in kalbi temizlenme esnasında yapılp adeta bir mühür gibi mühürlenmek suretiyle oluşmuş "mûcizevî bir ben" olmasıdır.¹⁵¹ Bu düşüncenin savunucuları benin sonradan meydana geldiğini ve vefatıyla (nübüvvetin sona ermesiyle) da yok olduğunu şu rivayetlerle delillendirmişlerdir. Rivayete göre ahabın bir kısmı Hz. Peygamber'in öldüğünü söylerken, diğer bir kısmı da ölmediğini söylemişlerdir. Esmâ bint. Umeys gelerek elini Hz. Peygamber'in iki omuzu arasına sokmuş ve "Rasûlullah vefat etmiştir. Zira iki omuzu arasındaki mühür kaldırılmıştır."

¹⁴³ Bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 140.

¹⁴⁴ Müslim, "Fedâil", 109, Tirmizî, "Menâkıb", 11; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I. 233, III. 434-442, IV.9, V. 35-77-82-83-90-95-98-104-340-341-354-442-443, VI. 329.

¹⁴⁵ Buhârî, "Vudû", 40, "Menâkıb", 22, "Merdâ", 18; Tirmizî, "Menâkıb", 3.

¹⁴⁶ Müslim, "Fedâil", 109.

¹⁴⁷ Bkz. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I. 259-267.

¹⁴⁸ Buhârî, "Vudû", 27; Müslim, "Fedâil", 17; Tirmizî, "Menâkıb", 11.

¹⁴⁹ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 101.

¹⁵⁰ Yardım, *Peygamberimizin Şemâilî*, s. 74-75.

¹⁵¹ Yardım, *Peygamberimizin Şemâilî*, s. 74-75.

demıştır.”¹⁵² Bu esrarengiz kayboluş Hz. Peygamber’in vücudundaki et parçasının normal bir ben olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu mûcizevî benin diğer bir özelliği de şakk-ı sadr sonrası oluşmasıdır. Bu nedenle şakk-ı sadr meselesine değinmek gerekmektedir. İslami literatürde şakk-ı sadr terimiyle Hz. Peygamber’in göğsünün açılması kastedilmektedir. Rivayetler Hz. Peygamber’in göğsünün melekler veya kuşlar tarafından açılıp temizlendiğini ve içine iman ve hikmetin doldurulduğunu haber vermektedir. Olayın meydana geliş zamanı hakkında farklı rivayetler bulunmakla birlikte rivayetlerde genelde aynı tema işlenmektedir. Bu rivayetlere göre şakk-ı sadr hadisesi, (1) Hz. Peygamber sütanesi Halime’nin yanında dört-beş yaşlarındayken, (2) On küsür yaşlarındayken, (3) İlk vahiyden önce ve (4) Miraca çıkmadan önce olmak üzere dört ayrı zamanda meydana gelmiştir.¹⁵³

Utbe b. Abdü’s-Sülemî’den bu konu ile ilgili üç ayrı “şakk-ı sadr” rivâyeti gelmiştir. Her üç rivâyette de göğüs yarma işinin, Hz. Peygamber’in sütanesinin yanındayken koyun otlatma esnasında meydana geldiği ve ardından mühür vurulma hadisesinin gerçekleştiği belirtilmektedir. Suyûtî’nin de eserinde yer verdiği Utbe b. Abdü’s-Sülemî rivayeti şu şekildedir:

Bir adam Rasûlullah’a “Yâ Resûlallah! Senin (peygamber olduğunu gösteren) ilk durumun nasıldı?” diye sordu. Rasûlullah, “Sütannem Sa’d b. Bekir oğullarındandı. Ben ve süt kardeşim koyun otlatıyorduk. Yanımıza azık almamıştık. Ben kardeşime, “Kardeşim git ve bize annemizden azık getir” dedim. Kardeşim gitti ve ben koyunlarla birlikte kaldım. İki tane beyaz güvercin geldi. Biri arkadaşına, “Bu o mu?” diye sordu. Arkadaşı da “evet” cevabını verdi. Acele acele bana doğru gelip beni tuttular ve sırtüstü yere yatırdılar. Karnımı yardılar ve sonra kalbimi çıkarıp onu da yardılar. Sonra iki siyah kan pıhtısı/alaka çıkardılar. Ardından biri diğerine “Bana kar suyunu getir” dedi ve onunla da kalbimi yıkadılar. Sonra “Bana sekîneyi (huzur) getir” dedi ve onu kalbime serpti. Sonra arkadaşına, “Onu iyileştir” dedi ve kalbimi iyileştirip peygamberlik mührünü üzerine vurdu. Bundan sonra arkadaşına onu bir kefeye koy ve ümmetinden bin kişiyi de diğer kefeye koy dedi. Üzerindeki bin kişiye baktığım zaman

¹⁵² Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, VII. s. 219; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 103.

¹⁵³ Beyhakî’ye göre hâdise sütanesi Halime’nin yanındayken, peygamber olarak gönderilirken ve Miraç gecesi olmak üzere birkaç kez gerçekleşmiştir. Bkz. Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, I. 148. Süyûtî Hz. Peygamber’in çocukluk döneminden en mükemmel hale gelinceye kadar şeytandan tam anlamıyla korunması için şakk-ı sadrın üç kez meydana geldiğini söylemiştir. Şakk-ı sadrın vahiy almaya madden ve manen hazırlanması ve İsrâ gecesinde Allah’a münacatı tam anlamıyla yapabilmesi için bir ön hazırlık olduğunu beyan etmiştir. Bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 112.

onların bir kısmının üzerime düşmesinden korktum. Sonra biri diğerine “Şayet sen onu ümmetiyle tartsaydın onların hepsine ağır gelirdi” dedi. Daha sonra beni bırakıp gittiler. Çok korktum ve sütanneme gidip başımdan geçenleri anlattım. Başıma bir şey gelmesinden korkup bana şefkat gösterdi ve “Seni koruması için Allah’a havale ederim” dedi. Bir deve hazırladı ve beni de yanına alıp annemin yanına varıncaya kadar bırakmadı. Annemin yanına varınca ona “Emanetimi tevdi ettim mi?” diye sordu ve başımdan geçenleri anlattı. Annem bunlara aldırmaz etmedi ve “Onun doğumu esnasında Şam’ın saraylarını aydınlatan bir nurun çıktığını gördüm.” dedi.¹⁵⁴

Utbe b. Abd es-Sülemî yoluyla gelen hadislerin senedlerinin tâbiîn tabakasında mürsel hadis rivayet etmekle meşhur olan Abdurrahman b. Amr es-Sülemî ve Halid b. Ma’dân bulunmaktadır. Bununla beraber hadisin râvîlerinden olan münker hadis rivâyet etmekle meşhûr Bakıyye b. el-Velîd ise zayıf ve meçhul kimselerden rivayet ettiği hadisleri güvenilir kimselere atfetmektedir. Zaten Bakıyye’nin bu özelliğinden dolayı “Senedinde tedlis yapan Bakıyye olduğu için hadisin senedi zayıftır” denilmiştir. Nuaym b. Hammâd’ın ise sünneti desteklemek için hadis uydurmakta olduğu ve mezhep taassubundan dolayı Ebû Hanîfe hakkında yalan hikâyeler uydurduğu belirtilmektedir. Bu itibarla Utbe b. Abd es-Sülemî yoluyla gelen hadis sıhhat açısından zayıftır.¹⁵⁵

Şakk-ı sadr hadisesinin sütannesinin yanındayken gerçekleştiğine dair en sahih ve senedinin silsilesi bilinen rivayet Hammad b. Seleme’nin Sabit b. Benânî tarihiyle Enes b. Mâlik’ten naklettiği rivayettir. Müslim’in *es-Sahih*’inde yer alan rivayet şu şekildedir:

“Enes b. Mâlik’in anlattığına göre; Rasulullah bir gün çocuklarla oynarken Cibril gelip onu aldı, yatırdı, kalbini yarıp çıkardı. Sonra kalpten bir kan pıhtısı çıkarıp, “Bu şeytanın sendeki nasibidir” dedi. Sonra kalbi yerine koyup göğsünü bitirdi. Hz. Muhammed ile oynayan çocuklar Hz. Muhammed’in öldürüldüğünü zannederek Halime’ye haber vermek için koşmaya başladılar ve şöyle dediler: ‘Muhammed öldürüldü.’ Heyecanla gittiklerinde herkes Muhammed’in simasında bir değişiklik görmüştü. Enes dedi ki: ‘Göğüs yarasının dikildiğini gösteren izleri görmüştüm. Allah

¹⁵⁴ Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 78,109-110. Ayrıca bkz. Dârimî, “Mukaddime”, 3. Aynı rivayet İbn İshâk’ın *es-Sîre*’inde Halid b. Muaz’dan gelmektedir. Bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 102. İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 189-190.

¹⁵⁵ Dârimî, “Mukaddime”, 3. Bakıyye hakkında daha fazla bilgi için bkz. Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 467-468.

Rasülü bana bunun izini gösterdi.”¹⁵⁶

Enes’in talebelerinden olan Sabit b. Benânî’nin bu rivayetini sadece Hammâd b. Seleme peygamberimizin çocukluğunda olmuş bir hadise şeklinde göstermektedir. Diğer talebeleri, yani Katâde, Zührî, Şerîk, Sâbit b. Benânî ise bu olayın miraçtan evvel vuku bulunduğunu söylemektedirler. Müslim hadisinde Hz. Peygamber’in kalbinden şeytanî hisler çıkarılmış, çıkarılan şeye mukabil ilim ve hikmet konulmamıştır. Ancak miraç gecesinde bu olayı anlatan rivayetlere bakıldığında Hz. Peygamber’in kalbinin ilim ve hikmet ile doldurulduğu söylenmekte ve bütün rivayetler bu hususta ittifak etmektedir.¹⁵⁷ Böylece hadisenin çocukluk zamanında vaki olduğunu ileri sürmek doğru değildir.¹⁵⁸ Aksi takdirde şakk-ı sadrın Hz. Peygamber’in çocukluğunda meydana geldiğini belirten bu rivayetler beraberinde şu soru(n)lara sebebiyet verecektir:

Çocukluklarından itibaren mûcizevî yönleri haiz olan Hz. İsa ve Yahya böyle bir operasyon geçirmezken peygamberliği söz konusu bile olmayan 3-4 yaşlarındaki bir çocuk böyle bir olayı neden yaşamaktadır? Mutlak güce kadir olan Allah çocuk doğmadan da bu işlemi niçin gerçekleştirmemiştir? Her doğan çocuk İslam fitratı üzerine doğuyor ve dolayısıyla bütün çocuklar günahsız addediliyorken Hz. Peygamber’in kalbindeki şeytanın nasibi nedir? Manevi bir boyutu olan günah kirlerinin yine manevi bir yolla temizlenmesi daha gerçekçi değil midir? Ayrıca dikiş izleri Enes tarafından görülür ve nakledilirken Hz. Peygamber’in eşleri -ki başta onların görmesi gerekir- bu dikiş izleri hakkında neden bir nakilde bulunmamışlardır?¹⁵⁹

Görüldüğü gibi meselenin cismaniyetle bir alakası yoktur. Enes’in “Ben veya biz Rasulullahın göğsü üzerindeki dikiş izlerini gördük” ifadesi ise Enes’in diğer ravileri tarafından nakledilmemiştir. Bu rivayetleri cismani yarma ve temizleme şeklinde değil de Allah’ın Hz. Peygamber’i çocukluğundan beri insan tabiatının düşebileceği tehlikelerden uzak tutarak ona sahip çıkmış olabileceği şeklinde değerlendirmenin daha makul olabileceği kanaatindeyiz.¹⁶⁰

Hz. Peygamber’e şakk-ı sadr sonrası mühür vurulması meselesine gelince, bu hadise zayıf bir rivayete dayanır. İlgili rivayete göre bilinmeyen bir şahsın Hz. Âişe’den

¹⁵⁶ Müslim, “İman”, 261; Nesâ’î, “Salat”, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III. 121, 149; Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, I. 147; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 109.

¹⁵⁷ Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 469.

¹⁵⁸ Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 463.

¹⁵⁹ Erul, “Hz. Peygamber’in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, s. 39-40. Ayrıca bkz. Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 467-468; Gazalî, *Fıkhü’s Sîre*, s. 65-67.

¹⁶⁰ Bkz. Gazalî, *Fıkhü’s Sîre*, s. 67.

naklettiğine göre mühür vurulma olayı ilk vahiy esnasında meydana gelmiştir.¹⁶¹ Fakat Cibril'in ilk gelişini ve Alak Suresinin ilk ayetlerini anlatan sahih rivayetler böyle bir olaydan bahsetmemektedir.¹⁶²

Tayâlisî'nin (ö. 204/819) *el-Müsned*'inde geçen rivâyete göre hadise şu şekilde gerçekleşmiştir: Hz. Peygamber Hz. Hatice ile birlikte Hira mağarasında itikafa girmiş oldukları bir Ramazan ayında, Rasûlullah dışarıya çıkmış ve meleklerden Cebrâil bir anda vazifeyi yerine getirmek için yere inmiş ve Hz. Peygamber'in göğsünü yarıp temizlemiş, Allah'ın çıkarılmasını istediği şeyi kalpten çıkarmış ve sırtına peygamberlik mührünü vurmuştur. Daha sonra bir kişiden başlayarak Rasûlullah'ı, son olarak da yüz kişiyle birlikte tartmıştır. Sonunda diğer melek Mîkâil, "Kâbe'nin rabbine and olsun ümmeti ona tabi olacak" demiş ve Rasûlullah yolda yürürken kendisine ağaçlar ve taşlar selam vermiştir. Hz. Hatice de "Selam sana yâ Rasûlallah!" diyerek karşılamıştır.¹⁶³

Bu rivayet Hz. Âişe'ye nispet edilmektedir. Hz. Âişe'den sonra gelen râvî "an raculin" denilerek kendisi ve hâli meçhul bir kişi olarak zikredilmiştir. Hadisi kitabına alan Tayâlisî bu meçhul kişinin kimliği konusunda bir açıklama yapmamış, hadisi bu haliyle rivayet etmeyi tercih etmiştir. Bu meçhul kişiden sonra gelen kimse ise Ebû İmrân el-Cûnî'dir. Ebû Dâvûd'un Şîi olduğunu söylediği Ebû İmrân ile Hz. Âişe arasındaki kişi ise Yezîd b. Bânûs'tur.¹⁶⁴ Ayrıca Tayâlisî'nin bu rivâyeti "Bed'ü'l-Vahy"de bulunan sahih rivâyetlerle örtüşmemektedir.¹⁶⁵ Diğer rivâyetlerde görülen Hz. Peygamber'in evine korku ve endişe içinde dönüp olanları Hz. Hatice'ye anlatması yer alırken bu rivayette ise Hz. Peygamber sanki peygamber olduğunun bilincinde olarak hiçbir şey olmamış gibi Hz. Hatice'nin yanına telaşsız bir şekilde dönmektedir. Ayrıca diğer hadis kitaplarında anlatılan "Bed'ü'l-Vahy" ile ilgili rivayetlerin hiç birisinde şakk-ı sadr hadisesinden ve Rasûlullah'ın Hz. Hatice ile birlikte Hira mağarasında itikafa girmesinden bahsedilmemektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi şakk-ı sadr hadisesinin miraçtan önce meydana geldiğine dair rivayetler de bulunmaktadır. Bu rivayetler güvenilirlik açısından daha muteber sayılmıştır.¹⁶⁶ Anlam olarak birbirleriyle paralel olan bu rivayetler ayrıntıda farklılıklar gösterir. Bir çok ravi tarafından nakledilen bu rivayetlerin genelinde İsra

¹⁶¹ Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, Haydarâbât 1321, I. 215.

¹⁶² Buhârî, "Bed'ü'l-Halk" 6, Müslim, "İman" 264.

¹⁶³ Tayâlisî, *el-Müsned*, I. 215; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 162-163.

¹⁶⁴ Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 464-465.

¹⁶⁵ Buhârî, "Bed'ü'l-Vahiy", 2; Müslim, "İman", 252.

¹⁶⁶ Buhârî, "Salât" 1; "Hac" 76; "Bed'ü'l-Halk" 6; "Menâkibu'l-Ensâr" 42; "Enbiyâ" 5; "Tevhîd" 37; Müslim, "İman" 260-265; Tirmizî, "Tefsîr" 94/83; Nesâî, "Salât" 1.

gecesi öncesi şakk-ı sadr olayının gerçekleştiği belirtilir. Suyûtî'nin eserinde yer verdiği rivayet ise Müslim'in Enes'ten naklettiği rivayet olup bazı eksiklikler barındırmaktadır. Rivayet mana olarak şu şekildedir: Rasûlullah şöyle dedi: “Kendisine vahiy gelmeden önce Beyt'te (Kabe'de) uyku ile uyanıklık arası bir haldeyken “Üç kişiden birisi iki kişinin arasında” diye bir ses duydum. Beni alıp götürdüler. İçinde zezem olan altın bir tas getirildi. Göğsüm şurdan şuraya kadar yarıldı. Kalbim çıkarılıp zezemle yıkandı ve tekrar yerine kondu. Sonra da iman ve hikmet dolduruldu.” Rivayetin devamında Cibril'in kendisini dünya semasına çıkardığı bilgisi yer almaktadır.¹⁶⁷

Buhârî ve Müslim'in naklettikleri bu rivayet Şerik b. Abdillâh'ın Enes b. Mâlik'ten naklettiği rivayettir.¹⁶⁸ Rivayet hem mana hem de ravî itibarıyla bir takım eleştirilere maruz kalmıştır.¹⁶⁹ Bu eleştirilerden biri Miraç gecesiyle birleştirilerek anlatılan şakk-ı sadr hadisesinin karıştırılmış olma ihtimalidir.¹⁷⁰ Nitekim miraca dair rivayetler genelde göğüs yarılmaması hadisesiyle başlamaktadır. Benzer gizemli iki hadisenin vuku bulması birbirine karışma ihtimalini düşündürmektedir. Ayrıca bu tür rivayetlerin rüya içerikli anlatılarla ilgili olduğu nitekim Arapların arasında benzer rüya anlatılarının var olduğuna dair ilginç rivayetler bulunmaktadır.¹⁷¹

Şakk-ı sadr meselesinin ayetlerle delillendirilmesine gelince, Kur'an'da bu meseleye delil olabilecek bir ayet yoktur ancak İslam âlimleri şerh-i sadr meselesini şakk-ı sadr ile ilişkilendirmişlerdir.¹⁷² Bazı müfessirler “şerh-i sadr” kelimesini “şakk-ı sadr” manasında anlamışlar ve bu ibarenin geçtiği ayetin “şakk-ı sadr” mûcizesini isbat ettiğini söylemişlerdir. Halbuki bu mûcizenin Kur'an'la sabit olduğu doğru değildir ve Arapça'da “şerh-i sadr” ibaresine “şakk-ı sadr” manası vermek uygun değildir.¹⁷³

Elmalılı'ya göre (ö. 1942) şerh ve gönlün açılması maddî olarak göğsü veya kalbi açmak veya yarmaktan ziyade manevî olarak neşe ve ferahlık manasındadır.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Müslim, “İmân”, 262, 264. Ayrıca bkz. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I. 147; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 111.

¹⁶⁸ Buhârî, “Menâkıb”, 24; Müslim, “İmân”, 262, 264.

¹⁶⁹ Rivayetin metin kısmında yer alan “kendisine vahiy gelmeden önce” ibaresi İsrâ hadisesinin peygamberlikten önce olmuş gibi anlaşılmasına sebep olmuştur. Şerik b. Abdillâh'ın bu ziyadesi ravi yanılmasından kaynaklanmış olması muhtemeldir. Fakat rivayette şakk-ı sadr hadisesinden sonra isrânın değil de miraç olayının anlatıldığı görülür. Bu da miracın peygamberlik öncesi meydana geldiği ve uykuda gerçekleştiğinin göstergesi olması açısından önemlidir. Daha fazla bilgi için bkz. İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, Ankara 2012, s. 186-195.

¹⁷⁰ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri*, İstanbul 1988, X. 525.

¹⁷¹ Geniş bilgi için bkz. Balcı, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, s. 257-263, 263-269.

¹⁷² Konuyla ilgili ayetler için bkz. 6.En'âm 125; 16.Nahl 106; 20.Tâhâ 25; 39.Zümer 22; 94.İnşirah 1.

¹⁷³ Ebû'l-Alâ Mevdûdî, *Tefhimü'l-Kur'an*, çev. Komisyon, İstanbul, 1996, VII. 161-163, Mevdûdî şakk-ı sadrın gerçekleştiğine dair bir delilin Kur'an'da bulunmadığını söylerken bu mûcizevî olayın gerçekleştiğini inkâr etmiş değildir. Ancak bu olaya yalnızca hadislerin delil olabileceğini söylemiştir.

¹⁷⁴ Yazır, *Hak Dîni Kur'an Dili*, VIII. 5912-5913.

Yine ona göre cismani yarma hadisesi ihtilaflıdır, ruhanî açma hadisesinde ise ittifak edilmiştir. Göğsü şerh etmekten asıl murad ise iman ve hikmet ile hakikatin açılmasıdır.¹⁷⁵ Nitekim 6.En'âm 125. ayet de bu minvaldedir. Bu ayette “Allah, doğru yola eriştirmek istediği kimsenin kalbini/gönül kapısını İslam'a açar...” buyurulmaktadır. Buhârî'nin 94/İnşirah 1. ayetle ilgili zikrettiği rivayet de bu anlamdadır.¹⁷⁶ Benzer yorum Taberî (ö. 310/923), Zemahşerî (ö. 538/1144) ve Kurtubî (ö. 671/1273) gibi müfessirler tarafından da dile getirilmiştir.¹⁷⁷

Hadisenin gerçekleştiğine dair Kur'an'da kesin bir nass bulunmamakta İnşirah suresindeki ayet de bu olaya delalet etmemektedir. Nübüvvetin başlangıcını takip eden yıllarda nazil olan İnşirah suresi Duhâ sûresi ile birlikte düşünüldüğünde Rasûlullah'ın risâlet görevi ve vahiy hidâyetiyle ferahlatılması, üzüntü, sıkıntı ve endişelerin giderilmesi anlatılmaktadır. Ayetin ne isrâ sırasında meydana geldiği rivayet edilen olayla ne de Hz. Peygamber'in çocukluk döneminde vuku bulduğu nakledilen hadiseyle bir alakası bulunmamaktadır.¹⁷⁸ Ayrıca Kur'an'ın muhtelif yerlerinde gönlün ferahlatılmasıyla ilgili ayetler mevcuttur, bu ayetler de kalbin açılıp biyolojik olarak yarılmasından bahsedilmemektedir.¹⁷⁹ Yine Kur'an nübüvvet mühründen de bahsetmemiş, Hz. Peygamber ise et benini nübüvvet mührü olduğu şeklinde bir nitelendirmede bulunmamıştır. Bu rivayetlerin kabulü, sahabî ravilerin tasviri ve Ehl-i hadise mensup alimlerin görüşünden başka bir şey değildir. Nitekim kalbe vurulan mühür ile omuzlar arasında bulunan ben (mühür) aynı mührü mi tekabül eder sorusuna Nevevî (ö. 676/1277) cevap olarak göğsün yarılması sonucu oluşan izin iki kürek kemiği arasındaki izle herhangi bir bağlantısının olmadığını savunmuştur.¹⁸⁰ Taberî de bu mührün nur, yani nübüvvet ve hikmet mührü olduğunu ifade etmiştir. Görüldüğü gibi bu ifadeler Hz. Peygamber'in nübüvvet hazırlanma sürecini anlatan sembolik anlatımlardır ve olayın zahire bir ilgisi yoktur.¹⁸¹

Yeri gelmişken nübüvvet mührünü mûcize olarak değerlendirmeyenlerin, tabib

¹⁷⁵ Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, VIII. 5914-5915.

¹⁷⁶ Buhârî, “Tefsîr” 94.

¹⁷⁷ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XV. 257; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl*, Beyrut 2003, IV. 759; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Kahire 2002, X. 346.

¹⁷⁸ Bebek, *Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi*, s. 135-136. Ayrıca bkz. Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, VIII. 5915.

¹⁷⁹ 20.Tâhâ 25. Konuyla ilgili diğer ayetler için bkz. 6.En'âm 125; 16.Nahl 106; 94.İnşirah 1; 26.Şûara 13

¹⁸⁰ Ebû Zekeriyâ Muhayyidîn Yahyâ en-Nevevî, *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, Kahire 1929, XV. 98-99.

¹⁸¹ Erdinç Ahatlı, “Nübüvvet Mührü”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 3, sayı: 3, (2001), s. 285.

olarak tanınan Ebû Rimse et-Teymî'den naklettikleri şu rivayete yer vermek gerekir. Rivayete göre Ebû Rimse, kendisi gibi tabib olan babasıyla beraber Hz. Peygamber'i ziyarete gelmişti. Babası, Hz. Peygamber'in sırtındaki güvercin yumurtası büyüklüğündeki et parçasını görünce, "Ben insanlar içinde en iyi tabibim. Seni tedavi edeyim mi?" diye sormuş, Hz. Peygamber de, "Hayır, onun tabibi onu yaratandır" diyerek, muhtemelen kendisine zararı olmayan bu beni aldırarak sağlığını riske atmak istememiştir.¹⁸²

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in kendisinde bulunan bu beni nübüvvetle ilişkilendirdiğine dair bir ifadesi mevcut değildir. Ayrıca o dönemde Hz. Peygamber'in iki omuzu arasındaki bu et parçasının nübüvvetle ilişkisi olduğu bilseydi, Hz. Peygamber'e böyle bir teklifte bulunulması mümkün olmazdı. En azından Hz. Peygamber'in bunun nübüvvet mührü olduğunu ve buna cerrahî bir müdahalenin yapılamayacağını ifade etmesi gerekirdi. Bunun nübüvvet mührü diye algılanması, muhtemelen Hz. Peygamber'in vefatından sonraki dönemlerde ona olan aşırı sevgi ve yüceltmenin doğurduğu anlayışların birer yansıması olarak kabul etmek gerekir.¹⁸³

2.2. Hz. Peygamber'i Mûcizevî Bir Şahsiyet Olarak Gösteren Rivayetler

2.2.1. Hz. Peygamber'in Görmesi ve İşitmesindeki Mûcizeler

Hasâis ve delâil türü eserlerde yer alan rivayetlerde Hz. Peygamber'in fizikî özellikleri normal bir insanın özellikleri gibi değerlendirilmemiş ve bu özellikler mûcizevî bir dille anlatılmıştır. Bu başlık altında öncelikle Hz. Peygamber'in gözlerinde görülen mûcizevî yön değerlendirilecektir. Rivayetlerde yer alan anlatılara göre Hz. Peygamber karanlıkta görebildiği gibi arkasını da görebilme özelliğine sahiptir. Ayrıca işitme duyusunda da olağanüstülüğüne sahip olan Hz. Peygamber insanlar tarafından duyulmayan şeyleri de duymaktadır. Beyhakî ve Suyûtî tarafından özel başlıklar açılarak işlenen bu rivayetler Hz. Peygamber'i diğer insanlardan farklı göstermekte ve ona olağanüstülük kazandırmaktadır.

Beyhakî ve Suyûtî'nin eserlerinde yer alan Hz. Peygamber'in görmesiyle ilgili rivayetler Hz. Âişe ve İbn Abbas kanalıyla gelmiştir. Bu rivayetin birinde, "Hz.

¹⁸² İsmail Hakkı Ünal, "Hz. Muhammed ve Tıp", *Diyanet İlmî Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, Ankara 2003, s. 183.

¹⁸³ Musa Bağcı, "Sünnet ve Hadislerin Anlaşılmasında Ehli Hadis'in Beşer Üstü Peygamber Tasavvurunun Etkisi", *Günümüzde Sünnetin Anlaşılması(Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri)*, Bursa 2005, s. 85.

Peygamber aydınlıkta gördüğü gibi karanlıkta da görürdü.” denilmiştir.¹⁸⁴ Âişe hadisinin isnadında Abdullah b. Muhammed b. Muğire-Muallâ b. Hilal-Hişam b. Urve-babası ve Hz. Âişe bulunmaktadır. Beyhakî Hz. Âişe rivayetinin isnadını sağlam bulmamıştır. Buna mukabil İbn Abbas’dan gelen rivayet için bir değerlendirmede bulunmamıştır.¹⁸⁵ Zehebî ise rivayetlerde yer alan zayıflığın Abdullah b. Muhammed b. Muğire’den kaynaklandığını bildirmiştir.¹⁸⁶

Bu rivayetler isnad yönünden tenkide uğramasına rağmen eserlerde yer almış ve zayıf rivayetlerle bir peygamber modeli oluşturulmaya çalışılmıştır. Hz. Peygamber’in karanlıkta görebilme özelliği her ne kadar zayıf rivayetlerle gelse bile bir takım âlimler tarafından Hz. Peygamber’e has, olağanüstü bir özellik olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁷ Mesela Kâdî İyâz (ö. 544/1149) bu görmenin hakiki gözle görme olduğunu söylemiştir.¹⁸⁸ Her ne kadar âlimler bu rivayeti hakiki gözle görme olarak anlasalar da Hz. Peygamber’in bu görme gücünü zayıflatan rivayetler de vakidir. Mesela Hz. Peygamber Ümmü Seleme ile evlendiği zaman karanlıkta onun yanına girmiş ve o esnada orada bulunan Hz. Zeyneb’in ayağına (yanlışlıkla) basmış ve hatta Zeynep acısından ağlamıştır. Bir başka gece ise yine karanlıkta girdiği zaman odadakileri incitmemek için onları uyarma nezaketini göstermiştir.¹⁸⁹

Bu son rivayetler Hz. Peygamber’in normal bir beşer olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Fakat bu rivayetlerin varlığı tarih boyunca oluşan peygamber tasavvurunu değiştirmemiştir. Nitekim Kâdî İyâz peygamberlerin melekleri ve şeytanları gördüğüne dair sahih haberlerin sayılamayacak kadar çok olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber Hz. Peygamber’in aradaki perdenin kalkıp Necaşi’nin cenazesini kıldırıldığı, Kureş’e Beyt-i Makdis’i vafederken aradaki perdenin kalktığı, Hz. Peygamber’in süreyyada onbir yıldızı gördüğünün nakledildiği, mescidi inşa ederken Kabe’nin kendisine gösterildiği gibi hadiseleri delil göstermiştir.¹⁹⁰ Kâdî İyâz bu görmenin bazılarına göre mukaşefe yoluyla olduğunu belirtmekle birlikte Hz. Musa’nın da aynı özelliğe sahip olduğunu Ebu Hüreyre’den gelen şu rivayete yer vererek izah etmiştir: “Allah Mûsâ’ya tecelli ettiğinde Mûsâ on fersah mesafeden çıplak

¹⁸⁴ Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, VI. 75; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 104.

¹⁸⁵ Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, VI. 75.

¹⁸⁶ Zehebî, *Mizân*, IV. 177-178.

¹⁸⁷ Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 104.

¹⁸⁸ Ebü’l-Fazl İyâz b. Mûsâ el-Yahsubî, *eş-Şifâ bi-Ta’rîfi Hukûki’l-Mustafâ*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Beyrut 1984, I. 93-94.

¹⁸⁹ Ebü’l-Hasen Nûrüddîn Ali el-Kârî, *el-Esrârü’l-Merfû’a fi’l-Ahbâri’l-Mevzû’a*, thk. Muhammed es-Sabbâğ, s. İstanbul 1289, *Şerhu’s-Şifâ*, I. 168.

¹⁹⁰ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, I. 93-94.

bir karıncayı kapkaranlık bir gecede görebiliyordu.¹⁹¹ Bu rivayetten sonra Kâdî İyâz şu açıklamayı yapmıştır: “Bu konuda zikrettiğim özelliğe Hz. Peygamber’in de sahip olması uzak değildir, Hz. Peygamber de aynı şekilde görebilir. Zira İsrâ ve Mirâç olayında kendisine o gecede gösterilen büyük alametlerden sonra bu gibi şeyleri görmesi normaldir.”¹⁹²

Görüldüğü gibi bu rivayetlerde diğer din ve kültürlerle rekabet saikiyle ortaya çıkmakla birlikte peygamberler harikulade ve fevkalbeşer durumlar açısından adeta üstün meziyet yarışına sokulmuştur. Bu durum beşer üstü vasıf taşımayan Hz. Peygamber’e pek çok harikulâdeliğin isnad edilmesine yol açmıştır.¹⁹³ Ayrıca sahih olarak nitelendirilen hadis kitaplarında Hz. Peygamber’in karanlıkta gördüğüne dair bir rivayete rastlanılmamaktadır. Fakat cemaatle namaz konusunda Hz. Peygamber’in önünü gördüğü gibi arkasını da görebildiğini ifade eden rivayetlerin varlığı söz konusudur. Aslında bu rivayetler bize Hz. Peygamber’in gözlerinde görülen mûcizevî yanın uzantısı izlenimini vermektedir. Bu konuyla ilgili olarak Buhârî ve Müslim’in Ebû Hüreyre’den ortak rivayet ettikleri hadis şu şekildedir:

“Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ‘Şu kiblemi görüyor musunuz? Allah üzerine yemin ederim ki ne rükûnuz, ne de secdeniz bana gizli değildir. Çünkü arkamdayken dahi sizi görebilirim.’”¹⁹⁴ Suyûtî Müslim’in Enes’den naklettiği şu rivayete de yer vermiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Ey İnsanlar, ben sizin imamınızım. Ne rükûda, ne de secdede beni geçmeyin. Zira sizi önümden de arkamdan da görebilirim.”¹⁹⁵

Rivayetler sened açısından incelendiğinde ravilerin genelde sika, saduk, mutkin gibi lafızlarla vasıflandırıldığı görülmektedir. Kanaatimize göre Hz. Peygamber’in arkasında olanları görmesi, namazda ta’dil-i erkâna riayet etme konusunda cemaati uyarma amaçlı olabilir. Nitekim o toplumun içinde yaşayan bir insan olarak Hz. Peygamber ahabının namazda ses veya hareketlerinden cemaatin ta’dil-i erkâna riayet etmediğini hissetmektedir. Bu nedenle birçok hadisten de anlaşılacağı gibi Hz. Peygamber ahabını ikaz etmek istemektedir. Nitekim Hz. Peygamber’in “Sizden biri, başını imamdan önce kaldırdığında, Allah’ın, onun başını eşekbaşı veya suratını eşek

¹⁹¹ Kâdî İyâz, *eş-Şifa*, I. 93-94. Bu rivayetin hem metin hem de sened yönünden problemlili olduğuna dair bkz. Ali el-Kârî, *Şerhu’s-Şifa*, I. 173.

¹⁹² Kâdî İyâz, *eş-Şifa*, I. 94.

¹⁹³ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 258-259.

¹⁹⁴ Buhârî, “Ezan”, 71,72, 76, 88; “Salât”, 40; Müslim, “Salât”, 24; Tirmizî, “Salât”, 206; Nesâî, “Tatbîk”, 60, “Sehv”, 101. Ayrıca bkz. Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, I. 73; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 104.

¹⁹⁵ Müslim, “Salât”, 25; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 104.

suratı yapmasından korkmuyor mu?¹⁹⁶ şeklindeki ikazı da tehdit içerikli olup aynı amaca yöneliktir. Ancak İslam âlimleri Hz. Peygamber'in arkasını görmesinin keyfiyeti hususunda ihtilâf etmişler ve olayı zahiri çerçevede ele almışlardır. Böylece rivayetlerin zahiri manada ele alınması Resûlullâh'ın arkasındaki eşyayı nasıl gördüğü meselesine zemin hazırlamıştır. Mesela İbn Hacer'in naklettiğine göre bazıları görmeyi ilim olarak değerlendirmiştir. Yani "Hz. Peygamber'e vahiy veya ilham yoluyla cemaatin nasıl namaz kıldıkları bildirilmiştir."¹⁹⁷ şeklinde izah etmiştir. Cumhur-u ulema ise Hz. Peygamber'in hakikî bir idrak ile arkasında olanları gördüğünü ve bunun ona mahsus harikalardan olduğunu düşünmektedir.¹⁹⁸ İbn Hacer de görmenin gerçek görme olduğunu, bu konudaki hadislerin zahirine hamledilmesi gerektiğini, bunun Hz. Peygamber'in bir mûcizesi olduğunu ve Buhârî'nin de böyle düşündüğünü izah etmiştir. Ehl-i Sünnet ise görmede yüz yüze gelme şartının aranmadığını, bundan dolayı da ahirette Allah'ın görülmesinin caiz olduğuna hükmetmiştir.¹⁹⁹

Bütün bu yorumların dışında birtakım yorumlar da vardır ki Hz. Peygamber'i beşer olmaktan bir hayli çıkarmaktadır. Bir kısım âlimler Hz. Peygamber'in arkasında gözü olduğunu ve onunla arkasında bulunan eşyayı daima gördüğünü söylemişlerdir. Bir kısmı da Hz. Peygamber'in omuzları arasında iğne deliği büyüklüğünde iki gözü bulunduğunu söylemişlerdir. Onlara göre elbise ve benzeri şeyler bu gözlerin görmesine mâni değildir.²⁰⁰ Nevevî'nin bu konuya ilişkin bakış açısı da bu minvaldedir. Nevevî âlimlerin bakış açılarına şöyle bir yorum getirmektedir: "Ulemâya göre Hz. Peygamber'in arkasındaki eşyayı görmesi Allah'ın onun kafasında halk ettiği bir idrak iledir. Bu idrak ile Hz. Peygamber arkasındaki şeyleri görür. Ona bundan daha ziyade nice harikulâde hususiyetler verilmiştir. Bu ne akla ne de şeriata manidir. Bilâkis şerîat vukuunu haber vermektedir. Bunu böyle kabul etmek gerekir."²⁰¹

Hz. Peygamber'e nice harikulâdeliklerin verildiğini düşünenlere göre Hz. Peygamber'in karanlıkta görmesi ve/veya arkasını görmesi gayet doğal olarak değerlendirilecektir. Fakat hadisin zahiri anlamlarına önem atfedilerek harikulade bir hadise olarak ele alınması tutarlı ve makul görünmemektedir. Bu Hz. Peygamber'in beşeri yönünü göz ardı etmek ve her hareketinde ve davranışında olağanüstü tavırları ön plana çıkararak onu ulaşılmaz bir şahsiyet haline dönüştürmek anlamına gelir. Halbuki

¹⁹⁶ Müslim, "Salât" 25; Dârimî, "Salât", 72; İbn Mâce, "Salât", 41; İbn Nesâî, "İmâmet", 38.

¹⁹⁷ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, I. 613; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 105.

¹⁹⁸ Müslim, "Salât", 24.

¹⁹⁹ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 105.

²⁰⁰ Bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 105.

²⁰¹ Nevevî, *Şerhu Sahihi Müslim*, IV. 149.

Hız. Peygamber'in namaz kılariken arkasında olup bitenlerden haberdar olması ve sahabeyi uyarması onun ta'dil-i erkâna riayet etmeyen bazı kimseleri, "Bakın şöyle yapıyorsunuz. Ben bunun farkındayım ve sizi görüyorum" şeklinde uyarmasından ibarettir.²⁰² Ayrıca Hız. Peygamber'in önünü gördüğü gibi arkasını da görmesi onun sezgi ve dikkatinin güçlü olmasıyla da izah edilebilir. Kaldı ki günümüz imamlarının dahi namaz öncesi cemaate birçok uyarılarda bulunduğu bir gerçektir.

Hız. Peygamber'in işitmesinde de bir takım harikulâdeliklerin olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetler Hız. Peygamber'in melekût âlemini işitmesiyle alakalıdır. Bu rivayetlerden ilki Tirmizî (ö. 279/892-3) ve İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *Sünen*'lerinde bulunmaktadır. İlgili rivayete göre Hız. Peygamber şöyle buyurdu: "Görmediklerinizi görür, duymadıklarınızı işitirim. Gök üzerindeki yükün ağırlığından ötürü inler. İnlemede de haklıdır. Çünkü ancak bir meleğin Allah'a zar zor secde edebileceği dört parmaklık yerden başka meleklerin kalabalığından dolayı hiçbir yer kalmamıştır."²⁰³ Rivayetin sonunda "Allah'a yemin olsun ki eğer benim bildiğim şeyleri bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız. Yataklarda kadınlarla zevk yapmazdınız. Yollara düşüp yüksek sesle avazınız çıktığı kadar Allah'a yalvarırdınız."²⁰⁴

Rivayetin ilk kısmında Hız. Peygamber'in, diğer insanların görmediklerini gördüğü ve duymadıklarını işittiğı ifade edilmektedir. Sahabileri tarafından görülmeyen varlıkları/melekleri gördüğünü,²⁰⁵ namaz için biraraya gelen meleklerin sesini işittiğini, meleklerin kalabalığından ötürü gökyüzünde namaz kılacak dört parmaklık yerin kalmadığını haber vermektedir. Hadisin buraya kadar olan kısmında Hız. Peygamber'in işitme duyusunun fevkalbeşer olduğu görülmektedir. Rivayetin son kısmında ise konu değişmiş ve Hız. Peygamber "benim bildiğim şeyleri bilmiş olsaydınız" diyerek kendisinin birtakım bilgilere sahip olduğunu, bu bilgilerin insanların bilmesi neticesinde az gülüp çok ağlayacakları, kadınlarla zevk yapamayacakları, avazları çıktığı kadar yüksek sesle Allah'a yalvaracakları belirtilmiştir.²⁰⁶

Rivayetin son kısmındaki "Benim bildiğim şeyleri bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız" ifadesi Buhârî ve Müslim'in bir çok tariklerinde yer almaktadır. Bu ifade kalıbı müstakil olarak zikredildiğı gibi²⁰⁷ farklı konulardaki hadisler içerisinde de yer

²⁰² Bağcı, *Beşer Olarak Hız. Peygamber*, s. 268.

²⁰³ Tirmizî, "Zühd", 9; İbn Mâce, "Zühd", 19. Ayrıca bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 113.

²⁰⁴ Tirmizî, "Zühd", 9; İbn Mâce, "Zühd", 19.

²⁰⁵ Bazı rivayetlerde Hız. Peygamber cennetle cehennemi gördüğünü de ifade etmiştir. Bkz. Müslim, "Salât", 25; "Fedâil", 37.

²⁰⁶ Rivayetin sened tenkidi için bkz. Bağcı, *Beşer Olarak Hız. Peygamber*, s. 269-270.

²⁰⁷ Buhârî, "Rikâk", 27.

almaktadır.²⁰⁸ Fakat rivayet bir bütün halinde Buhârî ve Müslim’de yer almamaktadır. Bu durum Buhârî ve Müslim’in kendi koydukları şartlar açısından rivayetin illetli olduğuna işaret eder.

Suyûtî’de yer alan diğer rivayet ise şöyledir: “Allah Rasûlü ashabıyla otururken birden şöyle buyurdu: ‘Benim duyduğumu duymuyorsunuz değil mi? Bunun üzerine sahabiler, ‘Hiçbir şey duymuyoruz’ diye karşılık verdiler. Hz. Peygamber, “Göğün iniltisini duyuyorum, onun inlemesi kınanmamalıdır. Çünkü meleklerin kalabalığından dolayı orada bir meleğin secde edebileceği kadar bir karış yerden başka bir yer kalmamıştır.”²⁰⁹

İlk rivayette olduğu gibi bu rivayette de Hz. Peygamber insanların görmediği ve duymadığı bilgilere vâkıftır. Beşer üstü özelliklerle muttasıf olan Hz. Peygamber normal insanların duymadığı sesleri duyabilmekte, melekleri görebilmektedir. Fakat bu rivayetler sened yönüyle eleştirilmiştir. Hz. Peygamber’in peygamberliğine delil olarak gösterilen “Gözlerinde ve İşitmesinde Görülen Mûcizeler” adlı başlık dahi fizikî özelliklerinin olağanüstüleştiğini göstermektedir. Halbuki Hz. Peygamber’in böyle bir mûcizeye ihtiyacı yoktur. Çünkü onu diğer insanlardan farklı kılan vahiyle muhatab olması ve vahyi işitmesidir. Ayrıca böyle senedi zayıf, tenkide uğrayan rivayetler Hz. Peygamber’in peygamberliğine bir kazanç sağlamayacaktır.

2.2.2. Hz. Peygamber’in Uykusunda Gerçekleşen Mûcizeler

Hz. Peygamber’in uykusunda bir takım mûcizelerin gerçekleştiği rivayet edilmektedir. Bu rivayetler Hz. Peygamber’in uyku esnasında kalbinin uyumadığını bildirmektedir. *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin de yer verdiği bu rivayetler Hz. Âişe, Ebû Hüreyre, Câbir b. Abdillâh ve Enes b. Mâlik’den gelmektedir.

Buhârî ve Müslim’in Hz. Âişe’den ortak rivayet ettikleri hadis şu şekildedir: “Ebû Seleme b. Abdirrahman Hz. Âişe’ye sordu: “Ramazan’da Rasûlullah’ın namazı nasıldır?” Hz. Âişe, “Rasûlullah ne Ramazanda ne de başka bir zamanda 11 rekâtтан fazla namaz kılmazdı. Dört rekât namaz kıları. Onun güzelliklerini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât kıları, onun güzelliklerini ve uzunluğunu da sorma! Sonra üç rekât kıları. “Ey Allah’ın Rasûlü vitir namazını kılmadan mı uyuyorsun?” dedim.

²⁰⁸ Müslim, “Fedâil”, 37; “Salât”, 25; “Kusuf”, 1.

²⁰⁹ Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 113. Bu rivayetin sened tenkidi için bkz. Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 272.

Bunun üzerine Rasûlullah, “Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz” buyurdu.²¹⁰ Konuyla ilgili başka bir rivayet de şöyledir: “Biz peygamberler topluluğunun gözleri uyur, kalpleri uyumaz.”²¹¹

Konu ile ilgili bir diğer rivayet Abdullah b. Abbas’dan gelmektedir. Rivayet şu şekildedir: “Bir gece teyzem Meymûne’nin yanında kaldım. Gecenin bir kısmı olunca Peygamber kalktı ve asılı duran küçük bir tulumdan abdest aldı ve namaza durdu. Ben de onun aldığı gibi abdest aldıktan sonra gelip namaza durdum. Peygamber benim yerimi değiştirdi, beni sağ tarafına geçirdi. Sonra Allah’ın dilediği kadar namaz kıldı. Sonra uzanıp uyudu; hatta horladı. Ardından bir münadi/müezzin ona gelip namaz vaktinin girdiğini haber verdi. Bunun akabinde müezzin Rasûlullah’ın maiyyetinde namaza çıktı. Allah Rasûlü tekrar abdest almadığı halde namazı kıldırdı. (Süfyan b. Uyeyne şöyle dedi:) Biz Amr b. Dinar’a, “İnsanlar Resûlullah’ın gözünün uyuduğunu kalbinin uyumadığını söylüyorlar. Siz ne dersiniz” diye sorduk. Bunun üzerine Amr, ‘Ubeyd b. Amr’dan işittiğime göre Peygamberlerin rüyası vahiydir.’ dedi. Ubeyd bu sözünden sonra 37.Saffat 102. ayeti okudu.”²¹²

Bu hadisler metin tenkidi içerisinde incelendiğinde Hz. Âişe’ye Hz. Peygamber’in Ramazan ayında nasıl namaz kıldığı sorulmuş, Hz. Âişe ise gecenin bir kısmını namaz kılarak geçirdikten sonra vitir namazını kılmadan uyuduğunu belirtmiştir. Hatta Hz. Peygamber’e “Vitiri kılmadan mı uyuyorsun?” diye sorduğunda Hz. Peygamber gözünün uyuduğunu kalbinin uyumadığını bildirerek vitir namazını bir müddet sonra kılacağına da sinyalini vermiştir. Diğer rivayette daha net anlaşılan bu durum açıklığa kavuşmuş ve Hz. Peygamber abdest almadan namaza devam etmiştir. Ayrıca ilk rivayette yer alan “gözüm uyur ama kalbim uyumaz” ifadesi Rasûlullah’ın kendi sözü olarak yer alırken diğer rivayette halkın kendi aralarında yaptıkları bir yorum olarak geçmektedir.

Hz. Peygamber uyuduğu halde abdestinin bozulmaması muhtemelen onun yatış pozisyonuyla alakalıdır. Nitekim Dârimî’nin naklettiği hadiste “Sizden biri dayanarak uyursa abdest alsın” buyurulmaktadır.²¹³ Her ne kadar rivayetler Rasûlullah’ın bir yere

²¹⁰ Ebû Abdillâh Malik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir, *Muvatta*, “Salâtü’l-Leyl”, 2, Beyrut 1989; Buhârî, “Menâkıb”, 24, “Teheccüd”, 16, “Teravîh”, 1; Müslim, “Müsâfirîn”, 125; Nesâî, “Leyl”, 36; Süyûtî, eserinde rivayetin üst kısmına yer vermemiştir. Bkz. *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 118.

²¹¹ Buhârî, “Menâkıb”, 24; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 118.

²¹² Buhârî, “Vudû”, 5, “Ezan”, 77; Müslim, “Salâtü’l-Müsâfirîn”, 26. Rivayette geçen Saffat Süresi 102. ayet mealen şu şekildedir: O evlat babasının yaptığını anlayacak, onunla bir şeyleri paylaşacak yaşa geldiğinde İbrahim, “Canım oğlum!” dedi, “Rüyamda [Allah’ın emri uyarınca] seni kurban ettiğimi görüyorum. Bir düşün, bu işe ne dersin?”

²¹³ Dârimî, “Vudû”, 48; Ebû Dâvûd, “Tahâre”, 79.

dayanıp dayanmadığını net olarak bildirmese de bu rivayetlerden Hz. Peygamber'in bir yere yaslanmadan secdeyken bilinci açık bir şekilde uyuduğu çıkarılabilir. Normal insanlarda da hasıl olan bu durum zikrettiğimiz bu rivayetlerle mûcizevi bir şekilde büründürülmüş ve sürekli kalbi ve şuuru açık olan bir Peygamber modeli oluşturulmuştur. Nitekim Suyûtî'nin eserinde yer alan rivayetlerde ve açmış olduğu konu başlığında da Hz. Peygamber'in sürekli kalbi ve şuurunun açık olduğu görülmektedir. Halbuki Hz. Peygamber tekrar namaza kalkmak niyetiyle uyuduğu için bilincini ve şuurunu açık tutmaktadır. Şuurunun devamlı değil de namaz aralarında verdiği dinlenmelerde açık olduğu aşikardır. Her ne şekilde olursa olsun uyurken sürekli olarak Hz. Peygamber'in şuurunun açık olduğu düşüncesi bize pek anlamlı gelmemektedir. Nitekim Müslim'in *es-Sahih*'inde yer alan rivayete göre Hz. Peygamber Hayber gazvesi dönüşü uykusu gelmiş dinlenmek için istirahatata çekilmiş ve sabah namazını haber vermesi için Bilâl'i görevlendirmiştir. Bilâl uyuyakalınca sabah namazı kılınamamıştır. Daha sonra Hz. Peygamber uyanmış, namazı kıldırması ve "Kim namazı unutursa hatırladığı an onu kılınsın"²¹⁴ buyurmuştur.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber uyanamama korkusunu göz önüne alarak Bilâl'i özellikle görevlendirmektedir. Şayet Hz. Peygamber'in kalbi uyanık ve şuurlu halde olsa idi Bilâl'i görevlendirmesinin bir anlamı olmayacaktı. Rivayetin sonunda görüldüğü gibi Bilâl ve beraberindekiler uyuya kalınca Hz. Peygamber namazın unutulup kılınmadığına dair açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama peygamberlerin diğer insanlar gibi unutma, uyuklama, yanılma, dalgınlık gibi beşerî zaafılara düşer olabileceklerini göstermesi açısından önemlidir.²¹⁵

Hal böyle iken İslam âlimleri "gözleri uyur, kalpleri uyumaz" ifadesinden ürettikleri yorumlarla Hz. Peygamber'in her konuda diğer insanlardan farklı olduğunu dile getirmişlerdir. Sözgelimi Nevevî, Hz. Peygamber uyusa bile abdestinin bozulmadığını ve diğer peygamberlerin de bu özelliğe sahip olduğunu savunmuştur.²¹⁶ İbn Hacer ise "Rasûlullah vahiy aldığı için kalben tam olarak uyumaz ve devamlı olarak gelebilecek semâvî haberlere açıktır"²¹⁷ demektedir. Bununla beraber İbn Hacer Hz. Peygamber'in uyuyunca abdestinin bozulacağını da kabul etmektedir.

Görüldüğü gibi uyku esnasında vahyin gelme hali peygamberlere özgü bir hususiyettir. Vahyin geliş şekillerinden sayılmakta olan "sadık rüya" yoluyla gelen

²¹⁴ Buhârî, "Teyemmüm", 6; Müslim, "Mesâcid", 55.

²¹⁵ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 314-315.

²¹⁶ Nevevî, *Şerh-i Sahih-i Müslim*, V. 184.

²¹⁷ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, I. 375-376.

vahiy türü Hz. Peygamber'in hayatında da görülmektedir. Nitekim Buhârî'de yer alan bir rivayette İsrâ ve Miraç hadisesinin uyku esnasında gerçekleştiğine dair bilgiler mevcuttur. Rivayette Rasûlullah Miraç gecesi Kâbe'de üç kişinin arasında uyurken üç melek gelmiş uyuduğu için onları gözleriyle görememiş, fakat kalben görmüştür.²¹⁸ Ayrıca rivayetlerde vahiy safhasının ilk defa sadık rüya yoluyla gerçekleştiği, hatta Kevser süresinin uyku esnasında geldiği de nakledilmektedir.²¹⁹ Bununla beraber Hira mağarasında yaşanan hadisenin de uykuda gerçekleştiğine dair rivayetler bulunmaktadır.²²⁰ Bu ifadelerden Peygamber kalbinin vahye her daim hazır halde bulunduğu anlaşılmaktadır. Fakat kalbin vahye açık olma hali Hz. Peygamber'in abdestinin hiç bozulmayacağı şeklinde anlaşılmasına yol açmıştır. Bu doğru bir düşünce tarzı değildir. Kanaatimizce İbn Hacer'in görüşleri daha tutarlı ve makuldür. Hz. Peygamber vahiy aldığı için kalben tam olarak uyumaz, semavî haberlere daima açıktır, fakat abdesti bozulabilir.²²¹

2.2.3. Hz. Peygamber'in Dışkısı ve İdrarında Görülen Mûcizevî Özellikler

Hz. Peygamber'in dışkısı ve idrarında görülen bazı özellikler onun peygamberliğine delil olarak gösterilmiştir. Konuyla ilgili rivayetlerde Hz. Peygamber'in dışkısının temiz ve rahatsız etmeyen, yeryüzü tarafından yutuluverilen mûcizevî bir yanı olduğu belirtilmiş ve idrarının da şifalı olduğu zikredilmiştir.

Hz. Âişe'ye dayandırılan rivayet şu şekildedir: “Allah Rasûlü tuvalete girdiği zaman ardından ben de girerdim. Misk gibi bir kokudan başka bir koku olmazdı. Bunu kendisine sorduğumda şöyle buyurdu: “Bedenlerimizin cennet ehlinin ruhları üzere yaratıldığını bilmiyor musun? Cennetten olan bir şey yeryüzü tarafından hemen yutulur.”²²²

Rivayet Hüseyin b. Ulvân-Hişâm b. Urve-Urve'nin babası-Hz. Âişe yoluyla nakledilmektedir. Beyhakî'nin tahriç ettiği bu rivayeti Suyûtî “Hz. Peygamber'in Dışkısı ve İdrarında Görülen Mûcize” başlığı altında zikretmektedir. Suyûtî Beyhakî'nin “Bu hadis Ulvân'ın uydurduğu mevzû bir hadistir” şeklindeki ifadesine yer verse de kendisi bu düşünceye katılmamış ve bu rivayeti destekleyen pek çok isnadın

²¹⁸ Buhârî, “Menâkıb”, 24.

²¹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 264.

²²⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 267; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 159.

²²¹ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, I. 375-376.

²²² Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 120.

olduğunu ileri sürmüştür.²²³ Suyûtî isnadları vermekle adeta rivayeti kabul ettirme amacı içerisine gitmiştir. Halbuki isnadda yer alan Hüseyin b. Ulvân bir çok hadis kritikçisi tarafından cerh edilmiştir.²²⁴

Suyûtî rivayetin doğruluğunu kanıtlamak için ikinci bir isnad zinciriyle rivayeti desteklemeye çalışmıştır. İbn Sa'd'a dayandırılan rivayet; Hz. Âişe-Ümmü Sa'd-Muhammed b. Zâdân-Anbese b. Abdurrahman el-Kuraşî-İsmail b. Ebân el-Varrak yoluyla gelmektedir. Ümmü Sa'd'dan gelen rivayetlerin zayıf bir isnadla geldiği âlimler tarafından bildirilmiştir.²²⁵

Ayrıca Suyûtî Dârekutnî'nin (ö. 385/995) *el-Fevâ'id* adlı eserinde yer verdiği rivayetin senedini de delil göstermektedir. İsnadda Muhammed b. Süleyman el-Bahilî-Muhammed b. Hassan el-Enevî-Abede b. Süleyman-Hişam b. Urve-Urve'nin babası-Hz. Âişe yer almaktadır. Bu senedin diğer senedlere nazaran daha güçlü ve sağlam olduğu Suyûtî tarafından belirtilmiştir. Ayrıca senedde yer alan Muhammed b. Hassan'ın son derece güvenilen iyi bir ravi olması ve Abede b. Süleyman'ın Buhârî ve Müslim'in başvurdukları şeyhlerden olması sebebiyle de rivayet güçlü ve sağlam kabul edilmiştir.²²⁶ Her ne kadar Abede b. Süleyman, Hişam b. Urve sika, saduk olarak nitelendirilse de Muhammed b. Hassan el-Enevî'nin bu hadisle teferrüt etmesi ve İbnü'l-Cevzî tarafından bu ravinin "kezzab"²²⁷ olarak vasıflandırılması bu isnadın da rivayetin doğruluğunu ortaya çıkartmaya yetmeyeceğini göstermiştir.

Suyûtî'nin Hâkim'in *Müstedrek* adlı eserine dayandırdığı isnad ise, Mahled b. Ca'fer-Muhammed b. Cerir-Musa b. Abdurrahman-el-Mesrûkî-İbrahim b. Sa'd-Minhal b. Ubeydullah-Âişe'nin azatlı cariyesi-Hz. Âişe'den oluşmaktadır. İsnadda yer alan İbrahim b. Sa'd ve Musa b. Abdurrahman hadis kritikçileri tarafından sika ve saduk olarak nitelendirilmektedir. Fakat Mahled b. Ca'fer sika olmakla beraber Ebu Nuaym tarafından Bağdat çıkışından sonra ihtilat ettiği bildirilmektedir.²²⁸

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in dışkı ve bevelinin toprak tarafından yutulduğuna ardından misk gibi bir koku bıraktığına dair rivayetler isnad yönünden sahih gözükmemektedir. Rivayette yer alan raviler hadis kritikçileri tarafından cerh edilmiş bu da rivayetleri zayıf konuma indirgemıştır. Diğer yandan senedde yer alan

²²³ Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 120.

²²⁴ Bkz. Zehebî, *Mîzân*, II. 298-299.

²²⁵ Bu rivayetin sened tenkidi için bkz. Tuzcu, *Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*, s. 111, 113.

²²⁶ Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 121.

²²⁷ Zehebî, *Mîzân*, VI. 105.

²²⁸ Zehebî, *Mîzân*, VII. 388.

isimler Suyûtî'yi tatmin etmemiş olacak ki Suyûtî bir çok senedi ardarda sıralama gereği hissetmiş ve böylece rivayetin sahilhliğini ileri sürememiştir. Her ne kadar bu durum hadis usulü açısından hadisi hasen mertebesine ulaştırıyor olsa da bu rivayet için durum aynı değildir. Çünkü zayıf rivayetlerin bir çok koldan gelmesi o rivayeti sahilh mertebesine çıkartamayacak ve böylece rivayet sahilh mertebesine ulaşamayacaktır.²²⁹

Rivayet isnad açısından problemlili olduğu kadar metin açısından da problemlili gözükmeştir. Rivayette Hz. Peygamber'in bevlili ve dışkısının gözükmediği, yer tarafından yutulduğu ve yutulma sonrası misk gibi koktuğu düşüncesi akla ve mantığa ters düştüğü gibi Allah'ın koymuş olduğu kurallara ve kanunlara da terstir. Hele de böyle bir rivayetin Hz. Âişe gibi Hz. Peygamber'in özelini bilen bir sahabiye dayandırılması rivayeti sahilh çıkarabilir düşüncesinden kaynaklanmış olabilir. Kur'an ve sünneti özümsemiş ve ayrıca önemli bir hadis kritikçisi olan Hz. Âişe'nin böyle bir rivayeti nakletmiş olabileceğini biz düşünemiyoruz.

Rivayet her ne kadar eleştiriliye tabi tutulsa da bir takım alimler tarafından dikkate değer görülmüştür. Mesela Kâdî İyâz bu rivayet hakkında "Bu haber her ne kadar meşhur olmasa bile ilim ehlerinden bir grup dışkılı ve bevlili de temiz olduğunu benimsemişlerdir. Bazı Şafiîlerin görüşü budur"²³⁰ demektedir. Kâdî İyâz bu haberin meşhur olmadığını her ne kadar belirtse de kendisi rivayeti bilinen ve kabul görülen bir rivayet olarak benimsemektedir.²³¹

Suyûtî bu rivayetlerle kalmamış Hz. Peygamber'in idrarının şifa yapıcı etkisi olduğuna da değinmiş ve bunu "Hz. Peygamber'in İdrarıyla İyileşenler" başlığı altında ele almıştır.²³²

Rivayetin isnadında Ümmü Eymen- Nebîhil-Itrî-el-Esved b. Kays- Ebû Malik en-Nehâî-Şebâbe b. Sivâr-el-Hüseyn b. İshâk et-Tüsterî- Taberânî bulunmaktadır. Ümmü Eymen tarafından nakledilen rivayet şu manayı içermektedir: "Peygamber gece kalkıp evin bir tarafında bulunan toprak bir kaba idrarını yaptı. Gece kalktım, susadığım için onu içtim. Sabah olunca Hz. Peygamber şöyle dedi: "Ey Ümmü Eymen kalk ve kabın içindekini dök." Ben, "Vallahi onun içindekini içtim" deyince Rasûlüllâh tebessüm etti ve şöyle buyurdu: "Artık karnın asla ağrımayacaktır."²³³

²²⁹ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 336-337.

²³⁰ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, I. 88.

²³¹ Kâdî İyâz *eş-Şifâ*. I. 88.

²³² Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 120-122.

²³³ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 122.

Rivayet isnad yönünden incelendiğinde Ümmü Eymen'in sahabi bir ravi olduğu görülür. Esved b. Kays İbn Main, Nesâî ve Ebû Hatim tarafından sika olarak nitelendirilmektedir.²³⁴ Ebû Malik en-Nehâî hakkında İbn Main “Leyse bi şey'in”, Buhârî “Leyse bi'l-kaviyyi”, Ebû Zur'a ve Dârekutnî “zayıf” şeklinde ifadeler kullanmıştır.²³⁵ Şebâbe b. Sivâr hakkında ise Ebû Hâtim “saduktur, fakat onunla ihticac olunmaz” demektedir.²³⁶

Konu ile ilgili başka bir rivayet ise İbn Cüreyc tarafından nakledilmektedir. Rivayet şu şekildedir: “Hz. Peygamber ağaçtan yapılmış bir maşrabaya idrarını yapardı. Maşraba yatağının altına konurdu. Bir defasında gelip maşrabaya baktığında içinde idrar göremedi. Bunun üzerine Habeşistan'dan Ümmü Habibe ile gelen ve kendisine hizmet eden Bürke adındaki bir kadına Rasûlullah, “Maşrabadaki idrar nerede?” diye sordu. Kadın, “Onu içtim” dedi. Hz. Peygamber bunun üzerine, “Sihhat olsun ey “Ümmü Yusuf” buyurdu. Bu hanım ölünceye kadar hiç hastalanmadı.”²³⁷

Ümmü Eymen ve İbn Cüreyc'den nakledilen bu iki rivayetteki kadın sahabilerin aynı mı yoksa farklı kişiler mi olduğu meselesi tartışma konusu olmuştur. İbn Dîhye bu rivayetin Ümmü Eymen'in rivayetinden farklı olduğunu dile getirmiştir.²³⁸ Bu durumda rivayet iki farklı zaman diliminde gerçekleşmiştir.

Kütüb-i sitte müelliflerinden Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinde aynı senedle yer alan bu rivayet Hz. Peygamber'in bevlinin şifa olduğuna dair bir ifade içermemektedir. Muhammed b. İsa-Haccac b. Muhammed-İbn Cüreyc-Hükeyme bint Umeyme-Umeyme bint Rukayka yoluyla şöylebir rivayet nakledilmiştir: “Rasûlullah'ın sedirinin altında hurma ağacından yapılmış bir kap vardı. Geceleyin ona küçük abdest bozardı.”²³⁹

Görüldüğü gibi rivayette sadece sedirin altında küçük abdest için bir kabın olduğu bildirilmiştir. Bu da o günün şartları içerisinde gayet normaldir. Fakat rivayetin büyük bir bölümünü içeren “Hz. Peygamber'in bevlinin şifa verici etkisi” ifadesi Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin eserlerinde yer almamıştır. Bu durum kendi koydukları şartlar açısından rivayetin bu kısmının illetli olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.²⁴⁰

Kanaatimizce hem sahih kabul edilen eserlerde “Hz. Peygamber'in bevlinin şifa

²³⁴ Zehebî, *Mizân*, I. 216.

²³⁵ Zehebî, *Mizân*, IV. 396.

²³⁶ Zehebî, *Mizân*, III. 360.

²³⁷ Kâdî İyâz eş-Şifâ, I. 90; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 122.

²³⁸ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 122.

²³⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâre”, 13; İbn Nesâî, “Tahâre”, 28.

²⁴⁰ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 327.

verici etkisi” nin zikredilmemesi hem de ilgili rivayetlerin ravilerinin zayıf ve metnin illetli olması bu rivayetlere daha ihtiyatlı yaklaşılması gerektiğini gösterir. O günün şartları içerisinde şifa amaçlı kullanılan idrardan yola çıkarak bir peygamber modeli oluşturmak veya peygamberliğin alameti yorumlarını yapmak Hz. Peygamber’in peygamberliğine hiçbir katkı sağlamayacaktır. Vücuttan atılan atıkların necis veya temiz olması Hz. Peygamber’i de yüceltmeyecektir. Şurası da unutulmamalıdır ki Hz. Peygamber’in vücudundan temiz atıklar atılmasına rağmen tuvaletten çıktıktan sonra abdest almıştır. Halbuki necis olmayan bir şey abdest bozmaz. Şayet bu özellik onu diğer insanlardan ayıran bir özellik olsaydı ihtiyaç giderdikten sonra abdest almasına gerek kalmazdı.

2.2.4. Hz. Peygamber’in Cinsel Açıdan Çok Güçlü Olduğu

Hz. Peygamber’i beşer üstü gösteren rivayetlerden biri de onun cinsel açıdan çok güçlü olduğu yönündedir. Sahih hadis kitaplarında da yer alan bu tür rivayetler delâil ve hasâis türü eserlerde detaylı bir biçimde işlenmektedir. Rivayetlerde Hz. Peygamber’in cinsel güç bakımından diğer insanlardan -30/40 erkek gücünde- üstün konumda olduğu, bir gece veya bir saatte bütün eşlerini dolaştığı, ayrıca Cebrail’in Hz. Peygamber’e getirdiği yemek nedeniyle bu güce erdiği yer almaktadır.

Suyûtî’nin de bu konuyla ilgili eserinde yer verdiği rivayetlerden biri şu şekildedir: Buhârî’nin, Katâde tarikiyle Enes’den rivayet ettiğine göre Enes b. Mâlik Hz. Peygamber’in bir gecede on bir hanımının hepsini dolaştığını söylemiş, bunun üzerine Katâde, “Ey Enes, Hz. Peygamber’in buna gücü yeter miydi?” şeklinde Enes’e bir soru yöneltmiştir. Enes ise şöyle cevap vermiştir: “Biz kendi aramızda, ona otuz erkek gücü verilmiştir” diye konuşurduk.”²⁴¹

Bu rivayet Enes ve arkadaşlarının Hz. Peygamber’in eşlerini ziyaret etmesinden çıkardıkları tahmini bir değerlendirmedir. Ayrıca Buhârî’nin “Nikâh” bahsinde Enes b. Mâlik’ten gelen şöyle bir rivayet yer almaktadır: “Hz. Peygamber tek bir gecede bütün kadınlarını dolaşır. O zaman Hz. Peygamber’in dokuz karısı vardı.”²⁴²

Rivayetlerin sened tenkidi yapıldığında Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce’de geçen hadislerin isnadlarında yer alan ravilerin rical kitaplarında sika, sebt ve hafız oldukları görülmektedir. Fakat ravilerin güvenilirliği kadar metnin de güvenilirliği

²⁴¹ Buhârî, “Gusl”, 12; İbn Hacer, *Fethü’l-Bârî*, I. 449; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 119.

²⁴² Buhârî, “Nikâh”, 103.

esas olacağından rivayetlerdeki farklılıklar ve çelişkiler dikkat çekmektedir. Bu çelişkilerden biri olarak Buhârî hadisinin bir metninde Hz. Peygamber'in on bir eşi olduğu yer alırken diğer rivayette eş sayısı dokuz olarak geçmiştir. Hâlbuki rivayette Hz. Peygamber'in o dönemde dokuz hanımının olduğu belirtilmiştir.²⁴³ Yine bazı metinlerde Hz. Peygamber'in bir saatte cima' yaptığı, diğer metinlerde ise bir gecede cima' maksadıyla eşlerini dolaştığı yer almaktadır.²⁴⁴ Hz. Peygamber'in bir saat veya bir gecede on bir, diğer rivayete göre dokuz eşini gezmesi onun kişiliğine ve nezaketine aykırı olacağından makul değildir. Bu rivayetlerde bir abartı söz konusudur. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in cima' maksadıyla değil de hal hatır sormak maksadıyla dolaşmış olması daha makuldür.²⁴⁵ Nitekim Hz. Âişe rivayetinde Hz. Peygamber'in sabahleyin eşlerinin yanına yalnız selam vermek ve dua etmek için gittiğini ikindiden sonra da (cima maksadı olmaksızın) oturmak ve ülfet etmek için yalnız bir eşinin yanına girdiğini bildirmektedir.²⁴⁶

Müslim (ö. 261/875), Ebû Dâvûd (ö. 275/889), Tirmizî (ö. 279/892-3), Nesâî (ö. 303/815) ve İbn Mâce'nin (ö. 273/887) ortak bir metinle rivayet ettikleri ve Enes b. Mâlik'e atfedilen bir başka rivayet ise şöyledir: "Hz. Peygamber bütün hanımlarını dolaştıktan sonra tek boy abdestiyle iktifa ediyordu."²⁴⁷ Diğer bazı metinlerde ise Hz. Peygamber'in her bir hanımının yanında ayrı ayrı boy abdesti aldığı ve bunun daha güzel olduğu vurgulanmaktadır.²⁴⁸

Bu rivayetlerde Hz. Peygamber'in bütün eşlerini bir gecede dolaştığı bilgisi yer almış fakat Buhârî'nin "Gusül" bahsinde yer verdiği Hz. Peygamber'e otuz-kırk erkek gücü verildiği meselesi diğer *Kütüb-i Sitte* müellifleri tarafından konu olmamıştır. Müelliflerin bu rivayeti eserlerine neden yer vermedikleri bilinmemekle birlikte rivayetin bu son kısmını illetli görme ihtimali söz konusu olabilir. Fakat bu durum hadis imamlarının Hz. Peygamber'in cinsel gücünün olağanüstü olmayacağını düşündükleri anlamına gelmemektedir. Bu rivayetlerden fikhî hüküm çıkarmakla birlikte Hz.

²⁴³ Buhârî, "Nikâh", 102; "Gusl", 12; Nesâî, "Nikâh", 1. Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde sadece Hz. Sevede ile evliydi. Daha sonra Hz. Âişe ile evlendi. Hicretin üçüncü ve dördüncü yıllarında Hafsa, Zeynep bint Huzeyme, Ümmü Seleme, beşinci yılında Zeynep b. Cahş, altıncı yılında Cüveyriye, yedinci yılında Safiye, Ümmü Habibe ve Meymûne ile evlendi. Hz. Peygamber on bir hanımla evliyken bu sayı Reyhâne ve Zeynep b. Huzeyme'nin vefat etmesiyle dokuza düşmüştür.

²⁴⁴ Buhârî, "Nikâh", 102; "Gusl" 12; Nesâî, "Nikâh", 1; Dârimî, "Vudû", 71.

²⁴⁵ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 345; Ayrıca bkz. Ali Osman Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar*, İstanbul 1996. s.173-174

²⁴⁶ Buhârî, "Nikâh", 104; "Talâk", 7.

²⁴⁷ Müslim, "Hayz", 6; Ebû Dâvûd, "Tahâre"; Tirmizî, "Tahâre", 106; Nesâî, "Nikâh", 1; İbn Mâce, "Tahâre", 101,

²⁴⁸ İbn Mâce, "Tahâre", 101.

Peygamber'in bütün eşlerini dolaştığı fikri bu müelliflerde de mevcuttur. Yani Hz. Peygamber'in cinsel yönünün nebevî bir mûcize olduğu düşünülmektedir.²⁴⁹ Bu konu hakkında farklı düşünmeyen Nevevî Peygamberlerin bir gecede pek çok hanımla cinsel beraberliğe güç yetirebilmelerinin onların hususiyetlerinden olduğunu böylece Hz. Peygamber'in de bir gecede onbir hanımla beraber olabileceğini ve bunun cinsel gücün fazlalığından kaynaklandığını belirtmektedir.²⁵⁰ Diğer taraftan Aynî, cinsel bakımdan Hz. Peygamber'in 30 veya 40 erkek gücüne sahip olduğundan bahseden rivayetlerin genellikle zayıf ve asılsız olduğunu ifade etmektedir.²⁵¹

Kütüb-i Sitte müellifleri tarafından nakledilen rivayetler Enes-Katâde b. Diâme-Hişam b. Abdillâh-Hişam b. Zeyd-Zührî-Humeyd b. Tavîl-Matar b. Tahman el-Varrak-Sabit b. Eslem yoluyla nakledilmiştir. Buhârî ve Müslim'in *es-Sahîh*'lerinde yer alanlar da dahil olmak üzere bu rivayetlerin tamamında isnadlardaki eda sigaları (haddesenâ, ahberanâ) gibi cezm ifade eden lafızlarla devam edip gitmemektedir. Adları yukarıda geçen tâbiûn nesli râvilerinin tamamı bu rivayeti Enes'ten kesinlik ifade eden "haddesenâ, ahberanâ" gibi cezm sigalarıyla değil de "an" lafzıyla naklettikleri görülmektedir. Bu husus bazı istisnalar hariç olmak üzere rivayetin tâbiûn neslinden etbau't-tâbiûn nesline aktarılmasında da söz konusudur. Kanaatimizce bu durum rivayetin "an" lafzıyla nakledilen bölümünde yer alan râvîlerle rivayeti alan kimseler arasında ittisâlin kesin olmadığına işaret etmektedir. Yani isnadların bu bölümlerinde kopukluk şüphesi vardır böylece rivayetler zayıf duruma düşmektedir. Ayrıca râvîlerin bazılarında da zabt kusuru görülmektedir.²⁵²

Rivayetlerdeki abartı bununla bitmemekle birlikte Suyûtî *el-Hasâis* adlı eserinde Safvân b. Süleym-Usâme b. Zeyd-Ubeydullâh b. Mûsâ-İbn Sa'd isnadıyla, Hz. Peygamber'in bu cinsel gücü nasıl elde ettiği konusuna ışık tutacak nitelikte bir rivayete yer vermiştir. Bu rivayete göre Rasûlullah şöyle demektedir: "Cebrail bana bir kazanla geldi, o kazandaki yemekten yedim. Bana bununla cinsi münasebette kırk erkek gücü verildi."²⁵³ Yine *el-Hasâis*'te yer alan bir diğer rivayete göre Hz. Peygamber "Sanki bana bir tencere getirildiğini gördüm. Ondan yedim ve kuvvetlendim. Ondan yediğimden beri her an kadınlara yaklaşmayı istedim."²⁵⁴

²⁴⁹ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 346-347.

²⁵⁰ Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, XI. 120.

²⁵¹ Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî li Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*, Beyrut, trs., III. 215.

²⁵² Geniş bilgi için bkz. Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar*, s. 164-172.

²⁵³ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 119.

²⁵⁴ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 120.

Görüldüğü gibi hasâis ve delâil türü eserlerde Hz. Peygamber'in cinsel gücü mûcizevî olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in hiç ihtilam olmadığı çünkü ihtilamın şeytandan olduğuna dair rivayetler²⁵⁵ de buna eklendiğinde meselenin beşer çizgisinden çıktığı açıkça görülecektir. Hz. Peygamber'i aşırı yüceltme adına yapılan bu rivayetlerin bu kadar ileriye götürülmesi veya bu denli abartılması onu saygın bir konuma getirmekten ziyade mûcizevî bir karaktere dönüştürmektedir.²⁵⁶

Taberânî, Mücahid kanalıyla Enes ve İbn Abbas'dan Hz. Peygamber'in hiç ihtilam olmadığını çünkü ihtilamın şeytandan olduğunu rivayet etmiştir.²⁵⁷ Bir peygamberin şeytanla münasebetinin olması neticesinde ihtilamın gerçekleşmesi ve bunun peygamberliğe hanel getireceği düşünülmesi sonucu Hz. Peygamber'in veya peygamberlerin hiç ihtilam olmadığı düşünülmüştür. Fakat peygamberlerin ihtilam olabilmelerinin caiz olduğunu savunan görüş Hz. Âişe'nin "Hz. Peygamber ihtilam olmaksızın cimadan ötürü cünüp olarak sabahlasa bile."²⁵⁸ şeklindeki rivayetini delil olarak göstermektedirler. Bu rivayet Hz. Peygamber'in ihtilam olabileceğini açıkça göstermektedir. İnsan yaratılışının fitratında olan bu durum her ne kadar "şeytanî" olarak vasıflandırılrsa da gayri ihtiyaridir. Bu durum vahiy almakla görevli peygamberlerin "masumiyetine" hanel getirmemekte, onların "beşer" oluşunu vurgulamaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'e kırk erkek gücünün verildiği meselesi de gerçeği yansıtmamakla birlikte erkek sahabeler arasında konuşulan tahmini bir değerlendirmedir. Çünkü bir gecede onbir eşini (cima maksadıyla) dolaştığını nakleden rivayetler Enes ve arkadaşlarını böyle bir tahmini değerlendirmeye yöneltmiştir. Burada değinilmesi gereken bir nokta vardır ki o da birçok erkek sahabe tarafından nakledilmesi gereken bu rivayetlerin bir tek Enes b. Mâlik tarafından gelmiş olmasıdır. Bunun yanında dışarıdaki kişilerin Hz. Peygamber'in özel hallerini bilmesi söz konusu olamayacağı gibi böyle ifadeler ahlak ve edebe uygun da değildir. Bu konuya hanımların açıklık getirmesi daha çok uygunluk arz eder ki Hz. Âişe: "Peygamber ikinci namazından sonra kadınlarının yanına girer ve biriyle ilişkiye girerdi. Hafsâ'nın yanında

²⁵⁵ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 120.

²⁵⁶ Hz. Peygamber'in cinsel gücü Hz. Süleyman'la karşılaştırılarak bir tür yarışa tabi tutulmuştur. Hz. Süleyman'ın bin kadınla evlilik yaptığı ve bir gecede 90 kadınla beraber olduğu nakledilir. Rivayetlerde Hz. Süleyman'ın belinde yüz veya bin erkeklik gücünün olduğu buna mukabil Hz. Peygamber'e "dört bin erkek gücü verildiği" yer almaktadır. Çünkü cennet ehli erkeklerinin kırk erkeklik gücü isteyecekleri buna karşılık her bir erkeğe yüz erkeklik gücü verileceği bu nedenle Hz. Peygamber'in gücünün dört bin erkek gücünde olacağı sonucuna varılmaktadır. Bu sonuçla Hz. Peygamber'in bütün peygamberlerden yine üstün olduğu tezi savunulacaktır. Bkz: I. Krallar: 113, 11/1-8. Krş: Buhârî, "Nikâh", 120.

²⁵⁷ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 120.

²⁵⁸ Buhârî, "Savm", 25.

daha uzun süre kalırdı.”²⁵⁹ diyerek konuya açıklık getirmiştir. Hz. Âişe Hafsâ’yı kışkandığını kapalı olarak hissettirse de Hz. Peygamber’in diğer eşlerinin yanlarına uğradığı, gönüllerini aldığı bu rivayetten anlaşılmaktadır. Hz. Âişe’nin konuyu aydınlatması Enes b. Mâlik’in ve arkadaşlarının olayları yanlış yorumladığı izlenimini uyandırmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber Hz. Hatice’nin vefatından yani yaşının bir hayli ilerlemesinden sonra bu kadar evlilik yapmıştır. Yoksa bu derece kuvvetli şehvet gücüne sahip birinin gençlik yıllarında bir tek hanımla iktifa etmesi makul değildir.²⁶⁰ Kendisinden 15 yaş büyük bir kadınla 25 yıl ömür süren birinin birden bire huy ve karakterini nasıl değiştirebilir de şehvet düşkününü olabilir? Bununla birlikte ilerleyen yaşa rağmen 30-40 erkek gücünde olmak akla uygun değildir. Çünkü yaşın ilerlemesiyle bu tip duyguların azalması vakidir.²⁶¹ Hem bu özellikler Hz. Peygamber’e mûcizevî bir yön katmaktan ziyade onu şehvetperest ve düşük bir konuma indirgemektedir. Kısacası Hz. Peygamber’in cinsel gücünün diğer insanlardan fazla oluşu Peygamberlik vazifesiyle ilgili değildir.

2.2.5. Hz.Peygamber’in Mübarek Bedeninin Çürümemesi ve Kendisine Getirilen Salât-ü Selâmı Alması

Hz. Peygamber’in nübüvvet delillerinden bir diğeri de kabirdeki ahvali ile ilgilidir. Rivayetlerde onun mübarek bedeninin çürümediği, kabrinde diri olup namaz kıldığı, kendisine getirilen salât-ü selâmları tebliğ etmekle mükellef ve müvekkel bir meleğin bulunduğu ve bu selamları aldığı anlatılmaktadır. Bu özelliklerle Hz. Peygamber kabrinde yaşayan mûcizevî bir şahsiyet olarak nitelendirilmiştir.

Hz. Peygamber’in cesedinin çürümeyeceğini ifade eden rivayete göre Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğu nakledilir: “Günlerin en faziletlisi Cuma günüdür. Bu mübarek günde bana salât-ü selâmı çok getiriniz. Çünkü sizin salât-ü selâmınız bana arz edilir.” Bunun üzerine ashab, “Ya Rasûllallah, Sen kabrinde çürüyüp gittiğin halde,

²⁵⁹ Buhârî, “Nikâh”, 104; “Talâk”,7.

²⁶⁰ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 355.

²⁶¹ Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar*, s. 152-156. İlerleyen yaşlarda görülen çok eşlilik uygulamaları cinsel gücün artmasından ziyade liderliğin, ekonominin, sosyal statünün artması neticesinde görülmektedir. Nitekim Allah Rasûlü hayatının büyük bir kısmını tek eşli olarak geçirmiş ve çok kadınla evliliklerini Medine’de lider konumundayken gerçekleştirmiştir. O dönemde uygulanan çok evlilik uygulamalarına bakıldığında da durum aynıdır. Nitekim Hz. Peygamber şehvetinin çok olmasından değil sosyal şartlar nedeniyle çok evlilik yapmıştır. Geniş bilgi için bkz. Adnan Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik*, İstanbul 2008, s. 59-64.

bizim salât-ü selâmlarımız sana nasıl arz olunur?” diye sorunca Allah Rasûlü, “Allah toprağa, peygamberin cesedini yiyip çürütmeyi haram kılmıştır.” dedi.²⁶²

Bu rivayet Harun b. Abdillâh-Hüseyn b. Ali el-Cûfi-Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir-Şerâhil b. Şerahbil b. Küleyb Ebü'l-Eş'as es-Sananî-Evs b. Evs es-Sekâfi isnadıyla gelmektedir. Rivayette yer alan Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir hakkında hadis âlimleri ihtilaf etmişler bir kısmı onun sika bir ravi olduğu hususunda ittifak edildiğini söylemiştir. Ancak onun hadis açısından zayıf olduğu ve münker rivayetler naklettiği de bilinmektedir.²⁶³ Rivayetin isnadında yer alan diğer ravilerin ise sika olduğu kaydedilmektedir. Hatta Hâkim, rivayetin Buhârî'nin şartlarına uygun olup sahih olduğunu söylemektedir.²⁶⁴

Rivayetin metninde en faziletli günün Cuma olduğu ve bu günde getirilen salavâtın Hz. Peygamber'e ulaştırılacağı söylenmektedir. Salavâtı ulaştırma işlemini kimin yapacağı sorusunun cevabı diğer rivayetlerde bulunmaktadır. İbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber Allah'ın yeryüzünde dolaşmakta olan birtakım melekleri bulunduğunu, bunların vazifelerinin ümmetinden gelen salât ve selâmları kendisine ulaştırmak olduğunu bildirmiştir.²⁶⁵ Selâmların nasıl arz olunduğu hususu ise, “Allah toprağa Peygamber bedenini çürütmesini haram kıldı” diye yanıtlanmaktadır. Bu da onun kabirde diri/canlı olduğu sonucuna götürecektir. Dolayısıyla “Peygamberlerin kabirlerinde diri olduğu ve namaz kıldığı” şeklindeki rivayeti de destekleyecektir.²⁶⁶

Metinlerin içeriğine bakıldığında görülecektir ki bir sonraki rivayet öncekini tamamlar niteliktedir. İçeriğin Kur'an naslarına ve bilimsel tecrübelerle aykırı olduğu noktasında da çekincelerimiz vardır. Kur'an'da Hz. Peygamber'in ve önceki peygamberlerin vefatının gerçekleştiğine dair açık naslar bulunmaktadır.²⁶⁷ 41.Fussilet 6. ayette “Evet, ben de sizin gibi bir insanım. Ancak şu var ki bana ilahınızın/tanrınızın tek bir ilah/tanrı olduğu vahyediliyor.” buyrulurken Allah Rasûlü'nün her insan gibi ölümlü bir canlı olduğu ifade edilmektedir. Böylece onun peygamber olması bedeninin toprakta çürümeyeceği anlamına gelmemelidir. Ayrıca Hz. Peygamber'in veya

²⁶² Ebû Dâvûd, “Salât”, 201; Nesâî, “Cum'a”, 5; İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 79; Dârimî, “Salât”, 206. Ayrıca bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, III. 489.

²⁶³ Zehebî, *Mizân*, II. 598-599.

²⁶⁴ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, I. 413.

²⁶⁵ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, III. 489.

²⁶⁶ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, III. 490. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber, “Ümmetimden herhangi bir kimse bana salât-ü selâm getirdiği zaman, Allah mutlaka ruhumu bana iade eder, ben o kimsenin salât-ü selâmına karşılık veririm” buyurmuştur. Bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, III. 490.

²⁶⁷ 21.Enbiyâ 34-35; 39.Zümer 30-31.

peygamberlerin bedenlerini toprağın çürütmeyeceği meselesi gerçeğe aykırı olup Allah'ın koymuş olduğu sünnetullah'a da terstir. 39.Zümer 30. ayette ise Hz. Peygamber'e hitaben, "Elbet bir gün sen de öleceksin o müşrikler de" buyrulmaktadır. Biz biliyoruz ki Allah Rasûlü'nün vefatının üzerinden iki gün geçmesi neticesinde bazı nedenlerden dolayı defnin gecikmesi sonucu Hz. Peygamber'in karnı şişmiş ve küçük parmağı bükülmüştür.²⁶⁸ İklim şartları neticesinde bedenin hemen bozulmaya uğraması gayet tabiidir. Fakat bu durum Hz. Peygamber'in nübüvvetine hanel getirmez. Maalesef bu durum İslam alimleri tarafından kabul edilmek istenmemiş olacak ki Suyûtî bu konuda çarpıcı açıklamalarda bulunarak son noktayı koymuştur:

Hz. Peygamber cesedi ve ruhu ile canlıdır, tasarrufta bulunur. Yeryüzünde ve melekut âleminde istediği yere gider. Vefatından önce hangi şekildeyse şu anda da öyledir, kendisinde hiçbir şey değişmemiştir. Melekler cesedleriyle canlı oldukları halde nasıl gözle görülmezlerse Peygamber de gözlerden uzaktır. Allah bir kimseyi peygamberi görmekle taltif etmek dilerse perdeyi kaldırır, o kimse peygamberi gerçek şekliyle görür. Buna hiçbir engel yoktur, bu misal âleminde oluyor diye bir tahsise gitmenin de bir anlamı yoktur.²⁶⁹

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in cesedi ve ruhu ile hala canlı/diri olduğu ve kendisinde hiçbir değişikliğin olmadığı ve kendisini toprağın çürütmediği birçok âlim tarafından savunulmaktadır. Fakat bu düşünce tarzı Kur'an gerçekliğiyle örtüşmemekte olup ilmî bir kanıtı da yoktur. Hz. Peygamber'in mübarek bedeninin çürüyüp çürümemesi onun yaşayan vahyini, sünnetini ve örnek şahsiyetini ne yüceltir ne de gölgeler bir niteliğe sahiptir. Onun bedenlen yok olması vahyin de sünnetin de yok olacağı anlamına gelmemelidir. Allah Rasûlü'nün getirdiği öğretiler yaşadıkça Allah Rasûlü de sonsuza kadar yaşayacaktır. Rivayetlerin bu denli abartılarak gelmesi Cuma gününün ve selâtü selâm getirmenin faziletini vurgulamak için söylenmiş olmalıdır.

2.3. Peygamberlik Sonrası Mûcizeler

2.3.1. Ağacın Yürümesi İle İlgili Mûcizeler

Hz. Peygamber'e nispet edilen bir başka mûcize de onun canlı varlıklarla olan

²⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Mehmed Said Hatipoğlu, *Hadis Tedkikleri*, Ankara 2009, s. 69-84.

²⁶⁹ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân es-Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvî*, Kahire 1933, II. 265. (Nakleden: Hatipoğlu, *Hadis Tedkikleri*, s. 82).

irtibatıdır. Peygamberlik öncesi ve sonrası görülen bu mûcize çeşidinde ağaçlar ve taşlar Hz. Peygamber'e selam vermekte ve ağaçlar onun emriyle yürüyebilmektedir. Vahyin hazırlık devresinde ve sonrasında yaşanan bu tip hadiselerle onun mûcize gösterebilme kabiliyeti ve nübüvvet delili ispatlanmak istenmiştir. Siret, hasâis ve delâil türü eserlerde bu rivayetlere yer verilmiştir. Nitekim Tayâlisî, Tirmizî ve Beyhakî'nin Câbir b. Semure'den naklettikleri rivayette Hz. Peygamber, "Mekke'de bir taş tanıyorum ki peygamber olarak gönderilmemden önce bana selam verirdi. Ben hala o taşı tanıyorum." demiştir.²⁷⁰ Beyhakî'nin İbn İshâk'tan naklettiği rivayette de Allah'ın Hz. Peygamber'i peygamberlik ile vazifelendirmek istediği zaman Hz. Peygamber hangi taşta, ağaca uğrasa, mutlaka onların kendisine selam verdiklerini işittiği anlatılmaktadır.²⁷¹

Beyhakî'nin Hasan-ı Basrî'den (ö. 110/728) naklettiği bir başka rivayette ise Allah Rasûlü Kureyş'in kendisini yalanlamaları sebebiyle son derece üzülmüş ve Mekke'den dışarı çıkarak dağ yollarında yürümeye başladığı sırada Allah'tan kendisini teselli edeceği, üzüntüden kurtulacağına dair bir şey göstermesi için niyâzda bulunmuştur. Bunun üzerine kendisine, karşısındaki ağacın hangi dalını isterse yanına gelmesi için çağırması hakkında vahiy gelmiş, o da çağırmıştır. Bunun üzerine dal ağacından ayrılarak Hz. Peygamber'in yanına gelmiş. O da dala yerine gitmesini emretmiş, dal da yeri yarararak geri dönmüş ve ait olduğu ağaçla birleşmiştir. Bunun üzerine Allah Resûlü'nün nefsi itminan bulmuş ve Allah'a hamd ederek Mekke'ye dönmüştür.²⁷² Aynı minvalde Enes'ten gelen bir rivayete göre ise Cebrail Hz. Peygamber'e gelerek "Sana bir mûcize göstereyim mi?" demiş, Allah Rasûlü "Evet" cevabını vermesi üzerine bu olay gerçekleşmiştir.²⁷³

İbn İshâk, İbn Mâce ve Suyûtî'nin zikrettikleri bu rivayetin isnadları tenkid edilmiştir. İsnadda yer alan A'meş adlı şahıs tedlis ile suçlanmıştır. Muhammed b. Tarîf'in ise meçhul olduğu söylenilmiştir.²⁷⁴ İbn Hacer râvi Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim'in zabt yönüyle tenkîd edildiğini ayrıca tedlis yapmak ve münker rivayetler nakletmekle suçlandığını kaydetmiştir.²⁷⁵

²⁷⁰ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II. 153; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 165.

²⁷¹ İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 167-168; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 264; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II. 153; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 159.

²⁷² İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 296; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II. 152; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 202-203.

²⁷³ İbn Mâce, "Fiten", 23; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 202-203.

²⁷⁴ Zehebî, *Mîzân*, III. 585.

²⁷⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, V. 91.

İsnad yönünden problemlili olan bu rivayetlerin içeriği incelendiğinde mezkur varlıkların selam vermesinin Hz. Peygamber'in peygamberlik vazifesinin verildiği ilk dönemlere rastladığı görülür. Rivayetlerde tebliğin ilk yıllarında yaşanan sıkıntılar karşısında bunalmış olan Allah Rasûlü'ne Cibril'in teselli olarak bu nevî mûcizelerle teskin ettiği anlatılmaktadır. Fakat bu rivayetler metin yönünden de bir takım soru(n)ları beraberinde getirmektedir. Allah Rasûlünün sıkıntılı olduğu bir durumda yardıma gelen Cebrail'in onun sıkıntısını gidermek yerine "Mûcize göstereyim mi?" tarzında bir soru yöneltmesi yerinde bir hareket olmasa gerektir. Öte yandan mûcize Hz. Peygamber'den beklenirken Cibril'in Allah Rasûlü'ne mûcize göstermesi ne kadar gereklidir. Mûcize, kendi peygamberliğini başkalarına kanıtlamak amacıyla gerçekleştirilen harikulâde bir olay olarak tanımlanırken bu rivayette böyle bir iddia ve muhatab bir kitle yoktur. Ayrıca olayın vukuu Mekke döneminde gerçekleşiyorken Hz. Peygamber'in hicret sonrası kendi hizmetinde bulunan Enes'e bu olayı anlatması da ilginçtir. Bu durum rivayetin sonradan uydurularak bir isnad ve metinle Enes'e irsal edildiği izlenimini vermektedir. Bir de Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'den ısrarla mûcize istedikleri, Allah'ın bu istekleri reddettiği birçok ayette açıkça ifade edilmişken, sırf Hz. Peygamber'in bozuk moralini ki onun morali de müşrikler yüzünden bozulmuştur, düzeltmek için cömertçe mûcize göndermek acaba nasıl izah edilir.

2.3.2. Hurma Kütüğünün İnlemesi

Hurma kütüğünün ağıladığı yönündeki rivayetler Hz. Peygamber'in peygamberliğine delil olarak sunulmuştur. İlgili rivayete göre Medine döneminin ilk yıllarında hutbelerini hurma kütüğüne dayanarak irad eden Allah Rasûlü'nün kendisine minber yapılması neticesinde kütükten herkesin duyabileceği bir inilti gelmeye başlamıştır. İnilti üzerine Hz. Peygamber hurma kütüğünü sıvazlamıştır. Bu rivayet *Kütüb-i Sitte* müellifleri tarafından da zikredilmiştir. Rivayetler Abdullah b. Ömer, Câbir b. Abdullah el-Ensârî, Abdullah b. Abbâs, Ebû Sa'îd el-Hudrî, Übey b. Kâb ve Büreyde'den gelmektedir.

Abdullah b. Ömer'den gelen rivayet şöyledir: "Rasûlüllah mescidde bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe irad ederdi. Onun için bir minber yapıldı. Dayandığı hurma kütüğünden ayrılınca bir inilti (yavrulu devenin sesi gibi bir ses) işittik. Bunun üzerine

Rasûlullah hurma kütüğüne elini koyup sıvazladı,²⁷⁶ onu kucakladı, bunun üzerine kütük hemen sustu.”²⁷⁷

Bu rivayette Buhârî Hz. Peygamber’in sadece kütüğe elini koyduğunu belirtmiştir. Tirmizî, Dârimî, İbn Mâce ise Hz. Peygamber’in kütüğü kucakladığı ve bunun üzerine kütüğün sustuğu ifadelerine yer vermiştir. Buhârî’nin Abdullah b. Ömer’den kaydettiği rivayetin senedinde tenkide uğrayan bir ravinin bulunmamasına karşılık diğer rivayetlerde senedinde hadis uydurmakla suçlanan raviler bulunmaktadır. Mesela Suyûtî’nin naklettiği rivayetin isnadında Abdullah b. Ömer-Nafî-Muâz b. Alâî-Ebû Gassân Yahyâ b. Kesîr/Osman b. Ömer-Ebû Hafs el-Büceyrî ve Suyûtî gibi isimler yer almaktadır. Ebû Gassân Yahyâ b. Kesîr hakkında yalancı ve zayıftır denilmektedir. Osman b. Ömer’in de hadis uydurduğu bildirilmektedir. Fakat Tirmizî bu hadis hakkında “hasen garib sahih” demektedir. Bütün bunlar Buhârî’de bulunmayan ifadelerin rivayete sonradan dercedildiğini düşündürmektedir.²⁷⁸

Konuyla ilgili bir diğer rivayet Câbir b. Abdillâh’tan gelmektedir. Rivayet şu şekildedir: “Rasûlullah önceleri hurma kütüğüne dayanarak hutbesini okurdu. Kendisi için minber yapıldıktan sonra, minber üzerinde hutbesini irâd etmek için çıktığında, bu hurma kütüğünün çocukların ağlaması gibi bir ses çıkararak ağlayıp inlediği duyuldu. Allah Rasûlü de bunun üzerine minberden inerek hurma kütüğünün yanına geldi ve onu kucaklayıp susturmaya çalıştı. Hurma kütüğü, yavaş yavaş inlemesini azaltarak sustu. Bunun üzerine Rasûlullah, “Bu hurma kütüğü, Allah’ın zikrini duyması üzerine zaman zaman ağlar idi” dedi.²⁷⁹ İbn Abbas’tan gelen rivayet de aynı minvalde olup sonunda “Ben, minberden inerek onu teskin etmeseydim hurma kütüğü kıyamete kadar feryat etmeye devam ederdi” ifadesi yer almaktadır.²⁸⁰

Câbir b. Abdillâh’dan gelen isnadlarda yer alan Süleymân b. Kesîr’in çok hata yaptığı ve Zührî’den gelen rivayetlerinde ihtilat bulunduğu bildirilmektedir. Yahyâ b. Ma’în ise Süleymân b. Kesîr’le ilgili olarak “zayıf” tabirini kullanmaktadır. Ayrıca Zehebî isnadında yer alan Muhammed b. Kesir el-Abdî için “sika olan raviler adına hadis

²⁷⁶ Buhârî, “Menâkıb”, 25, Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 126.

²⁷⁷ Tirmizî, “Menâkıb”, 6; Dârimî, “Mukaddime”, 6; İbn Mâce, “İkâme”, 199. Ayrıca bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 126.

²⁷⁸ Geniş bilgi için bkz. Tuzcu, *Hz. Peygamber’le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ’daki Dayanakları*, s. 139-147.

²⁷⁹ Buhârî, “Buyû”, 32, “Menâkıb”, 25; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 126.

²⁸⁰ Dârimî, “Mukaddime”, 6; İbn Mâce, “İkâme”, 14. Ayrıca bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 127.

uydururdu” demekte ve İbn Ma’în’in onun hakkında “zayıftır” dediğini kaydetmektedir.²⁸¹

Suyûtî’nin kaydettiği bir diğer rivayet ise Dârimî’nin Ebû Sa’îd el-Hudrî ve İbn Büreyde’den nakledilmektedir. Rivayet mana olarak şu şekildedir: “Rasûlullah bir hurma kütüğünün üzerinde hutbe okurdu. Sonra bir minber yapıldı. Kütüğü bırakıp minbere çıkınca kütük on aylık hamile deve gibi inlemeye başladı. Hemen Allah Rasûlü döndü ve elini üstüne koyup şöyle buyurdu, “Seni dilersen bulunduğun yere dikeyim orada kal veya dilersen cennete dikeyim. Cennetin nehirlerinden, pınarlarından sulanıp daha iyi meyve verirsin. Allah’ın her velisi de senin meyvenden yer.” Allah Rasûlü o kütüğün iki defa, “Kabul ediyorum” dediğini duydu. Onunla ilgili bir soru sorulduğunda şöyle buyurdu: “Cennete dikmemi tercih etti.”²⁸²

Ebû Sa’îd el-Hudrî’den ve İbn Büreyde’den gelen bu rivayet bir çok tenkide uğramıştır. Dârekutnî Ebû Sa’îd el-Hudrî’nin naklettiği isnadda yer alan râvîlerden Mücâhid b. Sa’id el-Kufî’nin zayıf olduğunu bildirmiştir.²⁸³ Yahya b. Ma’în İbn Büreyde’den gelen isnaddaki Salih b. Hayyan’ın zayıf olduğunu bildirmiş, Nesâî ve Darekutnî ise sika olmadığını belirtmiştir. Yine Yahya b. Ma’în ve Ebû Hatim İbn Büreyde isnadında yer alan Muhammed b. Humejd için sika derken, Ukaylî “onun rivayeti daha başkaları tarafından da destekleniyorsa kabul edilebilir” demiştir.²⁸⁴

Rivayetlerin ilk asırdan sonraki tarihi süreç içerisinde bir takım farklılıklara maruz kaldığı görülmektedir. Bu farklılıklar ravilerin rivayetin sonlarına eklemeler yapmış olma ihtimalini akla getirmektedir. Rivayetlerin sened tenkidine uğramasının yanında rivayette işlenen ana tema da bir çok soruyu beraberinde getirmektedir. Rivayetlerde işlenen ortak tema yaslanarak hutbe irad eden Hz. Peygamber’e bir minberin yapılması neticesinde hurma kütüğünün devre dışı bırakılması ve Peygamber’den ayrılan kütüğün feryat etmesidir. Bu feryada sebep olarak kütüğün Hz. Peygamber’den ayrı kalması gösterilmiştir. Halbuki Câbir’den gelen rivayette Hz. Peygamber zaman zaman bu sesi duyduğunu ve Allah zikrinden bu sesi çıkarttığını ifade etmiştir. Bu feryadın sebebini ise açıklamamıştır. Fakat rivayetlerin bir kısmında bu sesin çıkma sebebi Hz. Peygamber’in artık hurma kütüğüne dayanmayacağıyla ilişkilendirilmiştir. Sonuçta tıpkı insan gibi tavır gösteren hurma kütüğünün ağlamaya

²⁸¹ Zehebî, *Mîzân*, III. 311.

²⁸² Dârimî, “Mukaddime”, 6; Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 126.

²⁸³ Zehebî, *Mîzân*, III. 356.

²⁸⁴ Zehebî, *Mîzân*, III. 385.

başlaması ve orada bulunan herkesin bunu kulaklarıyla işitmesi Allah Rasûlünün açık mucizesi olarak değerlendirilmiştir.

Bu rivayetlerin Hz. Peygamber'in mucizesi şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmaya değer bir konudur. Rivayetin zayıflık derecesini bir tarafa bırakacak olursak, burada muhtemelen asıl anlatılmak istenen Hz. Peygamber'in naif ve nazik hareketini göstermektir. Bir değerlendirmeye göre de şunları söylemek mümkündür. Bırakalım kuru kütüğü Hz. Peygamber'in altında biat aldığı Rıdvan ağacı başta olmak üzere yığınlarca eşyanın Hz. Peygamber'den ayrılınca ağlaması gerekmez mi? Bütün bunlar duyarsız da sadece bir kuru kütük mü duyarlıdır? Bu tür rivayetler maalesef övgü adına üretilmiş rivayetlerdir.²⁸⁵

2.3.3. Ayın Yarılması

Şakku'l-Kamer/İnşikâku'l-Kamer hadisesi, Hz. Peygamber'in göstermiş olduğu en büyük mucizelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bazı âlimlerin Kur'an'da şakku'l-kamer hadisesine değinildiği yönündeki görüşleri konuyu daha da önemli hale getirmiştir. Şakku'l-kamer rivayeti, detaylarında birçok tezatları içeren münhasır rivayetlerden oluşmaktadır.²⁸⁶ Basetin sekizinci yılına yani boykot yıllarına tekabül eden bu hadisenin Mekke'li müşriklerin veya Yahudilerin istekleri doğrultusunda gerçekleştiği ifade edilmiştir. Rivayetlerde Hz. Peygamber'in emriyle ayın ikiye ayrıldığı veya gösterildiği, bir parçasının Safa tepesine, bir parçasının da Merve tepesine indiği, Mekkelilerin bunu ikindi ve akşam vakitleri arasındaki bir sürede izledikleri aktarılır.

Rivayetlerde ayda alışılmadık bir takım hadiselerin olduğu anlatılırken olayın sınırlı sayıdaki raviler tarafından nakledilmesi düşündürücüdür. Bu raviler Ali b. Ebû Talib, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Amr, Enes b. Mâlik, Cübeyr b. Mut'im ve Huzeyfe b. Yemân'dır. Abdullah b. Mes'ûd, Adullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbas kanalıyla gelen rivayetlerde Rasûlullah zamanında ayın ikiye ayrıldığı ve Allah Rasûlü'nün bu olaya "Şahid olun!" dediği nakledilmektedir.²⁸⁷ Ayrıca Buhârî'nin İbn Mes'ûd'dan naklettiği rivayette Hz.

²⁸⁵ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak (Medine Yılları)*, Ankara 2009, s. 36-37.

²⁸⁶ İlyas Çelebi, *İtikadî Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, İstanbul 2000, s. 170.

²⁸⁷ Buhârî, "Menâkıb", 27; "Tefsir", 54/1; Müslim, "Sıfâtü'l-Münâfikûn", 43, 45, 48; Tirmizî, "Tefsir", 54/3, 4; "Fiten", 20.

Peygamber’le İbn Mes’ûd’un Mina’da iken olayın vukuu anlatılmaktadır.²⁸⁸ Cübeyr b. Mut’im kanalıyla gelen rivayette ise ayın Rasûlullah devrinde bölünerek dağın üzerine iki parça olduğu, bunun üzerine Allah Rasûlü’nün kendilerini büyülediği bildirilmektedir.²⁸⁹ Bazı rivayetlerde ayın parçalarıyla ilgili bilgiler de mevcuttur.²⁹⁰ Huzeyfe b. Yemân’dan gelen rivayette ise ayın yarıldığından ziyade ayın yarılacağı anlaşılır.²⁹¹

Bu rivayetlere göre haberin isnad edildiği sahâbîler içinde olayı bizzat görme imkânına sahip olanlar Ali b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Mes’ûd, Cübeyr b. Mut’im ve Huzeyfe b. Yemân’dır. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Amr ise olay olduğu sırada daha doğmamış veya olayı gözlemleyecek yaşta ve durumda değillerdir.²⁹² Cübeyr b. Mut’im ise olay gerçekleştiğinde Müslüman değildir. Ayrıca inşikâku’l-kamerle ilgili nakletmiş olduğu rivayeti müşrik olan ve müşrik olarak ölen babasından nakletmiştir. Bu sebeple Cübeyr b. Mut’im’in rivayeti münkatı’dır. İbn Mes’ûd’un rivayeti rivayetlerin en sahihi olup mevkuftur. Ali b. Ebû Tâlib ile Huzeyfe’ye nisbet edilen rivayetler ise sahih hadis kitaplarında yer almamıştır.²⁹³

Enes b. Mâlik kanalıyla gelen, Buhârî’nin de üç farklı yerde naklettiği rivayet, içerik olarak diğer ravilerin rivayetlerinden tamamen farklıdır. Bu rivayette, Mekke halkının mûcize talebi üzerine Hz. Peygamber’in “ayın iki parçaya bölündüğü” değil “iki parçaya bölündüğünün gösterildiği”, bununla beraber 54.Kamer 1 ve 2. ayetlerin indiği bildirilmektedir.²⁹⁴

İnşikâku’l-kamer hadisesi gerçekleştiği sırada Medine’de dört-beş yaşlarında olan Enes’in Mekke’de vuku bulan bu olayı görmesi mümkün gözükmemektedir. Bu konu ile ilgili Ali b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes’ûd, Cübeyr b. Mut’im ve Huzeyfe b. Yemân’dan gelen rivayetlerin hiçbirinde Mekke Müşriklerinin

²⁸⁸ Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensâr”, 36; Tirmizî, “Tefsir”, 54/5.

²⁸⁹ Tirmizî, “Tefsir”, 54/5; Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, II. 268; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 209. Rivayet şu şekildedir: Ay, Hz. Peygamber’in zamanında bölünerek şu dağın üzerinde iki parça oldu. Bunun üzerine Mekke müşrikleri, “Muhammed bizi büyüledi” dediler. Onlardan bazıları da “Bizi büyülediyse tüm insanları da büyüleyemez ya” dedi.

²⁹⁰ Müslim, “Sıfâtü’l-Münâfikûn”, 44; Tirmizî, “Tefsir”, 54/1; Enes b. Mâlik rivayetinde ise “Ayın iki parçasının arasından Hira mağarasının görüldüğü” kaydedilmektedir. Bkz. Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensâr”, 36; Beyhakî’nin İbn Mes’ûd’dan naklettiği rivayette ise ayın bir parçasının Ebû Kubeys dağının üstünde, bir parçasının da es-Süveydâ üzerinde olduğu ifadesi yer alır. Bkz. Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, II. 265; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 209.

²⁹¹ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XIII. 101.

²⁹² Sun’atullâh Bikbulat, “İnşikâk-ı Kamer Meselesi”, *İslâmiyât*, yayına hazırlayan: Bünyamin Erul, cilt: 7, sayı: 3 (2004), s. 188; İlyas Çelebi, “İnşikâku’l-Kamer”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII. 344-345.

²⁹³ Çelebi, *Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, s. 170.

²⁹⁴ Buhârî, “Menâkıb”, 27; “Tefsir”, 54/1; “Menâkıbü’l-Ensâr”, 36; Tirmizî, “Tefsir”, 55. Ayrıca bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 209.

H. Muhammed'den mûcize göstermesini istedikleri ve bunun üzerine H. Peygamber'in ayı ikiye böldüğü yer almamaktadır.²⁹⁵ Bu konuda İbn Hacer, "Enes'in dışında hiçbir sahabiden Rasûlüllah'ın bu mûcizeyi kâfirlerin isteği üzerine gösterdiği şeklinde bir rivayete rastlamadım"²⁹⁶ demektedir. Kaldı ki Kur'an'ın birçok ayetinde de mûcize talepleri²⁹⁷ yer almış fakat buna olumlu cevap verilmemiştir.²⁹⁸ Rivayetlerin genelinden çıkarılan mana Rasûlüllah'ın zamanında Mekke'de ayla ilgili alışılmadık hadisenin zuhur etmesidir. Enes b. Mâlik'in rivayeti bu olayın Mekkeli Müşriklerin istekleri neticesinde meydana geldiğini belirtse de H. Peygamber'in buna herhangi bir katkısı bulunmamıştır. Her ne kadar rivayetlerde yer alan "Bakın ve şahid olun" gibi ifadelerde mûcizevî bir yönün varlığı hissedilse de olayda peygamberlik iddiası ve meydan okuma (tehaddi) bulunmamaktadır. Zira H. Peygamber'in ay yarılması olayından ibret alınması için bu ifadeyi kullanmış olabileceği ihtimali de yüksektir.

"Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir âyet (mûcize) görseler hemen yüz çevirirler ve 'Bu eskiden beri devam edegelen bir büyüdür' derler." mealindeki 54.Kamer 1 ve 2. Ayetler, inşikâku'l-kamer hadisesine delil olarak gösterilmektedir. Müfessirler bu ayeti üç farklı açıdan tefsir etmişlerdir. Buna göre (1) Enes b. Mâlik'in rivayetini esas alan müfessirlere göre ayın bölünmesi H. Peygamber'in mûcizeleri arasındadır, (2) İnşikâku'l-kamer hadisesi hakikî değil mecazî anlamdadır, (3) Ayın bölünmesi ileride meydana gelecek bir hadisedir.

54.Kamer sûresinin birinci ve ikinci ayeti rivayetlerin tesiri ile yorumlayan müfessirler,²⁹⁹ inşikâk-ı kamer'in Mekke'de gerçekleştiğini belirtirler.³⁰⁰ Ayetteki fiilin geçmiş zaman kalıbında olmasını yani bunun fiilen vuku bulmuş bir durumu gösterdiğini ve bu olayı açık bir biçimde tasvir eden rivayetler bulunmasını delil gösterirler. Ayrıca ikinci ayetteki açıklamanın da bu anlayışı desteklediğini belirtirler.

301

²⁹⁵ Mevdûdi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve H. Peygamber'in Hayatı*, s. 264.

²⁹⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII. 221.

²⁹⁷ Bkz. 6.En'am 37; 10.Yûnus 20; 13.Râd 27; 29.Ankebût 50

²⁹⁸ Bkz. 29.Ankebût 50, 17.İsra 59.

²⁹⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XIII. 97-103; Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmail b. Şihâbüddîn İbn Kesîr, *Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire 2002, IV. 307; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Beyrut 1981, XXIX. 29. Mevdûdi, *Tefhîmü'l-Kur'an*, VI. 43-48; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI. 4621-4628; Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 366.

³⁰⁰ İbn Kesîr, *Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV. 307. Abdullah b. Mesûd'dan gelen sahih rivayete göre olayın Mina'da iken gerçekleştiği yer almaktadır. Rivayetlerde hadisenin Mekke'de gerçekleştiğinin bilgisinin yer alması ise olayın hicret öncesi gerçekleştiğinin belirtilmek istenmesindedir.

³⁰¹ Hayrettin Karaman- Mustafa Çağrırcı- İbrahim Kâfi Dönmez- Sadrettin Gümüç, *Kur'an Yolu*, Ankara 2008, V. 179-180.

İnşikâk kelimesinin mecaz olduğunu ileri süren görüş ise ayın yarılmasının, ay doğduğu sırada karanlığın yarılması anlamına geldiğini, çünkü Arapların bir konunun açıklık kazanması durumunda kamer kelimesine dayalı deyimler kullandıklarını belirtmişlerdir. Ebû Hayyân (ö. 745/1344) gibi alimler bunları mesnetsiz bulup eleştirmişlerdir.³⁰² Ömer Rıza Doğrul (ö. 1952) ise bu konuya ilişkin rivayetlerin doğru olduğunu, Hz. Peygamber'in zamanında bu olayın meydana geldiğini, mahiyetinin ise bir tür ay tutulması olduğunu söylemiş, ayın yarılmasını Arap şirk cephesinin yarılması ve yokluğa mahkûm olması şeklinde yorumlamıştır.³⁰³ Benzer şekilde Muhammed Esed (ö. 1992) de ilgili hadiseyi ay tutulması olarak izah etmiş ve "ay yarıldı" ayetinin gelecekteki olaylara yani "son saat" yaklaşırken meydana gelecek hadiselerle ilişkin olduğunu belirtmiştir.³⁰⁴

Ayetin gelecekte vuku bulacağını benimseyen görüşe gelince, bu görüşte olanlar ayın kıyametin yaklaşmasıyla veya kıyametin kopmasıyla birlikte yarılacağı anlamına geldiğini belirtirler. Çünkü kıyametin kopuşunu tasvir eden Kur'an'ın muhtelif ayetleri inşikâk-ı kamer hadisesiyle örtüşmektedir. Bu ayetlerde "yerin ve göğün yarılacağı"³⁰⁵, göklerin çatlayacağı³⁰⁶, yıldızların döküleceği³⁰⁷, güneşin katlanıp dürüleceği³⁰⁸, ayın tutulacağı³⁰⁹ belirtilir. Bu ayetlerin hepsi kıyametin vukuu anında meydana gelecek olan hadiseleri mazi sigasıyla haber verir.³¹⁰ İleride gerçekleşmesinde asla şüphe bulunmayan bu hadiselerin mazi sigası kullanılarak yer alması Arap grameri açısından mutlaka gerçekleşeceğinin bir göstergesidir. Böylece geçmiş zaman kipiyle yer alan "ay yarıldı" ifadesinin geçmişte değil de gelecekte yarılacağını anlaşılmaması gayet tabiidir. İlk dönem âlimlerinden Hasen el-Basrî (ö. 110/728) ve Atâ b. Rebah (ö. 114/732) fiilin gelecek zaman kipiyle anlaşılmasının daha isabetli olduğunu vurgulamışlardır.³¹¹ Ayrıca bu görüşü savunanlar ikinci ayette yer alan "onlar bir ayet görseler hemen yüz çevirirler

³⁰² Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru'l-Muhît*, Beyrut 2005, X. 33.

³⁰³ Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1955, II. 818.

³⁰⁴ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İstanbul 2004, s. 1087.

³⁰⁵ 25.Furkan 25; 55.Rahman 37; 73.Müzzemmil 18.

³⁰⁶ 19.Meryem 90.

³⁰⁷ 82.İnfitâr 2.

³⁰⁸ 81.Tekvir 1.

³⁰⁹ 75.Kıyâme 8.

³¹⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu*, V. 180; Çelebi, *İtikadi Açından Uzak Ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, s. 159.

³¹¹ Elmalılı Hamdi Yazır Hasan-ı Basrî ve Ata b. Ebû Rebah'a atfedilen bu görüşte bir yanlış anlama olduğunu belirtmiştir. Elmalılı ayın kıyamete yakın bir zamanda kopacağını yorumunu yapan bu iki âlimin geçmişte meydana gelmiş olan ay yarılma hadisesini inkâr etmediklerini savunmuştur. Geçmişteki yarılmanın gelecekteki bütün gök cisimlerinin de yarılacağını bir işareti olduğunu ve bu suretle Hz. Peygamber'in haber verdiği kıyametin akla yatkın olduğunun bir göstergesi şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Daha geniş bilgi için bkz. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI. 4627-4628.

ve ‘Eskiden beri devam ede gelen bir büyüdür’ derler” ifadesindeki “âyet” kelimesinin kıyametin yaklaştığının delili (alâmeti) şeklinde anlaşılması gerektiğini savunmuşlardır.³¹² Böylece kıyametin yaklaştığına dair deliller de görseler insanların gaflet içerisinde buldukları, harikulade bir delil karşısında ona “büyü” deyip heva ve heveslerine uymaya devam edecekleri, hiçbir şeyden ibret almayacakları anlatılmaktadır.³¹³

Buna mukabil “âyet” kelimesini zahiri anlamda ele alanlar “âyet” kelimesine mûcize anlamı vererek bu hadiseyi hissi mûcize olarak değerlendirmişlerdir. Halbuki Hz. Peygamber’in gösterdiği ay yarılma hadisesi mûcize olarak telakki edildiği takdirde âyetin devamında yer alan “devam ede gelen bir büyü” ifadesi mûcizenin hala bu güne kadar devam ettiğini gösterecektir.³¹⁴ Halbuki Hz. Peygamber zamanında vuku bulduğu söylenen bu olay sürekli değil geçici bir olaydır. Ayrıca “eskiden beri devam ede gelen bir büyü derler” ifadesiyle Mekkeli müşriklerin daha önce de buna benzer başka mûcizelerle karşılaştıkları ve bunları artık kanıksadıkları sonucu da çıkacaktır.³¹⁵ Bununla beraber Kur’an’ın Hz. Peygamber’e hissi mûcize verilmesi konusundaki olumsuz tavrını belirten ayetlere de ters düşecektir. Fakat bu ayetlerin ay yarılma hadisesinden sonra indiğini savunan görüşler yer alsa da bu konuda net bir bilgi yoktur. Böyle bir ihtimalin geçerlilik kazanması ayetlerin nüzulünün tam bir tesbitinin yapılmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Kamer erken inen sûrelerden olup ondan önce inen Müddesir suresinde kafirlerin mûcize istekleri yer almış fakat istekler karşılık bulmamıştır. Ayrıca Kamer suresinden sonra inen Sâd sûresinde ise inşikâku’l-kamerin gerçekleştiğine dair bir işaret de yer almamıştır.³¹⁶ Halbuki inşikâku’l-kamer gerçekleşmiş olsaydı Hz. Salih, Hz. Musa ve Hz. İsa’nın mûcizelerinde olduğu gibi birçok ayette bu hadisenin tekrarlarını görmek mümkün olacaktı. Ayrıca bu peygamberlerin mûcizeleri nübüvvetleriyle ilişkilendirilirken Hz. Peygamber’e atfedilen “ay yarılma” mûcizesinde böyle bir iddia yoktur. Bütün bu sebeplerden ötürü ayın ikiye

³¹² Âyet kelimesi mûcize anlamının yanında Allah’ın varlığına, birliğine, kudretine işaret eden delil manalarına da gelmektedir. Ayrıca kıyamet alametleri, ibret verici hatıralar taşıyan belgeler anlamında olup Kur’an’ın tamamı veya surelerin belli bölümleri içinde kullanılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz-Abdurrahman Çetin, “Âyet” *DİA*, İstanbul 1991, IV. 242.

³¹³ Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, IX. 153.

³¹⁴ Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, IX. 151. Ay yarılma hadisesiyle karşılaşan Mekkeli müşrikler kendilerini Hz. Peygamber’in büyülediğini söylemişler Mekke’nin dışında kalanlardan olayı teyit ettirecek bu olayın bir büyü olmadığına varmışlardır. Bkz. Tirmizî, “Tefsir”, 54/5; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I. 209.

³¹⁵ Bikbulat, *İslâmiyât*, “İnşikâk-ı Kamer Meselesi”, s. 189.

³¹⁶ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II. 273, Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, IX. 154.

bölünmesi hadisesinin müşriklerin somut mûcize isteklerine verilmiş bir cevap olduğunu söylemek yanlış olacağı gibi Hz. Peygamber'in son peygamberlik misyonunun benimsediği tutuma da uzak düşer. Hz. Peygamber'in muhtelif ayetlerdeki "beşer" vurgusu³¹⁷ ve sadece Kur'an'la yetinmeyi ön görmesi³¹⁸ ay yarılma hadisesinin ileride meydana geleceğini desteklemektedir.³¹⁹ İzzet Derveze (ö. 1984), Muhammed Esed (ö. 1992), Süleyman Ateş, İlyas Çelebi gibi müellifler de bu hadisenin Kur'an mantığı açısından ele alınması gerektiğini savunmuşlardır.³²⁰

İnşikâku'l-kamer hadisesinin geçmişte vuku bulunduğunu bildiren haberlerin ravileri olarak gösterilen sahabilerin olayın vukuu sırasında küçük yaşta bulunmaları, bazı rivayetlerin isnad açısından tartışılması, ayrıca hiçbir rivayetin tevatür derecesine ulaşmaması bu hadisenin geçmişte kesinlikle vukuu bulunduğunu söylemeye imkan vermemektedir.³²¹ Her ne kadar olayın akşam vakti sıralarında olması görgü tanığını azaltsa da olayın tarihi ve astronomi literatürüne intikal etmemesi de gerçekleşmediği fikrini güçlendirmektedir.³²² Aksi takdirde olayın gerçekleşmesi neticesinde olaya inanmayan Mekkelilerin Kur'an'daki tehdit ifade eden ayetler³²³ gereği başlarına neden bir azabın gelmediği sorulacaktır.³²⁴

³¹⁷ 17.İsrâ 59, 90-95

³¹⁸ 2.Bakara 23-24; 11.Hûd 13-14; 17.İsrâ 88; 52.Tûr 33-34.

³¹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l Kur'an*, İstanbul, çev. Komisyon, XIV. trs. 168-171. Ayrıca bkz. Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II. 268-269; Bikbulat, "İnşikâk-ı Kamer Meselesi", s. 187.

³²⁰ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II. 274; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, IX. 150-155; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, s. 1086; Çelebi, *İtikadi Açından Uzak Ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, s. 150-160.

³²¹ Çelebi, "İnşikâku'l Kamer", 345.

³²² Şibli, *Asr-ı Saadet*, III. 39-40; Komisyon, *Kur'an Yolu*, V. 181; Bu görüşün aksine Hamidullah, *İslâm Peygamberi* adlı eserinde şu bilgiye yer vermektedir: Ay yuvarlağı ile ilgili alınmış fotoğraflarda ay sathında ve ayın tam ortasında yukarıdan aşağıya uzanan bir çatlak görülmektedir. Bu çatlak yaklaşık bir buçuk kilometre genişliğindedir. Amerikalılar bu çatlağa "Radley Rille" adını vermişlerdir. Bkz. Hamidullah, *İslâm Peygamberi* I. 127.

³²³ Peygamberlerin birçok delil ve mûcizelerine rağmen inanmamakta ısrar eden inkârcıların helâk edilmesi Allah'ın süregelen ve de değişmeyen bir kanunudur. Nitekim 17. İsrâ 59. ayetinin nüzul sebebini Abdullah İbn Abbas'dan gelen şu rivayete yer vererek açıklık getirmiştir: "Müşrikler Safâ tepesinin kendileri için altına çevrilmesini ve arazileri ekebilmek için de aradaki dağların kaldırılmasını istemişlerdir. Hz. Peygamber bunu Allah'tan isteyince Allah: "İstersen bunu yaparım; ancak onların yeniden küfre dönmeleri halinde de onları helak ederim" buyurmuştur. Buna karşılık Hz. Peygamber: "Hayır ben bunu istemiyorum. Onlara merhamet et, süre tanı" diye dua etmiştir. İşte bu ayet bunun üzerine nazil olmuştur. Fakat tarihte meydana gelen helak mûcizeleri bazı toplumlarda tam bir yok oluş şeklinde görülürken –Nuh, Âd, Semûd, Lût, Eyke, Tubba, Ress- bazı toplumlarda da –İsrailoğulları, Hz. İbrahim'in kavmi- böyle bir yok oluş görülmemektedir. Bu durum ise sünnetullâh'ın her toplumda aynı prosedürde işlemediğini göstermektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili*, Ankara 2010, s. 51-52, 56-60.

³²⁴ Bikbulat, "İnşikâk-ı Kamer Meselesi", s. 187. İnşikâku'l-kamer hadisesini gören müşriklerin mûcizeye inanmaması sonucu helak olmaları gerektiğini savunan Şibli, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret etmesini müşriklerin helaki olarak değerlendirmiştir. Bkz. Şibli, *Asr-ı Saadet*, II. 366-368.

İnşikâku'l-kamer hadisesi tarihsel bağlam etrafında incelendiğinde ise Mekkelilerin bu hadiseye sessiz kalması, olumlu veya olumsuz hiçbir tepkide bulunmaması dikkat çekmektedir. Arapların önemli olaylar hakkında birçok şiir yazdıkları görülürken Hz. Peygamber'in en büyük mûcizesi olarak kabul edilen inşikâku'l-kamer olayının hiçbir yankı uyandırmaması olayın gerçekleşmediği tezini daha da kuvvetlendirmektedir. Ayrıca yollarını yıldızlara göre ayarlayan, takvimlerini aya göre hazırlayan Arapların bu büyük olayı görmemesi mümkün değildir.³²⁵ İbn İshâk (ö. 151/768), İbn Hişâm (ö. 213/833), İbn Sa'd (ö. 230/845), Belâzurî (ö. 279/892) ve Taberî (ö. 310/922) gibi ilk dönem siyer yazarlarının bu konuyu eserlerine almaması da ilginçtir. Bu konuyla ilgili bize bilgi veren ilk kaynaklar ise genelde muahhar kaynaklar olup delâil, hasâis ve şemâil türü eserlerdir. Bazı çağdaş İslam tarihçilerinin de eserlerinde inşikâku'l-kamer olayına yer vermediği görülmektedir.³²⁶

Bu açıklamaların sonunda şunu belirtmeliyiz ki “ay yarıldı” ayeti ile kastedilen anlam hakikidir. Buna göre ayete “ay yarılacak” manasının verilmesi daha uygundur. Rivayetlerde yer alan bilgilerden o gün gerçekleşen ay yarılması hadisesi değil, ay tutulması hadisesi olması kuvvetle muhtemeldir. Kamer sûresiyle ilişkilendirilerek aktarılması ise daha sonraki alimler tarafından ilgili hadisenin zahiri boyutta değerlendirilmesine neden olmuştur.

2.3.4. Gaybî Haberler

Gayb kelimesi Arapça'da “gizli kalmak, gizlenmek, görünmemek, uzaklaşmak, gözden kaybolmak” gibi anlamlarda mastar, “gizlenen, ortada bulunmayan şey” manasında isim veya sıfat olarak kullanılır.³²⁷ Duyulardan ve insanın bilgisinden gizli kalan her şey için kullanılan *gayb* kelimesi, Rağîb el-İsfahânî'nin (ö. 502/1108[?]) 2.Bakara 3. ayetteki *yü'minûne bi'l-ğayb* ifadesiyle ilgili yorumuna göre, duyuların idrak alanına girmeyen ve aklın da zaruri olarak gerektirdiği bir şey olma sıfatı taşımayan varlık ya da varlık alanını ifade eder.³²⁸ Kısaca, akıl ve duyular vasıtasıyla

³²⁵ Azimli, *Siyeri Farklı Okumak (Mekke Yılları)*, s. 139.

³²⁶ İnşikâku'l- kamer hadisesini eserlerinde yer vermeyen çağdaş yazarlardan birkaçı: Muhammed Hüseyin Heykel, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, çev. Vahdettin İnce, İstanbul 2011; Muhammed Gazalî, *Fıkhu's Sîre*, çev. Resul Tosun, İstanbul 2010; İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2004; Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, İstanbul 1997.

³²⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, VI. 704; Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf Semîn el-Halebî, *'Umdetü'l-Huffâz fi Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz*, Beyrut 1993, III. 222.

³²⁸ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Rağîb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, Beyrut 2005, s. 370.

hakkında bilgi edinilemeyen ya da akıl ve duyuların idrak sınırları dışında kalan varlıklar ve varlık alanları anlamına gelen gayb kelimesi Allah'a nispet edildiği yerlerde sadece O'nun tarafından bilinebilen mutlak gaybı, *âlimü'l-ğayb*, *âlimü'l-ğaybi* ve *ş-şehâde*, *allâmü'l-ğuyûb*, *âlimü ğaybi's-semâvâti* ve *l-arz* tarzındaki kullanımlarda³²⁹ insanların mevcut şartlar açısından bilemedikleri her şeyi, *enbâü'l-ğayb* terkinde³³⁰ ise geçmişte yaşanan ve ibret alınmak üzere nakledilen tarihi olayları ifade eder.³³¹

Kur'an'da geçen ve hemen tamamı gizlilik manası içeren *hafâ*, *sır*, *hab'*, *butûn*, *setr*, *ken*, *ketm* ve *cin* gibi kelimelerle de kısmî anlam ilişkisi bulunan gayb kavramı kimi ayetlerde fizik ötesi âlem ve bu âleme ait varlıkları belirtmesinin yanında kimi ayetlerde de nesnelere dünyasının insan bilgisi dışında kalan alanlarını ifade etmek için kullanılmıştır. Kur'an'ın varlık anlayışında insanın akıl, idrak ve bilgi sınırlarını aşan pek çok alan bulunmaktadır. Bu bağlamda Allah'ın zatı, âlemin başlangıcı, ölümden sonraki hayat gibi hususlar ile melek, cin, şeytan gibi varlıklar Kur'an'da gaybî olarak sunulmakta³³² ve ahiretle ilgili konular müteşabih bir dil dizgesi içinde benzetmelerle (teşbih-temsîl) anlatılmaktadır.

Tarih boyunca insanlığın ilgisini çeken ve merak konusu olan “gayb haberleri” kendilerinden üstün özelliklere sahip olunan kişiler tarafından bilinebilir düşüncesini meydana getirmiştir. Böylece insanlık, peygamberlik iddiasında bulunan kişilere “gayb hakkında bilgi sahibi” niteliği vermiştir.³³³ Ayrıca peygamberlerin nübüvvetinin doğruluğu da gayb hakkında sordukları soruların cevabıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.³³⁴ Aksi ise bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bu da gayb haberleri hakkında kabarık bir külliyatın doğmasına neden olmuştur.³³⁵

Kur'an'da ve hadislerde gayb bilgisinin sadece Allah'a mahsus olduğuyla ilgili çokça ayet ve hadis bulunmaktadır. Bunların bazıları “yerlerin ve göklerin gaybının Allah'a ait olduğu”,³³⁶ “yer ve göklerde Allah dışında başka hiçbir kimsenin gaybı

³²⁹ Bkz. 5.Mâide 109; 6.Enâm 73; 9.Tevbe 94; 34.Sebe' 3; 35.Fâtır 38; 39.Zümer 46; 59.Haşr 22.

³³⁰ Bkz. 3.Âl-i İmrân 44; 11.Hûd 49; 12.Yûsuf 102.

³³¹ İlyas Çelebi, “Gayb”, *DİA*, İstanbul 1996, XIII. 405-406.

³³² Çelebi, *İslam İncisinde Gayp Problemi*, s. 61-67.

³³³ Eski ve Yeni Ahit bir kişinin peygamber olup olmadığını bilmenin gerçek ölçüsünün onun önceden haber verdiği şeylerin gerçekleşmesi olduğunu belirtir. Bkz. Tesniye: 18/20-22; Matta: 20/17-19, 22-23; Luka: 22/34, 54-62.

³³⁴ Mesela peygamberlerin gaybtan haber veren kişiler olduğuna dair inanç Yahudileri Hz. Peygamber'e üç soru sormaya yöneltmiştir. Bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 238-239; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 328; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 172.

³³⁵ Çelebi, *İslam İncisinde Gayp Problemi*, s. 95.

³³⁶ 6.En'am 59;10.Yunus 20; 11.Hûd 123; 16. Nahl 77; 18.Kehf 26; 35.Fâtır 38; 49.Hucurât 18; 64.Tegâbün 18.

bilemeyeceği”³³⁷ ile ilgili ayetlerdir. Bu ayetlerin yanında bir de Allah’ın gayb âlemi hakkında bazı peygamberlerini bilgilendirdiği ile ilgili ayetler bulunmaktadır.³³⁸ Mesela 12.Yûsuf 86. ayette “Yakub, ‘Ben şikâyetimi, derdimi yalnız Allah’a arz ediyorum. Ayrıca ben Allah’ın lütfuna dair sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum.”³³⁹; 12.Yûsuf 96. ayette ise “Ben size ‘Allah’ın lütfuna dair sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum’ dememiş miydim?” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Böylece Kur’an peygamberlerin gayb bilgisinin ancak vahiy yoluyla gerçekleşebileceğini bu ayetlerle ortaya koymuştur. Bununla birlikte 12.Yûsuf 102. ayette [Ey Peygamber!] İşte bunlar sana vahiyle bildirdiğimiz uzak geçmişe/gayba dair haberlerdir. Nitekim Yusuf’un kardeşleri bir araya gelip elbirliğiyle ona tuzak kurarlarken sen onların yanlarında değildin.” buyurularak Hz. Peygamber’in de diğer peygamberler gibi geçmişe dair bir gayb bilgisinin olmadığını, ancak bu bilgilerden vahiy sonucuyla haberdar olduğu bildirilmiştir.³⁴⁰ Böylece maziye ait doğru bilgilere Hz. Peygamber ve dolayısıyla Müslümanlar ancak vahiyle muttali olabilmişlerdir. Geçmiş peygamberler ve ehl-i kitab hakkında Hz. Peygamber’in verebileceği ilahî izahat Kur’an-ı Kerim’in verdiği kadarıyla sınırlı olmak durumundadır.³⁴¹

Hz. Peygamber’in geçmişte olduğu gibi geleceğe dair bilgisinin de vahiy kaynaklı olduğu görülmektedir. Nitekim Bizanslılar’ın İranlılar karşısında yakın bir gelecekte galibiyet elde edeceği,³⁴² Mekke’nin fethi³⁴³ ve İslâm’ın parlak istikbalini müjdeleyen ayetler³⁴⁴ Kur’an’ın geleceğe dair bildirdiği gayb haberlerindedir. Bunların dışında Kur’an’ın Hz Peygamber’e haber vermediği konular da bulunmaktadır. Kıyametin ne zaman kopacağı bu kabildendir. 7.A’râf 187. ayette, “[Ey Peygamber!] Sen sanki kıyametin ne zaman kopacağını biliyormuşsun yahut bilmek zorundaymışsın gibi, gelip ikide bir sana bunu soruyorlar. Onlara bir kez daha de ki: ‘Kıyametin ne zaman gelip çatacağını yalnız rabbim bilir’. Ne var ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği bir türlü anlamıyor.” buyurulmuştur. Yine Hz. Peygamber’e Mekkeli müşrikler: “Rabbın fiyatlar ucuz iken sana haber vermez mi ki kâr edesin,

³³⁷ 27.Neml 65. Buhârî, “İstiskâ”, 29, “Tevhîd”, 4.

³³⁸ 3.Âli İmran 49, 179; 6.En’âm 75; 12.Yusuf 21, 37; 72.Cin 26-27.

³³⁹ 12.Yûsuf 85-86.

³⁴⁰ Hz. Peygamber’in geçmişe dair gayb haberleri hakkında ayetler için bkz. 3.Âl-i İmran 44; 11.Hûd 49; 12. Yûsuf 102; 18.Kehf 13-26, 83-98.

³⁴¹ Mehmet Said Hatiboğlu, *Hz. Peygamber ve Kur’an Dışı Vahiy*, Ankara 2009, s. 31.

³⁴² 30.Rum 4-5.

³⁴³ 48.Fetih 11, 15, 16, 27.

³⁴⁴ 24.Nûr 55; 61.Sâf 13.

kuraklık ve kıtlık zamanını sana bildirmez mi ki böylece bolluk vereceği yere gidesin” demişler bunun üzerine 7.A’raf 188. ayet nazil olmuştur.³⁴⁵

Bu ayeti Zemahşerî, “Eğer gaybı bilseydim harplerde bazen galip bazen mağlup, ticarete bazen karlı bazen zararlı, yönetimde bazen isabetli bazen de hatalı olmazdım.³⁴⁶ şeklinde yorumlamıştır. Râzî ise Allah Rasûlü’nün bu ayetle gaybı bilmediği konusunu delillendirdiğini söylemektedir.³⁴⁷ Fakat zikri geçen ayeti farklı değerlendiren müfessir Hâzin (ö. 741/1341) sahih hadis kitaplarından yola çıkarak Hz. Peygamber’in gaybtan haber verdiğini ve bunun mûcizelerin en büyüğü olarak değerlendirdiğini dile getirmiştir. Ayrıca Hâzin 7.A’raf 188. ayette yer alan “eğer gaybı bilseydim” ifadesini Hz. Peygamber’in terbiye ve tevazü icabı söylenmiş bir söz olduğunu, “gaybı bilmem” ifadesinin de Allah’ın gaybı kendisine muttali kılmadan önce söylenmiş bir söz olduğunu savunur.³⁴⁸

Hz. Peygamber içinde yaşamış olduğu zaman dilimi içinde de Kur’an vahyi ile desteklenmiş ve olayların iç yüzü vahiyle aydınlanmıştır. Mesela Hz. Âişe’ye iftira atılmış ve bir ayı aşkın süre neticesinde Hz. Âişe’nin masun olduğu ayetle bildirilmiştir.³⁴⁹ Yine mescid-i dırar’da Allah Rasûlü namaz kılmak istemiş ve uyarı mahiyetinde 9.Tevbe 107-108. ayetler nazil olmuştur. Ayrıca Tebük savaşına mazeretsiz katılmayan üç sahabe de örnek olarak verilebilir. Nitekim bu üç sahabiden biri olan Ka’b bin Mâlik Hz. Peygamber’e vahiy gelmedikçe bu olaydan Hz. Peygamber’in haberi olmayacağı zannı üzerinde olup savaşa mazeretsiz katılmamıştır.³⁵⁰ Yani sahabenin zihin algısında Hz. Peygamber’in ancak vahyin bildirmesiyle gaybı bileceği düşüncesi yer almaktadır.

Kur’an’da zikri geçen geçmiş, gelecek ve hâle dair haberlerde görüldüğü üzere Hz. Peygamber’in gayb bilgisi vahiydir ve sahabe bunun farkındadır. Vahiy devrinin

³⁴⁵ Ayet mealen şöyledir: “De ki Allah’ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı.”

³⁴⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 179.

³⁴⁷ Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, XV. 88.

³⁴⁸ Ebü’l-Hasen el-Hâzin, *Lübâbü’t-Te’vîl*, Beyrut trs., II. 157.

Hz. Peygamber’in Kur’an’da yer alan gayb haberleri peygamberin mi yoksa Kur’an’ın mı bir mûcizesi olduğu âlimler tarafından tartışılmıştır. Bu konuda Matürîdî (ö. 333/944) Kur’an’da yer alan geçmiş ve gelecekle ilgili ayetleri Kur’an’ın icazı olarak yorumlamakla birlikte bunun Hz. Peygamber’in mûcizesi olduğunu da belirtmektedir. Bkz. Ebü Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü’t-Tevhîd Tercümesi*, çev. Bekir Topaloğlu, Ankara 2009, s. 265.

³⁴⁹ 24.Nûr 11-12; Hale dair gayb haberleri için bkz:8.Enfâl 30; 49.Hucûrât 6; 59.Haşr 11-12; 60.Mümtehine 1; 66.Tahrîm 1-3.

³⁵⁰ Buhârî, “Kitâbu’l Megazi”, 81.

kapanması neticesinde tabiatıyla bu imkân da ortadan kalkacaktır.³⁵¹ Fakat bu kadar açık ayetlere rağmen aksi yönde muhtevaya sahip pek çok rivayet, külliyatta yerini almıştır. Kaynaklarda bir taraftan Hz. Peygamber’de kendisinden sonra ashabının neler yapacağı bilgisi olmadığı hususu dolaylı yollardan ona ifade ettirilirken, diğer taraftan kıyamete kadar zuhur edecek her şeyi bildiği, gaybdan hiçbir şeyin gizli kalmadığı ve bunların birçoğunu da haber verdiği yine Hz. Peygamber’e isnaden nakledilebilmektedir.³⁵² Huzeyfe b. Yemân, Ebû Zer el-Gıfârî ve Selmân-ı Fârisî gibi sahabîlerden gelen bazı rivayetlerde Hz. Peygamber’in kıyamete kadar olacak her şeyi kendilerine bildirdikleri yer alırken yine bu sahabîlerden gelen rivayetlerde bu sahabilerin sanki o bilgilere vakıf değilmiş gibi normal bir insandan farklı olmadıkları görülmektedir.³⁵³ Ayrıca başta Hz. Âişe olmak üzere diğer bazı sahabîlere göre Hz. Peygamber gelecek hakkında bilgi sahibi değildir, onun gaybı bildiği iddiası ise gerçek dışıdır.³⁵⁴ Nitekim Hz. Âişe, “Kim Peygamber’in gaybı bildiğini iddia ederse ona iftira etmiş olur.”³⁵⁵ diyerek gayba Hz. Peygamber’in muttali olmadığını kesin bir dille beyan etmiştir.

Hal böyle iken Kur’an’ın bildirdiği gayb haberleri dışında delâil, melâhim, megazi kitapları, Hz. Peygamber’in gayb bilgisi hakkında çokça rivayete yer vermiştir. Beyhakî ve Suyûtî’nin eserlerinde yer alan rivayetler ise geçmiş, hâl ve geleceğe dair birçok gaybî haberi ihtiva etmektedir. Biz bu rivayetlerin bir kaçıyla iktifa edeceğiz.

Geçmişe dair bildirilen gayb rivayetlerinden birine göre Hz. Peygamber Necâşî’nin öldüğü gün onun ölümünü ashabına haber vermiş ve onları alarak namazgâha çıkmıştır, ardından Necâşî’nin cenaze namazını dört tekbir alarak kıldırıştır.³⁵⁶ Buhârî ve Müslim’in “Cenâiz” babında yer verdikleri bu rivayet, “Cenaze Üzerine Kılınan Namazda Dört Tekbir Alınması Babı” içerisinde zikredilmiştir. Rivayette yer alan “Hz. Peygamber Necâşî’nin ölümünü günü gününe haber verdi” ifadesinden yola çıkarak Buhârî ve Müslim Ebû Hüreyre’den naklettikleri

³⁵¹ Hatiboğlu, *Hz. Peygamber ve Kur’an Dışı Vahiy*, 88.

³⁵² Hatiboğlu, *Hz. Peygamber ve Kur’an Dışı Vahiy*, 88-153.

³⁵³ Huzeyfe’den gelen rivayette Huzeyfe şöyle demiştir: “Bana Rasûlullah kıyamete kadar ne olacaksa hepsini haber verdi. Bu konuda hepsini sordum biri hariç. O da Medinelileri Medine’den neyin çıkaracağıdır. Buna mukabil İbn Sîrîn’den gelen rivayete göre Huzeyfe şöyle demiştir: Ya Rabbi “Osman’ın katli hayırlı ise benim bunda nasibim yok. Eğer katli şer ise benim bunda bir dahlim yok.” İslam’ın geleceği bilgisine en iyi muttali olan Huzeyfe’nin böyle bir açıklama yapması tezat teşkil etmekle birlikte ilk rivayetin asılsızlığını zorunlu kılmaktadır. Bkz. Müslim “Fitne” 6.

³⁵⁴ Müslim, “İman”, 287; Tirmizî, “Tefsir”, 7.

³⁵⁵ Buhârî, “İstiskâ”, 29, “Tevhîd”, 4; Müslim, “İmân”.

³⁵⁶ İbn İshâk, *es-Sîre*, 253; Buhârî, “Cenâiz”, 64; Müslim, “Cenâiz”, 22; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kubrâ*, II. 168.

bu rivayeti mûcize olarak değerlendirmişlerdir.

Beyhakî'nin Ümmü Gülsüm'den nakletmiş olduğu rivayete göre ise Hz. Peygamber Ümmü Seleme'yi nikâhladığı zaman şöyle demiştir: “Necâşi'ye, birkaç okka misk ve elbiseler gönderdim. Fakat onun vefat etmiş olduğunu görüyorum. Bu sebeple benim kendisine gönderdiğim hediyeler, yakında bana geri gelecektir.” Rasûlullah'ın bu dedikleri aynen gerçekleşti. Necaşi vefat etti ve hediyeler geri geldi.”³⁵⁷ Necaşi'nin ölüm haberinin ilahi mi yoksa gelen elçinin bildirmesiyle mi olduğu noktasında kesin bir bilgi olmamakla birlikte Buhârî ve Müslim şarihleri bu ihbarın açık bir mûcize olduğunu kaydetmektedirler.³⁵⁸

Bu konuyla ilgili bir başka rivayet ise Hz. Peygamber'e sihir yapıldığıyla ilgilidir. Beyhakî'nin Kelbî tarikiyle İbn Abbas'tan naklettiği rivayet özetle şöyledir: “Hz. Peygamber çok şiddetli bir şekilde hastalandığında iki melek kendisine gelmiş ve biri diğerine onun hastalığının sihir olduğunu söylemiştir. Bu sihri Lebid b. el-Asam adındaki bir Yahudi'nin yaptırdığını ve sihrin filan aileye ait olan kuyunun tabanındaki taşın altında olduğunu Hz. Peygamber'e bildirmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber sabahleyin Ammar b. Yâsir ile birlikte bazı kimseleri oraya göndermiş, onlar ilgili yere vardıklarında suyun sapsarı olduğunu görmüşlerdir. Suyu çektirip çıkarılan sureti yakmışlar ve yakılan suretin içinden on bir düğüm atılmış bir ip çıkmıştır. Bu hadise üzerine Felak ve Nas sureleri indirilmiştir. Hz. Peygamber bu iki surenin ayetlerinden her birini okudukça, düğümlerden de her biri çözülmüş ve tamamen iyileşmiştir.”³⁵⁹

Bu rivayetlerden anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber kendisine sihir yapıldığından haberdar olmamıştır. Bu bilginin Cebrail veya insan şekline bürünen iki melek tarafından bildirilmesi olayın ilahi bir yönü olduğunu göstermekle birlikte bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in bu bilgiye rüyasında ulaştığı da ifade edilmiştir.³⁶⁰

Hz. Peygamber'in gayba muttali olduğunu bildiren bir diğer rivayet yaşamış olduğu zaman diliminde muhatap olduğu kişilerin içinden ne geçirdiklerini bilmesiyle ilgilidir. Örnek verecek olursak Bezzâr-Ebû Yâ'lâ-Beyhakî ve Ebu Nuaym'ın Vâbisa el-

³⁵⁷ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 168.

³⁵⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VI. 229; Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*, VII. 21.

³⁵⁹ Süyûtî, *Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 168-169. Bazı rivayetlerde büyüün Lebid b. Asam'ın kız kardeşleri tarafından Hz. Peygamber'in peygamberliğini denemek amacıyla yapıldığı kaydedilmektedir (Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 170). Hz. Peygamber'e büyü yapıldığından söz eden rivayet Buhârî ve Müslim tarafından da zikredilmiştir. Buhârî ve Müslim'de yer alan rivayete göre gelen iki melek değil iki kişidir. Ayrıca Buhârî ve Müslim rivayetlerinin hiçbirisinde Rasûlullah'ın sihirden kurtulmak için rukye yaptığı veya Muavvizeteyn surelerini okuduğu yer almamaktadır. Hz. Peygamber, “Allah bana afiyet ihsan etti ve şifa verdi.” demiştir. Bkz. Buhârî, “Tıb”, 50; Müslim, “Selâm”, 43.

³⁶⁰ Buhârî, “Tıb”, 47, 49, 50; Nesâî, “Tahrîm”, 20.

Esedî'den naklettikleri rivayete göre Vâbisa el-Esedî Hz. Peygamber'e iyilik ve kötülüğün (ism/birr) ne olduğunu sormak için gitmiş ve kendisine bir şey sormadan Hz. Peygamber, "Ey Vâbisa, bana sormak istediğin şeyin cevabını vereyim mi?" demiş, bunun üzerine Vâbisa, "Evet, yâ Rasûlallah" diye cevap vermiştir. Hz. Peygamber, "Sen bana, iyilik ve kötülüğün (ism/birr) ne olduğunu sormaya geldin, değil mi? İyilik, kalp ve vicdanının rahatça kabul ettiği şeydir; kötülük ise kalp ve vicdanını tırmalayan şeydir. İnsanlar sana aksini söylese de bu böyledir." demiştir.³⁶¹

Benzer şekilde Hz. Ali, Hz. Peygamber'in kızı Fatıma'yı isteme maksadıyla Allah Rasûlu'nün evine gitmiş, fakat bir şey demeye kadir olamamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Ali'ye niçin geldiğini sormuş, cevap alamayınca Hz. Peygamber, "Ey Ali, öyle sanıyorum ki sen benden kızım Fatıma'yı istemeye geldin." demiş, Hz. Ali de, "Evet, yâ Rasûlallah" diye karşılık vermiştir.³⁶²

Hz. Peygamber'in gaybı bildiğine ilişkin bir diğer rivayet de münafıkları tanıyıp bildiğiyle ilgilidir. Hz. Peygamber bir hutbesinde, "Sizin içinizden bazıları gerçekten münafıktır. Şimdi ben kimin adını söylersem o kişi muhakkak ayağa kalksın." demiş ve "Falan sen kalk, falan sen de kalk" diye otuz altı kişinin ismini saymıştır.³⁶³

Mezkûr rivayetler her ne kadar Hz. Peygamber'i gaybdan haber alıyor izlenimi verse de, sonuçta Allah Rasûlü muhatabının hal ve hareketlerinden ne söylemek isteyeceğini, kafasından geçirdiklerini, duygularını hal lisanından bilebilmekteydi. Zira Allah Rasûlü Hz. Ali'nin tavırlarından onun kızını isteyeceğini hissetmiş olabilir. Bununla beraber aynı zaman dilimini ve aynı muhiti paylaşan Hz. Peygamber'in çevresindeki kişiler hakkında bilgisinin olmaması düşünülemez. Münafıklar her ne kadar mümin gibi görünmeye çalışsalar da mümine yakışmayan tavırlarının bulunması Hz. Peygamber'in onları katî bir bilgi ile olmasa da tahmini bilgi ile tanınmasına sebebiyet veriyordu.³⁶⁴ Nitekim 47.Muhammed 30. ayette şöyle buyurulmaktadır: "[Ey Peygamber!] Biz isteseydik o münafıkları sana tek tek gösterirdik. Sen de onları simalarından tanırdın. Biz onları göstermesek bile sen onları konuşma tarzlarından zaten tanırsın. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz şeyleri bilir."

Hz. Peygamber'in haber verdiği başka bir gayb alanı ise fetihlerle ilgilidir. Rivayetlerde Hz. Peygamber'in fetih müjdesini verdiği ülkeler Hîre, Mısır, Yemen,

³⁶¹ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 171.

³⁶² İbn İshak, *es-Sîre*, s. 273-274. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 173.

³⁶³ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, VI. 286; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 174.

³⁶⁴ Hatiboğlu, *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy*, s.72.

Şam, Irak, Bizans, İran, Cezîretü'l-Arap, Fâris ve Rum'dur.³⁶⁵ Ayrıca Buhârî ve Müslim Ebu Hüreyre'den naklettiği Tirmizî'nin hasen sahih dediği rivayette Kisra ve Kayser'in helak olmalarından sonra yenilerinin gelmeyeceğini, hazinelerinin Allah yolunda infak edileceğini haber vermiştir.³⁶⁶ Beyhakî ve Müslim'in Câbir b. Semure'den naklettiği rivayette Câbir, Müslümanların İran Kısra'sının hazinelerini ele geçirdiğini, kendisi ve babasına da bin dirhem düştüğünü rivayet etmektedir.³⁶⁷ Beyhakî'nin kaydettiği rivayette ise Hz. Peygamber Sürâka b. Mâlik'e Kisra'nın bileziklerini takacağını söylemiştir. Hz. Ömer zamanında Irak fethedilip Kisra'ya ait bilezikler Medine'ye getirildiğinde Hz. Ömer onları Sürâka'ya giydirmiş ve "Bunları Kisra'dan çıkartıp da Sürâka'ya giydiren Allah'a hamdolsun."³⁶⁸ demiştir.

İslam'ın garip günlerini yaşadığı ve gelecek hakkında hiçbir ümit ışığının bulunmadığı bir dönemde söylenen bu icmâlî ifadelerin ümmete ümit vermek gibi beşerî mana (temenni) taşımaları yanında Allah Teâla tarafından Hz. Peygamber'e bildirilmiş olmaları da imkân dâhilindedir.³⁶⁹ Nitekim İbn Hacer *Fethu'l-Bârî* adlı eserinde Hz. Peygamber'in Kisra ve Kayser ile ilgili sözlerini Medine'ye gelip Müslüman olan sonra da Rasûlüllah'a, "Bizim ticaretimiz Şam ve Irak'la, buralar ise Kayser ve Kisra'nın elinde" şeklinde endişelerini bildiren kişilere moral ve müjde olmak üzere söylediğini kaydetmiştir.³⁷⁰ Şayet Kisra ve Kayser hakkında söylenen sözlerin maksadı bu ise Mısır, Yemen, Şam, Irak, Bizans, İran, Cezîretü'l-Arap, Fâris, Rum'un fethedileceğine³⁷¹ dair haberlerin de aynı maksatla söylenmiş olması muhtemeldir. Bu hadislerin söyleniş maksadını böyle kabul etmek ise bizi bu nevi haberlerde hedefin tafsili bilgi vermek olmayıp İslam'ın müstakbel zaferleri hakkında icmâlî bilgi vermek olduğu neticesine götürür. Böyle bir bilginin Rasûlüllah'ta bulunduğu kimsenin şüphesi olmadığı için bu neticeye de kimse itiraz edemez.³⁷² Fakat bu tür rivayetleri gaybtan haber vermek şeklinde değil de Allah'ın "İstikbal İslam'ın olacaktır." vadinin tasdiki şeklinde anlamak daha doğru olacaktır. Nitekim

³⁶⁵ Buhârî, "Fedâilü'l-Medine", 5; "Menâkib", 25; "Fiten", 16; Müslim, "Hac", 90; "Fiten", 8, 12; "Fedâilü's-Sahâbe", 56; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, VI. 320, 322, 326, 327, 334; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 187, 188, 191.

³⁶⁶ Buhârî, "Menâkib", 25; Müslim, "Fiten", 18; Tirmizî, "Fiten", 41; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 192.

³⁶⁷ Müslim, "Fiten", 18; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 192.

³⁶⁸ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, VI. 325; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 193.

³⁶⁹ Çelebi, *İslam İncasında Gayb Problemi*, s.128.

³⁷⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XIV. 122.

³⁷¹ Buhârî, "Fedâilü'l-Medine", 5; "Menâkib", 25; "Fiten", 16; Müslim, "Hac", 90; "Fiten", 8, 12; "Fedâilü's-Sahâbe", 56; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, VI. 320, 322, 326, 327, 334; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 187, 188, 191.

³⁷² Çelebi, *İslam İncasında Gayb Problemi*, s. 129. Ayrıca bkz. Gazalî, *Fıkhü's Sîre*, s. 54.

24.Nur 55. ayette, “Allah sizden iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara şu vaatte bulundu: Daha önce gelip geçen [kimi] toplumlara dünyada güç ve iktidar imkânı verdiğim gibi müminlere de bu imkânı vereceğim. Onlar için seçip razı olduğum dinlerini de güçlendireceğim. [Kâfirlerin baskı ve zulümleri yüzünden] korku ve kaygı içinde geçen günlerinin ardından onları güvenlik ve esenliğe kavuşturacağım. Çünkü onlar yalnız bana kulluk/ibadet ederler, dolayısıyla hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Artık bundan böyle kim Allah’ın nimetlerine nankörlük ederse, işte onlar fâsıkların/kâfirlerin ta kendileridir.”

Hz. Peygamber’in bildirdiği bir diğer gayb haberi ise bazı kimselerin ölümü ile ilgilidir. Bu konuda Hz. Peygamber Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Talha, Zübeyr ve Hz. Hüseyin’in şehit olacağını haber vermiştir.³⁷³ Ebû Yala’nın sahih bir senetle Sehl b. Sa’d’dan naklettiği rivayette bir gün Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman Uhud Dağı üzerindeyken dağ sallanmaya başlamıştır. Bunun üzerine Allah Rasûlü, “Dur Ey Uhud! Zira senin üzerinde bir Peygamber, bir sıddık, iki de şehid var.” buyurmuştur.³⁷⁴

Bir başka rivayette Hz. Peygamber kendisinden sonra zevcelerinden ilk vefat edeni haber vermiştir. Müslim Hz. Âişe’den Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğunu nakleder: “Benden sonra bana ilk ulaşacak olanınız eli en uzun olanınızdır.” Bunun üzerine Hz. Peygamber’in zevceleri hangisinin eli daha uzun olacak diye yarışa (hayır ve sadaka yarışına) girdiler. Eli en uzun olanın Zeynep olduğunu gördüler. Zira Hz. Zeynep çok sadaka verirdi.”³⁷⁵ Görüldüğü gibi bu rivayette Hz. Peygamber’in ilk vefat edecek kişiyi haber vermesinden ziyade sadaka ve hayrın Allah’a yaklaştırdığı anlatılmaktadır. Ancak Müslim bu rivayeti Hz. Peygamber’in apaçık bir mûcizesi olarak değerlendirmiştir.³⁷⁶

Hz. Peygamber’in bildirdiği bir diğer gayb haberi de kendisinden sonra çıkacak olan fitne olaylarıdır. Buhârî ve Müslim’in *es-Sahih*’lerinde yer verdikleri rivayetlerde Hz. Peygamber fitne olaylarını evlerin arasından yağmur damlaları gibi fitne yerlerini gördüğünü³⁷⁷ bildirmiştir. Fitne kapısının Hz. Ömer’in ölümü ile açılacağını bildiren rivayetler de bulunmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber Cemel, Siffin gibi savaşların vukuu

³⁷³ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 205, 206, 210-212.

³⁷⁴ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 206. Bu rivayetin değişik varyantları için bkz. Tirmizî, “Menâkıb”, 28.

³⁷⁵ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 219.

³⁷⁶ Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 17,

³⁷⁷ Buhârî, “Fiten”, 4; Müslim, “Fiten”, 3.

bulacağını ve Hz. Ali'nin çok sıkıntı çekeceğini de haber vermiştir.³⁷⁸

Cemel vakası öncesi Hz. Peygamber'in sağlığında Hz. Âişe'yi uyardığına dair ileri sürülen Hav'ab'ın köpekleriyle ilgili rivayetler de bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel'in Kays'tan naklettiği rivayetin senedi Abdullah b. Hanbel-Ahmed b. Hanbel-Muhammed b. Cafer-Şube, İsmail b. Ebî Hâlid-Kays b. Ebî Hâzim tariki iledir.³⁷⁹

Bu rivayete göre Hz. Âişe, Hz. Ali'ye karşı çıkıp giderken Benî Âmir suyuna vardığı zaman köpek ulumaları duydu ve "Bu suyun adı nedir?" diye sordu. "Hav'ab suyudur" cevabını alınca Rasûlü Ekrem'in bir gün kendisine, "Sizden birine Hav'ab'ın köpekleri uluyacak. Ey Hümeyrâ, o sen olmayasın?" diye buyurduğunu hatırladı ve geri dönmeye karar verdi.³⁸⁰

Rivayetin sened tenkidi yapıldığında senedde yer alan Kays b. Ebî Hâzim'in rivayetin sahliliğine gölge düşürdüğü görülmektedir. Buhârî ve Müslim Kays b. Ebî Hâzim'den hadis tahriç etmelerine rağmen bu rivayeti eserlerinde zikretmemişlerdir. Bunda Yahya b. Saîd el-Kattâni'nin Kays hakkında söylediği sözler etkili olmuş olabilir düşüncesindeyiz.³⁸¹ Bununla beraber Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) mevzu hadislerle ilgili eserinde Mizzî'nin (ö. 742/1256) başında "Yâ Hümeyrâ" bulunan hadislerin tamamının mevzu olduğu şeklindeki değerlendirmesine yer verir. Bu da ilgili rivayetin uydurma olduğunu desteklemektedir.³⁸²

Hz. Âişe Medine-Basra yolculuğu esnasında Hz. Peygamber'in bu sözünü hiç hatırlamayıp da tam Basra'ya girişte Hav'ab suyunda hatırlaması manidardır. İstikbale dair söylenmiş siyasî içerikli haberlerde sıkça karşılaşılan bu durum hadis hakkında bazı çekinceleri de beraberinde getirmektedir.³⁸³

Ayrıca Beyhakî'nin sahihtir kaydıyla Ümmü Seleme'den naklettiği diğer bir rivayette Hz. Peygamber hanımlarından birinin hurucunu haber vermiş, Hz. Âişe bu duruma gülmüştür. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Âişe'ye hitaben, "Dikkat et yâ Âişe bu huruç eden sen olmayasın" buyurmuş ve Hz. Ali'ye, "Ey Ali günün birinde sen Âişe'ye karşı amir ve hâkim durumda olursan onun hakkında yumuşak davranmalısın!"

³⁷⁸ Buhârî, "Menâkıb", 25; Tirmizî, "Fitne", 71; Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 229, 232-235. Rivayette fitnenin denizin dalgalarına benzetilmesi bu fitnelerin bütün toplumu ilgilendireceğini göstermesi açısından manidar bir teşbihtir.

³⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI. 97.

³⁸⁰ Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 232.

³⁸¹ Kays b. Hâzim hakkında tadil ifadeleri olmakla birlikte cerh ifadeleri de bulunmaktadır. Ayrıca Yahya b. Said el-Kattâni Kays'ın münkerül-hadis olduğunu, ondan bir takım mevzu hadisler aldığını Hav'ab hadisinin de bunların içinde olduğunu İbnü'l-Medîni bildirmektedir. Bkz. İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII. 347.

³⁸² Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, s. 212-213.

³⁸³ Harun Reşit Demirel, "Bazı Fitne, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 3 (2000), s. 8.

diyerek uyarıda bulunmuştur.³⁸⁴ Bu rivayet Beyhakî-Hâfız Abdullah-Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah el-Hafîd-Ahmed b. Nasr-Ebû Nuaym el Fadl-Abdu'l Cebbâr b. el-Verd-Ammar ez-Zehebî-Sâlim b. Ebi'l Ca'd ve Ümmü Seleme yoluyla gelmektedir.

Hiz. Peygamber bu ifadeleriyle açıkça Hiz. Âişe'nin huruç edeceğini ima ederken ileride Hiz. Âişe ile Hiz. Ali'nin çekişmesine de temas etmekte ve bu çekişmenin neticesine de Hiz. Âişe'nin yenileceğine işaret etmektedir.³⁸⁵

Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den ittifakla naklettikleri hadiste ise Hiz. Peygamber, "Ümmetimden iki büyük taife birbiriyle kıyasıya savaş yapmadıkça kıyamet kopmaz! Her iki taifenin davası aynı olduğu halde aralarındaki bu savaşta çok büyük sayıda insanlar ölecektir."³⁸⁶ buyurmuştur. Bazı âlimler bu rivayetlerin Cemel ve Sıffin savaşlarına delalet ettiğini ifade etmiştir.³⁸⁷

Hiz. Peygamber gelecekte meydana gelecek olan fitnelerden sakınma yollarını da izah etmiştir. Şöyle ki, "İleride birtakım fitneler olacaktır. Fitne zamanlarında oturan kimse, ayakta durandan daha hayırlıdır. Ayakta duran kimse yürüyenden daha hayırlıdır. Yürüyen kimse koşandan daha hayırlıdır. Fitneyi görmeye çalışan onun şerrini görür. Her kim fitne zamanında sığınacak bir yer bulursa, hemen oraya sığınsın."³⁸⁸ demektedir. Ayrıca fitneden korunmak için dilin tutulması veya çok dikkatli konuşulması gerektiği, sabrın tavsiye edildiği, silahların kullanılmamasının önerildiği gerekirse uzlete çekilip dua edilmesinin tavsiye edildiği rivayetlerde yer almaktadır.³⁸⁹

Beyhakî ve Suyûtî'de ve birçok hadis kaynaklarında yer alan bir başka gayb haberleri de mezheplerle ilgilidir. Rivayetlerde Hiz. Peygamber, Hiz. Ömer'in vefatıyla fitne kapılarının açılacağını, Havaric, Kaderiye, Mürcie gibi düşünce tarzlarının oluşacağını hatta ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağını bildirmiştir. Bu konuda birçok rivayet bulunduğu için burada sadece Kaderiye, Mürcie ve zındıkların çıkacağına ilişkin rivayetler ele alınacaktır.

Suyûtî'nin naklettiği rivayete göre Hiz. Peygamber, "Allah bütün peygamberlerin ümmetlerinde Kaderiye, Mürcie gibi kendine ve ümmetine karışıklık çıkaran gruplar var

³⁸⁴ Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 232.

³⁸⁵ Demirel, "Bazı Fiten, Melâhim Ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi", s. 11

³⁸⁶ Buhârî, "Fiten", 26; Müslim, "Fiten", 4; Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 234.

³⁸⁷ Bkz. Nevevî, *Şerhu Sahihî Müslim*, XVIII. 8.

³⁸⁸ Buhârî, "Fiten", 9; Müslim, "Fiten", 3; Ebû Dâvûd, "Fiten", 2; Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II. 234.

³⁸⁹ Buhârî, "Fiten", 2, 7, 8, 15; Müslim, "Fiten", 13, 19-20; Tirmizî, "Fiten", 4, 25, 33; İbn Mâce, "Fiten", 10; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 4.

etmiştir.”³⁹⁰ buyurarak her toplumda farklı fikirlerin oluşabileceğini -adları her ne kadar Kaderiye Mürcie olmasa da- ve çıkan fikirlerin bir kaos ortamı oluşturabileceğini dile getirmiştir. Bir başka rivayette de Allah yetmiş nebinin dili ile Kaderiye’ye ve Mürcie’ye beddua ettiği yer almaktadır. Yetmiş nebinin dili ile yapılan bu bedduanın siyasi ve fikri fırkalar tarafından karşı gruplarca onları kötölemek adına uydurulmuş rivayetler olduğu gayet tabii açıktır.³⁹¹ Bu tip fırka hareketleri kendi fikirlerini karşı tarafa dayatmak için Kur’an’da yer alan bazı ayetleri te’vil ederek veya Hz. Peygamber’in dilinden rivayetler uydurarak sözlerine kuvvet kazandırmak istemişlerdir. Suyûtî’nin Enes b. Mâlik’ten naklettiği “Kaderiye ve Mürcie bu ümmetin Mecusileridir” rivayeti de bu minvaldedir.

Hız. Peygamber’e atfedilen bir başka gayb haberi de kıyamet alametleriyle ilgilidir. Hadis kitaplarında bu hususta birçok rivayet mevcuttur. İlmin kaldırılması, içkinin alenen içilmesi, ehil olmayanların iş başına geçmeleri, fuhşun yayılması, yılların aylar, ayların da haftalar kadar kısa olması, akraba ile ilişkinin kesilmesi, Ye’cüc ile Me’cüc’ün, Dabbetü’l-arzın ortaya çıkması, Deccal’in gelmesi ve İsa’nın yeryüzüne inmesi gibi rivayetler örnek gösterilebilir.³⁹² Biz Hız. İsa’nın gökyüzünden indiğine dair rivayetleri ele almakla yetineceğiz.

Ebû Yâlä’nın Câbir’den naklettiğini rivayete göre, Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Benim ümmetim, İsa ininceye kadar hak üzere bulunur. İsa indiği zaman, ümmetimin tamamı ona der ki: ‘Buyurun, öne geçip namazı kıldırın.’ İsa öne geçmek istemez ve ‘Siz buna daha layıksınız.’ der. İşte bu, Allah’ın Hız. Muhammet ümmetine büyük keramet olarak verdiği bir özelliktir.

Câbir b. Abdullah’dan gelen rivayetin senesinde yer alan İbn Cüreyc Abdülmelik b. Abdülaziz hadis âlimleri tarafından tenkide uğramıştır. Dârekutnî onun hakkında “İbn Cüreyc’in tedlisinden sakının çünkü o tedlisin en çirkinidir” demiştir.³⁹³ Haccâc b. Muhammed el-Massîs Ebû Muhammed el-A’ver sika, saduk olmakla birlikte Bağdat’a son gelişinden sonra ihtilat etmiştir. İhtilat etmesi sebebiyle İbn Main ondan rivayeti yasaklamıştır.³⁹⁴

Ahir zamanda Hız. İsa’nın yeryüzüne ineceğine dair rivayetlerin hadis külliyyatında çokça yer alması, Kur’an’da Hız. İsa ile ilgili ayetlerin bu tarzda

³⁹⁰ Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, II. 253.

³⁹¹ Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler Menşe’i Tanıma Yolları Tenkidi*, Ankara 1970, s.44

³⁹² Buhârî, “Fiten”, 24-25; Müslim, “İman”, 71; “Fiten”, 13, 14, 15; Tirmizî, “Fiten”, 54-62; Ebû Dâvûd, “Melâhim”, 12; Süyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, II. 272.

³⁹³ Zehebî, *Mîzân*, II. 659.

³⁹⁴ Zehebî, *Mîzân*, II. 205.

yorumlanmaya açık olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Kur'an'da Hz. İsa'nın vefat ettiğine veya göğe yükseltildiğine dair ayetlerin yer alması Hz. İsa'nın vefatının nasıl gerçekleştiğine dair bir bilinmemelik meydana getirmektedir.

4.Nisâ 157-159. ayetlerde Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden Meryem oğlu İsa'yı böbürlenerek öldürdüklerini iddia eden Yahudilere hiçbir şekilde onun ölümüne sebebiyet vermedikleri ifade edilerek boş yere böbürlendiklerinin altı çizilmektedir. 4.Nisâ 157-158. ayetlerde İsa'nın ne asıldığı ne de başka bir şekilde öldürüldüğü şöyle belirtilmektedir: “Biz, Allah'ın elçisi [olduğunu iddia eden] Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük.” dediler. Hâlbuki İsa'yı ne öldürebildiler ne de çarpmıha gerebildiler. Fakat onlar öyle sandılar. Haddizatında onlar İsa'nın akıbeti hakkında birtakım şüpheler içindedirler. Onların bu konuda hiçbir sağlam bilgileri yoktur; bu yüzden sadece temelsiz, mesnetsiz iddialarda bulunurlar. Dolayısıyla onlar bu mesele hakkında kesin bilgi sahibi değiller. Gerçek şu ki Allah İsa'yı kendi nezdine kaldırmıştır.”

Bu ayet Hz. İsa'nın hiçbir şekilde ölmemiş olduğunu değil ona tuzak kuranların tuzaklarını Allah'ın boşa çıkararak İsa'yı düşmanlarının elinden kurtardığının yani onu inançsızların öldürmediğinin altını çizmektedir.³⁹⁵ Fakat ayetin devamında yer alan “Allah İsa'yı kendi nezdine kaldırmıştır.” ifadesi birçok farklı görüşü beraberinde getirmiştir. Ayrıca 3.Âl-i İmrân 55. ayette de “Ey İsa Ben seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım.” ifadesinde de İsa'nın Allah katına yükseltildiğinden bahsedilmektedir. (*Innî müteveffîke ve râfiuke ileyye...*)

Hz. İsa'nın hâlen sağ olduğuna ve kıyametten önce dünyaya döneceğine inanan müfessirler *teveffî* kelimesini uyku anlamında kullanmışlardır. Dolayısıyla *innî müteveffîke* ifadesi, “Seni vefat ettireceğim” değil, “Seni uyutacağım” (*innî münevvimüke* veya *münîmüke*) anlamına gelir. Hz. İsa'nın henüz ölmediğine inanan müfessirlerden bir kısmına göre ise *teveffî*den maksat kabz, yani Allah'ın İsa'yı kendi katına alması, böylece Yahudilerin elinden kurtarmasıdır.³⁹⁶ Başka bir telakkiye göre *tevveffî*, gerçek manada ölüm anlamına gelir. Ancak İsa sadece birkaç saat ölü olarak kalmış, daha sonra diriltilerek göğe yükseltilmiştir.³⁹⁷ Bazı müfessirler ise ayetin söz diziminde, “Seni vefat ettireceğim sonra seni katıma yükselteceğim” ifadesini “Seni katıma yükselteceğim, daha sonra ruhunu kabzedeceğim” (*innî râfiuke ileyye ve*

³⁹⁵ Mahmut Aydın, “Hz. İsa'nın Akıbeti Sorunu, Mesih ve Mehdi Tartışmaları”, XI. Kur'an Sempozyumu Kur'an ve Risalet, Ankara 2009, s. 226-227.

³⁹⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, III. 355; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VIII. 76-77.

³⁹⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, III. 355.

müteveffike ba'de zalike) şeklinde bir takdim-tehirden söz etmişlerdir.³⁹⁸ Ayette takdim-tehirden söz edilmesi İsa'nın nüzulüne delil gösterilen rivayetlerden kaynaklanmaktadır.³⁹⁹

İsa'nın öldüğünü ve bir daha dünyaya gelmeyeceğini kabul edenler ise 3.Âl-i İmrân 55. ayeti delil olarak sunmaktadır.⁴⁰⁰ Bir diğer delil ise, “Biz senden önce hiçbir insana ölümsüzlük bahsetmedik” mealindeki 21.Enbiyâ 34. ayettir.⁴⁰¹ Bu ayete göre Hz. İsa da her insan gibi doğmuş, belli bir süre yaşamış ve ölmüştür. Ayrıca Allah'ın koymuş olduğu kanunlar gereği her canlı ölümü tadacaktır. O halde Hz. İsa'nın ölmediğini ve kıyametten önce yeryüzüne ineceğini iddia etmek bu ayetlere ve Kur'an'ın bütününe ters düşmekten başka bir şey değildir.

3.Âl-i İmrân 55. ve 4.Nisâ 157-159. ayetlerde yer alan “ref” kelimesi ise sözlükte hem maddî hem manevî yükselişi ifade eder. Kur'an'da ise kelime her iki anlamda kullanılır. Fakat kelimenin İsa'nın ref'iyle ilgili kullanımı tartışma konusudur. İsa'nın kıyametten önce dünyaya döneceğine inanan müfessirler *teveffî* kelimesine mecazen uyku anlamı verirken *ref* kelimesine hakiki anlam vermiştir. Bu takdirde Allah'a bir mekân isnad edinilmiş olur. Her ne kadar 67.Mülk 17. ayette kendisinin gökte olduğunu söylemekte ise de; buradaki mekân izafesi, Zemahşerî'nin de belirttiği gibi, Allah'ın gökte olduğuna değil müşriklerin bu konudaki yanlış inanışına işaret etmektedir.⁴⁰²

İsa'nın *ref* edilmesinden maksat ise manevî olarak Allah'ın katına yükseltilmesi ve ilâhî ikrama nâil olmasıdır. Nitekim 37.Sâffât 99. ayette, Hz. İbrahim'in, “Ben rabbime gidiyorum” (*innî zâhibün ilâ rabbî*) dediği bildirilmiştir. Bu söz Hz. İbrahim'in Allah'a iltica etmesi anlamına gelir. Ayrıca Kur'an bu *ref* kelimesini sadece Hz. İsa için de kullanmamıştır. Zira 19.Meryem 57. ayette Hz. İdris ile ilgili kullanımı dikkate alındığında bunun tüm peygamberlere bahşedilen bir ilâhî lütuf olduğu anlaşılır.⁴⁰³

Hız. İsa'nın nüzülü meselesine gelince Kur'an'da 4.Nisâ 159. ayet ve 43.Zuhruf 61. ayet bu konuyla ilişkilendirilmektedir. Nitekim 4.Nisâ 159. ayet ehl-i kitaptan herkesin ölmeden önce İsa'ya iman edeceği bildirilmiştir (*ve-in min ehli'l-kitâbi illâ leyü'minenne bihî kable mevtihî*). Burada yer alan *bihî kable mevtihî* sözündeki her iki

³⁹⁸ Ebû Zekeriyâ el-Ferrâ, *Ma'âni'l-Kur'ân*, Beyrut trs., I. 219; Fahreddîn er-Râzî, *Mefââtihu'l-Ğayb*, VIII. 77.

³⁹⁹ Bu rivayetler ve değerlendirilmesi için bkz. Hayri Kırbaşoğlu, “Hz. İsa'yı (a.s.) Gökten İndiren Hadislerin Tenkidî”, *İslâmiyât*, cilt: 3, sayı: 4 (2000), s. 147-168.

⁴⁰⁰ Reşîd Rızâ, *Menâr*, III. 320; Ateş, *Çağdaş Kur'an Tefsiri*, II. 50.

⁴⁰¹ 21.Enbiyâ 34.

⁴⁰² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 568.

⁴⁰³ Muhammed Reşîd Rıza, *Tefsîru'l-Menâr (Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm)*, Beyrut 1999, III. 261.

zamirin kime raci olduğu ihtilafı olmakla birlikte İsa'nın yeryüzüne ineceğine inanan müfessirlerin çoğunluğuna göre bu iki zamir İsa'ya işarettir. Bu durumda ayet “Ehl-i kitaptan herkes İsa'nın ölümünden önce ona iman edecektir” anlamına gelir. Böylece İsa henüz ölmemiştir, kıyametten önce Deccal'i öldürmek için yeryüzüne inecek ve Yahudilerin hepsi ona iman edecektir.⁴⁰⁴

İbn Abbas, Mücâhid, Dahhâk ve İkrime gibi erken dönem müfessirlere ait ikinci bir yoruma göre ilk zamir (*bihî*) İsa'ya, ikinci zamir ise (*mevtihî*) Kitâbî (Ehl-i kitap) olan kimseye aittir. Buna göre ayetteki ifade, “Ehl-i kitaptan (Yahudiler) herkes kendi ölümünden önce İsa'ya iman edecektir” anlamına gelir. Çünkü ölüm, hak ve hakikatin bütün çıplaklığıyla ortaya çıktığı andır. İşte bu ölüm ânında her Yahudi İsa'nın mesajına iman edecek, ama yeis hâlindeki bu iman, tıpkı Firavun'un imanı gibi kendisine hiçbir fayda sağlamayacaktır.⁴⁰⁵

Ayetteki ilk zamirin (*bihî*) Allah'a, Hz. Muhammed'e veya Kur'an'a râci olduğu da söylenmiştir. Fakat bu son üç görüşün isabet ihtimali zayıftır. Çünkü ayetin öncesinde Yahudilerin Meryem ve İsa hakkındaki birtakım yanlış düşünce ve inanışlarından söz edilmektedir. Buna göre 4.Nisâ 159. ayetteki Ehl-i kitaptan maksat sadece Yahudilerdir. Dolayısıyla İsa ve annesi Meryem hakkında ileri geri konuşan Yahudilerin tümü, ölüm anında İsa'nın gerçek bir peygamber olduğuna iman edecek ve fakat bu iman fayda vermeyecektir. Ayetteki *kable mevtihî* (ölümünden önce) ifadesinin Übey b. Ka'b tarafından *kable mevtihim* (ölümünden önce) şeklinde okunduğuna ilişkin kayıt da bu anlamı teyit etmektedir.⁴⁰⁶ Bütün bu yorumların haricinde, ayetteki ifadenin tüm Ehl-i kitabın “Hz. İsa çarmıha gerildi ve öldü” şeklinde bir inanca sahip olduğuna işaret ettiği de söylenebilir. Buna göre ayetin sonundaki *ve yevme'l-kıyâmeti yekânü 'aleyhim şehîdâ* ibaresi, “İsa kıyamet günü bunun böyle olmadığı noktasında onların aleyhine tanıklık edecektir” manasına gelir.

43.Zuhruf 61. ayette ise *ve innehû le-'ilmün li's-sâ'ati* şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu ayet genellikle meallerde, “Şüphesiz ki o (İsa), kıyametin (ne zaman kopacağına) bilgisidir” şeklinde tercüme edilmiştir. Ayette yer alan *hû* zamirinin kime veya neye râci olduğu ile *'ilmün* kelimesinin okunuşu ihtilaf konusudur. Ayetin siyak ve sibakına (43.Zuhruf 57-59) bakıldığında zamirin İsa'ya râci olduğu düşünülebilir. Nitekim müfessirlerin çoğunluğu da bu görüştedir. Buna göre ayetteki ifade, “İsa

⁴⁰⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 23.

⁴⁰⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 23-24.

⁴⁰⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 23-24.

kıyamet saati için bir bilgidir” anlamına gelir. Ancak bu anlam oldukça muğlâktır. Çünkü bu noktada, “İsa’nın kıyamet saati için bir bilgi olmasından maksat nedir?” gibi bir soru ortaya çıkmaktadır. Ayetteki *ilmün* kelimesi ‘âlem şeklinde okunduğunda İsa’nın nüzulüne işaret etmektedir. Böylece İsa’nın yeryüzüne inişi kıyamet alametidir. Fakat bir yoruma göre de ayetteki zamir Kur’an’a racidir. Böylece *innehû le-‘ilmün li’s-sâ’ati* ifadesi, “Bu Kur’an, kıyamet saatinin yaklaştığını bildirir” manasına gelir.⁴⁰⁷

Hiz. İsa’nın halen yaşadığına dair Kur’an’da kesin bir delil olmadığı gibi bu durum Kur’an’da yer alan “hatm-i nübüvvet” ilkesiyle de bağdaşmaz.⁴⁰⁸ Her ne kadar âhâd türü rivayetler İsa’nın kıyametten önce Deccal’i ve domuzu öldüreceği, haçı kıracağı, cizyeyi ve haracı kaldıracağı türünden bilgilere yer verse de bugün için bunların herhangi bir anlamı yoktur. Ayrıca âhâd türü rivayetler Kur’an’ın beyanına aykırı bilgiler içermesi halinde kuşku ile karşılanmalıdır.⁴⁰⁹

Rivayetlerin anlam içeriğinde de görüldüğü gibi ahir zamanda Hiz. İsa’nın yeryüzüne inişi Hiz. Peygamber’e bir şekilde söylettirilmiştir. Hiz. İsa’nın ölmediği, semaya yükseltildiği, ahir zamanda yeryüzüne gelip beklenen Mehdiyle birlikte Deccal’i ve diğer din düşmanlarını yok ederek fitne ve fesadı yok ederek barışın, huzurun ve maddi refahın hâkim olduğu bir düzen kuracağı şeklindeki rivayetlere benzer nitelikteki rivayetleri apokaliptik kitaplarda görmek de mümkündür. Hiz. İsa’dan iki yüz yıl öncesinde Yahudiler içerisinde çıkan bu tür eserlerde fiten edebiyatına benzer rivayetlere rastlanılır. Nitekim bu apokaliptik eserlerde tarihin önceden belirlendiği ve olup bitenlerin buna göre meydana geldiği düşüncesi görülmektedir. Bu eserler genellikle önceden belirlenmiş olayların gerçekleştiğini ve artık sonun gelmek üzere olduğunu iddia etmektedirler.

Bu eserlerde önce peygamberliğin olduğu, sonra hilafetin geldiği, daha sonra da Allah’ın emri gelinceye kadar şarap içen, ipek giyen, namusa göz diken baskıcı krallığın geleceği söylenmektedir. Kıyamet alametleriyle de birebir örtüşen bu rivayetlerde Mesih/Mehdi inancı, Mehdi karşısına konulan Deccal şahsiyeti de bulunmaktadır. Yani apokaliptik ve fiten rivayetleri arasında gerek konu ve şahsiyetler ve gerekse üslup bakımından inkâr edilemez benzerlikler ortadadır. Bu da Yahudi ve Hıristiyan dini ve kültürleriyle etkileşim içerisinde olduğumuzu gösterir. Ehl-i kitap kültürünün zaman açısından Müslüman kültüründen önce oluşması Müslümanların bu kültürden

⁴⁰⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 250-290.

⁴⁰⁸ Ayrıca bkz. 5.Mâide 116.

⁴⁰⁹ Bu konuda geniş bilgi ve değerlendirme için bkz. Hayri Kırbasoğlu, “Hz. İsa’yı (a.s.) Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi”, s. 147-168.

etkilendiğini gösterir. Bunun yanında İbrahimî vahiy geleneğinin olması ve bir birikim oluşturmasını da unutmamak gerekmektedir. Yani eskinin yeni birikim bakımından desteklemesi ve yeninin eskiyi tasdik etmesi olağan bir durumdur. Kur'an vahyi bunun açık bir örneğini teşkil etmektedir.⁴¹⁰ Hal böyleyken fiten edebiyatının Hz. Peygamber'e sonradan atfedildiği kabul edildiği takdirde bu rivayetlerin ne zaman ve kimler tarafından ortaya çıktığı şeklinde bir başka soru gündeme gelecektir.

Apokaliptik literatürün ismine ve içeriğine bakıldığında anlaşılacaktır ki fiten edebiyatı Hz. Peygamber sonrası ortaya çıkan fitne veya iç savaş ile tarihlendirilebilir görünmektedir. Nitekim bu inancın İslam literatüründe Hz. Ali döneminde başlayan ve Emeviler döneminde devam eden iktidar mücadelelerinden ve yaşanan iç savaşlardan dolayı Müslüman toplumda huzur ve sükûnun kaybolduğu bir dönemde ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Huzur ve sükûnun kaybolması neticesinde Fazlur Rahman kurtarıcı beklentisinin ilk olarak Şiîler ve Sûfiler arasında çıktığını ve onlardan da Sünnîlere geçtiğini söylemektedir.⁴¹¹ Böylece farklı grupların kendi konumlarını ve iddialarını desteklemek için çeşitli söylemlere ihtiyaç duydukları ve bunun için Hz. Peygamber'in otoritesini kullandıkları gayet tabii ortadadır.⁴¹² Apokaliptisizmin ne zaman ve ne şekilde Müslüman kültürüne geçişi bu kitapların Sami dillerine ve hatta Slavca ve Ermenice gibi bazı Sami olmayan dillere çevrilmiş olmasında etkilidir. Böylece apokaliptik ürünlerin Hicaz bölgesine ulaştığını söylemek iddialı olmasa gerektir. Ayrıca Hicaz bölgesi de dış kültüre kapalı bir coğrafya değildir. Bununla birlikte Güney Arabistan ve Kuzey yönlü genişleme politikaları Müslümanların Suriye'ye, Filistin'e ulaşmaları anlamına gelir ki bu da apokaliptik eserlerin kolayca elde edilmesidir.⁴¹³

⁴¹⁰ Mehmet Paçacı, "Hadis'te Apokaliptisizm veya Fiten Edebiyatı", *İslâmiyât*, cilt: 3, sayı:1 (1998), s. 35-53.

⁴¹¹ Fazlur Rahman, *İslâm*, Ankara 2004, çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın, s. 333.

⁴¹² Bkz. Mehmet Said Hatiboğlu, *Hazreti Peygamber'in Vefatından Emevilerin Sonuna Kadar Siyasi-İçtimai Hadislerle Hadis Münasebetleri*, (basılmamış doçentlik tezi), Ankara 1962.

⁴¹³ Geniş bilgi için bkz. Paçacı, "Hadis'te Apokaliptisizm veya Fiten Edebiyatı", s. 49-50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÛCİZELERİN KUR'AN BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Hz. Peygamber'in Beşer Oluşu

İnsanlık tarihi boyunca bazı seçkin kişiler kendilerinin vahiyle desteklenerek Allah tarafından görevlendirildiklerini beyan etmişler ve bu konuda bir dizi sıkıntıyla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu seçilmiş kişilere en büyük zarar sadece kendilerine inananlardan değil aynı zamanda kendilerine iman eden takipçileri tarafından da olmuştur.⁴¹⁴ Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığında vefatının ardından ona birçok olağanüstü sıfatlar verilmiş, tarihî vakalarda mûcizevî özellikler aranmıştır. Bu da Kur'an'da "beşer" olarak zikredilen Peygamber'in/Peygamberlerin zıt bir şekilde gelişen yarı insan-yarı ilah şeklinde algılanmasına neden olmuştur. Hz. İsa örneğinde olduğu gibi bu sadece ilahi dinlerde, olmamış, semavî olmayan dinlerde de gerçekleşmiştir. Nitekim semavî olmayan dinlerde toplumda ahlakî normları kendinde barındıran, toplum tarafından sevilen, sayılan seçkin kişilerin vefatlarının ardından bu kişiler ilahlaştırılmıştır.⁴¹⁵ Diğer bir deyişle ne zaman bir peygamber gelse onun normal bir insan olduğunu ve diğer insanlar gibi onun da etten ve kemikten oluştuğunu, yemek yediğini, içtiğini, çoluk çocuk sahibi olduğunu görür görmez kendisinin peygamber olmadığına kanaat getirmişlerdir. Neticede, bazıları o kişinin Tanrı olduğunu ilan etmiş, bazıları Allah'ın oğlu kabul etmiş, diğer bazıları da Allah'ın ruhunun o kişiye girdiğine inanmıştır. Kısacası, peygamberlik ile insanlığın bir kişide toplanması cahiller için her zaman içinden çıkılmayacak bir bilmece olmuştur.⁴¹⁶ Bu yüzden Kur'an'ın peygamberlerin beşerî yönlerine sürekli vurgu yapmasını Hz. Peygamber'den önce gelip geçmiş milletlerin peygamberlerini veya dini şahsiyetlerini ilahlaştırmalarını önlemeye yönelik tedbirler olarak açıklamak mümkündür.⁴¹⁷

Kur'an'da Hz. Peygamber'in "beşer" olduğuna sıkça atıfta bulunulması müşrik Arab'ın zihnindeki peygamberlik algısı ile ilgilidir. Zihinlerdeki peygamberlik algısı 17.İsrâ 94. ayette görüldüğü gibi peygamber olacak kişinin insandan ziyade melek

⁴¹⁴ Azimli, *Siyeri Farklı Okumak (Mekke Yılları)*, s. 9.

⁴¹⁵ Bu konuda Budizm'in kurucusu olarak bilinen Buda örnek gösterilebilir.

⁴¹⁶ Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, s. 208-212.

⁴¹⁷ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 146.

olması gerektiği yönündedir. Bu algı neticesinde iman etmemişlerdir. Hâlbuki Allah'ın peygamber olacak kişiyi meleklerden değil insanoğlundan seçmesi muhatap olduğu kitlenin insanlardan oluşmasıyla ilgilidir. 17.İsrâ 95. ayette, “[Ey Peygamber!] De ki onlara: “Yeryüzünün sakinleri insanlar değil de melekler olsaydı, hiç şüphesiz biz onlara peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik.” buyrulurak ontolojik farklılığa dikkat çekilmektedir. Ayrıca bir meleğin peygamber olarak gönderildiği takdirde yine insan şeklinde gönderileceği de ifade edilmiştir.⁴¹⁸ Böylece Allah peygamber ile muhatap olduğu kitleyi tür bakımından eşit olma gerekliliğini vurgulamıştır. Aksi takdirde müşriklerin, “Bu zaten günah işlemekten uzak” şeklinde bahanelerinin hazır olacağı gayet açıktır. Bu yüzden Allah insanoğluna kendi içlerinden beşer bir peygamber göndermiştir.⁴¹⁹ Kendileri gibi bir insanı peygamber olmaya layık görmeyen müşrik Araplar peygamberliğini ilan eden bir kişinin yiyip içip çarşı pazarda dolaşmasını garipsemişlerdir. Kur'an ise diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber'in de beşer oluşuna dikkat çekmiş diğer peygamberlerin de çarşı pazarda dolaştıklarını yiyip içtiklerini ifade etmiştir.⁴²⁰ Yeme, içme ve gezmenin sadece Hz. Peygamber'e has değil bütün peygamberlerde görülen bir durum olduğu ve bu tür itirazlarla diğer peygamberlerin de karşılaştığı Hz. Peygamber'e anlatılmıştır. Fakat müşrikler bu konudaki itirazlarına devam ederek bir meleğin peygambere refakat etmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.⁴²¹ Bu da dolaylı olarak peygamberi “beşer” olarak kabul ettiklerini göstermektedir.

Mekke müşrikleri madem bir Peygamber melek değil ve/veya meleklerle birlikte hareket etmiyor, ama hiç değilse mûcize göstermeli anlayışından yola çıkarak Hz. Peygamber'in de diğer peygamberler gibi mûcize göstermesini istemişlerdir. Hâlbuki bu durum Kur'an tarafından ısrarla nefyedilmiştir. Nitekim, “O müşriklere tarafımızdan gönderilen peygamber gelince, ‘Musa’ya verilenlere benzer mûcizeler niye Muhammed’e verilmedi ki?!’ derler.”⁴²² Önceki peygamberlerin göstermiş oldukları mûcizelerden haberdar olan müşrik Araplar Hz. Peygamber'den de mûcize beklentisi içerisinde olmuşlardır.⁴²³ Yani müşrik Araplara göre peygamber topraktan pınarlar fişkırtmalı, hurma ağaçları ve asmalarla dolu bahçelere sahip olmalı, gökyüzünü paramparça edip başlarına yıkmalı, melekleri karşlarına getirmeli veya peygamberin

⁴¹⁸ 6.En'âm 8.

⁴¹⁹ 2.Bakara 129; 3.Âl-i İmrân 164; 9.Tevbe 128; 10.Yunus 16.

⁴²⁰ 25.Furkân 20.

⁴²¹ 11.Hüd 12; 25.Furkân 7-8

⁴²² 28.Kasas 48.

⁴²³ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I. 379.

altınla bezeli köşkü olmalı ve gökyüzüne çıkmalı oradan da dönüşte kendilerine okuyabilecekleri bir kitap getirmelidir.⁴²⁴ Fakat Allah bu isteklere cevaben, “O müşriklere [keyfi istekleri doğrultusunda] melekler indirsek, ölümler de dirilip onlarla konuşsa, dahası [senin gerçek peygamber, Kur’an’ın da Allah’ın kelamı olduğuna delil teşkil edecek] tüm mûcizeleri gözlerinin önüne sersek, Allah dilemedikçe onlar yine de imana gelmezler. Lakin onların hiçbiri bu gerçeğin idrakinde değildir.”⁴²⁵ buyurarak müşriklerin mûcize karşısında yine imana gelmeyeceklerini, imanın Allah’ın dilemesi neticesinde olacağını vurgulamıştır.

Başka bir ayette de, “[Ey Peygamber!] Biz sana vahyimizi yazılı bir metin hâlinde göndermiş olsaydık ve kâfirler/müşrikler de o metne elleriyle dokunsalardı, [yine imandan yüz çevirip], ‘Bu düpedüz bir büyüden ibaret!’ derlerdi.”⁴²⁶ buyurularak müşriklerin mûcizeyi görseler bile her fırsatta bir bahanelerinin olacağı anlatılmıştır. Hal böyle iken müşrikler iman etmemek için Hz. Peygamber’i psikolojik olarak yıpratmak, türlü bahaneler ileri sürerek yıldırım istemişlerdir. Bu tür isteklerinin aslında kendileri gibi bir beşer olan Peygamber tarafından karşılanamayacağını gayet tabii bilen müşrikler bunları kasıtlı isteyerek Hz. Peygamber’in ve vahyin etkin gücünü kırmayı amaçlamışlardır.⁴²⁷ Ayrıca onlar diğer peygamberlerin beşer vasfını bildikleri halde bir peygamberin melek olmayacağını ve refakatçı bir melekle hareket etmeyeceğini de biliyorlardı. Hz. Peygamber’i peygamberliğe layık görmemişler, alaycı, kibirli ve küstah bir halde ona meydan okumuşlardır.⁴²⁸ Yine müşrikler daha önceki peygamber anlayışından yola çıkarak peygamberi şan ve şöhreti her tarafa yayılmış, iyi bir işi ve bol geliri bulunan bir kişi, bir hükümdar olarak görmek de istemişlerdir. Bu istekleri doğrultusunda Kur’an’ın Mekke ve Tâif’in zengin ve itibarlı şahsiyetlerinden birine indirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.⁴²⁹

Allah Rasûlü’nün maddi imkânlarla sahip olmaması, köşkü kâşânesi, bağı ve bahçesinin bulunmaması böyle bir kişinin Allah tarafından gönderilen bir peygamber olamayacağı kanaatini pekiştirmiştir. Kâfirler, Hz. Peygamber’i böyle sade, fakir, muztarib ve mazlum olarak görmek istememişlerdir. Onlara göre açlık duyan, susayan, dinlenme ve uyuma ihtiyacını hisseden, çoluk çocuk sahibi olan, günlük ihtiyaçlarını karşılamak üzere çarşı pazarda dolaşan, alışveriş yapan, başkalarından borç alan,

⁴²⁴ 17.İsrâ 89-93. Ayrıca bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, I. 235-236, 292-293; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I. 325-326.

⁴²⁵ 6. En’am 111.

⁴²⁶ 6. En’am 7. Ayrıca bkz. 10.Yunus 96-97; 13.Ra’d 31; 26.Şuarâ 198-199; 29.Ankebût 50-51.

⁴²⁷ 6.En’am 7-8; 25.Furkân 21.

⁴²⁸ Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber’in Hayatı*, s. 212.

⁴²⁹ 43.Zuhruf 31.

parasızlıktan kıvranan bir kişi asla Allah'a erişmiş ya da peygamberlik mevkiine yükselmiş sayılmamalıdır. Bu yüzden kâfirler, peygamberin alelâde bir insan gibi davrandığını görünce hayrete düşmüşlerdir.⁴³⁰

Müşriklerin zihnindeki peygamberlik, yasaları ve sünnetullahı aşmalı ve değiştirmeli, yani kısacası peygamberde özel bir nitelik, açık bir alamet ve olağanüstü bir güç bulunmalıdır. Fakat onların peygamberlik anlayışı ile peygamber şahsiyeti, görünümü ve gücü farklı olunca Hz. Peygamber'e karşı çıkmışlar ve dehşete kapılıp elle tutulup gözle görülen deliller istemişlerdir.⁴³¹ Bu mûcize istekleri karşısında Hz. Peygamber'e cevap olarak şöyle demesi emredilmiştir: “De ki o müşriklere: ‘Size Allah’ın lütuf ve nimet hazinelerine sahibim, demiyorum. İleride neler olup biteceğini bildiğimi de söylemiyorum. Keza melek olduğumu da iddia etmiyorum. Ben sadece bana vahyedilen ilâhi emirler uyarınca hareket ediyorum.’”⁴³² 6.En’am 109. ayette ise “Allah mûcize gösterse bile müşriklerin yine iman etmeyecekleri şöyle ifade edilmiştir: “Müşrikler kendilerine bir mûcize gösterildiği takdirde ona mutlaka inanacakları hususunda çok büyük yemin ettiler. (Ey Peygamber) De ki onlara: “Mûcize göndermek Allah’ın elindedir. O kafirler, istedikleri türden mûcize gelse bile yine inanmazlar, bunu fark etmiyor musunuz?!” buyurulmuştur.

Hz. Peygamber’in hissî mûcizelerden berî olması her ne kadar tepkilere sebep olsa da Kur’an’da diğer peygamberlere verilen mûcizelerden yola çıkarak mûcizelerin peygamberliği kanıtama noktasında veya inandırıcılığında yetersiz oluşu şöyle izah edilmiştir: “Bizim bu müşriklere (istedikleri türden) mûcizeler göndermemize engel olan şey geçmişteki kavimlerin mûcizeleri yalanlamış olmasıdır.(...)”⁴³³ Böylece Kur’an Hz. Peygamber’e hissî mûcize vermeme gerekçesini ilgili ayette ifade etmektedir. Allah Rasûlü’nün vahiy öncesi ve vahiy sonrası hayatından bahsederken siyer ve hadis kaynaklarında yer alan olağanüstü olaylardan asla bahsetmemektedir. Aksine Hz. Peygamber’in normal insan özellikleri ve davranışları sergileyen bir şahsiyet olduğuna vurgu yaptığı görülmekle beraber insanüstü herhangi bir özellik taşıdığına dair en küçük bir imada dahi bulunduğu yer almamaktadır.

Her ne kadar bazı ayetler onun diğer insanlardan ayrıcalıklı olduğunu ima eder görünse de bu ayrıcalığın vahiy alan bir elçi olmaktan öteye geçmediği görülecektir. Yani Kur’an’da Hz. Peygamber’in insanüstü olduğuna veya önceki peygamberler gibi

⁴³⁰ Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber’in Hayatı*, s. 203-204.

⁴³¹ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, I. 379-380.

⁴³² 6.En’am 50.

⁴³³ 17.İsrâ 59.

mûcizeler gösterdiğine dair doğrudan veya dolaylı hiçbir bilgi yoktur.⁴³⁴ Şayet Hz. Peygamber doğumundan ölümüne kadar mûcizevî yanı olan bir şahıs olsaydı Kur'an bundan bahsederdi. Aksine Kur'an Hz. Peygamber'in kendi içlerinden biri olduğunu, Mekke toplumunun ondan ayrıcalık beklediğini, kendisine verilen peygamberliği yakıştıramadıklarını haber vermektedir. Hz. Peygamber'e atfedilen mûcizelerin birkaçı peygamberlik öncesi döneme ait olduğu halde Kur'an o dönemi realitelerle anlatmıştır. Nitekim Hz. Musa, Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın çocukluk ve doğum hallerinde yaşanan olaylar mûcizevî bir dille anlatılır iken Hz. Peygamber'de bu gibi haller yaşanmamıştır. Sadece kısa-özlü anlatımla Hz. Peygamber'in yetim dünyaya geldiğinden ve Allah'ın ona sahip çıktığından, manevî açıdan bir arayışta iken vahiyle doğru yolu gösterdiğinden, muhtaç iken ihtiyaçlarını giderdiğinden bahsedilmiştir.⁴³⁵ Buradan hareketle Allah, hikmetinin gereği olarak Hz. Muhammed'in elçiliğinin temelini olağanüstü şeyler üzerine kurmamıştır, denebilir.⁴³⁶ Yine Kur'an, Allah Rasûlü'nün vahiy sonrası hayatına ilişkin açık bir mûcizeden de bahsetmemiştir. Aksine Hz. Peygamber'in hayatının her bir devresi realitelere uygun olarak anlatılmıştır.⁴³⁷

Hz. Peygamber'i diğer insanlardan ayıran özelliği Allah tarafından seçilip vahiyle görevlendirilmiş olmasıdır. Onların istedikleri türden bir mûcize gösterme kabiliyetine de sahip değildir. Bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilir: “[Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: ‘Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak şu var ki bana Allah tarafından ‘Sizin ilahınız/tanrınız bir tek ilah/tanrıdır.’ diye vahyediliyor. Artık kim rabbine kavuşmayı ümit ve arzu ediyorsa O’nu razı edecek işler yapmaya koyulsun ve rabbine kullukta/ibadette hiçbir şeyi O’na ortak koşmasın.”⁴³⁸

Allah Hz. Peygamber'i vahiyle diğer insanlardan ayrıcalıklı kılmasına rağmen ne var ki Müslümanlar ve Hz. Peygamber müşriklerin mûcize isteklerine olumlu cevap verip onları şaşkırtacak bir mûcize gösterilmesini temenni etmişler ve bu yolla onların iman etmelerinin sağlanması yolunda bir meyil gündeme gelmiştir. Ancak Allah bu meyli şöyle izale etmektedir:

[Ey Peygamber!] O müşriklerin imandan yüz çevirmeleri zoruna gidiyorsa şunu iyi bilmelisin ki, yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya veya göğe merdiven

⁴³⁴ Kırbaçoğlu, “Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşümü: Paradigma’dan Paragon’a, Paragon’dan Kozmik İlke’ye”, s. 130.

⁴³⁵ 93.Duhâ 4-8.

⁴³⁶ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II. 268-269.

⁴³⁷ Muhammed Heykel, *Hz. Muhammed Mustafa*, çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1985, s. 58.

⁴³⁸ 18.Kehf 110; 41.Fussilet 6.

dayamaya gücün yetse ve böylece onlara [istedikleri türden] bir mûcize getirsen onlar yine imana gelmezler. [Yine bilmelisin ki] Allah dileseydi/layık görseydi onların tümünü imana getirirdi. O hâlde, sakın bu gerçekten bihaber biri gibi davranma!⁴³⁹

[Ey Peygamber!] Müşriklerin, “Ona gökten niçin bir hazine indirilmiyor?!” veya “Ona niçin bir melek refakat etmiyor?!” deyip durmalarından dolayı yüreğin daralıp da sana indirilen ayetlerden bir kısmını [onları kazanmak adına] tebliğ etmekten vazgeçecek değilsin herhâlde! [Unutma ki] sen sadece bir uyarıcısın. Her şeyin vekili Allah’tır; [dolayısıyla sen o kâfirlerin iman edip etmemelerinden sorumlu değilsin].⁴⁴⁰

Böylece Kur’an müşriklerin mûcize istekleri karşısında Hz. Peygamber’in canını sıkıması ve kendisini alaya alacakları veya hiç ilgi göstermeyecekleri düşüncesiyle gerçeği söylemekten hiç çekinmemesi gerektiğini bildirmiştir.⁴⁴¹ Hz. Peygamber’in görevinin sadece tebliğ etmek ve uyarmak olduğunu, onların mûcize isteklerine cevap verse bile imana gelmeyeceklerini vurgulamıştır. Onların imana gelmeleri için her ne kadar kendisini zorlasa da imanın Allah’ın dilemesiyle olacağı kendisine hatırlatılmış ve takip ettiği yoldan sapmaması telkin edilmiştir. İman mûcizelere değil iyi niyet, doğruya meyil ve Allah’ın kişinin gönlünü ona açmasına bağlanmıştır.⁴⁴²

Sonuç olarak, Hz. Peygamber’in peygamberliğini kabul etmeyen müşrikler bin bir bahaneyi art arda sıralamışlardır. Hâlbuki onlar kendilerine bir peygamber geldiği takdirde onun rehberliğine herhangi bir toplumdaki daha iyi bir şekilde uyacaklarına dair büyük yemin etmişlerdir. Ne var ki peygamberin çağrısına kulak vermemişler, dahası büyüklük taslamışlardır.⁴⁴³ Aslında onun ‘herhangi biri’ olmasını, içlerinden basit birisinin bütün düzenlerini alt üst edecek fikirlerle ortaya çıkmasını Arap müşriklerinin önde gelenleri kabullenememişlerdir.⁴⁴⁴ Bu durumun bir benzeri Hz. Nuh’ta da görülmektedir.⁴⁴⁵ Her ne kadar Hz. Peygamber’i şairlik, kâhinlik gibi ağır ithamlar veya mûcize istekleriyle yıldırım isteseler de Allah Kur’an’la onu

⁴³⁹ 6.En’am 35.

⁴⁴⁰ 11.Hûd 12.

⁴⁴¹ Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber’in Hayatı*, s. 63.

⁴⁴² Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II. 261.

⁴⁴³ 35.Fâtır 42-43.

⁴⁴⁴ Ömer Özsoy, *Sünnetullah*, Ankara 1999, s. 119.

⁴⁴⁵ 11.Hûd 27. ayet mealen şöyledir: “Halkının ileri gelen kâfirleri Hz. Nuh’a şöyle dediler: “Bize göre sen de tıpkı bizim gibi bir insansın. Üstelik ilk bakışta görüldüğü üzere senin söylediklerine inananlar bizim toplumun sefillerinden ibaret. Ayrıca bizden üstün bir tarafınız olabileceğini de düşünmüyoruz. Tam tersine yalancı olduğunuz kanaatini taşıyoruz.”

desteklemiş ve teselli etmiştir. 3.Âl-i İmrân 184. ayette [Ey Peygamber!] Onlar seni yalanlamayı sürdürürlerse [bil ki bu durumla karşılaşan ilk peygamber sen değilsin]. Zira senden önce kendi kavimlerine açık deliller/mûcizeler, öğütlerle dolu sahifeler/kitaplar, kalpleri aydınlatan ilahî vahiyler getiren nice peygamberler de yalancılıkla suçlandı.” buyurulmuştur. 6.En’âm 34. ayette ise, “Şüphesiz senden önce de nice peygamberler yalancılıkla suçlandı. Ama onlar yalancılıkla suçlanmalarına ve onca eziyete uğratılmalarına sabırla göğüs gerdiler. Derken, yardımımız onların imdadına yetti. Allah’ın peygamberlere destek/yardım vaadini geçersiz kılmaya hiç kimsenin gücü yetmez. Nitekim sen önceki peygamberler hakkında, [onların başından neler geçtiği, onların nasıl sabırlı davrandıkları ve Allah’ın onlara nasıl yardım ettiği hususunda] bilgi sahibisin.” şeklinde ifade edilerek bu zorlu mücadelede peygamberinin yalnız olmadığını, Allah’ın yardımının daima yanında olduğunu ve bu süreçten diğer peygamberlerinde geçtiğini haber vermektedir. Mekkeli müşriklerin yapmış olduğu sürekli baskı, aşağılama, yıldırma politikaları karşısında kendini helak edercesine üzülen ve üzüntüden göğsü daralan Peygamber’inin acısını hafifletmek için Allah ilgili ayetlerle destek vermekte ve mûcizenin anlamsızlığını ve fayda vermeyeceğini defalarca yinelemekteydi.

Hız. Peygamber’e mûcize adı altında bir tek Kur’an’ın verildiği ifade edilmiştir. Nitekim 29.Ankebût 51. ayette, “Kendilerine tebliğ edilen bu Kur’an’ı sana göndermiş olmamız [mûcize olarak] onlara yetmiyor mu?! Şüphesiz Kur’an’da rahmet ve [iki cihanda bahtiyarlığın yolunu gösteren] öğütler ve uyarılar var; fakat bunu anlayacak olanlar, iman eden ve imana ermek isteyen kimselerdir.”⁴⁴⁶ buyurularak bu konuda kesin tavır konulmuştur.

Böylece Kur’an müşriklerin mûcize isteklerine karşı cevabını tamamen olumsuz yönde kullanmıştır. Kur’an’ın bizzat kendisi ve semavî kitapların muhtevasının tamamını kapsamaması onun mûcize olması için yeterlidir. Ayrıca ümmi bir kimsenin böyle bir kitap getirmiş olması calibi dikkattir. Nitekim bir önceki ayette de bu durum vurgulanmıştır.⁴⁴⁷ Ayrıca 4.Nisâ 82. ayette “Onlar neden hâlâ Kur’an’ı samimiyetle anlayıp kavramaya yanaşmazlar?! Şayet Kur’an Allah’tan başkasına ait bir kelam olsaydı onda mutlaka birçok çelişki ve tutarsızlık bulurlardı.” diyerek Kur’an yalnız Allah tarafından geldiğini savunur. Böylece en iyi bildikleri bir konuda bütün Araplara

⁴⁴⁶ 2.Bakara 209; 4.Nisâ 82; 11.Hûd 17; 17.İsrâ 86; 21.Enbiyâ 45; 28.Kasas 49; 29.Ankebût 51; 32.Secde 3; 38.Sâd 87; 41.Fussilet 52-54; 77.Mürselât 50.

⁴⁴⁷ 29.Ankebût 48-49.

meydan okuyan Kur'an Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmiş ve inkârcıları aciz bırakmıştır. Hatta bu konuda Kur'an'ın taklit edilmesinin mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Kur'an kendisini Hz. Peygamber'e verilen yegâne mûcize olarak tanıtmıştır. Diğer peygamberlere verilen vahiylerde bu özellik yoktur. Bu da şu sonuca götürür ki vahiy olayının kendisi mûcize olmasına rağmen bütün vahiylerin muhteviyatı mûcize değildir.⁴⁴⁸ Nitekim Kur'an gözleri ve dikkatleri evrene çevirterek orada bulunan apaçık işaretlere yöneltme metoduna sahiptir. Böylece Allah'ın varlığını, sınırsız gücünü, birliğini, boyun eğmenin, ibadet etmenin ve yönelişin yalnız O'na ait olduğu arasında ilişki kurulmuştur.⁴⁴⁹ Bunun yanında Allah, “[Ey Müşrikler!] Mademki kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz ayetlerin Allah kelamı olduğundan derin şüphe duyuyorsunuz, o hâlde Kur'an'ın surelerine benzer bir sure getirin de görelim!”⁴⁵⁰, “Mademki ‘Getiririz’ diye iddia ediyorsunuz, öyleyse Allah’tan başka yardım alacağınız her kim varsa, [şairlerinizi, kâhinlerinizi ve hatta putlarınızı] işbirliğine çağırın ve bu işi başarın.”⁴⁵¹ buyurarak meydan okumuştur. Böylece ikinci bir mûcizeye gerek kalmamıştır.⁴⁵² Fakat müşrikler inanmaya meyilli olmadıklarından Hz. Peygamber'e verilen birçok delilin varlığını görememişlerdir.⁴⁵³ Zira 29.Ankebût 51. ayet düşünen, inanmaya meyilli kimseler için Kur'an'ın yeterli olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in de bu konu hakkında söylemiş olduğu şu söz anlatılmak isteneni özetler niteliktedir:

“Her peygambere kitleleri etkileyip onların iman etmelerine vesile olacak mûcizeler verilmiştir. Bana verilen mûcize ise Allah'ın gönderdiği vahiyden ibarettir. Bu sebeple ben Kıyamet gününde mensubu en çok olan peygamber konumunda bulunacağımı umarım.”⁴⁵⁴

⁴⁴⁸ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara 2003, s. 165.

⁴⁴⁹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II. 268; Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 117-121; Heykel, *Hz. Muhammed Mustafa*, s. 59.

⁴⁵⁰ 2.Bakara 23.

⁴⁵¹ 2.Bakara 23; 10.Yunus 38.

⁴⁵² Bâkılânî (ö. 403/1013) Hz. Peygamber'in kâfirlere karşı sadece Kur'an'ın icazıyla meydan okuduğunu ve bunun dışında başka hiçbir şeyi delil olarak kullanmadığını söylemiştir. Bkz. Ebû Bekr el-Bâkılânî, *İ'câzü'l-Kur'ân*, Beyrut 1988, s. 35-38. Benzer izahlar için ayrıca bkz. Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIV. 68-69; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III. 2026-2027.

⁴⁵³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIV. 68.

⁴⁵⁴ Buhârî, “İ'tisâm”, 1, “Fedâilü'l-Kurân”, 1; Müslim, “İmân”, 239.

3.2. Hadislerin Kur'an'a Arz Yöntemi

Daha önceki başlık altında ele alındığı gibi Allah Teâla mûcize isteklerine hep olumsuz yanıt vermiştir. Ne var ki Kur'an'da mûcize isteklerini reddeden ayetler bulunmasına rağmen İslam geleneğinde Hz. Peygamber'e birçok mûcize nispet edilmiştir. Bilindiği gibi hadislerin Kur'an'a arzı yöntemi sıhhat değerinin açığa çıkması açısından önemli bir paya sahiptir. Hz. Peygamber'e mûcize verilip verilmediği konusunda ilk olarak "Kur'an'a arz" yöntemiyle bu tür rivayetler kritiğe tabi tutulabilir. Bu sebeple hadislerin Kur'an'a arzı meselesinden söz etmek gerekir.

Tarihsel kökeni İslam'ın erken dönemlerine kadar uzanan "Hadisleri Kur'an'a arz" ilkesi, hadislerin Kur'an'a uygun olması anlamına gelir. Diğer bir deyişle hadislerin Kur'an'a arzı, Hz. Peygamber'in sözünün ilâhî beyana muhalif bir içerik taşımamasını ifade eder. Bu ilkenin isbat-ı vücudu Hz. Peygamber'in, "Benden nakledilen sözleri Allah'ın kitabına arz ediniz. Şayet o sözler Kur'an'a uygunsuz ben söylemişimdir. Yok, eğer Kur'an'a aykırıysa benim ağzımdan çıkmamıştır" şeklindeki hadisine dayanmaktadır. İmâm Şâfiî'nin (ö. 204/820), "Bu rivayet, naklettiği hadis önemli veya önemsiz herhangi bir konuda sübut bulmuş olan bir kimseden nakledilmemiştir. Dahası bu rivayet meçhul bir raviden nakledildiği için munkatıdır. Biz böyle bir rivayeti hiçbir konuda delil/hüccet kabul etmeyiz."⁴⁵⁵ şeklinde değerlendirdiği bu hadisin klasik literatürde çeşitli varyantları mevcuttur. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

Hz. Peygamber buyurdu ki: Benden sonra size birçok hadis nakledilecektir. Size benim dilimden bir hadis nakledildiğinde onu Kur'an'a arz edin. Eğer Kur'an'a uygunsuz onu kabul edin ve bilin ki o hadis bana aittir. Yok eğer Kur'an'a aykırıysa reddedin ve bilin ki o hadis benim hiçbir ilgim yoktur.

Hz. Peygamber buyurdu ki: Benden size ulaşan sözleri/hadisleri Allah'ın kitabına arz edin. Şayet bir hadis Allah'ın kitabına uygunsuz onu ben söylemişimdir. Yok eğer Allah'ın kitabına uygun değilse o sözü ben söylememişimdir. Ben ancak Allah'ın kitabına muvafakat ederim. Çünkü Allah beni kitabıyla doğruya ulaştırmıştır.

Hz. Peygamber buyurdu ki: Benden nakledilen hadisler üç çeşittir. Benim dilimden size nakledilen herhangi bir hadisi Allah'ın kitabında [mana itibariyle] bulursanız

⁴⁵⁵ Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *er-Risâle*, çev. Abdulkadir Şener-İbrahim Çalışkan, Ankara 2003, s. 225.

derhal kabul ediniz. Şayet benden nakledilen bir hadisin içeriğine Kur'an'da bir karşılık bulamazsanız ve o hadisin [sübut yönünden] gerçek mahiyetine de vakıf olamazsanız kabul etmeyiniz.

Hz. Peygamber buyurdu ki: Size benim dilimden çeşitli hadisler nakledildiğinde o hadislerden Kur'an'a ve benim sünnetime uygun olanlar bana aittir. Kur'an'a ve sünnetime uygun olmayanlar ise bana ait değildir.⁴⁵⁶

Bu rivayetler Ehl-i hadis ya da muhaddislerin kâhir ekseriyetince mevzu (uydurma) sayılmış ve bu yüzden genellikle mevzuât (uydurma hadisler) literatürüne konu olmuştur. Bununla birlikte söz konusu rivayetlerden bazıları İmam Ahmed İbn Hanbel, Buhârî, Dârekutnî ve İbn Hibbân gibi muhaddisler tarafından nakledilmiştir. Öte yandan bazı âlimler söz konusu hadisleri sübut (senet) yönünden sağlam kabul etmemekle birlikte, delalet (mana) yönünden sahih addetmişlerdir. Hadislerin Kur'an'a arz edilmesiyle ilgili rivayetleri uydurma sayan Ehl-i hadis ulemasına göre bu rivayetler Hâricîler, Râfızîler (Şîîler) ve Zındıklar tarafından ihdas edilmiştir.⁴⁵⁷

Söz konusu hadislerin anılan fırkalarca uydurulup uydurulmadığı meselesi tartışmaya açıktır. Çünkü her şeyden önce Mustafa Sibâî'nin belirttiği üzere Ehl-i hadis ya da Selefîlik çizgisini sistematik bir ekole dönüştüren İbn Teymiyye Hâricîlerin hadis rivayeti konusunda diğer fırkalara göre çok daha güvenilir bir fırkadır. O halde Hâricîlere böyle bir isnatta bulunmak, isabetli değildir. Öte yandan hadisleri Kur'an'a arz rivayetlerinin Râfızîler ve Zındıklar (Zenâdîka) tarafından uydurulduğu yönünde bir genelleme yapmak da tartışmaya açık gözükmektedir. Çünkü başta Zındıklar olmak üzere İslam'a zarar vermek isteyen diğer bazı fırkalarca uydurulduğu söylenen bu rivayetler birçok büyük fıkıh âlimi tarafından sahih kabul edilmiş ve hüküm istinbatında delil addedilmiştir. Bu tarihî gerçek dikkate alındığında, söz konusu rivayetlerin Zındıklarca uydurulduğunu söylemek, sözgelimi Hanefî ve Mâlikî mezhebine mensup birçok büyük âlime “uydurma hadislerle amel etmek” gibi çok ciddi bir ithamda bulunmak anlamına gelecektir.⁴⁵⁸

Bahse konu rivayetlerin sübut yönünden sahih olup olmadıkları tartışması bir yana, başta Hz. Âişe olmak üzere diğer birçok sahabinin hadisleri Kur'an'a arz ettiği inkâr edilemez bir gerçektir. Mesela Hz. Âişe, Ebû Hüreyre'nin “Veled-i zinâ üç

⁴⁵⁶ Bu hadislerin diğer varyantları ve kaynakları için bkz. Ahmet Keleş, *Hadislerin Kur'an'a Arzı*, İstanbul 1988, s. 70-78.

⁴⁵⁷ Bkz. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzuât*, bsy. 1966, I. 258, (Nakleden: Mustafa Öztürk, *Kur'ancılık: “Kur'an Müslümanlığı” Söyleminin Tahlil ve Tenkidi*, (yayınlanmamış tebliğ), s. 23.

⁴⁵⁸ Keleş, *Hadislerin Kur'an'a Arzı*, s. 82. Ayrıca bkz. Öztürk, *Kur'ancılık*, s. 23.

şerlinin en şerlisidir” şeklinde naklettiği hadisi duyunca, “Allah Ebû Hüreyre’ye rahmet etsin! Hadisi büsbütün yanlış/eksik iştmiş” demiş ve ardından “Bu hadis Rasûlullah’a çok eziyet eden bir münafıkla ilgilidir. Rasûlullah o münafığın soyunu sopunu sorunca, “veled-i zina” olduğunu söylediler. İşte o zaman Rasûlullah, ‘Veled-i zinâ üç şerlinin en şerlisidir’ buyurdu. Yoksa Kur’an, ‘Hiç kimse bir başkasının günah yükünü yüklenmez’ buyururken Rasûlullah durduk yere nasıl böyle bir söz söyler?!” diye söylemiştir. Yine Hz. Âişe, İbn Abbas’ın “Hz. Peygamber Allah’ı gördü” şeklinde bir nakilde bulunduğunu iştince, “Kim Rasûlullah Allah’ı gördü, derse, bilin ki büyük bir günah işlemiş olur. Gerçekte Rasûlullah Cibril’i görmüştür.” demiş, ardından, “Gözler O’nu idrak edemez; ama O gözleri idrak eder” mealindeki ayeti okumuştur.⁴⁵⁹

Bazı kaynaklarda, “Benim rivayet ettiğim hadislere Allah’ın kitabında bir karşılık bulamazsanız ve/veya o hadislerin insanlar [müslümanlar] tarafından makul ve makbul sayılan değerlere (maruf) aykırılık arz ettiğine tanık olursanız, bilin ki ben yalan söylemişimdir”⁴⁶⁰ şeklinde bir söz atfedilen İbn Abbas, muta nikâhını yasaklayan rivayetleri 4.Nisâ 24. ayete aykırı görmüş ve dolayısıyla kabul etmemiştir. Buna karşılık Hz. Âişe de, “Onlar iffet ve namuslarını titizlikle korurlar. Onlar cinsel ihtiyaçlarını yalnız eşleriyle ve cariyeleriyle giderirler. Dolayısıyla kınanıp ayıplanacak bir iş yapmış olmazlar. Eşlerinden ve cariyelerinden başka kadınlarla düşüp kalkmak isteyenlere gelince işte onlar haddi aşmış kimselerdir!” mealindeki 23.Mü’minûn 5-7. ayetlere istinaden, muta nikâhının yasaklandığını söyleyerek İbn Abbas’ın aksi yöndeki görüşünü hem tenkit hem de reddetmiştir.⁴⁶¹

Bu bilgilerden sonra konunun mûcizelerle olan irtibatına geçecek olursak, hadislerin Kur’an’a arzı yöntemine göre sıhhat yönü sağlam olan hadisler asla Kur’an ile çelişmeyecektir.⁴⁶²

Müşriklerin hissî mûcize isteklerinden söz eden ve bu isteklere sürekli olumsuz cevap veren ayetler Kur’an nüzulünün Mekke dönemine aittir.⁴⁶³ Bu noktada Hz. Peygamber’e nispet edilen mûcizelerden söz eden hadislerin Kur’an’a arzından ziyade ayetlerin Kur’an’a arzından yola çıkmak gerekir. Mesela Kur’an’da “Bu sana verdiğimiz apaçık ayetlerimizdendir/mûcizelerimizdendir” şeklinde bir ayet yer

⁴⁵⁹ Öztürk, *Kur’ancılık*, s. 23.

⁴⁶⁰ Bkz. Öztürk, *Kur’ancılık*, s. 23.

⁴⁶¹ Rivayetlerin kaynakları ve bu konuyla ilgili daha başka örnekler için bkz. Keleş, *Hadislerin Kur’an’a Arzı*, s. 21-33.

⁴⁶² Keleş, *Hadislerin Kur’an’a Arzı*, s. 103-104.

⁴⁶³ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II. 260.

almamıştır.⁴⁶⁴ Eğer Hz. Peygamber hissi mûcizeyle desteklenmiş olsaydı müşriklerin, “Muhammed’e tanrısından bir mûcize verilmesi gerekirdi, değil mi?!” şeklindeki sorusuyla muhatap olmazdı.⁴⁶⁵ Yani Kur’an’ın birçok ayeti müşriklerin mûcize isteklerine olumsuz yönde bir cevap verdiği halde 17.İsrâ 1 veya 54.Kamer 2-3. ayetleri Kuran’da Hz. Peygamber’e verilen hissî mûcizelere delil göstermek mûcize isteklerini olumsuzlayan ayetleri görmezden gelmek anlamına gelir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki bu ayetlerde herhangi bir nesih uygulaması da söz konusu değildir.

Öte yandan Hz. Peygamber’e atfedilen hissî mûcizeleri Kur’an’da yer alan diğer peygamberlerin mûcizelerinden yola çıkarak kabul etmek de yanlış bir arz yöntemi olacaktır. Diğer peygamberlerde vahiy mûcizesiyle beraber somut mûcizelerin yer alması Hz. Peygamber’in de Kur’an mûcizesinin yanında başka mûcizelerinin olabileceği anlamına gelmemektedir. Her ne kadar ilgili rivayetlerde sahih olma koşulu aransa da bu mantıktan yola çıkarak Hz. Peygamber’e atfedilen hissî mûcizeleri kabul etmek Kur’an’da birçok ayette yer alan hissi mûcize isteklerine red cevabını yok saymak demektir.⁴⁶⁶

Mûcize taleplerini reddeden ayetlerin Mekkî ayetler olması Medine’de Hz. Peygamber’in Müslümanlara gösterdiği mûcizeleri kabul etmek anlamına da gelmez. Ne var ki bazı araştırmacılar Mekkî ayetlerle Medine’de Müslümanlara gösterilen mûcizeler arasında bir bağlantı yoktur demektir.⁴⁶⁷ Şöyle ki Medine’de Hz. Peygamber bazı seriyyelerde karşılaşılan yiyecek ve su sıkıntısını gidermek için birtakım mûcizeler göstermiştir.⁴⁶⁸ Fakat bu mûcizeler müşriklerin talebi veya inanmayanları iman ettirmek amacıyla gösterilmemiştir. Aksine bu mûcizeler önceden büyük çileler çekerek hiçbir olağanüstülük beklemeden İslam’ı seçen ve bir

⁴⁶⁴ Kur’an’da mûcize kelimesi geçmemekle birlikte peygamberlerin Allah tarafından gönderilmiş elçiler olduğunu kanıtlamaya yönelik olaylar çok defa “ayet” (âyât) kelimesiyle ifade edilmiştir.

⁴⁶⁵ 6.En’am 37; 13.Ra’d 7,27; 29.Ankebût 50.

⁴⁶⁶ Ne var ki *Hadislerin Kur’an’a Arzı* adlı eserinde Ahmet Keleş diğer peygamberlere vahiyle birlikte verilen somut mûcizelerden yola çıkarak Hz. Peygamber’e de vahiyle birlikte başka mûcizelerin verildiğini sahih olma koşuluyla rivayetlerin kabul edilmesinin doğru olacağını ifade etmiştir. Bkz. Keleş, *Hadislerin Kur’an’a Arzı*, s. 163-164.

⁴⁶⁷ Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed’in Peygamberliği* adlı eserinde Mekke Döneminde münkirlerin mûcize taleplerini reddeden ayetlerle, bu ayetlerin nüzulünden çok sonra Hz. Peygamber’in Medine’de Müslümanlara gösterdiği mûcizeler arasında bir bağlantı yoktur diyerek Medine’de Hz. Peygamber’in Müslümanlara gösterdiği bazı seriyyelerde karşılaşılan yiyecek ve su sıkıntısını gidermeyi mûcize olarak değerlendirmiştir. Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed’in Peygamberliği* s. 216.

⁴⁶⁸ Buhârî, “Menâkıb”, 25.

anlamda büyük imtihanı başaran Müslümanlara bir lütuf ve imanlarını güçlendirme gayesiyle gösterilmiştir denilmektedir.⁴⁶⁹

Her ne kadar bazı araştırmacılar böyle düşünse de Hz. Peygamber'in Medine'de gösterdiği bu mûcizelere mûcize demek ne kadar doğru olur? Madem bu yardım mûcizeleri gösterilecekti öyleyse Müslümanların Mekke'de geçirdiği o sıkıntılı dönemlerde niçin hiçbir hissî yardım mûcizesi gösterilmemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'den olağanüstülük beklemeden iman seçen sahabînin Medine'de gösterilen mûcizeler karşısında mı imanları güçlenecektir? Mesela Medine'de gerçekleşen ve Kur'an'da yer alan Allah'ın savaşlarda melekleri yardıma göndermesi meselesi teknik anlamda bir mûcize midir? Kâfirlerin savaşta –söz gelimi Bedir savaşında- hezimet uğraması helak mûcizesi olarak değerlendirilebilir mi? Eğer mûcizeyse Kur'an'da müşriklerin hissi mûcize taleplerini nakzeden ayetlere ne denecektir?

Bu sorulara Kur'an'daki helak prosedürünün nasıl işlediğine bakılarak cevap verileceği kanaatindeyiz. Kur'an'da “helak” Allah'ın bireyleri ve toplumları işledikleri suçlar/günahlar sebebiyle cezalandırması ve/veya ortadan kaldırması anlamına gelir. Bunun yanında, bir toplumun doğal yok oluş süreci sonunda ortadan kalkması da helak diye ifade edilir. Bilhassa Mekke surelerindeki birçok ayette Hz. Muhammed'den önce gelip geçen peygamberlerin tevhid çağrılarını inkârcılık ve isyankârlıkla karşılık veren halkların topyekûn helak edildiklerinden söz edilir. Tarihten seçilen bu örneklerin tümünde helak Allah'ın azabıyla gerçekleşir. Kur'an'da azap ile imha etmenin deprem/sarsıntı (racfe), çığlık (sayha), dondurucu rüzgâr, tufan gibi çeşitli şekillerinden söz edilir.⁴⁷⁰ Mahiyetleri tam olarak belli olmasa da ilgili ayetlerdeki ifadelerden, bu olayların insanların toptan ölümüne yol açan doğal âfetler şeklinde cereyan ettiği anlaşılmaktadır. İslam uleması Hz. Muhammed'in vefatından sonraki zamanlarda insanlığın Kur'an'da anlatılan şekillerde bir helakle karşılaşp karşılaşmayacağı konusunu tartışmıştır. Kimi âlimlere göre helak uygulaması artık sona ermiştir; kimi âlimlere göre ise helak devam eden bir süreçtir; dolayısıyla insanlık âleminin gelecek zamanlarda farklı şekillerde helak edilmesi muhtemeldir.⁴⁷¹

Kur'an'daki anlatımlardan yola çıkarak birçok kavim helakle karşı karşıya gelmiştir. Bunlardan Âd, Semûd, Ress gibi birçok halk içinde masumlarla beraber toplu

⁴⁶⁹ Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, s. 216. Ayrıca bkz. Bulut, *Kur'an Işığında Mûcize ve Peygamber*, 246-249.

⁴⁷⁰ 29.Ankebût 40. ayette bu helak çeşitlerinin önemli bir kısmı zikredilir.

⁴⁷¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Abdullah Emin Çimen, “Helâk, Devam Eden Bir Sürec midir?”, *Usûl İslam Araştırmaları*, sayı: 4 (2005), s. 39-71.

helake maruz kalmışlardır. Kur'an'da "zulüm" tabiriyle ifade edilen tutum ve davranışlar nedeniyle yok olan bu kavimlere karşın İsrâiloğulları onca zulme rağmen helak edilmemişlerdir. Aynı şey Mekke halkı içinde geçerlidir. Mekkeli müşriklerin geçmişteki toplumların helak ediliş gerekçeleri arasında sayılan bütün fiilleri aynıyla, hatta fazlasıyla işledikleri bizzat Kur'an ifadeleriyle sabittir. Allah'a ortak koşmak, peygamberi yalanlamak, Kur'an'ı alaya almak gibi. Ayrıca "Eğer bu Kur'an gerçekten senin tarafından indirilmiş bir kelamsa o zaman başımıza gökten taş yağdır yahut bizi çok şiddetli bir azaba çarptır!"⁴⁷² diyerek meydan okumuşlardır. Allah müşriklere "Sen aralarında iken Allah onlara bu şekilde bir ceza verecek değildir. Yine Allah içlerinde af dileyenler/müminler varken de onlara azap edecek değildir."⁴⁷³ şeklinde karşılık vermiştir. Bu ayetin delaleti bazı müfessirleri epeyce zorlamıştır. Çünkü buradaki beyana göre müşriklerin helak edilmemesinin temel sebebi Hz. Muhammed'in onların arasında bulunmasıdır. Oysa bu ayetin yer aldığı Enfal suresi Medine döneminde Bedir savaşından sonra nazil olmuştur. Hal böyleyken Hz. Peygamber hicrete tabii tutulduğunda Mekke'de kalan müşrikler neden toplu bir helakle karşılaşmamışlardır? Oysaki Allah Lût peygamberin halkı ile beraber şehirden ayrılmasını bildirmiş ve Sodom ve Gomore'yi yerle bir etmiştir.⁴⁷⁴ Bu helak yasasının Mekke halkına da uygulanmasını gerekli kılan bütün şartlar oluştuğu/olgunlaştığı halde Allah "Hz. Muhammed onların arasında bulunmaktadır" şeklindeki ilginç bir gerekçeyle yasanın objektif işleyişini durdurmuş veya en azından askıya almıştır.

Diğer taraftan Allah müşriklerin azap konusunda sürekli meydan okuyuşları karşısında ya ibret olması bakımından önceki toplumların nasıl helak edildiklerine atıfta bulunmakla veya azabın ileriki zamanlarda vuku bulma ihtimaline dikkat çekmekle yetinmiştir.⁴⁷⁵ Kimi zaman da her türlü azap göndermeye kadir olduğunu belirtmiş,⁴⁷⁶ ama sonuçta bu tehdidini gerçekleştirmemiştir. Buna mukabil müminlere, "*Kâfirlerle çarpışın!*" diye emretmiş ve bu emrin ifasını "Müminlerin eliyle onlara azap etmek" şeklinde nitelendirmiştir.⁴⁷⁷ Söz konusu azap, Fahreddîn er-Râzî'nin (ö. 606/1210) de belirttiği gibi, müthiş bir afetle topyekûn helak ya da imha değil savaşta düşmana kayıp

⁴⁷² 8.Enfâl 32.

⁴⁷³ 8.Enfâl 33.

⁴⁷⁴ 11.Hûd 81-83; 15.Hicr 65-74.

⁴⁷⁵ Mesela bkz. 7.A'râf 4; 10.Yûnus 13-144; 11.Hûd 100-102; 21.Enbiya 11; 38.Sâd 12-13; 40.Mümin 5, 21, 82-85; 43.Zuhruf 5-8; 46.Ahkâf 27; 50.Kâf 12-14, 36.

⁴⁷⁶ 6.En'âm 65; 17.İsrâ 68-69.

⁴⁷⁷ 9.Tevbe 14.

verdirmek ve böylece canlarını yakmaktır.⁴⁷⁸ Burada yeri gelmişken Bedir savaşındaki galibiyetin Kur'an'da oldukça dramatik şekilde betimlendiği⁴⁷⁹ ve muhtemelen bu betimlemenin etkisiyle klasik tefsirlerde müşriklere azaptan söz eden hemen her ayetin yorumuna “Bedir azabı” şeklinde bir not ilişitirmek suretiyle abartılı bir boyuta taşındığı belirtilmelidir. Oysa topyekûn helakle kıyaslandığında Mekkeli müşriklerin toplam yetmiş kayıp verdikleri Bedir savaşının zikre değer bir hadise olmadığı bile söylenebilir. Kaldı ki Uhud savaşında ve bu savaştan dört ay sonra (Safer 4/ Temmuz 625) gerçekleşen Bi'r-i Maûne vakasında da müminler aynı oranda kayıplar vermişlerdir.⁴⁸⁰

Mekkeli müşriklerin helak edilmeyişiyle ilgili olarak bazı ayetlerde Allah'ın geçmişte verdiği söze (kelime) atıfta bulunulmuş olması da dikkat çekicidir. Mesela, 20. Tâ-hâ 129. ayette, “[Ey Peygamber!] Eğer rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz, belirlenmiş bir vade olmasaydı [azap] hemen yakalarına yapışırdı. Sen şimdilik onların alaycı ve incitici sözlerini sabırla karşıla!” denilmiştir. Birçok ayette inkârcı halkların başına gelen felaketlerden söz edilip bunlardan ibret alınması istenirken, ilk Müslüman neslin arasında, “Müşriklere artık bir ilâhî ceza gelmeli!” şeklinde bir beklenti oluştuğu muhakkaktır. Çünkü o sıralarda müşrikler müminlere karşı baskı ve işkencelerini gitgide artırıyor ve Hz. Muhammed hakkında ağır sözler söylüyorlardı. Bu durum inkârcı kesim açısından bir meydan okuma anlamı taşıırken, mümin kesimde Allah katından onlara ağır bir ceza gelmesi beklentisini doğuruyordu.⁴⁸¹

Ne var ki bütün bu olup bitenler karşısında Allah -diğer birçok ayette ifade ettiği gibi- 20. Tâ-hâ 129. ayette de geçmişte verdiği söz sebebiyle azabı göndermediğini, bunun yerine Peygamber'in onca hakarete sabretmesi gerektiğini bildirmiş; müşriklerin

⁴⁷⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XVII. 56-57.

⁴⁷⁹ Mesela bkz. 8. Enfâl 5-19.

⁴⁸⁰ Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 56-60.

⁴⁸¹ Her ne kadar Müslüman toplumu müşriklere yönelik azabı beklese de Allah azabı ertelemiştir. Öyleyse ilahî yasada yer alan azab erteleme hükmü niçin diğer geçmişteki toplumlara tatbik edilmemiştir? Bu soruya Kur'an'da tatminkar bir cevap bulmak mümkün gözükmemektedir. 6. En'âm 65. ayetin tefsiri münasebetiyle hadis formunda nakledilen bazı rivayetler söz konusu soruya ilginç bir cevap vermektedir. İlgili rivayetlerden birine göre Hz. Peygamber Allah'tan üç şey istemiş bu isteklerden ikisi kabul edilmiş biri geri çevrilmiştir. Peygamber'in Allah tarafından kabul gören iki isteği ümmetin kıtlık, kuraklık ve tufanda boğulma suretiyle helak edilmemesidir. Peygamber'in, “Ümmetim kendi içinde bölünüp parçalanarak birbirine düşmesin” şeklindeki isteği ise her nedense reddedilmiştir. Çeşitli varyantlarıyla ve kısmen farklı içeriklerle nakledilen bu rivayet Kur'an'da Mekkeli müşriklere sıkça azap ve helak tehdidinde bulunulmasına rağmen bu azabın bir türlü gerçekleşmemiş olmasına makul bir cevap bulma gayretiyle uydurulmuş olmalıdır. Çünkü ilgili ayet Mekkeli müşriklere yönelik bir azap tehdidinden söz etmesine rağmen bu fiten türü rivayetleri uyduranlar, söz konusu azabı Ümmet-i Muhammed'le ilişkilendirmiş ve bu ilişkilendirmeyi de erken dönemlerden itibaren Müslümanlar arasında baş gösteren kamplaşmalar, siyasi-mezhebî ihtilaflar ve kanlı çatışmalardan hareketle geriye doğru bir tarih inşa ederek gerçekleştirmişlerdir. Geniş bilgi için bkz. Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 61-62.

azapla ilgili meydan okuyuşlarına karşı da Peygamber'e, "Bekleyin bakalım; ben de sizinle birlikte bekliyorum!"⁴⁸² demesini tembihlemiştir. Sonuç olarak, geçmiş dönemlerde birçok halkı topyekûn helak eden Allah bu defa Mekke'nin müşrik halkını ortadan kaldırmamak için çeşitli gerekçeler ileri sürmüş ve böylece elçisini müşriklerin küstahça meydan okumaları karşısında bir anlamda çaresiz bırakmıştır. Özetle, Kur'an'ın beyanlarına göre birçok halk topyekûn helak edilmişken, Mekkeli müşriklerin onca azgınlıklarına rağmen benzer bir helake ve azaba uğramamış olmaları sünnetullahın her zaman aynı şekilde işlemediğini gösterir gibidir. Bir telakkiye göre böyle bir düşünce yanlış ya da eksik bir yorumdan kaynaklanmaktadır. Çünkü "böyle bir yorumu ortaya çıkaran, azabı tek yok oluş biçimi olarak gören bakış açısıdır. Oysaki -örnek olarak- Mekke'nin fethiyle müşrik toplumun ortadan kalkması, Kur'an'ın *helâk* kavramının dışında değerlendirilemez. Dolayısıyla helâk kesintisiz bir süreçtir."⁴⁸³

Böylece diğer peygamber kavimlerinde görülen toplu helak/yok oluş mûcizesi Hz. Peygamber'in kavminde görülmemiş olmakla birlikte farklı tezahür etmiştir. Her ne kadar Bedir savaşı Hz. Peygamber'in gösterdiği helak mûcizesi olarak değerlendirilse de bu topyekûn bir yok oluş değildir. Bu azılı düşmanların bir kısmının Müslümanların eliyle katledilmesidir. Fakat Kur'an Bedir savaşı sahnelerini betimlerken teosentrik dil dizgesi içinde olayı anlatmıştır. Bu dil, bütün olay ve olguları nedensellikten soyutlayarak doğrudan doğruya Allah'ın iradesine ve müdahalesine bağlar.⁴⁸⁴ Bunun Kur'an'daki en çarpıcı örneklerinden biri, "Ey müminler! Savaşta o müşrikleri siz öldürmediniz; gerçekte Allah öldürdü! [Bu yüzden, "Ben filancıyı şöyle öldürdüm, böyle kestim" diye övünmeyin! Çünkü size bu güç ve kuvveti Allah verdi]. Ey Peygamber! Savaşta düşmanı saf dışı etmek için bir şeyler attığın zaman da aslında sen atmadın, Allah attı! Allah bütün bunları müminleri güzel bir sınavdan geçirmek için yaptı. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir!"⁴⁸⁵ mealindeki ayettir. Bu ayet savaşın Peygamber'in ve Müslümanların değil de Allah'ın savaştığı şeklinde anlatılmıştır. Halbuki savaşın bizzat Peygamber ve Müslümanlar olduğu vakidir. Bedir savaşı hatırlanacak olursa; Müşriklerin sayıca fazla ve teçhizat bakımından donanımlı olması Müslümanların bir anlık korkuya kapılmalarına neden olduğu halde ilahi yardım neticesinde Peygamber'in ve Müslümanların gözüne müşriklerin sayısı az

⁴⁸² Mesela bkz. 10.Yûnus 102.

⁴⁸³ Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 62-63.

⁴⁸⁴ Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 71.

⁴⁸⁵ 8.Enfal 17.

gösterilerek gerçek fethi kavuşulmuştur.⁴⁸⁶ Bu ilahi yardım Kur'an'da peş peşe gelen bin meleğin yardımı şeklinde anlatılmıştır. Her ne kadar bazı alimler meleklerin tecessümü şeklinde anlasa da⁴⁸⁷ bu yardım uyku, yağmur (su ihtiyacının giderilmesi ve savaş meydanının rahat hareket edilecek şekilde pekişmesi), müminlerin kalplerine sekine, kuvvet, güç, dirayet, kafirlerin kalbine ise korku şeklinde tezahür etmiştir.⁴⁸⁸ İşte bu kalplere verilen güçle kafirlerin parmakları, boyunları sahabe tarafından koparılmıştır.⁴⁸⁹ Her ne kadar “vurun, koparın” emri ayette meleklerle gibi görünse de Allah'ın mü'minlere böyle bir düşünceyi ilham etmesi için meleklerle hitaben bir emri durumundadır.⁴⁹⁰ Yine Hz. Peygamber'in kafirlerin yüzlerine toprak saçması da aynı şekildedir.⁴⁹¹ Her ne kadar savaşta Hz. Peygamber taş, toprak, ok gibi birtakım şeyler atsa veya Müslümanlar Bedir de müşrikleri katletse de bu ancak Allah'ın yardımı sayesinde gerçekleşmiştir. Fakat bu durum Kur'an'ın kendi dil dizgesi içerisinde Allah'ın bizzat kendi müdahalesi ve iradesi şeklinde ifade edilmiştir.

Buradan hareketle Medine'de gerçekleşen Bedir savaşı hissî bir mucize değil Allah'ın Peygamber'inin duasına yaptığı icabettir, denebilir.⁴⁹² Ancak bu yardım bazı kaynaklarda ileri sürüldüğü gibi hissi bir yardım olmayıp tamamen manevî ve ruhî bir

⁴⁸⁶ 8.Enfâl, 43-44.

⁴⁸⁷ Meleklerin yardımı meselesi birçok âlim tarafından farklı anlaşılmıştır. Kimi âlimler meleklerin savaşta bir fiil iştirak etmeleriyle meleklerin temessülü arasında ilişki kurarak meleklerin göründüklerini savunmuştur. Bunlardan bir kaç İbn Abbas, Mücâhid, Hasan Basrî, Katâde, Süddî, İbn Cüreyc, İbnü'l-Enbârî, Tabersî, Kurtubî ve Âlûsî gibi âlimlerdir. Bunlarla ilgili bazı rivayetlerde meleklerin bizzat harbe iştirak ettiği, zırh, kılıç, at ve benzeri alet kullandıkları, düşman askerlerinden bazılarını öldürdükleri anlatılarak olay hissi mucize şeklinde anlatılmıştır. Mesela Buhârî ve Müslim bu konuyla ilgili Sa'd bin Ebu Vakkâs'tan şöyle bir rivayet nakleder: “Uhud günü ben, Rasulüllah'ın sağında ve solunda beyaz elbiseli adamlar gördüm. Rasulüllah'ı korumak için şiddetle savaşıyorlardı. Ben onları Uhud gününden evvel veya sonra bir daha görmüş değilim.” Sad bu sözleri ile Cebrail ve Mikail'i kastetmektedir. Bazı rivayetlerde meleklerin beyaz sarık giydikleri Cebrâil'in ise sarı bir sarığının olduğundan bahsedilir. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 275. Bu tür anlatımlara dayanan bazı müellifler meleklerin tecessüm edip savaşa katılmalarını hissi bir yardım olduğunu iddia etmiş ve bu durumun Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat eden çok önemli bir mucize olduğunu ileri sürmüşlerdir. İbn İshâk ise Bedir savaşı günü Hz. Peygamber'in çardakta hafif bir uykuya dalıp uyandığında “Müjde Ya Ebâ Bekir! Allah'ın yardımı geldi. İşte Cebrail atının gemini tutmuş onu toz üzere sürüyor.” dediğini ifade etmiştir. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 269; Taberî, *Mâtürîdî*, Fahreddin Râzî, Reşid Rızâ, Elmalılı, Ömer Rıza Doğrul, Muhammed Ebû Zehrâ, İzzet Derveze, Reşid Rızâ, Muhammed Esed ve Süleyman Ateş gibi âlimler de Allah'ın Bedir'de melekler vasıtasıyla müminlere yardım ettiğini, ancak bu yardımın meleklerin bedenleşmiş ve müşriklere kılıç kullanarak değil müminlere ümit, moral, ilham etmek suretiyle kafirlere ise korku salarak meydana geldiğini savunmuşlardır.

⁴⁸⁸ 8.Enfâl 9-12.

⁴⁸⁹ 8.Enfâl, 12.

⁴⁹⁰ Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, XV, 135.

⁴⁹¹ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III, 79.

⁴⁹² Bedir savaşı günü söz konusu edilen yardımın bizzat Hz. Peygamber'in duası üzerine indirildiği kaynaklarda zikredilir. Şöyle ki Hz. Peygamber kibleye dönerek ellerini açarak “Ey Allah'ım bana ne söz verdiysen onu gerçekleştir. Eğer canlarını sana teslim etmiş olan bu küçük topluluk yok olursa yeryüzünde sana kulluk edecek kimse kalmayacak.” şeklinde dua etmiştir. Bkz. Buhârî, “Cihâd”, 88, “Megâzî”, 4; Müslim, “Cihâd”, 58; Tirmizî, “Tefsîr”, 9; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 2374, 2495.

yardım olma olasılığı daha yüksektir. Çünkü 3.Âl-i İmrân 126. ayette, “Allah size bu yardımı sırf zafer müjdesi olsun ve böylece kalpleriniz rahatlayıp huzur bulsun diye yaptı. Zafer ancak o üstün kudret sahibinden her şeyi yerli yerince yapan Allah’tan gelir.” buyurularak yardımın psikolojik destek mahiyetinde gerçekleştiği anlatılmıştır. Yoksa kafirlerin bozguna uğraması için bir meleğin gelmesi kâfi iken binlerce meleğin gönderilmesi gerekmezdi. Yine yardımın psikolojik değil de meleklerin tecessümü şeklinde olsaydı kafirlere Müslümanlar sayı bakımından az gösterilmezdi. Çünkü Ahzâb ve Huneyn savaşlarında Allah müminleri görünmeyen ordularla desteklediğini açıklamış ve böylece hissi mucize yorumlarının önünü kapamıştır.⁴⁹³ Böylece yapılan bu yardımın açık talep ve meydan okuma ihtiva etmemesi gibi sebeplerle hissi bir mucize olarak algılanmaya müsait gözükmemektedir. Zaten Hz. Peygamber ve ashabı bir şey yapmak istediklerinde gereken hazırlıkları yaparlar ve harikulade bir şey beklemezlerdi. Onlar asla yerin ve göğün kendileri için harekete geçeceğini ve ifrata vardıklarında semanın ihtiyatlı davranacağını düşünmemişlerdir. Nitekim Nisa 102. ayette Müslümanların namazda Allah’ın huzurunda iken tedbir almak ve uyanık bulunmakla nasıl mükellef kılındıkları anlatılmıştır. Allah onların nefislerine ‘ne de olsa gökten yardım için melekler iner’ diye bir emel bir ümit bırakmamıştır. Peygamber ve ashabı ihtiyatlı davranarak tedbiri elden bırakmayarak olanca güçleriyle savaşmışlardır. Böylece tabiat kanunları onlar için hiç bozulmamış ve hayat kanunları onlar için bir an olsun yumuşamamıştır denilebilir.⁴⁹⁴

Hz. Peygamber’in mümin kullara Medine’de sıkıntılı anlarda gösterdiği parmaklarından su akması veya yiyeceklerin artması gibi harikuladeliklere gelince, bu tür mucizeler de klasik anlamdaki mucize tanımıyla uyuşmamaktadır.⁴⁹⁵ Çünkü mucize peygamberlik iddia eden bir zatın elinde inkârcılara meydan okuduğu sırada kendisini doğrular mahiyette başkalarının benzerini yapamadıkları olağanüstü bir şeyin ortaya çıkması şeklinde tarif edilmiştir. Görüldüğü gibi, peygamberlerin ortaya koydukları olağanüstü şeyin mucize olarak kabul edilmesi için inkârcılara yönelik bir meydan okumanın şart olduğu anlaşılmaktadır. Böylece bir peygamberde meydan okuma olmaksızın arada sırada görülen olağanüstü durumlar terim anlamıyla mucize olmazlar. Her ne kadar bazı âlimler peygamberin elinde meydana gelen olağanüstü fiilde zımnî de olsa bir meydan okuma bulunduğu, dolayısıyla bu tür fiillerin her zaman için mucize

⁴⁹³ 9. Tevbe 25-26, 40, Bulut, *Mucize ve Hz. Peygamber*, s. 212-213.

⁴⁹⁴ Muhammed Gazalî, *Fıkhu’s Sîre*, çev. Resul Tosun, İstanbul 2010, s. 50-51.

⁴⁹⁵ Buhârî, “Menâkıb”, 25. Ayrıca bkz. Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, VI. 88-90; İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, VI. 676-680.

olarak kabul edilmesi gerektiği tarzında görüşler beyan etseler de bu, kelamcılar tarafından kabul görmemiştir. Ayrıca mezkûr rivayetlerin kabul görülmemesinde, mütevatir olmaması, akıl ve sahih fiille çelişiyor olması gösterilir. Böylece rivayetler, bizleri temkinli davranmaya sevkettiği gibi bu rivayetlerin ortaya çıkmasında halk muhayyilesinin rol oynadığı da düşünülebilir.⁴⁹⁶ Bunun yanında peygamber olmadan önce ortaya çıkabilen olağanüstülükler ve nübüvvet sonrası meydana okumaksızın vukua gelen olağanüstü olaylar kişinin peygamberlik iddiasında doğru olduğuna delil teşkil eden mûcize değil ancak onu destekleyen bir karine olarak görülebilir.⁴⁹⁷ Ayrıca Allah'ın kuluna bir ikramı mahiyetinde de olduğu kabul edilebilir.⁴⁹⁸ Böylece Hz. Peygamber'in Medine'de sıkıntılı anlarda gösterdikleri mûcizeler klasik anlamda mûcize olarak kabul görmese de kelâm literatüründe “yardım mûcizesi” şeklinde geçmektedir.

Adına her ne denilirse denilsin, olağanüstü gibi görülen bir takım hallerin olabileceğini ve bunların olağanüstü şeklinde değil de bir takım nedenler sonucu meydana geldiğini düşünmek gerektiğini İbn Sina (ö. 428/1067) şu sözlerle ifade etmiştir.

Muhtemeldir ki ariflerin birtakım olağanüstü işler başardığına dair haberler alabilir ve bu haberleri bir çırpıda yalanlayabilirsiniz. Örneğin şöyle söylendiğini duyabilirsiniz: Arifin biri insanlar için su (yağmur) dilemiş ve o insanlar suya kavuşmuş; hastalıktan kurtulmalarını isteyince şifa bulmuşlar; onlara beddua edince yerin dibine geçmişler veya bir depremle sarsılmışlar yahut daha başka bir şekilde helak olmuşlar; onlar için dua edince veba, sel ve tufan gibi afetlerden kurtulmuşlar. Yine bir arif yırtıcı hayvanları kendisine itaatkâr kılmış yahut hiçbir kuşun kendisinden korkup kaçmamasını sağlamış vs. İşte bütün bu hâdiseleri imkânsız görmemelisin. Bilakis durup düşünmelisin ve kesinlikle acele karar vermemelisin. Çünkü bu tür olayların tabiatın esrarı içinde birtakım sebepleri vardır.⁴⁹⁹

İbn Sina'nın dikkate değer bulduğumuz bu görüşlerini kendi ifadeleriyle özetlersek, arif bir insan beşer takatini aşan birtakım olağanüstü işler başarabilir. Bu durum karşısında inkârcı bir tavır sergilenmemeli, aksine bunların gerçekliğine

⁴⁹⁶ Hasan Hanefî, *İslâmî İlimlere Giriş*, çev. Muharrem Tan, İstanbul 2000, s. 69.

⁴⁹⁷ Adil Bebek, “Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi”, s. 123; Ayrıca bkz. Abduh, *Tefsîru'l-Menâr*, XI, 159-160.

⁴⁹⁸ Kutub, *Fî Zilâli'l Kur'an*, XIV. 169.

⁴⁹⁹ Nasîruddîn et-Tûsî, *Şerhu'l-İşârât (Hallü Müşkilâti'l-İşârât)*, İstanbul 1873, s. 407, (Nakleden: Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 264.)

inanılmalıdır. Zira anılan türden hâdiseler her ne kadar olağanüstü gibi gözükse de gerçekte birtakım tabii (doğal) sebeplere bağlı olarak meydana gelir.⁵⁰⁰

3.3. Hz. Peygamber'e Hissî Mûcizelerin Atfedilme Sebepleri

Kur'an'da Hz. Peygamber'e hissi mûcize verilmediği açıkça ifade edilmesine rağmen geleneksel kaynaklarda hissi mûcize rivayetlerinin varlığı bir gerçektir. Hz. Peygamber'in Kur'an dışında mûcize sayılabilecek bir mûcizesinin olduğu da tartışma götürür bir husustur.⁵⁰¹ Kur'an, Hz. Peygamber'in beşeriyetine ve ona hissi mûcize verilmediğine vurgu yaptığı halde insanları bu hissi mûcize arayışına sokan amiller nelerdir sorusuna, "Arap toplumunun baskın kültürüdür" cevabı verilebilir. Nitekim cahiliye kültürünün yazılıdan ziyade sözlü edebiyata, anlamdan çok belagate, makulden çok mahsusaya, düşünceden ziyade duyguya, logostan çok mitosa yatkın bir kültür olması buna neden gösterilebilir.⁵⁰² Hz. Peygamber daha hayattayken kendisine duyulan aşırı yüceltmeyi hissetmiş olacak ki, "Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı yücelttikleri gibi siz de beni aşırı yüceltmeyin. Ben sadece bir kulum. O halde 'Allah'ın kulu ve elçisi' deyin."⁵⁰³ diyerek bir tür uyarıda bulunmuştur. Çok erken dönemlerde başlayan Müslüman tasavvuruna aşırı yüceltme hastalığı tarihsel ve sosyolojik nedenlerle bulaşmıştır. Bu bulaşmanın en büyük nedeni Ehl-i kitaptır. Özellikle bunlar arasında bulunan din adamları İslam'a girerken kendi eski din kültürlerini de beraberlerinde taşımışlardır.⁵⁰⁴ Bu kültür İbn Haldun'un deyimiyle "avamî kültürdür. Nitekim mevcut Yahudi ve Hıristiyan din bilginlerinin din bilgisi Tevrat ehlinde olan avamın bilgisi kadardır. Bu bilgilere zaman zaman başvuran Araplar da bu bilgilerin etkisine girmişlerdir.⁵⁰⁵ Böylece Ehli Kitap kültürünün etkisiyle Müslümanların peygamberlik anlayışı ehli Kitabın peygamberlik anlayışına girmiştir denilebilir. Bundan dolayı Müslümanlar arasında yaygın mevcut peygamber anlayışı Kur'an'a uymamaktadır.⁵⁰⁶

⁵⁰⁰ Ebû Ali İbn Sinâ, *el-İşârât ve't-Tenbîhât*, İstanbul 1290, s. 363, (Nakleden: Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 264-265.)

⁵⁰¹ Kur'an'ın dışında Hz. Peygamber'e hissi mûcize verildiği İslam âlimleri tarafından kabul edilmiştir. Bkz. Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*, s. 238-239; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I. 267.

⁵⁰² İslâmoğlu, *Üç Muhammed*, İstanbul 2000, s. 29-44.

⁵⁰³ Buhârî, "Enbiyâ", 50.

⁵⁰⁴ Bkz. İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Zakir Kadîrî Ugan, İstanbul 1986, II. 466-467.

⁵⁰⁵ Müsteşrik Dozy (ö. 1883) bu konu hakkında şöyle bir açıklamada bulunur: "İslâm mûcizesiz bir dindir. Ancak Araplar diğer din mensuplarıyla görüşükten sonra bu eksikliklerini anladılar ve kendi peygamberlerine birçok harika yakıştırmaya başladılar" diyerek örnek olarak şerh-i sadr olayını gösterir. Bkz. Reinhart Pieter Anne Dozy, *Târîh-i İslâmiyet*, Kahire 1908, çev. Abdullah Cevdet Karlıdağ, I. 166.

⁵⁰⁶ Ahmet Akbulut, *Nübüvvet Meselesi Üzerine*, Ankara 1992, s. 5.

Hız. Peygamber'in sözde tabiatüstü mücizelerini hikâye eden birçok hadisin yer almasının ikinci bir nedeni de diğer toplumların kendi dini kurucuları ve önderleri hakkında beyan ettikleri hikâyelerle yarış için Müslümanlar tarafından icat edilmiş olmasıdır.⁵⁰⁷ Müslümanların kendi peygamberlerini diğer peygamberlerden üstün görme arzuları ve rivayetlerin halk tarafından hüsnü kabul görmesi rivayetlerin artmasına sebep vermiştir.⁵⁰⁸ Hatta bu konuda âlimler "Her peygambere verilen mücize ve üstün özelliklerin ya benzeri ya da üstünü kesinlikle bizim peygamberimize de verilmiştir." anlayışından yola çıkarak bir tür peygamber yarıştırmaya eylemine girişilmiştir.⁵⁰⁹ Müslümanların bilhassa Hıristiyanlarla polemiklerinde Hız. Peygamber'in en azından mücize konusunda Hız. İsa'dan aşağı kalır bir yanı olmadığı fikrine mesnet kılmak için uydurulmuştur.⁵¹⁰ Diğer peygamberlerden esinlenerek bu gibi harikaların peygamberliğin gereğinden olduğuna kanaat getirilmiş ve onun için bu yoldaki sözlere inanılmış, mücizelerin sayısı ne kadar çoğalırsa peygamberliğin de o nispette kemal bulacağına ve insanların peygamberliğe daha fazla inanacağına kanılmıştır. Hâlbuki Hız. Peygamber'i başka peygamberlere benzetmek yanlıştır. Çünkü Allah Hız. Peygamber'e verilen mücizelerin ins ve cin tarafından eşi yapılamayacak insanî ve aklî mücize olmasını istemiştir. Bu mücize de Kur'an'dadır. Cenab-ı Hakk'ın belirmesini istediği en büyük mücize budur.⁵¹¹

Hız. Peygamber'e atfedilen hissî mücizelerin üçüncü bir nedeni de Hız. Peygamber'e olan sevgi ve özlemdir. Bu aşırı sevgi ve özlem neticesinde onun her bir hareketine değer atfedilmiştir. Bu sevgi Âdem'den önce peygamber nurunun yaratıldığından kabrinde diri olduğuna kadar götürülmüştür. Hız. Peygamber'e yöneltilecek olumsuz yaklaşımlar karşısında da savunmacı bir karaktere dönüşmüştür. Nitekim hicrî II. asrın başlarında etkili olan Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey ekolü Hız. Peygamber'i farklı yorumlamaları neticesinde farklı peygamber tasavvurları meydana gelmiştir. Hız. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin -ahâd hadisler de dahil ilahî

⁵⁰⁷ Fazlur Rahman, *İslam Geleneğinde Sağlık ve Tıp*, çev. Adnan Bülent Baloğlu-Adil Çiftçi, Ankara 1997, s. 52.

⁵⁰⁸ Kandemir, *Mevzu Hadisler*, s. 62-92.

⁵⁰⁹ Bu konuda örnek verilmesi gerekirse, Ebû Nuaym'den gelen rivayete göre Hız. Yusuf'a tüm nebi rasullerin hatta tüm varlığın güzelliğinin toplamından daha fazla güzellik verilmiştir. Bizim peygamberimize ise Yusuf da dâhil hiç kimseye verilmeyen güzellik verilmiştir. Bkz. Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 107. Ayrıca Kur'an'da bildirildiği üzere beşikte konuşan İsa bebeğe karşılık Hız. Peygamber de beşikte konuşmuştur. Taştan su çıkartan Hız. Musa'ya karşılık Hız. Peygamber'in parmaklarından sular akmıştır. Hız. Davud ve Süleyman'a mülk verildiği gibi Hız. Peygamber'e de mülk, saltanat verilmiştir.

⁵¹⁰ Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 65.

⁵¹¹ Heykel, *Hız. Muhammed Mustafa*, s. 58.

olduğunu, bağlayıcılığını, böylece her hareketinin örnek alınması gerektiğini savunan Ehl-i Hadis ekolü müntesipleri Hz. Peygamber’i hem fizikî biyolojik yönden hem de hissî mûcizelerle donatarak harikulâde bir insan olarak kabul etmişlerdir. Bu da Hz. Peygamber’in kul-Peygamber kimliğinden çıktığını göstermektedir. *Delâil ve Hasâis* edebiyatında yer alan rivayetlerin Ehl-i Hadis çizgisinde olan hadisçiler tarafından kaleme alındığı da düşünüldüğünde bu tür rivayetlerin varlığı gayet tabiidir. Böylece tartışmaların, düşünce ekollerinin, dönemlerin Peygamber kimliğini oluşturmada ne denli etken olduğu görülmektedir.⁵¹²

Gelinen nokta şudur ki bir dönem Hz. Peygamberi alelâde bir insan gören Mekkeli müşrikler onu peygamber olmaya değer bulmazken, Hz. Peygamber’in vefatı sonrası gelen nesiller de peygamberin normal diğer insanlar gibi bir beşer olamayacağını ifade ederek onu insanüstü bir konuma çıkarmışlardır. Bu nesiller Hz. Peygamber’e olan inançları dolayısıyla böyle bir fikre sahip olmuşlardır. Hâlbuki Hz. Peygamber’i bir insan olduğu için peygamber olmaya değer bulmamak ne kadar yanlış ise ona olan inanç sebebiyle insanüstü bir konuma getirmek de o kadar yanlış olsa gerektir.⁵¹³

Kanaatimize göre aslında peygamber algısı hiçbir zaman değişmemiştir. Çünkü Arap müşriklerinin bir peygamberde olması gereken özelliklerle peygambere tâbî olanların peygambere yükledikleri anlam birbirine paraleldir. Peygambere tâbî olanlar Allah Rasûlü’nün vefatı sonrası peygamberi görmek istedikleri yere yerleştirmişlerdir. Her ne kadar Kur’an gerçekçi, makul ve bugünün diliyle “modern” diye nitelendirilecek bir insan-peygamber anlayışını ısrarla vurgulasa da maalesef ki Müslümanlar Kur’an ile epistemolojik kopuştan dolayı tekrar şirk döneminin mitolojik peygamber tasavvuruna dönüş yapmışlardır.⁵¹⁴ Böylece onun her bir hareketi mûcize olarak değerlendirilmiş, her bir olayı mûcizeye dönüştürülmüştür. Beşeri olan yanları dahi olağanüstü bir çabayla olağanüstüleştirilmiştir. Bu da Hz. Peygamber’i gerçek hayattan koparmış, yaşanabilir olmaktan çıkarmıştır. Nitekim Kur’an’da “Üsve-i hasene” olarak nitelenen Hz. Peygamber böylece rehber olmaktan uzaklaştırılmıştır.⁵¹⁵ Bunun yanında mevlit ayinlerinde okunan hikâyelerin içerisinden de anlaşıldığı gibi Peygamber’in şahsiyeti tanrısal bir özelliğe bürünmüş ya da tanrısal bir çerçeveye yerleştirilmiştir. Siyer,

⁵¹² Musa Bağcı, “Ulaşılmaz Örnek Peygamber Tasavvurunun Tarihsel Teşekkülü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir 2004, sayı: XIX, s. 124-126.

⁵¹³ Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, s. 132.

⁵¹⁴ Kırbaçoğlu, “Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşümü: Paradigma’dan Paragon’a, Paragon’dan Kozmik İlke’ye”, s. 134.

⁵¹⁵ 33.Ahzâb 21.

şemâil, şerh alanlarında yazılan birçok kitapta da Hz. Peygamber'in ana rahmindeki yaratılışından vefatına kadar olan süre zarfında bu aşırılıklara rastlamak mümkündür. Hâlbuki bu tür rivayetlerde yer alan söylentilerin ve iddiaların Kur'an'a dayalı bir aslı, sahih hadise dayalı bir senedi ya da akla yatkın bir yaklaşımdan gelen temeli yoktur. Ayrıca ilk dönem siyer kaynaklarında da bu tür rivayetler yoktur.⁵¹⁶ Bu noktada irhâsât haberlerinin siyer kitaplarındaki artışına dikkat çekici bir örnek vermek yerinde olacaktır. Siyer araştırmacılarının tespitlerine göre İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) *es-Sîretü'n-Nebeviyye*'sinde Hz. Peygamber'in doğumu esnasında meydana gelen hadiseler bağlamında yalnızca bir olağanüstü olaydan söz edilirken, İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*'sında altı, Şemsüddîn eş-Şâmî'nin (ö. 942/1535) *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd (es-Sîretü's-Şâmiyye)* adlı eserinde yirmi adet olağanüstü olay zikredilmiştir. Bu genişlemeye paralel olarak müslümanlardaki peygamber tasavvurunda da abartılı tazim istikametinde ciddi bir değişim gerçekleşmiştir. Gerçi siyer ve meğazi alanındaki çalışmalara öncülük eden Urve b. Zübeyr (ö. 93/712), İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742) ve İbn İshâk (ö. 151/768) gibi isimlerin aktardıkları rivayetlerde de yer yer tazim temayülüne rastlamak mümkündür; ancak yine de erken dönem siyer malzemesinde Kur'an'ın ortaya koyduğu peygamber tasavvurundan pek fazla kopulmamıştır. Mesela, Zührî'nin rivayetlerinde Hz. Peygamber'in hayatı sade, gerçekçi ve abartılardan uzak bir üslup içerisinde takdim edilmekte, daha da önemlisi, Hz. Peygamber'in nebîlik ve beşerîlik vasıflarıyla ilgili olarak Kur'an'da ortaya konan ve esas itibariyle onun Allah'tan vahiy alması dışında normal insan davranışları sergileyen biri olduğunu vurgulayan perspektife aykırı unsurlara yer verilmediği dikkat çekmektedir. Buna mukabil bilhassa İbn Sa'd'dan itibaren şemâil edebiyatının siyere girmesiyle birlikte abartılı ve yüceltmeci tavrın da yaygınlık kazanmaya başladığı görülmektedir. Mesela İbn Sa'd'ın *et-Tabakât*'ındaki tasvirlerle göre Hz. Peygamber fizikî olarak nev-i beşerin en güzeli ve en mükemmelidir. Onun teri misk gibi kokar, cinsel gücü kırk erkeğinkine denktir. Hz. Peygamber'in şemâliyle ilgili özellikler İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) *el-Vefâ*'sında daha ileri bir noktaya götürülür. Öyle ki Hz. Peygamber'in misk gibi kokan teri esans olarak kullanılmak üzere şişelere bile doldurulur. Ebü'l-Abbâs eş-Şümunnî'nin (ö. 872/1468) *Müzîlu'l-Hafâ* adlı eserinde ise Hz. Peygamber'in cinsel gücünün kırk erkeğinkine denk olması, cennet ehlinden kırk erkeğinkine denklik şeklinde açıklanır ve bu erkeklerin her birinin cinsel gücünün

⁵¹⁶ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II. 30.

yetmiş dünya erkeğinin gücüne denk olduğu vurgulanır. Buna göre Hz. Peygamber'in cinsel gücü iki bin sekiz yüz dünya erkeğinin gücüne denk olmaktadır.⁵¹⁷

Allah Rasûlü'nün yüceliğini Kur'an dururken kimi zayıf kimi mesnetsiz bir takım şaibeli haberlerle ispata çalışmak aslında Kur'an'ın eleştirdiği kadim Arap geleneğine eklemlemek anlamına gelir. Kur'an Cahiliyyenin bedevi toplumunu yeryüzünün medeni toplumu haline getirmiştir. Bir kişiyle çıktığı yolda 23 yılda Batı Avrupa büyüklüğündeki bir coğrafyanın insanını vahye boyun eğdirmek Hz. Peygamber'e atfedilen bütün bu şaibeli mucizelerden daha büyük bir mucize olsa gerektir.⁵¹⁸ Nitekim Fazlur Rahman'ın deyişiyle Peygamberler, "Hassas ve yıkılmaz şahsiyetleri ile ilahî tebliği sarsılmadan ve korkusuzca ilan ederek insanları uyşukluk ve düşük ahlaki gerilim durumundan, Allah'ı Allah olarak, şeytanı da şeytan olarak açıkça görebilecekleri bir teyakkuz durumuna geçmeleri için vicdanlarını silkeleyerek uyandıran olağanüstü insanlardır."⁵¹⁹ Fakat aşırı dindarlık sevdasına düşen Müslümanlar Peygamber'in kâmil bir insan olmasıyla üstün ahlakı, temiz ruhu, gönül zenginliği, kuvvetli imanı, Allah için kendisini feda edici ve yerine getirmeye çalıştığı büyük göreviyle ortaya çıkan olgunluğuyla yetinmeyerek onun peygamber oluşu ve Allah tarafından seçilişine başka gerekçeler bulma gayretine düşmüşlerdir. Onlar bu görev için bazı ön belirtiler ve müjdelere bulunması gerektiği kanısına varmışlardır.⁵²⁰ Bu kanı aşırı yüceltme anlayışıyla İslam ümmetinin peygamber tasavvurunu etkisi altına alarak yegâne tasavvur haline getirmiştir. Bu da sonraki yüzyıllarda büyüyen bir kartopu gibi mitoloji üretmek yoluna devam etmiştir.⁵²¹

İşte Delâil ve Hasâis edebiyatı Hz. Peygamber'in peygamberliğini ispat ve kendi sınıfı içerisindeki üstünlüğünün delillerini bir araya getirme iddiasıyla kaleme alınmıştır. Hz. Peygamber'e atfedilen bu mucizeler Delâil kitaplarında yer alıp genellikle dördüncü tabakanın ürünüdür. Şah Veliyyullah'a (ö. 1176/1762) göre dördüncü tabaka eserlerinin yazarları asırlar geçtikten sonra birinci ve ikinci tabakanın bulamadıklarını bulmak istemişlerdir. Böylece bu rivayetler mecmualarda yer alan, mübalağacı vaizlerin dillerinde dolaşan, zayıf ravilerin rivayetleri olabileceğini Şah Veliyyullah ifade etmiştir. Ayrıca ashabin veya tabi'nin eserlerinden veya

⁵¹⁷ Mehmet Özdemir, "Siyer Yazıcılığı Üzerine", *Milel ve Nihal*, cilt: 4, sayı: 3 (2007), s. 135-136. Mehmet Özdemir bu makalesinde 40x70'i sehven iki yüz seksen diye belirtmiştir. Ancak doğrusu iki bin sekiz yüz olmalıdır.

⁵¹⁸ İslâmoğlu, *Üç Muhammed*, s. 111.

⁵¹⁹ Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 133.

⁵²⁰ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II. 30.

⁵²¹ İslâmoğlu, *Üç Muhammed*, s. 85.

İsrailoğullarının durumlarından veya âlimlerin ve vaizlerin sözlerinden raviler tarafından sehven veya kasten Peygamber'in sözlerine karıştırılan rivayetlerin olabileceğini bununla birlikte rivayetin inceliklerini bilmeyerek Kur'an'ın ve sahih hadisin muhtemel manalarını mana yoluyla nakledip onu merfû hadis şekline getirilmiş rivayetlerin de olabileceğini izah etmiştir. Yine Şah Veliyyullah dördüncü tabakanın eserlerini müteahhîrînin faydasız ve başarısız bir teşebbüsü olarak değerlendirmiştir. Bu eserleri bidatçıların kendi mezheplerini takviye edecek delillere ulaşmada kullanmakta olduklarını düşünür ve bunun da bu rivayetlerin ne derece güvenilir olmadığına bir göstergesi anlamına geldiğini ifade etmiştir.⁵²² Şiblî de bu konuda sağlam ve muteber kabul edilen bazı hadisçilerin Hz. Peygamber'in mucizeleri konusundaki rivayetleri hiç tenkid ve tahkik etmeden eserlerine aldıklarını söyler, Beyhakî ve Ebû Nuaym'ı örnek vererek bunların eserlerinde sadece zayıf değil uydurma rivayetlerin de olduğunu belirtir. Bu âlimler eserlerine bu tür rivayetleri almada sakınca görmemişlerdir.⁵²³ Hz. Peygamber'e atfedilen mucizelerin en zengin kaynakları Beyhakî'nin *Delâilü'n-Nübüvve*'si ile Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin *Kitâbud-Delâil*'idir. Bu iki müellif sağlam ve muteber kişiler oldukları halde her türlü rivayeti tahkik ve tenkit etmeden eserlerine almışlardır. Eserlerde zayıf ve mevzu rivayetler yanında sahih kitaplarda yer alan, cerh ve ta'dile uğramamış rivayetler de mevcuttur. Suyûtî'nin eseri *el-Hasâisü'l-Kübrâ* ise mevcut eserlerin en geniş olup zayıf güçlü demeden rivayetleri bir araya toplamış olduğu bir eserdir. Her ne kadar kendisi rivayetlerin güvenilir olduğunu eserinin takdim kısmında belirtse de kimi rivayetleri eserine alırken bazı çekinceleri olmuştur.⁵²⁴

Suyûtî eserini daha fazla bilgileri içine almış olması ve emsaline nispetle daha sağlam durumda bulunması itibariyle, sahasındaki diğer kitaplardan üstünlük arz ettiğini bildirir. Ayrıca hadis bilginlerinin kıymetli ve sıhhatli senetlerle naklettikleri haberleri içerdiğini, bütün haberleri toplamaya çalıştığını, uydurma ve merdûd rivayetlerden nezih kalmasına da büyük bir özen gösterdiğini ifade etmiştir.⁵²⁵ Buna rağmen Suyûtî'nin kitabı birçok mevzu ve zayıf hadisi içinde barındırır. Süyûtî uydurma hadislerini derlediği *el-Leâli'l Masnû'a fi'l-Ehâdisi'l-Mevdûa* adlı eserine aldığı kimi hadislerini *el-Hasâis*'te de görmek mümkündür. Nitekim *el-Hasâis*'te yer alan münker, zayıf, uydurma isrâilî rivayetleri ayıklayan Faslı hadisçi Abdullah et-Tüleydî *Tehzibü'l-*

⁵²² Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hucetullahi'l-Baliğa*, Beyrut 1995, I. 251-252; Benzer görüşler için bkz.

Hanefî, *İslâmî İlimlere Giriş*, s. 37-38.

⁵²³ Şiblî, *Asr-ı Saadet*, III. 154-159.

⁵²⁴ Süyûtî bazı rivayetleri eserine alırken, "Gönlüm onları almak istemiyordu ama bu hususta Hâfız Ebû Nuaym'a uydum." şeklinde açıklamalar yapmıştır.

⁵²⁵ Süyûtî, *Hasâisü'l-Kübrâ*, I. 3-4.

Hasâisi'n-Nebeviyyeti'l-Kübra adlı seçki aslının yarısından daha az rivayeti içinde barındırır.⁵²⁶ Bu konuda Beyhakî şöyle demektedir: “Müteahhir âlimlerden bir gurup ulema mûcizeler konusunda kitap tasnif etmişler ve kitaplarında pek çok haberi sahihini sakiminden, garibini meşhurundan ve mervisini mevzûundan ayırmaksızın zikretmişlerdir.⁵²⁷ Bu da göstermektedir ki delâil ve hasâis türü eserlere ihtiyatlı yaklaşılması gerekmektedir.

⁵²⁶ Abdullah et-Tüleydî, *Tehzibu'l-Hasâisi'n-Nebeviyyeti'l-Kübra*, Beyrut 1410/1990, s. 15, (Nakleden: İslamoğlu, *Üç Muhammed*, s. 93.)

⁵²⁷ Tüleydî, *Tehzibu'l-Hasâisi'n-Nebeviyyeti'l-Kübra*, s. 13, (Nakleden: İslamoğlu, *Üç Muhammed*, s. 91.).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca Allah tarafından peygamberlikle görevlendirilen kişiler vahiyle desteklenmişlerdir. Kendilerine peygamber gönderilen milletler de Allah'ın peygamberlerine indirdiği vahyi gereği gibi telakki edemeyip peygamberlerden nübüvvetinin ispatı için somut bir takım deliller göstermesini istemişlerdir. Son peygamber Hz. Muhammed'in peygamberliğinin en büyük kanıtı Kur'an-ı Kerim iken diğer peygamberlerin mûcizelerinden haberdar olan müşrik Araplar Hz. Peygamber'den somut mûcizeler göstermesini teklif etmişlerdir. Kur'an'da diğer peygamberler için birçok mûcize diye nitelenebilecek anlatılar ve birçok olağanüstü olaylar söz konusu iken Hz. Peygamber için bu tür anlatılar söz konusu değildir. Kur'an Hz. Peygamber'in fizikî-biyolojik yapısı veya beşerî davranışlarında herhangi bir olağanüstü hadiseden bahsetmemiş, hatta müşriklerin beklentilerini karşılayacak türden mûcize talepleri karşısında sürekli olumsuz cevaplar vermiştir. Müşriklerin iman etme maksadıyla mûcize talebinde bulunmadıkları, bunları sırf peygamberi bıktırıp usandırma, yıldırma, davasından vaz geçirme, ona muhalefet etme gayesiyle yaptıkları anlaşılmaktadır. Kur'an'da müşriklerin mûcize görseler dahi iman etmeyecekleri bildirilmiş, mûcizenin iman etmede yetersiz oluşu ve Kur'an'ın mûciz bir kelâm olup başka bir mûcizeye gerek olmadığı ifade edilmiştir.

Bütün bunlara rağmen Hz. Peygamber'in vefatı sonrası hicrî III.-IV. yüzyıllarda ortaya çıkan delâil ve hasâis türü eserlerde, Hz. Peygamber olduğundan farklı gösterilip beşer olmaktan çıkarılmış, her hareketine olağanüstülük atfedilmiştir. Kur'an'da normal beşer olarak tavsif edilen Hz. Peygamber hadis rivayetlerinde doğumundan vefatına, fiziksel-biyolojik yapısından doğaya karşı koyuşuna kadar, her bir özelliği mûcize olarak değerlendirilmiş ve peygamberliğine delil olarak gösterilmiştir. Böylece diğer peygamberlerde görülen mûcizevî özelliklere paralel olarak uydurulan bu rivayetlerde önceki peygamberlerin gösterdikleri her bir mûcizenin aynısı veya benzeri Hz. Peygamber'e nispet edilmiştir.

Diğer peygamberlerde görülen hissî mûcize örneklerinden yola çıkarak Hz. Peygamber'e atfedilen hissî mûcizelerin kelim literatüründe yer alan mûcize tanımıyla örtüşmediği görülmektedir. Zira bu mûcizelerin hemen tamamı bir talep olmaksızın

müslümanlara gösterilmiştir. Kaldı ki bu tür mûcizelerde müşriklere bir meydan okuma söz konusu değildir. Daha çok Medine döneminde görülen bu mûcizeler müslüman halkın zorda kaldığı durumlarda Allah'ın yardımı şeklinde tezahür etmiştir. Fakat bu rivayetler Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili/mûcizesi şeklinde yorumlanmış ve delâil-hasâis edebiyatı içinde yerini almıştır. Hatta zaman geçtikçe mezkûr rivayetlerin sayılarının katlanarak arttığı görülmüştür. Bu rivayetlerin pek sağlıklı olmadığı, hatta son derece zayıf ve uydurma rivayetlerin varlığı da söz konusudur. Maalesef, Kur'an ruhuna, sahih sünnete, akla ve tarihi verilere sığmayan bu rivayetler mevlüt ayinlerinde de yerini almış, popüler bir edebiyat haline gelmiştir.

Kanaatimizce Hz. Peygamber'i beşer üstü gösteren rivayetlerin sahih kabul edilen kaynaklarda da yerini alması, bu kaynakların yeniden tetkik edilmesi gerektiğini gösterir. Aksi takdirde art niyetli, sığ düşünceli ve peygamber aleyhtarları kişilerin bunları delil olarak kullanarak Peygamber ve İslam âleminin aleyhinde kullanabileceği unutulmamalıdır. Kur'an Hz. İsa örneğinden yola çıkarak ilahlık/yarı ilahlık anlayışının önünü beşer vurgusuyla kapatmak isterken, daha sonraki asırlarda çıkan bu tür mûcize örneklerinin varlığı veya bu istikamette düşünce kalıplarının oluşması, Hz. Peygamber'in tarihî kişiliğine zarar vermektedir. Tarihî süreç içerisinde Ehli-hadis etkisinde oluşmuş olan mitolojik peygamber tasavvuru yerine Kur'an'a, sahih sünnete/hadise, tarihî gerçekliğe muvafık bir peygamber tasavvuruna ihtiyaç vardır. Bu anlayışın günümüz dünyasına sağlayacağı katkı son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ahatlı, Erdinç (1997). "Hasâisü'n-Nebî". *DİA*, İstanbul.
- _____ (2001). "Nübüvvet Mührü". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 3, sayı: 3,
- Akbulut, Ahmet (1992). *Nübüvvet Meselesi Üzerine*. Ankara.
- Algül, Hüseyin (1997). *İslam Tarihi*. İstanbul.
- Ateş, Ali Osman (1996). *İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri*. İstanbul.
- Ateş, Süleyman (1988). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul.
- Aydın, Mahmut (2009). *Hiz. İsa'nın Akıbeti Sorunu, Mesih ve Mehdi Tartışmaları. XI. Kur'an Sempozyumu Kur'an ve Risalet*, Ankara.
- Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed (trs). *Umdetü'l-Kârî li Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut.
- Azimli, Mehmet (2008). *Siyeri Farklı Okumak (Mekke Yılları)*. Ankara.
- _____ (2009). *Siyeri Farklı Okumak (Medine Yılları)*. Ankara.
- Bağcı, Musa (2004). *Ulaşılmaz Örnek Peygamber Tasavvurunun Tarihsel Teşekkülü. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir.
- _____ (2005). *Sünnet ve Hadislerin Anlaşılmasında Ehli Hadis'in Beşerüstü Peygamber Tasavvurunun Etkisi. Günümüzde Sünnetin Anlaşılması (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri)*, Bursa.
- _____ (2010). *Beşer Olarak Hiz. Peygamber*. Ankara.
- Bâkîllânî, Ebû Bekr (1988). *İ'câzü'l-Kur'an*. Beyrut.
- Balcı, İsrâfil (2012). *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*. Ankara.
- Bebek, Adil (2000). *Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hiz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 18.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-Nübüvve*. nşr. Abdulmut'î Kal'âcî.
- Bikbulat, Sun'atullâh (2004). *İnşikâk-ı Kamer Meselesi. İslâmiyât*, yayına hazırlayan: Bünyamin Erul, cilt: 7, sayı: 3.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (1992). *el-Câmiu's-Sahîh*. İstanbul.
- Bulut, Halil İbrahim (2002). *Kur'an Işığında Mûcize ve Peygamber*. İstanbul.
- _____ (2005). *Mûcize. DİA*, İstanbul.
- Çelebi, İlyas (1996). *Gayb. DİA*, İstanbul.
- _____ (1996). *İslam İnancında Gayb Problemi*. İstanbul.

- _____ (2000). İnşikâku'l-Kamer. *DİA*, İstanbul.
- _____ (2000). *İtikadî Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, İstanbul.
- Çimen, Abdullah Emin (2005). Helâk, Devam Eden Bir Süreç midir? *Usûl İslam Araştırmaları*, sayı: 4.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdîrrahmân (1992). *es-Sünen*. İstanbul.
- Demircan, Adnan (2008). *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik*, İstanbul.
- Demirel, Harun Reşit (2000). Bazı Fiten, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 3.
- Derveze, İzzet (1998). *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*. çev. Mehmet Yolcu, İstanbul.
- Dihlevî, Şah Veliyyullah (1995). *Huccetullahi'l-Baliğa*. Beyrut.
- Doğrul, Ömer Rıza (1955). *Tanrı Buyruğu*. İstanbul.
- Dozy, Reinhart Pieter Anne (1908). *Târîh-i İslâmiyet*. çev. Abdullah Cevdet Karlıdağ, Kahire.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî (1992). *es-Sünen*. İstanbul.
- Endelüsî, Ebû Hayyân (2005). *el-Bahru'l-Muhît*. Beyrut.
- Erul, Bünyamin (2003). Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım. *Diyanet İlmi Dergi*, Ankara.
- Esed, Muhammed (2004). *Kur'an Mesajı*. çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İstanbul.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasan (1382/1963). *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfü'l-Musallîn*. nşr. H. Ritter, Wiesbaden.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed (2001). *Tehzîbü'l-Luğa*. thk. Riyâz Zeki Kâsım Beyrut.
- Fadl, Nabil (2006). *Hz. İsa Hz. Muhammed'i Müjdeledi mi?*. çev. Kadir Albayrak, İstanbul.
- Fahreddîn er-Râzî (1981). Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, Beyrut.
- Fazlur Rahman (1997). *İslam Geleneğinde Sağlık ve Tıp*. çev. Adnan Bülent Baloğlu-Adil Çiftçi, Ankara.
- _____ (2003). *Ana Konularıyla Kur'an*. çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara.
- _____ (2004). *İslâm*. Ankara, çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ (trs). *Ma'âni'l-Kur'ân*, Beyrut.

- Gazalî, Muhammed (2010). *Fıkhı's Sîre: Rasulullah'ın Hayatı*. çev. Resul Tosun, İstanbul.
- Gündüz, Şinasi (2010). *Mecusilik. Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed (1990). *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. Beyrut.
- Halebî, Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf Semîn (1993). *'Umdetü'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz*, Beyrut.
- Hamidullah, Muhammed (2003). *İslam Peygamberi*. çev. Salih Tuğ, Ankara.
- Hanefî, Hasan (2000). *İslâmî İlimlere Giriş*. çev. Muharrem Tan, İstanbul.
- Hatiboğlu, Mehmet Said (1962). *Hazreti Peygamber'in Vefatından Emevilerin Sonuna Kadar Siyasi-İçtimai Hadislerle Hadis Münasebetleri*. (basılmamış doçentlik tezi), Ankara.
- Hatiboğlu, Mehmet Said (2009). *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy*. Ankara.
- _____ (2009). *Hadis Tedkikleri*. Ankara.
- Hâzin, Ebü'l-Hasen, (trs). *Lübâbü't-Te'vîl*. Beyrut.
- Heykel, Muhammed (1985). *Hz. Muhammed Mustafa*. çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul.
- _____ (2011). *Hz. Muhammed'in Hayatı*. çev. Vahdettin İnce, İstanbul.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn, (1991). *Tehzîbu't-Tehzîb*. Beyrut.
- _____ (1995). *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. nşr. M. Ali el-Becâvî, Beyrut 1992-Beyrut.
- _____ (1997). *Takrîbu't-Tehzîb*. nşr: Halil Me'mun Şiha, Beyrut.
- _____ (2001). *Fethü'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Riyad.
- İbn Haldun (1986). *Mukaddime*. çev. Zakir Kadirî Ugan, İstanbul.
- İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (1982). *el-Müsned*. İstanbul.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (1990). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Beyrut.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed (2004). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Beyrut.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmail b. Şihâbüddîn (2003). *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*. Kahire.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (1992). *es-Sünen*. İstanbul.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükkerrem (2003). *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut.
- İbn Sinâ, Ebû Ali (1290). *el-İşârât ve't-Tenbîhât*. İstanbul.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec (1966). *Kitâbü'l-Mevzûât*. bsy.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râğîb (2005). *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. Beyrut.

- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl b. Mûsâ el-Yahsubî (1984). *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Beyrut.
- Kandemir, Yaşar (1970). *Mevzû Hadisler Menşe'i Tanıma Yolları Tenkidi*. Ankara.
- Karaman, Hayrettin-Çağrı, Mustafa-Dönmez, İbrahim Kâfi- Gümü, Sadrettin (2008). *Kur'an Yolu*. Ankara.
- Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrûddîn Ali (1289). *el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzû'a*. thk. Muhammed es-Sabbâğ, İstanbul.
- Keleş, Ahmet (1988). *Hadislerin Kur'an'a Arzı*. İstanbul.
- Kırbaçoğlu, Hayri (2000). Hz. İsa'yı (a.s.) Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi. *İslâmiyât*, cilt: 3, sayı: 4.
- _____ (2001). Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşümü: Paradigma'dan Paragon'a, Paragon'dan Kozmik İlke'ye. *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu*, Isparta.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed (2002). *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. Kahire.
- Kutub, Seyyid (trs). *Fî Zilâli'l Kur'an*. çev. Komisyon, İstanbul.
- Malik b. Enes, Ebû Abdillâh b. Mâlik b. Ebî Âmir (1409/1989). *Muvatta*. Beyrut.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr (2009). *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*. çev. Bekir Topaloğlu, Ankara.
- Mevdûdî, Ebû'l-Alâ (1996). *Tefhimu'l-Kur'ân*. çev. Komisyon, İstanbul.
- _____ (2010). *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*. çev. Ahmet Asrar, İstanbul.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc (1992). *el-Câmiu's-Sahîh*. İstanbul.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (1992). *es-Sünen*. İstanbul.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ (1929). *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*. Kahire.
- Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed Hâkim (1990). *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. Beyrut.
- Önkâl, Ahmet (1992). İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi. *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt: 6, sayı: 3.
- Özdemir, Mehmet (2007). Siyer Yazıcılığı Üzerine. *Milel ve Nihal*, cilt: 4, sayı: 3.
- Özerverli, M. Sait (1997). Hârikulâde. *DİA*, İstanbul.
- Özsoy, Ömer (1999). *Sünnetullah*. Ankara.

- Öztürk, Mustafa, *Kur'ancılık: "Kur'an Müslümanlığı" Söyleminin Tahlil ve Tenkidi*.
(yayınlanmamış tebliğ).
_____ (2010). *Kıssaların Dili*. Ankara.
- _____ (2011). *Kur'an-ı-Kerim Meali: Anlam Ve Yorum Merkezli Çeviri*. İstanbul.
- Paçacı, Mehmet (1998). Hadis'te Apokaliptisizm veya Fiten Edebiyatı. *İslâmiyât*, cilt: 3, sayı:1.
- Râzî, Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân (1977). *A 'lâmü'n-Nübüvve*. Tahran 7.
- Reşid Rıza, Muhammed (1999). *Tefsîru'l-Menâr (Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm)*. Beyrut.
- Sarıçam, İbrahim (2004). *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara.
- Sümer, Faruk (1998). Abbas. *DİA, İstanbul*.
- Süyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr (1985). *el-Hasâisü'l-Kübrâ*. Beyrut.
_____ (1933). *el-Hâvî li'l-Fetâvî*, Kahire.
- Şâfiî, Muhammed b. İdrîs (2003). *er-Risâle*. çev. Abdulkadir Şener-İbrahim Çalışkan, Ankara.
- Şibli, Mevlânâ (1978). *Asr-ı Saadet*. çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (2005). *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. Beyrut.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd (1321). *el-Müsned*. Haydarâbât.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (1992). *es-Sünen*. İstanbul.
- Tûsî, Nasîruddîn (1873). *Şerhu'l-İşârât (Hallü Müşkilâti'l-İşârât)*. İstanbul.
- Tuzcu, Recep (2002). *Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları*.(basılmamış yüksek lisans tezi), Adana.
- Tüleydî, Abdullah (1410/1990). *Tehzibu'l-Hasâisi'n-Nebeviyyeti'l-Kübra*. Beyrut.
- Ünal, İsmail Hakkı (2003). Hz. Muhammed ve Tıp. *Diyanet İlmi Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, Ankara.
- Yardıı, Ali (2000). *Hadîs I-II*. İstanbul.
_____ (2009). *Peygamberimiz'in Şemâili*. İstanbul.
- Yavuz, Yusuf Şevki-Çetin, Abdurrahman, (1991). *Âyet*. *DİA*, İstanbul.
_____ (1994). *Delâilü'n-Nübüvve*. *DİA*, İstanbul.
_____ (1997). *Hasâisü'l-Kübrâ*. *DİA*, İstanbul.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (1935). *Hak Dini Kur'an Dili: Yeni Mealli Türkçe Tefsir*. İstanbul.
- Yıldırım, Enbiya (2001). *Hadis Problemleri*. İstanbul.
- Yitik, Ali İhsan (2010). Budizm. *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara.

Zehebî, Şemseddîn Muhammed b. Ahmed (1984). *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. Beyrut.

_____ (1995). *Mîzânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*. Beyrut.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer (2003). *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl*.
Beyrut.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatıma ÜNSAL
Doğum Yeri ve Tarihi : Dörtyol-29.01.1982
E-posta : fatma_unsal2012@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

Yüksek Lisans : 2008-2012, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
Lisans : 2003-2007, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara.
Ortaöğrenim : 1992-1999, Tepebağ İmam-Hatip Lisesi, Adana.
İlköğrenim : 1988-1992, 29 Ekim İlköğretim Okulu, Adana.

İŞ DENEYİMİ

2007-... : Behiye Hatun Kur'an Kursu Öğreticiliği, Adana.

YABANCI DİL : İngilizce, Arapça.

BİLGİSAYAR : Word.